

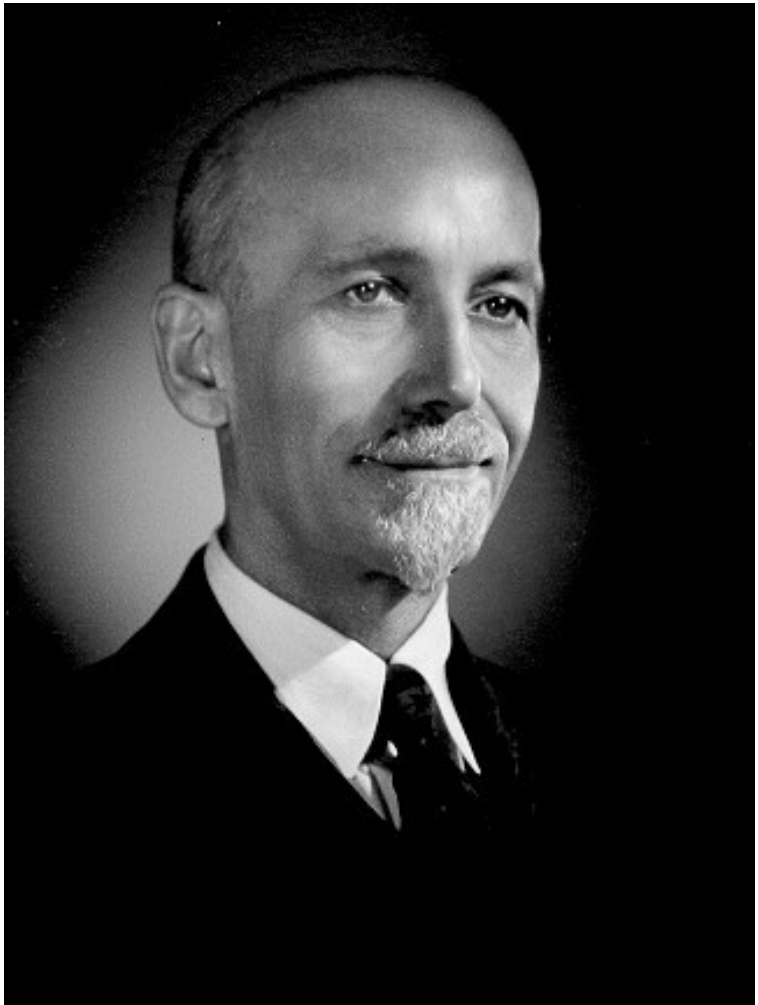
PAUL BRUNTON

-

MENTALISMUS

-

DRUHÝ SEŠIT

Na těchto stránkách je předkládána
Nejvyšší Filosofie – Filosofie Pravdy.

Po tisíciletích byla tato Nauka
neznáma davům,
a tak se též nazývala
Skrytou Naukou.

Nyní je předkládána pod názvem:

MENTALISMUS

„Studujte a přineste světu to nejlepší,
co tato planeta může dát:
Skrytou Nauku, Nejvyšší Filosofii.“
Jeho Výsost Mahárádža z Mysore

...a tak byl Paul Brunton zasvěcen do této Nauky...

Skrytá Nauka existovala v Asii od šerého dávnověku,
byla původně určena pro intelektuální elitu –
pro krále, vojevůdce a pro ty, kteří byli pověřeni
zodpovědností řídit život národa.

Vzhledem k ohromnému intelektuálnímu vzrůstu
a vědeckému pokroku,
které v moderní době lidstvo učinilo,
ztratila tajnost svou smysl a strážci Nauky si nyní přejí,
aby prospěla všem, kteří chtějí znát Pravdu.

Paul Brunton tuto nauku přenesl do svých dvou knih:
Skrytá nauka za jógou a Moudrost Nadjá.
Vytvořil tak mistrovské dílo své doby.

Brunton vykládá nejhlubší myšlenky čisté filosofie
jasnou a srozumitelnou každodenní řečí,
od čtenáře se nevyžaduje žádná
předběžná znalost odborné filosofie,
celá nauka se obrací k rozumu, nikoli k víře,
je podána zcela moderní formou odvolávající se na vědu.

Pravda však ve své absolutní přirozenosti
nemůže být nikdy vyjádřena slovy,
odtud tajemné mlčení Krista, Buddhy i Sfingy...

Nechť následující stránky ve vás rezonují...

OBSAH

strana 000	<u>Předmluva</u>
strana 000	<u>01. Úvod</u>
strana 000	<u>02. Od věci k myšlence</u>
strana 000	<u>03. Tajemství prostoru a času I.</u>
strana 000	<u>04. Tajemství prostoru a času II.</u>
strana 000	<u>05. Magie mysli</u>
strana 000	<u>06. Mentalismus</u>
strana 006	<u>07. Sny a spánek</u>
strana 074	<u>08. Tajemství Já</u>
strana 111	<u>09. Stav po smrti</u>
strana 130	<u>10. Nesmrtelné Nadjá</u>
strana 163	<u>11. Zlo a utrpení</u>
strana 206	<u>12. Světová Mysl</u>
strana 000	<u>13. Veliké shrnutí mentalismu</u>

strana 000	<u>14. Zasvěcení</u>
strana 000	<u>15. Meditace</u>
strana 000	<u>16. Pomocná cvičení pro zlepšení koncentrace</u>
strana 000	<u>17. Mentalistická jóga – cvičení</u>
strana 000	<u>18. Dlouhá Cesta–Krátká Stezka</u>
strana 000	<u>19. Odborné pasáže</u>
strana 000	<u>20. Plody mentalismu</u>
strana 000	<u>21. Jak přistoupit k šíření filosofie mentalismu</u>
strana 000	<u>22. Závěr</u>

07. SNY A SPÁNEK

Studie o snech

Někteří skeptičtí čtenáři nejsou dosud přesvědčeni, i když tato nauka „poráží“ jejich vrozené cítění i jejich zděděné názory. Tento postoj lze zcela omluvit. Příroda jej vlastně očekává. Poskytuje prostředky, které lidstvu pomáhají potvrdit si svou vlastní zkušeností, že místo, aby byl absurdní, je mentalismus ve skutečnosti téměř každodenní zkušeností. Neboť ve snech, které tak často v noci přicházejí, existuje jak názorný příklad významu mentalismu, tak pádný důkaz, že možný je.

Bdělý život se podobá pouhému vrcholu ledovce, který vyčnívá nad vodní hladinu. My však musíme prostudovat ledovec jako celek, jestliže chceme přiměřeně pochopit jeho význam. Dosáhneme lepšího pochopení hlubších záhad své mysli, jestliže přestaneme omezovat svá zkoumání výhradně na stav bdělý a budeme sledovat její činnost ve všech třech jejích fázích – ve spánku, snu i bdělém stavu.

Velké rozdíly tělesných podmínek dělí snový a bdělý život na dva různé řády. Když člověk leží na svém lůžku a spánek se snese na jeho tělo, poklesne tep, zpomalí se krevní oběh a všechny tělesné pochody se zvolní. Energie a pohyby bdělého stavu nezaniknou však úplně. Srdce tepe, plíce dýchají a tkáň se počnou obnovovat. Obyčejně přitom, jak mizí počítky zaznamenávající okolí, se začne pozornost rozptylovat a člověk počne uvolňovat činnost vůle a soudné inteligence, která je během bdělého života plně v činnosti. S blížícím se spánkem klesá postupně počet myšlenek. Nakonec se míst-

nost rozplývá a mizí v nicotě, jak se vědomí člověka tajemně a zcela odloučí od fyzického světa; člověk nevidí nic, neslyší nic, nečichá nic, necítí nic a nic nechutná; a potom vstupuje sen.

Sny fascinují divocha stejně jako vědce. Mají své vlastní tajemství a kouzlo. Jak vznikají tyto podivné noční hry, v nichž vystupuje často mnoho herců, které však vždy pozoruje jen jediný divák? Pro intelektuální fanatiky, nevyspělé a pověřivé lidi a lékařské doktrináře byly sny vždy bohatým lovištěm. Neexistuje žádná teorie o vzniku snu, kterou lze všeobecně aplikovat. Zde se uplatní jediné široké vyčerpávající zkoumání. Je to proto, že neexistuje žádný jediný mechanismus, který může uvést sen v chod, ale naopak za jeho vznik může být zodpovědný jeden nebo i více různých mechanismů. Je to složité téma, které lze zjednodušit jedině za cenu ztráty vědecké pravdy. Je snazší vysvětlit hluboký spánek, ačkoli je to hlubší stav, než vysvětlit podmínky snu. Jsou-li totiž některé sny symbolické, takže je lze vykládat, mnohé zase symbolické nejsou a nemají jiný význam kromě toho, co ukazuje jejich povrch; jestliže některé sny odhalují potlačované sexuální touhy, většina ostatních je nevinná a bez hany; a jestliže jsou některé rekonstruovány z podkladů, získaných bdělou zkušeností, jsou zase jiné zcela novými konstrukcemi. Proto lidé, kteří by chtěli vážně vysvětlovat každý sen bez výjimky podle zvláštního pravidla, plývají pouze svým důvtipem a časem. Kromě toho má vědomí snu takovou úžasně pružnou a expanzivní dramatizační sílu, že je bezúčelné vysvětlovat sny pouze nazdařbůh, podle stereotypních knih nebo psychoanalytických teorií.

Groteskně a neobyčejně přehnané sny nám usnadňují nahlédnutí do mechanismu běžných snů, stejně jako iluze usnadňuje nahlédnutí do mechanismu běžných počitků. Pečlivé a důkladné pozorování ukáže, že přehnané sny nastávají hlavně tehdy, je-li výchozím bodem vzniku snu zevní fyzický zážitek. Tyto sny se týkají instinktivní stránky člověka; my lidé sdílíme tento zvláštní druh snů s vyššími zvířaty. Popudy, vzniklé na povrchu těla, ležícího pohodlně v posteli, funkční poruchy těla, slabý tlak na kůži z nějakého neobvyklého zdroje – to vše je obrazotvorností snu rychle včleněno a přetvářeno v úžasně neúměrné události. Kdo neshledal při probuzení z hrůzného snu, v němž ho dusila nějaká hrozná nestvůra, že to způsobil tlak příliš těžké přikrývky? Kdo nepodnikl ve snu řadu divokých bojů s nějakým dravcem, aby pak shledal, že to bylo vinou těžké večeře? Tento sklon zvětšovat věci daleko nad rozumné meze a události daleko nad rozumný poměr k jejich původní příčině existuje také u mnohých požívačů drog, kteří, když jsou pod vlivem drogy, vidí například malou louži vody v iluzorní podobě obrovského oceánu.

Proč se tyto smyslové dojmy stávají zcela abnormální, když jsou odraženy do mysli snícího člověka? Bylo již dříve vysvětleno, že semínkům podobné karmické energie představy světa jsou vysílány ze sídla Nadjá v srdci a přijímány v hlavě. Zde, v jednom citlivém středisku v povrchové kůře mozkové, se ohromně zvětšují a prostřednictvím ostatních specializovaných mozkových center vcházejí do individuálního vědomí jako smyslové počitky zakoušení zevního světa. V mysli člověka snícího nebo člověka, který se oddal drogám, vzniknou okolnosti, při nichž se původní fyzický počitek nebo tělesné pod-

ráždění zdramatizuje zmateně v něco podivně odlišného, co se vznáší ve snícím vědomí mnohem déle, než by vyžadovalo úplně zaniknutí ve stavu bdělém. A tak mění obrazotvornost váhu neobvyklé těžké pokrývky v hrůznou epizodu dobrodružství s rozrušeným medvědem, který svým sevřením dusí snícího člověka. Snící mysl konstruuje za takových okolností obrazy a tvoří události, které nejsou ničím jiným, než vysoce fantastickou rekonstrukcí původního fyzického podráždění. Je tomu tak proto, že dramatizující a symbolizující tendence ovlivňují přirozenou část představivé schopnosti v těchto volných a ničím neomezených stavech snění nebo mystické vize.

Poznali jsme již dříve, že představivost je první charakteristikou Světové Mysli. Následkem toho je také přední charakteristikou vědomých bytostí, které jsou jejím potomstvem. Tato podivuhodná obrazotvorná schopnost je přirozeným vlastnictvím mysli. Schopnost vytvářet obrazy je stejně vrozená mysli individuální jako kosmické. Je docela přirozené, že mysl zbavena omezení začne vyvíjet obrazy. Je to tatáž schopnost, kterou člověk podvědomě „tvoří“ tvar svého světa v bdělém stavu, kdy však pracuje pod tlakem obrazu světa, které poskytují karmické sklony Světové Mysli. Avšak za okolností nyní popisovaných nedostává snící člověk úplnou představu, nýbrž jen její malý zlomek, který představuje zmíněné zvláštní fyzické podráždění, které způsobilo jeho sen. Proto má schopnost představivosti velkou volnost a může se divoce rozběhnout; této svobody také vskutku využívá, jak ukazují vysoce zdramatizované výsledky. Nemůže však úplně zdivočet, protože musí své obrazy budovat na výchozím základu původního tělesného podráždění, s

nímž musí zůstat ve vztahu, i když je tento vztah vzdálený, matný a pokroucený.

Kromě toho přispívá také často paměť tím, že podává znovu zlomky minulých zkušeností, které jsou pak zahrnuty do téhož snu; zvětšující pochod v povrchové vrstvě mozku se také divoce rozběhne a vyvíjí ryze mechanickým působením přenášené dojmy paměti nebo odvozené ze smyslů do tvaru, který daleko přesahuje jejich normální meze. Mozkové ústředí začne automaticky pracovat samostatně, protože jeho funkce byla částečně vypojena. Proto zaklepání na dveře se promění v dunění hromu. Jiný podivný a chaotický důsledek toho uvolnění je, že pestrá směs zlomkovitých zkušeností následuje jedna za druhou bez souvislostí a nakonec tvoří pletivo takových snů.

Když vezmeme dále v úvahu širokou skupinu obyčejných snů, jejichž příčinou není fyzické podráždění, všimneme si nejprve, že mysl nevchází přímo do stavu hlubokého spánku, protože mechanická činnost mozkového ústředí ještě pokračuje, třebaže jaksí nepravidelně. Jeho vnímavý princip představivosti chvílemi ještě ožívuje.

Proč se zdá, že v těchto pestrých snech tak často mizí logický pořádek a přirozená ucelenost? Postavy a události se objevují zcela nahodile a zanikají bez logických spojitostí. Tuto neuspořádanost a zmatek lze však vysvětlit, když si znovu připomeneme, že příjem mozku se částečně a dočasně vymanil z vysílání ze srdce, takže obrazotvorná schopnost pracuje do značné míry mechanicky o své újmě.

Kde zůstane zvětšující mozkové ústředí v pořádku a divoce se rozběhne pouze obrazotvorná schopnost,

tam je sen neuspořádaný, ale nikoli přehnaný. Čerpá látku částečně z příspěvků paměti a částečně z pouhé bujné představivosti. Příspěvky paměti poskytují některým částem snu slabou spojitost a občasnou rozumnost, kdežto působením bujné představivosti se zdají být některé části divoce nespojitě a groteskně nesmyslné.

Síla sugesce, čerpaná ze vzpomínek na bdělé zkušenosti, je příčinou mnohých těchto snů. Tyto vysněné děje živí předcházející myšlenky, city, vášně nebo činy. Pak lze snadno vystopovat místo dění i okolnosti k něčemu, co člověk v předcházejícím dnu mluvil, myslil, cítil nebo konal, anebo k vytváření svých vysněných konstrukcí používá jeho tvořivá fantazie i hlouběji uložené a zapomenuté dojmy z dřívější minulosti. Mohou se však objevit divoce a podivně překroucené, protože omezující vliv vyšších intelektuálních schopností rozumu, kritického uvažování a posuzování je překonán neuspořádanou činností obrazotvorné schopnosti. Potom rozlišování a hodnocení představ částečně selhává. Ale i když jsou vyšší intelektuální schopnosti rozumového úsudku, přiměřeného rozlišování a náležitého třídění během snu potlačeny nebo zeslabeny, nejsou úplně vyřazeny. Vykonnávají určitý dozor, který však není vždy jednotný, protože je zpravidla slabý.

Čas snícího člověka je obvykle věnován svobodné a neomezené hře pitoreskní představivosti. Brzda rozumu a vůle je uvolněna a symbolizující tendence jsou nespoutanější. Podobné představy nebo protikladné obrazy se mechanicky slučují, i když jsou často slabě rozpoznány a nedostatečně tříděny. Konečným výsledkem je sen, jehož zamotané a přerušované články jsou v pro-

tikladu k čisté, hladké uspořádanosti a logické spojitosti bdělé zkušenosti.

Největší spojovací silou dvou představ je obvykle jejich základní podobnost; a tak obrazotvornost spojuje snadno představy i tam, kde mají jen slabou podobnost. Sny dostávají zdánlivou logičnost v zlomkových úryvcích prostřednictvím této asociace představ, které následují po původním popudu. Nesmíme však zapomínat, že toto je rozbor ze stanoviska bdělého stavu, neboť tyto nespojitě zlomky oživených vzpomínek a pestré záblesky představivosti ve snu jsou spojeny způsobem, který se zdá v dané době snícímu člověku zcela přijatelný, třebaže se mu zdá po probuzení nemožný a nelogický. Nevhodní lidé a naprosto nesouvislé události se ve snu objevují společně v dlouhých řadách, které se pokud jsou pozorovány během snu, svou strukturou jeví jako harmonické a přirozené, jakmile si však na ně kriticky vzpomeneme po probuzení, připadají nám směšné. Necht' jsou sny jakkoli groteskní, přesto se řídí všeobecným vzorem bdělých zkušeností do té míry, že se podrobují nevyhnutelné nutnosti předvádět obrazy v prostoru, události v časovém sledu a lidské postavy se srozumitelnými postoji.

Právem si stěžujeme na to, že většina snů je zbytečná a bez užitku. Považují-li se však takové sny právem za bezvýznamné, je také pravda, že existuje zvláštní skupina neobyčejných snů, které mají zvláštní význam. Musíme je proto při svém zkoumání bedlivě rozlišovat. Ryze materialistický výklad snů je všechny nevysvětlí. Také není správné tvrzení některých starých indických a moderních západních psychoanalytických škol, že naše sny čerpají materiál výhradně z bdělé zkušenosti, ať již minulé či přítomné, zapomenuté či pamatované. Neboť

mysl není pouze reproduktivní, ale také produktivní: může nejenom reprodukovat postavy a věci, známé již z našeho bdělého života, ale může také tvořit postavy a věci, které jsme za bdění nikdy nepoznali; nejen že může vybavit nashromážděné dojmy z minulosti, ale dovede také předvídat nebo dokonce tvořit vjemy budoucnosti. Mnoho snů je prostě pokračováním bdělých myšlenek, fyzické zkušenosti nebo mechanických tělesných reakcí, ale někdy sny nemají žádnou spojitost s minulým bdělým životem ani s přítomným tělesným podrážděním.

Kde je sen skutečně rozumný a významný, je to proto, že vědomí se úplně stáhlo do středu v srdci, upustilo od spolupráce s mozkem a opět jednou pracuje v plném souhlase se svrchovanou představou světa, kterou nalézají v srdci. Takový sen potom má přinejmenším tutéž hodnotu jako běžný bdělý život; je to však odlišný druh zkušeností. Jeho vyšší hodnota a význam bude intuitivně pocíten po probuzení.

Jak absurdní a pověřčivá ve světle předešlého studia je tradiční nauka vykladače snu, který by chtěl prorocky vykládat *všechny sny*! Nicméně, my víme, i když ne z osobní zkušenosti, pak alespoň ze zaznamenaných případů, které jsou nade vší pochybnost věrohodné, že tyto nauky mají jakýsi platný základ, jestliže jsou aplikovány výhradně na jednu určitou skupinu snů. Sen může být správným vnímáním nějaké události, vzdálené v prostoru nebo čase; to znamená, že to může být pravá jasnozřivá vize v lepším smyslu tohoto zneužívaného výrazu.

Jak to, že některé sny mohou takto být předzvěstí nějaké budoucí události?

Nejdříve bychom si měli dobře povšimnout faktu, že **zrak, čich, chuť, hmat a sluch fungují jak ve stavu**

bdělém, tak i ve stavu snu. To samo o sobě dostatečně prokazuje, že tyto smysly jsou ve skutečnosti mentální strukturou ve větší mentální struktuře těla. Protože pocit času není nic jiného než představa, protože časový sled, který vládne bdělému životu, nevládne životu snu a protože tělesná smyslová zkušenost je v podstatě mentální, je možné za jistých podmínek, které nastávají u většiny lidí snáze ve snu než v bdění, aby mysl viděla události, do nichž je tělo zapojeno, dříve než se odehrají ve fyzickém světě, a aby se někdy se značnou přesností promítla do budoucnosti. To je rozumové odůvodnění většiny prorockých snů.

Může se stát, že se nám ve snu objeví věci a myšlenky, osoby a události, které nelze žádnou násilnou teorií přičíst dřívějším vjemům v bdělém stavu. Po takových snech zůstávají neobyčejně živé představy, a i po několika letech není snadné setřást vzpomínku na ně. Mohou uplatnit netušený, ale hluboký vliv na utváření některého postoje v našem bdělém životě. Ve vzácných případech bývají příčinou pocitu znalosti nových míst a osob. Tyto sny pocházejí z naší karmy a jsou to buď skutečně přetvořené dřívější události, nebo matné vzpomínky na ně. Jejich kořeny jsou zapuštěny hluboko v dřívějších vtěleních a oživují nám události, které se tehdy staly.

Dále se vyskytují vzácné sny, které jsou nanejvýš důležité, protože pocházejí z mentální úrovně zcela nadřazené animální části naší bytosti. Člověk, který není ochoten naslouchat vznešenému šepotu svého Nadjá v bdělých hodinách, bude reagovat snadněji během snění, kdy zastírající rouška je slabší, jednak proto, že jeho egoistická vůle je více uvolněna, a jednak proto, že je

skutečně blíže zdroji vědomí. Tyto sny, které mají vyšší duchovní charakter, přinášejí dobré plody po probuzení.

Těmto snům příbuzné, ale též vzácné, jsou zpola pamatované sny, v nichž se někdo, kdo se naučil žít v Nadjá, zjevuje příteli, žáku nebo následovníku, aby se povznesl, varoval, vedl nebo mu dodal odvalu v kritických dobách. V okamžicích předcházejících smrt se zjevuje vždy v jasném, spojitém vidění.

Ten, kdo dosáhl osvícení, podrobil nejen smyslové dojmy svého bdělého stavu úplné nadvládě, ale podrobil tím téže nadvládě i smyslové dojmy stavu snu. Proto se stane jeho život ve snu vůlí řízenou, uspořádanou, souvislou a rozumnou existencí, tedy něčím zcela odlišným od zážitků běžných snících lidí.

Sen ve srovnání s bdělým stavem

Máme-li pokročit ze stupně psychologického porozumění k vyššímu stupni metafyzického významu snu, bude nyní třeba prozkoumat, v jakém směru se liší od bdění a jaké mají společné znaky.

Prvním bodem, jehož je třeba si povšimnout, je, že zkušenosti ve snu nebývají obvykle dosti jasné, aby bylo možné je dávat na stejnou úroveň se zkušenostmi bdělými. Obrazy a představy, které naplňují mysl snícího člověka, jsou skutečně jako živé, nelze však říci, že běžně dosahují onoho stupně ostrosti, jaký doprovází tytéž obrazy a představy v bdělém stavu. Tento rozdíl existuje a mizí jedině v případě zcela jedinečných snů, ať již se jedná o sny nižšího řádu, jako jsou děsivé noční můry, nebo o sny vyššího řádu, jako jsou estetické nebo duchovní zážitky. Rozdíl v síle a jasnosti mezi těmito dvěma

stavy vzniká především tím, že bdělý život přivádí mysl do užšího ohniska, do stavu soustředěnější pozornosti a ostřejší intenzity zážitku. Naproti tomu se snění vyznačuje širším ohniskem, rozptýlenější pozorností a slabší intenzitou zážitku. Proto trpíme více, když bdíme, než když sníme, podobně jako zažíváme hlouběji radost ve stavu bdělém. Bdělé vědomí je vyhraněnější, a proto soustředěnější než vědomí ve snu. Tedy ve snu je sebeuvědomování mnohem méně vyvinuto než ve stavu bdělém. To vysvětluje poměrnou slabost dojmů ve snu a jejich poněkud matné obrysy.

Pokud sen trvá, pohlížíme na něj stejně jako na bdělý stav. Ale již samo probuzení odsuzuje stav snu jako nerozumný, zatímco bdělý život den po dni stále stejně pokračuje. Jeden bdělý den navazuje spojitě na druhý, avšak jeden sen na druhý spojitě nenavazuje; fyzické předměty předstupují po celý náš život do pole naší pozornosti, ale vysněné představy o nich nebo vzpomínky na ně námi procházejí příliš krátce a nespojitě, než aby se k nim vůbec mohly přirovnat; a konečně, kdykoli se probudíme, navracíme se do téhož fyzického prostředí, ale nevracíme se obvykle do téhož vysněného světa, kdykoli usneme. Ze zkušenosti víme, že dnešní bdělý svět je tentýž jako včerejší, ale svět snu dnešní noci není stejný, jako svět snu v noci předcházející. Vysvětlíme brzy vědecký důvod tohoto důležitého rozdílu.

A dále, jedině v plném bdění si uvědomujeme možnost obou těchto stavů, zatímco ve snu nevíme, že prvý stav je vůbec možný. Jedině, když bdíme, víme, že může existovat stav snu, ve snu však nevíme, že může existovat bdělý svět. Je to tím, že se vědomí ve snu zpo-la stáhlo do nitra a neví, co je mimo jeho oblast, kdežto

za bdění dosahuje vrcholu svého vývoje. Je přirozené, že rozsáhlejší stav obsahuje stav omezenější, stejně jako větší kružnice obsahuje menší.

Když studujeme své vědomí, můžeme rozlišit tři různé způsoby jeho existence. V prvním způsobu, tedy ve bdění, se plně rozvinulo; ve třetím způsobu, spánku, se zcela stáhlo; ve snu, tedy ve druhém způsobu, je uprostřed mezi oběma předešlými, je tedy zpola rozvinuté. Proto má bdělé jáství zvláštní sílu, která je zpravidla přehlížena. To je ale důležitý rozdíl, protože poukazuje na fakt, že sen označuje první stupeň návratu individuálního vědomí, promítnutého z mysli, zpět do mysli, zatímco spánek označuje druhý stupeň tohoto návratu. V další kapitole bude objasněno, proč se výraz „mysl“ nemá v následujících pokročilejších studiích ztotožňovat s výrazem „vědomí“. Když přirovnáme mysl k lampě a její světlo k vědomí, pak osvětlení světa snu je matnější než osvětlení světa bdělého. Bdění, sen a spánek jsou prosté tři stupně, v nichž se projevuje mysl. Z mentalistického hlediska je mysl *více* než vědomí a přisuzuje se jí před ním prvenství.

Vědomí je pouze aspekt mysli. Postupně se rozšiřuje nebo zužuje. Je tedy v hlubokém spánku ve stavu podobném noci, ve snu je ve stavu podobném soumraku, v bdění je ve stavu podobném jasnému poledni. Bdělý stav vědomí je tedy ten, v němž vědomí otevírá oči nejšířeji, ve stavu snu je má zpola zavřené a ve stavu hlubokého spánku jsou zavřené zcela. Tento fakt postupného otevírání okénka vědomí vysvětluje, proč v bdělém stavu víme, že druhé dva stavy také existují, zatímco ve stavu snu si nejsme vědomi existence stavu bdělého.

Neboť vlnění o větší délce vlny zahrnuje vlnění s vlnami kratšími, ale kratší vlny nemohou zahrnovat delší.

Již jsme si povšimli, že představivost je základní činnost vesmíru, a že je proto první charakteristikou člověka. Z vývojového stanoviska se člověk ve stavu snu zpola stáhl zpět do svého původního jáství, kdy jeho představivá schopnost pracovala svobodnějším, plnějším a méně omezeným způsobem. Proto je během snu přirozený nadbytek představivosti.

Uprostřed snu nás nenapadne, že věci, které v něm vidíme, jsou představy. Považujeme je za opravdu skutečné. Proč změníme tedy svůj názor o nich, když se probudíme? Proč nezažíváme opak toho a nepronásíme ve snu podobný posudek o věcech světa bdělého? Odpovědí je, že obě tyto zkušenosti jsou na různých úrovních v mnoha ohledech, ne však ve všech. **Bdělý svět má skutečně vyšší hodnotu než svět snů, neboť umožňuje myslí, aby byla jasněji a plněji vědomě činná. A to je základní rozdíl mezi oběma stavy, i když jsou totožné v tom směru, že jsou oba pouze mentálními konstrukcemi.**

Bdělý stav je pro nás nejvíce vědomým stavem, ze všech nejdůležitějším. **Právě zde v tomto fyzickém světě a nikde jinde, musí člověk splnit své duchovní předurčení a realizovat svou vyšší individualitu. Neboť jedině prostřednictvím plně vyžralého bdělého stavu se člověk může postupně stát vědomým svého Nadjá.**

Druhým bodem, kterého je třeba si u těchto dvou stavů povšimnout, je to, že bdělý svět je společný všem, sdílí ho i ostatní lidé, zatímco svět snů je individuální svět. Divadlo, v němž se odehrává bdělé drama, je veřejné, ale divadlo každého vysněného dramatu je soukromé. Každá vědomá bytost si podivuhodně vytváří své vlastní představy. Každý sen je výlučným majetkem snícího člověka. Nikdo jiný se neúčastní jeho vytváření. Může sice ve svém snu vidět jiné osoby, ale obvykle ho tyto druhé osoby nebudou současně vidět ve svých snech, zatímco v bdělém stavu jeden vidí druhého.

Klidná tvář snícího člověka neprojevuje nic z pohnutých dobrodružství, radostných nadšení nebo trpkých zkušeností, kterými jeho vědomí snad právě prochází. Svět, do něhož snící člověk vstupuje, je jeho výhradním tajemstvím; nemůže do něho vstoupit ani člověk ležící na vedlejší loži, ať již bdí nebo spí. Mysl vnucuje zvláštní klam každého nočního snu pouze jedinému člověku a nikomu jinému.

Vědeckým vysvětlením rozdílu mezi plynulou spojitostí bdělého světa a nespojitostí světa snů je samozřejmě fakt, že první čerpá svou existenci především z trvalé svrchované představy Světové Mysli, kdežto druhý ji čerpá výhradně z prchavých vidin mysli jednotlivce.

Z faktu, že každý vysněný svět patří výhradně snícímu člověku, kdežto bdělý svět je společný všemu lidstvu, lze získat hluboký význam. Každému člověku tím dává Příroda v jeho vlastní osobní zkušenosti klíč k mystériu tvoření světa. Na základě faktu, že jedinec je schopen vytvářet své vlastní představy ve svém snu, může pochopit, jak je možné přijímat a reprodukovat svůj vlastní obraz bdělého světa vyzářovaný Světovou Myslí.

Většina lidí neví, že toto vyšší bytí (Světová Mysl) existuje v jejich nitru; a ani těm, kdo to vědí, není známo, jakým důležitým prvkem je při utváření jejich zkušenosti světa; ba i ti, kdo si uvědomují jeho důležitost, vědí velice málo o způsobu jeho činnosti. Zde představivá schopnost omezeného jáství poskytuje lidem sugestivní pohled na představivou schopnost nekonečného jáství.

Existuje jen málo omezení pro představivost snícího člověka, ale neexistuje žádná pro představivost Světové Mysli. Člověk si svobodně vytváří svůj vlastní vysněný svět, který může být zcela odlišný od vysněného světa jiné snící osoby. Člověk v sobě nalézají jakousi ukázkou neomezené svobody a magické síly Světové Mysli. Mocná a originální činnost představivosti během snu, i u lidí, kteří nemají v bdělém stavu zdánlivě žádnou představivost, odhaluje, že je to jedna z neobdivuhodnějších a nejhluběji zakořeněných vlastností mysli.

Ať již je cokoli původem určitého snu, všechny nezbytně vznikají z této představivé schopnosti mysli. Zjevení snu je tedy odhalením této vrozené síly. Příroda poučuje každého člověka pomocí jeho snu o tom, že má v malém měřítku stejné tvůrčí schopnosti jako Světová Mysl. Když se táže, jak je možné, že Světová Mysl vnučuje svou představu světa individuální mysli, pomáhá mu Příroda nalézt odpověď tím, že mu poskytuje zážitek snu, v němž snící člověk, obírající se svými fantaziemi, je schopen vnutit sám sobě soukromou představu světa. Koneckonců pozoruje jen to, co projevuje jeho mysl, i když to v dané době neví.

Vyšší rozměry času a prostoru

Třetí bod, nápadný na těchto dvou stavech, se týká jejich umístění v čase.

Své sny si vybavujeme v nespojitých zlomcích a náhlých záblescích – zřídka si je pamatujeme jako dokonalé celky. Průběh snů bývá obvykle stejně rychlý jako neočekávaný. Po probuzení je rychle zapomínáme, kromě nejasných nesouvislých vzpomínek na poslední výjevy. Často si stěžujeme na tuto rychlou pomíjivost snu, která nám dovoluje vzpomenout si pouze na jeho krátké úryvky.

Většinu svých vzpomínek na zážitky snu nasbíráme v okamžicích před probuzením, v onom šerém stavu vědomí, který je mezi oběma; jsou to jenom zpola bdělé dojmy o tom, co se nám zdálo. Sen se nikdy neobjevuje v bdělém stavu, kromě těchto úryvků zmatených vzpomínek, kterými se vyznačuje okrajová oblast před probuzením. Takovéto vzpomínky jsou zběžnými pohledy, které zachytíme, když jsou dveře snu na okamžik otevřeny. Rychle se však zcela zavírají a my zůstáváme v pomalejší vibraci vědomí. A ani tyto krátké pohledy, získané z polobdělého stanoviska, kdy jeden stav přechází do druhého, nejsou čistými vzpomínkami. Jsou směsí pozorování a pokroucených výkladů, pocházejících z rozdílnosti mezi jástvím ve snu a jástvím v bdělém stavu.

Potíž je v tom, že druh času, který platí ve snu, je tak nesmírně rychlý, že pokus převést zkušenosti snu do bdělého vědomí je stejný jako pokus uvést do záběru dvě ozubená kola, z nichž jedno se otáčí nesmírně rychle a druhé má poměrně nízké obrátky. Takové zasunutí není

možné, protože ozubení prvního kola nelze uvést do harmonického chodu s ozubením druhého kola.

Podobně zkušenosti ve snu jsou příliš rychlé, než aby zapadaly do pohybu bdělého vědomí. Mysl nemůže obvykle fungovat současně ve dvou světech, které se navzájem tak velkou měrou liší.

Jestliže stačí pět minut snového času, aby se na sebe navázaly řady událostí a příhod, které by k tomu potřebovaly pět dnů ve stavu bdělého času, je zcela jasné, že snící mysl pracuje s úžasnou rychlostí, která je pro mysl bdělého stavu neuvěřitelná. Musíme přijmout fakt, že všechny sny patří do časového řádu, zcela odlišného od bdělého života.

Tato okolnost se těžko zjišťuje, protože své zkušenosti v bdělém stavu můžeme zkoumat a studovat jako něco, co se odehrává v přítomném čase, kdežto své zkušenosti ve snu můžeme studovat jedině jako něco, co se odehrálo v minulosti. Lze to však zjistit v případě, kdy sen způsobilo tělesné podráždění nebo změna v okolí. V takovém případě bývá často možné si ověřit, že sen netrval déle než jednu nebo dvě sekundy, po které trval sám popud, neboť po takových snech nastává zpravidla probuzení ze spánku. Je všeobecně známo, že v takovém případě stačí zlomek sekundy k tomu, aby se odehrál značně dlouhý sen o událostech, který by potřebovaly několik hodin času bdělého stavu k tomu, aby se odehrály.

Nenadálé zaklepání na dveře ložnice vylekalo kdysi spáče a uvedlo v chod sen o řadě živých obrazů bouře, jejichž obětí se stal. Bouře trvala v jeho zkušenosti půl hodiny, avšak celá událost netrvala ve skutečnosti déle než od začátku do konce zaklepání na dveře. Jeden

Francouz byl zpola probuzen holí, která mu náhodou spadla na krk, když ležel na lůžku; během několika okamžiků, kterých bylo třeba k plnému probuzení, se mu zdála dlouhá řada různých historických epizod, při nichž byl souzen a popraven gilotinou za Francouzské revoluce.

Jestliže si dáme práci, abychom o těchto dvou případech hlouběji přemýšleli, shledáme, že mechanické měření času hodinkami není stejné jako vědomé měření času zkušeností. **Rychlost, kterou vjemy následují jeden po druhém v mysli, označuje pro nás skutečně čas, a ne rychlost, kterou se hodinové ručičky pohybují kolem číselníku.** To, co by vyžadovalo k prožití v bdělém stavu dlouhou dobu, vzhledem k velkému množství postupných obrazů, bude zpravidla potřebovat pouhý zlomek tohoto času k prožití ve stavu snu. Skutečným měřítkem času je rychlost, kterou se pohybuje sled obrazů a představ v mysli a ne kolečka, které se otáčejí v hodinkách. **Otáčení Země kolem osy a její oběh kolem Slunce označují čas, ale netvoří ho.** I pak jsou pro nás měřítkem pouze jedné z možných forem času. Čas ve snu nemůžeme měřit hodinkami bdělého stavu. Sen, který ve zkušenosti trvá hodinu, může podle takových hodin trvat minutu. Opak je též možný. Lidem, kteří se oddali drogám, je velmi dobře známa zkušenost, kdy se jim například zdá, že pouhé zvednutí nohy zabírá celou hodinu jejich dočasně změněného pocitu času. To vše ukazuje nejen, jak nestálý je čas, ale také jak je **mentální**. I kdyby nebyl nalezen žádný jiný důkaz k prokázání toho, že čas je zcela mentální a úplně proměnlivý, pak by sen postačil.

Čas zažíváme jako měřítko proudícího pohybu myslí ve svém nitru, ale představujeme si, že je to něco mimo nás. Jeho charakter, rychlost a skutečnost jsou pouze jeho charakterem, rychlostí a skutečností pro nás. Je to prostě způsob, kterým mysl pracuje. Když se nudíme, mění se minuty v hodiny. Když jsme něčím zaujati, mění se hodiny v minuty. Co to znamená? Znamená to, že my se nepohybujeme v čase, ale čas se pohybuje v nás.

I když se tím nezmenšuje hodnota bdělého času pro veškerý každodenní život, přesto **čas** jako něco objektivního je lidský výmysl, užitečný sice pro matematické a praktické účely, ale ne pro účely filosofické. **Je to forma vědomí**, ne něco pevně stanoveného, protože ho nelze ani pozorovat, ani si o něm utvořit jasný pojem. Může se měnit neomezeně, protože je ve vztahu k jedinci. To, co člověk, jdoucí dlouhými kroky, může považovat za hodinu, může mravenec, lezoucí po svých drobných nožičkách, snadno považovat za pět hodin. Nemusíme proto být matematicky, abychom objevili relativitu času.

V okamžiku, kdy se vrátíme do bdělého stavu, můžeme s jistotou prohlásit sen za pouhou mentální konstrukci. Jestliže prodloužíme tento zpětný pohled trochu dále, musíme také prohlásit, že vše, co se nám včera v bdělém životě přihodilo, jsou nyní pouhé vzpomínky, tedy mentálně rekonstruované události a výjevy. Filosof se však nezastavuje ani zde a prodlužuje pohled také dopředu, do budoucnosti. A pak proměňuje i přítomnou zkušenost v představu, neboť i ta je něčím mentálně zkonstruovaným. Když si vzpomeneme, že naše dřívější úvahy nám ukázaly, že nelze zachytit přítomný okamžik, protože neprodleně

mizí do minulosti, že pokus uchopit i jediný okamžik v čase je navždy odsouzen k neúspěchu a že přítomný okamžik musí být tedy mentálně zkonstruován, začneme chápat, že je to vytrvalé opakování této neustále se pohybující představy o skutečném přítomném okamžiku, co zažíváme jako čas.

Během snu pokládáme bezděky za samozřejmé, že sen je bez počátku a že nebude mít konec, ale po probuzení zjistíme, že tato zdánlivá věčnost sněného času bylo koneckonců jen naše představa. Stručně řečeno, čas je pouze proměnlivá představa, kterou však nezbytně musí mít vědomá bytost, ať již ve fyzickém těle nebo v těle snu.

Čtvrtá pozoruhodná okolnost bdění a snění se týká jejich vytváření prostoru. Úžasnou rychlost sněného času doprovází téměř současné střídání a změny prostoru snu. Běžný pocit a obvyklé hledisko bdělého stavu pokládají za zcela přirozené, že věci se rozprostírají vně nás, protože mají jedna k druhé a k našemu tělu vztahy polohy, rozměru a vzdálenosti. Tento názor vznikl tím, že obvyklé mínění umísťuje mysl někam do hlavy a ztožňuje ji tak s tělem. Věří, že prostor je zkonstruován z bodů, které, jsou-li sečteny dohromady, dávají prostor. Souhrn veškerých takových bodů tvoří prostor, na který se pohlíží proto jako na nějakou bednu, do níž se všechno umístí, protože se to někam umístit musí. Předpokládá se prostě, že prostor se rozprostírá všude kolem myslí a zcela vně myslí.

Posuďte však tutéž věc z hlediska snu. Snící člověk se ocitá v širokých ulicích velkého města, jako je například Buenos Aires, a prochází se tam. Ujde po jeho krásných bulvárech několik kilometrů. Pak se probudí a položí si otázku: „Kde je to velké město a ty dlouhé vzdálenosti?“ Může je lokalizovat? Jasně viditelné Buenos Aires jeho snu lze umístit jedině do jeho mysli, z níž se vynořilo jako plodná rostlina ze semínka. Přesto však mělo délku, výšku a šířku. Existovalo v prostoru. Z toho tedy logicky vyplývá, že **samotný prostor musí být umístěn do mysli a ne mysl do prostoru, jak se zpravidla a nesprávně děje. Proto prostorové rozměry existují pouze společně s představami v mysli, nikoli s předměty mimo mysl.** Tento bod lze však pochopit jedině, když si vzpomeneme na dříve zmíněné rozlišení mezi myslí a vědomím. Mysl je skrytý základ vědomí. Toto rozlišení se plně osvětlí v následující kapitole.

Časo-prostorová stupnice, podle které měříme věci a události v bdělém stavu, je zcela odlišná od stupnice, kterou používáme ve snu. Ve snu neztrácíme časové a prostorové vjemy, ale utváříme si o nich nové *představy*. Prostorový řád se změní, rychlost sledu je rovněž pozměněna. To znamená, že čas a prostor ve snu stále existují, ale liší se od známé zkušenosti v bdělém stavu.

Snadno chápeme, že **svět snu existuje pro nás jen jako řada představ, na které upínáme svou pozornost; není tedy místem, nýbrž stavem pozornosti.** Jeho prostorovost je symbolická a vzniká tím, že se jí věnuje pozornost. Nemůžeme tedy vystoupit o stupeň výše a pochopit obtížnější bod, že také svět bdělého stavu náleží ke stejnému prostorovému symbo-

lismu a že svou prostorovost a vzdálenosti má jen proto, že se jim věnuje pozornost? Jak můžeme správně zaujímat dva protikladné postoje k jedné a téže zkušenosti vlastní mysli?

Pronikavým rozborem objevíme, že naše poznávání existence světa se *vždy* pojí s naší pozorností, kterou na svět zaměřujeme; že věnovat pozornost věcem je základní a předběžný předpoklad pro uvědomování si věcí a že stupeň věnované pozornosti je přímo úměrný intenzitě projeveného vědomí. Prostor je zkrátka uvnitř mysli a ne vně mysli, jak se obvykle věří. Z tohoto nepopíratelného, ale zpravidla podceňovaného, ne-li přehlíženého faktu prostorovosti snu mohou poznat ti, kdo pokládají mentalistickou nauku za fantastickou, v jak naprostém souhlasu s Přírodou toto učení skutečně je. „Dokud se neprobudíme, nechápeme, že to, co vidíme ve snu, neexistuje zevně,“ stojí psáno ve *Wei Šiherših Lun*, starém stručném čínském přehledu mentalismu; a je tam rovněž připojena poučka, že také nechápeme, že to, co vidíme v bdělém stavu, neexistuje zevně nás, nýbrž existuje jen jako mentální obraz. Nicméně je obtížné v bdělém stavu uvěřit pravdě, že svět každého člověka je skutečně jeho vlastní představa promítnuta ven, jako je pro snícího člověka těžké uvěřit, že jeho vysněný svět je právě tak jeho vlastní ven promítnutá představa.

Vědomí má tajemnou schopnost přijmout jakýkoli tvar, jakýkoli rozměr. Můžeme si stejně snadno zkonstruovat mentální obraz letadla, kočky, hlavičky špendlíku, hory nebo člověka. A nejen to, vědomí se také může v každém směru rozšířit, neboť nepodléhá omezením vzdálenosti. Stejně snadno můžeme myslet na pokoj, v němž právě sedíme, jako na Austrálii, která může být

dvacet tisíc kilometrů vzdálená. Ani ve stavu bdělém ani ve snu nebrání vzdálenost tomu, aby předmět existoval jako představa. Stejně snadno si uvědomujeme Slunce, které je od nás vzdálené miliony kilometrů, jako špičku svého prstu, který je od očí vzdálen pouze třicet centimetrů. Naše vědomí může opravdu obsahovat stejně tolik, jako rozsáhlý, rozmanitý a rozlehlý vesmír na stejné časo-prostorové úrovni. Kdyby byl svět opravdu vně mysli, která ho poznává, pak jedině zázrak by ho mohl přenést dovnitř.

Pátá charakteristika těchto dvou stavů se týká podobnosti jejich smyslových zkušeností. Pět smyslů pracuje stejně ve snu jako v bdělém stavu. Ve světě snů máme oči, uši, nos, jazyk i kůži. Můžeme čichat lahodnou vůni vysněných květin, slyšet zvonkovou hru vysněných zvonů, cítit bolest, kterou působí ostří vysněného meče, pronášet laskavá slova k vysněnému příteli a chutnat povzbuzující sladkost vysněného nápoje. Všechny tyto objekty zažíváme smysly, ačkoli po probuzení shledáme, že jak ony smyslové objekty, tak i smysly samy byly pouze myšlenkami.

Když uvážíme, že zlaté slunce a stříbrné hvězdy nám svítí nad hlavou na vysněné obloze stejně jako v bdělém stavu, že vysněný oceán vzdouvá své modré vody ve vysoké vlny a že vysněné hluboké lesy jsou stejně chladné a temné jako v bdělém stavu, že pláceme ve snu bolestí a radostně se smějeme – tu musíme připustit, že v obou těchto světech máme překvapujícím způsobem stejné smyslové počítky. Vše, co lze vidět v prostoru nebo

zažívat v čase v bdělém stavu, má svůj duplikát ve snu, ačkoli jen zřídka je jejich podobnost dokonalá.

Když se mysl obrátí do nitra a vyhledává pro svůj noční život nové vysněné příhody, nachází každou svou touhu oživenou skutečností, každý obraz jasný a hmatatelný a viditelný, každý zvuk může slyšet a každou vůni cítit; objevuje myšlenky, s nimiž může zacházet, jako by byly skutečně pevnými předměty. Jak hrozná je podívaná smyslů ve snu, když jsou upoutány svým vlastním průvodem obrazů hrůzy a strachem noční můry!

Poukazem na sen lze nyní potvrdit správnost rozboru počitků a vjemů, provedeného dříve v této nauce, jehož závěr umísťoval myšlenku o věci jako prvotní a zcela nahrazující „hmotnou“ věc. Bdělý stav nám totiž dává výsadu, že stojíme mimo situaci ve snu a můžeme proto pochopit jeho vnitřní pochody z nadřazeného hlediska. **Během snu dostáváme dojmy o zevních předmětech a uvědomujeme si je jako vjemy. Nicméně tyto vjemy vznikají bez přítomnosti nějaké „hmotné“ věci. Myšlenka se nám pak jeví, jako by byla zažívanou „hmotnou“ věcí. Po probuzení však shledáme, že tato věc byla jen myšlenkou.**

Tvrzení, které se zdálo být zpočátku tak neuvěřitelné, se stává zcela přijatelné, když vidíme jeho působení znázorněné vnímáním ve snu. **Zkušenosti stavu bdělého a stavu snu jsou dvě různá stanoviska, z nichž jedna a táž mysl pohlíží na obrazy, které sama promítá, jako by k ní byly vnější. Jenže – v prvním případě jsou to její vlastní přetvořené odezvy Světové Mysli, která v ní myslí, zatímco v druhém případě jsou to výhradně její vlastní původní výtvoř.**

Šestý bod našeho srovnávání se týká látky, z níž jsou oba světy vytvořeny. Ve snu můžeme třeba vytesat sochu z tvrdého mramoru. V dané době pevně věříme v existenci sochy, vytvořené ve snu, jako pevně věříme v existenci sochy, vytvořené ve stavu bdělém. Látka našeho snu je však čistě mentální. „**Hmota**“ sochy **našeho snu existuje jen v naší víře v ní. Z toho plyne poučení, že přijímáme za zcela skutečné to, co v dané době vtiskuje do našeho vědomí představivost, zesílená intenzivní vírou.**

Příroda nám tak dává ve snu cenné poučení, v němž nám ukazuje, jak mohou předměty existovat jen jako představy a přece se zdá, že jsou vytvořené z „hmoty“. Varuje nás, že stejně jako snící člověk nikdy nepochybuje o hmotnosti svých vysněných obrazů, nikdy si neuvědomuje, že nemají zevní „hmotný“ protějšek, nikdy nepochybuje, že horko, které pociťuje a chlad, který jím otřásá, nejsou ničím jiným než myšlenkou, tak také i my máme sklon upadat do stejného omylu a nikdy nepochybovat o hmotnosti představ našeho bdělého stavu. Mentalistické tvrzení, že židle, na které sedíme, je v podstatě ze stejné látky jako naše vlastní mysl, shledáváme přirozeně za zcela neuvěřitelné, i když nás fyzika důrazně poučuje, jak iluzorní je obecná víra v pevnost „hmoty“. Metafyzika může přispěchat a úspěšně nás z tohoto přesvědčení vyvádět, my však přesto zůstáváme v pozadí svého citění o této věci nepříjemně nejistí, i když náš rozum bude zdráhavě souhlasit. Proto nám Příroda blahovolně pomáhá tím, že nám v každém snu názorně ukazuje, jak se tato zdánlivá nemožnost skutečně a často vyskytuje v osobní zkušenosti každého člověka.

Je to důležité poučení pro materialistické kritiky, kteří chtějí z dřevěných kmenů a těžkých kamenů dělat měřítka skutečnosti. Ve snech jsou věci skutečně pociťovány a viděny jako „hmotné“, i když nejsou fyzicky přítomny. V tomto specifickém bodu je „hmota“ snu opravdu přesně stejná jako „hmota“ bdělého stavu; pouze hmota bdělého stavu má delší trvání. Ale my nikdy v žádné době nemůžeme vidět ani zažít žádnou „hmotu“. Vidíme nebo zažíváme jediné určité předměty. Domníváme se, že jsou zhotoveny z „hmoty“, protože se zdá, že se rozprostírají v prostoru a zdánlivě poskytují hmatu odpor. Ale prostorovost a odpor nemohou být ničím více než utvořenými představami, jak dokazuje snová zkušenost.

Jestliže věříte ve skutečnost „hmoty“, musíte následkem toho také věřit v naprosto pevný charakter prostoru a času, protože „hmota“ se rozprostírá v prostoru a mění se v čase. Ale mnoho příhod ve zkušenosti snu odhaluje, že čas a prostor nemají žádnou svou vlastní stálou existenci, ale že jsou zcela mentální; z toho následuje, že „hmota“, která se může objevovat jediné v podmínkách určovaných prostorem a časem, také nemůže mít žádnou stálou existenci a musí být zcela mentální. Materialismus však činí z „hmoty“ naprosto pevnou jsoucnost.

Víme s naprostou jistotou, že je to pouze mysl, která je takto činná během snu. O snícím člověku nemůžeme říci, že jsou u něho přítomny dvě jsoucnosti; jeho mysl a k ní nějaká vnější látka. Ale protože tato dvojitost očividně existuje, musíme ji náležitě chápat; to znamená, že musíme pochopit, že je to pouhá představa. Jestliže se může mysl takto rozště-

pit během snu, pak je pro ni jistě možné, aby se rozštěpila v bdělém stavu. A to je to, co se skutečně děje; pole lidské zkušenosti je zde rovněž rozštěpeno na vnější věci a vnitřní představy. Hlavní rozdíl je, že kontrast mezi zevními a vnitřními představami je v bdělém stavu mnohem působivější.

Proč dochází k tomuto rozdílu? Bylo zde již vysvětleno, že usínání je dostředivý proces stahování do nitra, kdy naše mysl přirozeně opouští své sklony promítat se ven do prostoru a vytvářet tvary. Tento proces vrcholí v hlubokém spánku, který je jeho nejzazším bodem. Když se však začneme probouzet, naše mysl nastupuje opačný pochod a začíná opět promítat své představy světa ven, jako by byly skutečně zevní. Snění je střední stav, ve kterém není na mentální obrazy ohnisko myslí tak ostře zaměřeno, tyto obrazy nejsou tak živé a nemají takové zdání skutečnosti jako v bdělém stavu. Dalším rozšířením otvoru vědomí v bdělém stavu nabývá vědomí svého nejplnějšího bodu promítání a nejvyššího stupně síly. Z tohoto poučného srovnání můžeme pochopit, že jasná a přesvědčivá „hmotnost“ našeho světa závisí na ostrosti soustředěnosti, s níž ji stavíme do ohniska. Je tedy tato „hmotnost“ v myslí, ne ve světě. „Hmota“ je pouze slovní pojem.

Nicméně, rozdíl mezi těmito dvěma stavy je natolik mocný, aby člověka zhypnotizoval v přesvědčení, že je to rozdíl v druhu a ne ve stupni a že tato dvojakost náleží substancí a ne jevu. Proto se člověk klamně domnívá, že svět bdělého stavu je opravdu „hmotný“, a že pouze svět snů je mentální. Snící člověk se domnívá, že jeho vědomí je obráceno ven. Když však prolomí kruh svého kouzelného soukromého světa a probudí se, pozná, že

jeho domněnka byla nepochopením a že jeho vědomí ve skutečnosti působilo právě v opačném směru, neboť bylo obráceno do nitra. Ale když se po probuzení ukáže, že výjev snu byl vnitřní představou snícího člověka, ač byl pro něho v té době vnější skutečností, neukazuje nám to, jak snadno může vědomí nesprávně chápat své vlastní zkušenosti?

Nyní je zcela jasné, že ve snu pracuje skrytá schopnost, která pro pozorující mysl magicky mění myšlenky ve věci a představy ve tvary. Jestliže mysl dokáže vytvořit ve svém vysněném světě města nebo statky a zalidňovat je svými živoucími, mluvícími a pohybujícími se tvory, proč by také nemohla vytvářet svůj bdělý svět? Když si připomeneme všechny pestré zkušenosti, které pro nás mysl vymýšlí ve snu, měli bychom se tázat, proč by pro ni nemohlo být možné, aby pro nás také vymýšlela univerzální bdělou zkušenost?

Kdybychom byli sami k sobě upřímnější, **mohli bychom** poctivě **nazvat** tento **druh vysněné zkušenosti**, toto okamžité vytváření mnoha živoucích a pohybujících se lidí z jediné osoby, toto neočekávané naslouchání dlouhým rozhovorům v tiché prázdnotě, **odhalením magické síly mysli. Jestliže vnímáme své vlastní představy jako vnější věci; jestliže dovedeme vyvolat celý nový svět a také jej zalidnit; jestliže můžeme být tak zhyponotizováni svými myšlenkami, že v nich žijeme po celou dobu snu; zkrátka, jestliže vlastní mysl člověka mu může vnutit celou rozsáhlou zkušenost světa, oč snadnější musí být, aby mu v bdělém stavu vnutila celou zkušenost světa táž kouzelná mysl, když spolupracuje s nesmírně mocnější Světovou Myslí? Světová Mysl skutečně předvádí vesmír zev-**

ních forem a viditelných postav během bdělého stavu svých dětí, stejně jako ony si předvádějí své vlastní soukromé vesmíry zevních forem a viditelných postav během snu. Ale zatímco si Světová Mysl zůstává plně vědoma mentalistického charakteru své konstrukce, její lidští účastníci se klamou a přisuzují „hmotný“ charakter své zkušenosti tak, jako je jejich smysly svádějí k tomu, aby viděli Slunce pohybovat se po obloze. Druhý omyl lze napravit jen rozumem, kdežto první omyl lze napravit jedině spojením rozumu a mystické zkušenosti.

Než přejdeme k poslednímu sedmému bodu, je potřeba zmínit dva body.

První bod: Při výkladu karmy v dřívějších kapitolách této nauky je krátká zmínka o tvůrčím vlivu myšlení na naše okolí. Zde můžeme dodat, že mentální výtvoření jáství jsou před ním neprodleně zpředmětněny, kdežto výtvoření bdělého jáství pracují pod jinou soustavou časového sledu. Proto nezbytně trvá déle – často až do nového vtělení – než mohou být zpředmětněny v jeho zkušenosti. Ale to, že částečně budujeme své prostředí a své okolnosti svými myšlenkami, zůstává pravdou, projeví se v praxi.

Druhý bod: Bylo by velkým omylem tvrdit, že svět je skutečný, ale sny neskutečné. I když jsme připustili, že bdělý stav má v různých ohledech pro nás nadřazený význam, přesto **ani svět bdělého stavu ani svět snů si nemůže dělat nárok na to, že je v základě skutečný svět. Každý je totiž relativní k zvláštnímu časo-pros-**

torovému způsobu, kterým mysl pracuje na oné příslušné úrovni. Každý je pouze stavem mysl. Každý projevuje vědomou bytost, která je spoutána svými výtvory. Žádný spící člověk nikdy nevěří, že se ve snu klame ve svých vjemech věcí nebo lidí, ať již si o nich po probuzení utvoří jakýkoli názor.

Je opravdu záhodno uvažovat o tom, že život, který člověk přijímá jako skutečný v určité době by mohl odmítnout jako iluzorní, jakmile by mohl změnit stanovisko. Pocit skutečnosti je přirozeně nejsilnější v bdělém stavu, ale přesto je natolik silný během snu, aby nás vyděsil, když se náhle setkáme s dravcem, nebo aby nás potěšil, když se setkáme s milovanou osobou. Pocit skutečnosti nás neopouští ani ve světě bdělého stavu, ani ve světě snů. Tento pocit pochází zřejmě v obou případech z téhož zdroje. Co je tímto zdrojem? Tuto otázku můžeme zodpovědět tím, že si položíme jinou otázku. Co je přítomno ve stavu bdělém i ve snu jako jejich základní „látka“? Nyní víme, že je to mysl. Tedy **pocit, který dává veškeré zkušenosti zdání skutečnosti, pochází z faktu, že něco skutečného je nepochybně v ní přítomno, a tato přítomnost není nic jiného než mysl.**

Mentalismus tak říká, že to, co propůjčuje platnou hodnotu jak zkušenostem snu, tak i zkušenostem bdělého stavu je jedna a táž věc. Jedna a táž mysl musí být činná v obou těchto stavech, a protože jsou pomíjivé a ve vzájemném vztahu, je tato mysl sama-o-sobě ve srovnání s nimi trvalá a absolutní, a proto je skutečnou podstatou těchto stavů. Tato podstata je jejich skrytou skutečností.

Jestliže pohlížíme na svět jako na skutečný sám-o-sobě, jako na soběstačnou „hmotnou“ kon-

strukci a nic jiného, pak upadáme do pasti iluze. Jestliže však chápeme, že svět jako mentální konstrukce je skutečný jedině proto, že se v něm projevuje princip myslí, pak chápeme správně.

Zkušenost snů před námi takto rozvíjí zajímavé objasnění jedné z vyšších pouček pokročilého mentalismu. Poskytuje nám mentálně konstruované divadlo, jehož scény jsou jen Jevem (Zdáním) a jehož pozadí – mysl je Skutečností. Jestliže se dovedeme osvobodit od materialistických předsudků a dívat se na zkušenost bdělého stavu ze stejně odpoutaného stanoviska, musíme si uvědomit, že i zde nám mysl předvádí mentálně utvořené divadlo, jehož děje jsou také Jevem a jejichž pozadím je také Skutečnost.

Sedmý a poslední bod těchto úvah je prostý. Pokud je sen příjemný a týká se jen příjemných věcí, zůstáváme zpravidla ve spánku; když však nás zavede do něčeho hrozného, jako je noční můra, pak způsobený otřes nebo strach nás velmi rychle probudí. V bdělém životě je to podobné. V dobách míru, radostí a dostatku se necháváme spokojeně unášet v radovánkách na povrchu událostí a necháváme jiné, aby si lámali hlavy významem života. Smutná ztráta milované osoby však s námi zatřese a rychle nás probudí, právě tak, jako bolestná ztráta majetku, pohled na hrubé násilí nebo jeho zažití. Teprve pak věnujeme otázce významu života dostatečnou pozornost. Pokud zármutek silně nedoléhá, jsme okouzleni pouhým jevem věcí, je-li však krutý, hledáme útěchu v náboženství, mysticismu nebo filosofii.

Ze snu se probouzíme do stavu, který je přinejlepším pouhým pokračováním téhož v sebesoustředěného příběhu prchavých radostí a pomíjejících zármutků. V tomto smyslu existují oba druhy zkušeností ve stejné dimenzi. **Kdybychom se však dovedli přinutit k dobrodružství probudit se ze života bdělého stavu, pak bychom, v případě úspěchu, přešli z Jevů ke Skutečnosti, a tak bychom vstoupili do zcela nové, nepoměrně vyšší a vznešeně nadřazené dimenze. Mentalismus nás poučuje o možnostech takového dobrodružství a vede naše vrávoravé kroky k jeho vznešenému cíli.**

Metafyzika spánku

Dosud jsme zcela nevyčerpali metafyzický význam spánku jakožto mentálního stavu. Normální lidská existence je totiž trojitá a její vědomí je přerušované. Ranou do hlavy nebo nešťastným pádem může člověk upadnout do bezvědomí. Psychologicky vstoupí do téhož stavu, do něhož přichází působením Přírody ve spánku. Mysl se projevuje nejen stavem bdělým a stavem snů, ale také stavem třetím, v němž spánek je nejhlubší a nejintenzivnější, kdy vědomí zcela zaniká.

Tento stav musíme nyní prostudovat. Z důvodů lineárních bude pohodlnější používat pro tento stav hlubokého bezesného spánku prostě slovo „spánek“. Tímto výrazem budeme tedy tento stav rozlišovat od ostatních dvou aspektů života: od snu a bdělého stavu.

Všeobecně se soudí, že hluboká nehybnost myslí, naprostá nečinnost svalstva a dokonalý klid pěti smyslů, což charakterizuje spánek, nemá žádný jiný účel, než že

jsou přestávkou vyvolanou Přírodou v denních činnostech pro obnovu odumřelých tělesných tkání, přestávkou, která nemá jiný význam, než načerpání vydané energie a která je blaženým odpočinkem unavených mentálních schopností. Že by studium tohoto stavu, stejně jako studium snů, mohlo být branou k rozšíření hodnotného vědění, není příliš známo. Že nejvýznačnější rys hlubokého spánku – jímž je naprostá letargie, do níž vědomí upadá – nabízí zlatou nitku zkoumajícím myslím, bude pro nás zvláštním a neobvyklým poznatkem.

Může se zdát podivné popisovat jako oblast zkušenosti tento vakuu podobný stav mysli, tuto naprostou prázdnotu vědomí. Ale je tomu opravdu tak? Zdá se, že během spánku ztrácíme vědomí, nicméně si vzpomínáme na fakt, že jsme spali. To však je jiná forma vědomí. Spánek je něco, co vstupuje do lidské existence a opět ji opouští. Jak bychom si vůbec mohli pamatovat, že jsme spali, kdyby neexistovalo v dotyčné době nějaké skryté uvědomování si tohoto faktu? Jestliže prohlašujeme, že jsme si po dobu spánku nebyli ničeho vědomí, něco v nás si paradoxně muselo být vědomo tohoto podvědomého uvědomování si, jinak bychom nemohli nikdy spojit spánek s bděním, a tak bychom nikdy vůbec nemohli vědět, že jsme spali!

Kdyby byl spánek skutečně absencí jakéhokoli druhu vědomí, jak bychom si mohli potom pamatovat, že je příjemný a osvěžující, a hovořit o něm s uspokojením? Nějaký druh vědomí musel být přítomen, aby nám později umožnil představu této příjemnosti. A dále, jak bychom si mohli vždy ráno vybavit události předešlého dne a spojit je v uspořádanou souvislost s událostmi dneš-

ními, kdyby mysl přece jen nebyla nějakým způsobem přítomna v oné mezeře spánku?

Že stav spánku opravdu neničí vše v mysli, odhaluje fakt, že pocit individuální totožnosti, celý zámoitek myšlenek, tužeb a charakteristik, které tvoří osobnost, se znovu vynořuje při každém ranním vzkříšení sebe-vědomí ze spánku. Kdyby nebyla v mysli jakási spojitost jáství, mohli bychom usnout s myšlenkou, že jsme určitou osobou a probudit se s myšlenkou, že jsme osobou jinou. Nemůžeme tedy po právu říci, že vědomí bdělého stavu a snu vyčerpává spojitost existence mysli. Je jasné, že bezvědomí je ve skutečnosti chybné označení nejtajemnější fáze mysli.

Co vlastně přestává být činné během spánku? Ne-ní to sama mysl, ale jen určitá *forma* její činnosti. Kdo pochybuje o této možnosti nebo ji popírá, měl by si prostudovat podivné lékařské záznamy o zjištěných případech somnambulismu (náměsíčnosti). V tomto stavu náměsíčník vsukutku vidí, aniž používá oči. To je jasně prokázáno zjištěním, že zornice jeho očí jsou zcela necitlivé na světlo. Takový člověk bezpečně prochází nebezpečnými místy nebo kolem strmých srázů; chodí zcela rovně po okraji střechy, odkud by mohl snadno spadnout dolů na chodník, ale nepadne; nebo provádí něco inteligentně a přesně, aniž je vzhůru. Somnambulové skutečně projevují vyšší stupeň mentálních schopností ve spánku, než mívají v bdělém stavu; jejich úsudková schopnost, představitivost, paměť, vůle a ovládání těla jsou nápadně zvýšeny.

Dále je pozoruhodné, že jak člověk snící, tak i bdělý si může vybavit dřívější zkušenosti, kdežto somnambul si nemůže vzpomenout na nic, co se odehrálo v

nocí. Ať ho probudíme v kterémkoli okamžiku spánku, nepamatuje se, co se s ním dělo minutu předtím. V bdění a dokonce i ve snu je si člověk vědom svých činů a jeho pět smyslů vědomě pracuje. Náměsíčník však neví, co dělá a nemá smyslové dojmy. To je skutečně specifická charakteristika somnambulismu. I když si náměsíčník není vědom toho, co se děje, nějaká inteligence dokonale řídí pohyby jeho těla a udržuje je pod vlastní kontrolou. I když osobně neví, kde se nachází, a nevěnuje sebemenší myšlenku své bezpečnosti, přece se bezpečně vrací na lůžko ze svých často nebezpečných a dobrodružných výprav.

Není to dost překvapivé? Jaký to má pro nás význam? Jestliže to vůbec nějaký význam má, pak to především znamená, že mysl může být činná ve dvou fázích, z nichž jedna je vědomá a, jak se zdá, normální, druhá nevědomá a zdánlivě abnormální; za druhé, že by bylo přesnější označit mysl během spánku spíše za nesdílnou než za nevědomou; za třetí, že mysl nevyčerpává své možnosti v jediné fázi vědomí, kterou známe jako souvislou a namáhavou činnost myšlení; za čtvrté, že nejvnitřnější vrstva mysli není svým uvědomováním závislá na pěti fyzických smyslech. Stručně řečeno to znamená, že teprve nyní začínáme trochu chápat úžasné tajemství, které je skryto v naší vlastní mysli. Jisté je, že v tomto stavu musí existovat jakési vědomí. Nicméně to není druh vědomí, jaký známe během bdění nebo snu.

Dějiny zaznamenaly dokonce vyřešení vědeckých, matematických, literárních, osobních a filosofických problémů kouzlem snící nebo spící mysli. Neexistuje žádná hranice pro druh problémů, které se takto mohou vyřešit. Ze spánku vyšly nejhlubší inspirace, nejbystřejší rozluš-

tění a nejmoudřejší intuice pro jednání v obtížných nebo nejasných situacích.

Víme-li, že problémy, které před usnutím trápily mnohého člověka, se bezprostředně a spontánně rozřešily ráno při probuzení, ač byly opuštěny jako neřešitelné; a že zcela zapomenutá jména se vybavila po probuzení ze spánku, pak docházíme k jedinému možnému závěru, že mysl během noci pokračuje jakousi tajemnou činností, která jí umožňuje, aby ráno předložila vědomí hotový výsledek. Tato hlubší vrstva myslí, ukrytá pod prahem vědomého myšlení, je tajemným zdrojem všech nádherných uměleckých inspirací, všech těch znovu získaných ztracených článků vědění a všech těch intuitivních rozhodnutí, vítězících nad zmatenými situacemi. Říkat tedy, že stav spánku je úplnou ztrátou vědomí, je ve světle prokázané mentální činnosti během stavu spánku pouze povrchním zhodnocením zkušenosti a pomíjením všeho, co je v jejím pozadí.

Nyní si musíme ujasnit, že existuje jistá část myslí, která se nám zdá být bezvědomá, která však ve skutečnosti má své vlastní neobyčejné a úžasné vědomí. Fundovaná metafyzika nemůže tedy omezovat používání výrazu „mysl“ pouze na její zvláštní myslící fázi „vědomí“. Mysl je více než vědomí, jak je známe. Musíme si ujasnit a připustit, že jsou možné dva druhy vědomí; jeden je onen běžný druh, se kterým jsme všichni obeznámeni, druhý je však hluboce skrytý, tajemný a nám naprosto neznámý. Okolnost, že s ním nejsme obeznámeni, nás nesmí přivádět do povrchního a materialistického omylu, abychom tvrdili, že prvý druh vědomí je jediný, který existuje, jak se mylně domnívá nefilosofická většina lidí.

Nelze s úspěchem vyfotografovat uhánějícího koně, jestliže uzávěrka fotoaparátu nebyla nařízena úměrně k jeho rychlosti. Na obrázku by byla buď rozmazaná skvrna, nebo mlhavá prázdnota. Naše běžné všední vědomí není schopné pojmut stav mysli během spánku, jako nebyl schopen fotoaparát zachytit podobu uhánějícího koně.

Zřejmě je tedy vědomí činné způsoby, které se vymykají omezenému rozsahu našeho *myslicího* intelektu. Výkony somnambulů, pohybujících se s otevřenými očima, inspirace a intuice spáčů se zavřenými očima odhalují, že existuje úroveň, kde je mentální vibrace tak rychlá, že normální myslící schopnosti jsou zcela vyřazeny z činnosti. Zde pracuje mysl spontánně zcela nepochopitelným způsobem, *ale pracuje*. Myšlení by pro ni bylo skutečně věžeňskou kobkou. Nepotřebuje myslit diskurzivním (postupně v pojmech) a logickým způsobem, kterým chápeme výraz „myslit“.

Proč intuice vzniklé ve spánku mohou okamžitě překlenout širokou mezeru mezi údaji a závěrem, kdežto schopnost myšlení se musí ploužit namáhavou cestou dlouhé řady usuzování, aby došla ke stejnému závěru? Taková intuice je totiž produktem mysli, když pracuje ve vibračním rozsahu, který se vymyká tomu, co zpravidla zažíváme během snu nebo v bdělém stavu. Stručně řečeno, mysl má během spánku jakýsi druh svého vlastního vědomí, které však tím, že se nepohybuje od představy k představě, není vědomím intelektuálním. Proto se nyní musíme snažit dozvědět se něco více o vědomí. A dále, je-li svět, dle tvrzení mentalismu, jevem vědomí, je naprosto nutné se tázat: Co je vědomí?

Od vědomého k nevědomému

Co v nás si je vědomo vidění, slyšení a myšlení? Je to mozek? Nemožné – pouhý kus masa, který se málo liší od toho, co můžeme koupit u kteréhokoli řezníka.

Slovem *mozek* míníme hmatatelnou část lidského těla, která je přikryta klenbou lebky a plná točitých závitů šedé a bílé hmoty, kterou anatomové zkoumají v pitevně.

Slovem *vědomí* míníme souhrn střídajících se řad smyslových dojmů, vjemů, myšlenek, citů, obrazů, intuicí, představ a vzpomínek, které známe jako své vlastní a ke kterým se nelze dostat žádným pitváním chirurgickým skalpelem. Přesněji řečeno, při všech pokusech o definici vědomí se stále pohybujeme v kruhu, neboť vědomí se již předem předpokládá v každé definici. Nejlépe lze o něm říci, že je „tím vědoucím“.

Nikdo nemůže pozorovat vědomí stejným způsobem, kterým může pozorovat cokoli jiného. Protože všechno jeho pozorování čehokoli jiného vyžaduje přítomnost vědomí. Je to stejně bláhové, jako žena, která všude hledá náhrdelník, který má na krku.

Jedině racionální nauka mentalismu uspokojivě zodpovídá otázku: Jak je vědomí možné? Vysvětluje totiž, že vědomí je pouze fází „nehmotného“ principu, myslí; začínáme z nesprávného konce, když se domníváme, že vědomí je funkcí mozku, a začínáme na správném konci, když objevíme, že **vědomí je světlem mozku. Mysl je analogicky podobná světlu**, neboť mysl i světlo jsou jedinečné a mají výlučné postavení ve schématu věcí. **Světlo umožňuje viditelnost všeho ostatního, ale samo zůstává paradoxně neviditelné.** To, co napří-

klad pokládáme za paprsek světla, je iluze smyslů. Je to vlastně paprsek částic prachu. Světlo odhaluje přítomnost vysoké hory, ale neodhaluje svou vlastní přítomnost. Umožňuje nám vidět množství rozmanitých tvarů, ale samo je naprosto neviditelné, protože nemá vůbec žádný tvar. Podobně nám také mysl umožňuje uvědomovat si vše ostatní, jen ne sebe. Neodhalujeme ji za měnicími se zkušenostmi, protože sama je beze změny.

Pozorujeme všechny věci v mysli jako v zrcadle. Protože ale toto zrcadlo je mimo dosah našich smyslů, pozorujeme obrazy a nepozorujeme zrcadlo, které je odráží. Proto přičítáme mylně skutečnost jedině věcem a neskutečnost mysli.

Vědomí je tím, čím je, a proto jedině ti lidé mohou pochybovat o jeho „nehmotné“ existenci, kteří nejsou schopni sami dosti hluboce uvažovat. Neboť to, co o něm pochybuje, i to, co jej potvrzuje, je tento „nehmotný“ prvek sám. Dokonce **dříve než skeptik, který se domnívá, že respektuje svrchovanost rozumu, ale ve skutečnosti ji nerespektuje, může pronést jedině slovo nebo myslet jedinou myšlenku k popření existence vědomí, musí zde být ono vědomí, aby tuto činnost umožnilo!** Mentalismus jde ovšem ve svých úvahách dále. Skeptik totiž prohlašuje, že nějaká věc existuje teprve tehdy, když ji vidí, slyší, chutná, hmatá nebo čichá. Když však vystopujeme tyto jeho činnosti vnímání až k jejich počátečnímu a nejzazšímu bodu, poznáme, že jsou to mentální činnosti. Jeho přijímání existence věcí spočívá výlučně na působení jeho vlastní mentální existenci, nikdo se z ní totiž nemůže vymanit. Necht' se pokusí vyskočit ze svého vědomí! Ať se pak ocitne kdekoli, bude vždy v něm! Je to to jedině, o čem nemůže pochybovat.

Nikdo si nikdy nemůže utvořit pojem o něčem, co je mimo vědomí. Nikdo nemůže sebezvrchněji pochopit nějaký předmět, dokud tento předmět nevstoupil do jeho myšlení, to jest, dokud ho nepoznal jako představu. Ale když zredukujeme věci k jejich základním významům jakožto mentálním konstrukcím, bude se zdát výsledek tak cizí našemu vnímání Přírody, že jen málo lidí to připustí! Nic není tak samozřejmé jako prvenství a skutečnost vědomí a přesto, bohužel, nic není méně přesvědčivé, když je to poprvé prohlášeno! Ale o jeho existenci nemůžeme legitimně pochybovat, ať již bychom pochybovali o čemkoli jiném. Můžeme si o něm tvořit iluze, ale i ty budou závislé na tom, že jsme si jich vědomi. Proto, když se povzneseme do nejvyšší úrovně rozumu, musíme nakonec připustit, že vědomí je to jediné, o čem máme největší jistotu a o jehož existenci máme nejméně pochyb.

Takový je zvláštní a melancholický paradox lidské existence! To, o čem člověk prohlašuje, že je zcela mimo jeho chápání, je samo celým základem tohoto chápání! A jedině „nehmotné“ vědomí mu umožňuje, aby prohlásil, že je neschopen pochopit vědomí! Kdyby jen správně věnoval pozornost tomuto bodu, poznal by z toho, že zažívá samo vědomí ze zkušenosti paměti, ze své schopnosti abstraktního metafyzického uvažování, ze své umělecké tvořivosti a schopnosti objevovat univerzální zákony, že stojí skutečně v přítomnosti nad fyzického principu.

Dnešní vědec prozkoumává s úspěchem myriádu věcí od vlastností vodní páry až k původu žulových horstev, ale je neúspěšný v prozkoumávání tajemství *počátku* svého vlastního vědomí. To proto, že může započít studium zdroje svého vědomí teprve *potom*, když

jeho vědomí již vzniklo, a nikoli před tím. Ale pak je již příliš pozdě na řešení problému tohoto původu. Necht' si o tom myslí cokoli nebo dělá cokoli, vše již má v sobě nezbytný předpoklad vědomí a musí být myšleno nebo konáno jeho světlem. **Nemůže přímo ani zkoumat své vědomí, protože je nemůže učinit objektem svého uvědomování, právě tak jako nemůže žádný člověk učinit svou vlastní tvář objektem přímého uvědomování, ale musí se na ni dívat nepřímo do zrcadla.** Také vědec se může dívat do zrcadla myšlenek, protože je to jejich souhrn, co tvoří jeho bdělé vědomí, to však je pouze nepřímý pochod, neboť vědomí *myšlenek* není vědomím *čisté mysli*. Není schopen objevit existenci čisté mysli odděleně od myšlenek a představ, které ona vytváří. A to je to, co zde nazýváme „mysl“.

Nikdo nemůže říci jaký tvar má vědomí nebo jakou má barvu, jak voní nebo jaký vydává zvuk. Představa neexistuje ve vědomí, jako například existuje modrý koberec v nějakém velkém pokoji. Koberec je totiž v jistých prostorových vztazích rozměru a polohy k místnosti, kdežto princip vědomí nemůžeme vidět, a proto nemůže vstoupit do žádných podobných vztahů. Stručně řečeno, vědomí je něco, co nemohou smysly obsáhnout a co je proto zcela „nehmotné“. Nicméně víme ze své zkušenosti, že je.

Největším omylem materialismu je, že si plete mysl s vědomím. Neboť to, že s nimi nakládá jako se zaměnitelnými výrazy a že je opomíná pečlivě rozlišovat, má za následek, že činí mysl výsledkem „hmotných“ čin-

ností a ne jejich předběžnou podmínkou. A tak mentalismus nejen vysvětluje vznik všech materialistických nauk, ale také je absorbuje.

Pro běžné lidi by samozřejmě bylo vědomí bezvýznamným výrazem, kdyby nebylo myšlenek a představ, kterých si mohou být vědomi. Vědomí nezůstává ani na okamžik nezaměstnáno. Musí se něčím žít. **Nesmíme ale dělat běžnou chybu a domnívat se, že mentální život se plně vyčerpává zvláštní formou vědomého života a že plně zaniká, když neexistují žádné myšlenky a mentální představy. Tento druh vědomí je totiž pouze stavem mysli a jako všechny stavy chová v sobě možnost, že zanikne. Takové přerušení vědomí, jako spánek, je významným náznakem, že existuje nějaký hlubší princip, který je jeho podkladem. Nikdo proto nesmí zaměňovat vědomí s tímto principem, kterým je čistá mysl.**

K ujasnění této situace si můžeme vypomoci vhodnou analogií, a to kinematografickým obrazem, ale jako při většině analogií ji nesmíme vést příliš daleko. V kině nevidíme bílou promítací stěnu, když je zcela pokryta kontrastujícími světly a stíny obrazů, neboť tyto obrazy zcela poutají naši pozornost. Podobně v bdělém stavu poutá mentální obraz světa celou naši pozornost. Zde pak vědomí tohoto obrazu odpovídá obrazu v kině. Co představuje neviditelná promítací stěna? Představuje to, co je v nás přítomné během hlubokého, bezesného spánku, to, z čeho vzniká jak vědomí ve snu, tak v bdělém stavu, to, co je esencí či látkou všech vědomých myšlenek, obrazů i představ; a tím je princip mysli, který je vždy jejich základem. Materialisté však mylně považují bdělé vědomí za promítací stěnu. Mentální pochody jsou

úzce spojeny s fyzikálními pochody v mozku a z tohoto spojení vzniká tato materialistická iluze.

Mysl je hlavní surovinou každé naší jednotlivé myšlenky. Všechny naše myšlenky jsou ve skutečnosti v mysli, ale činné ve vědomí. Všechno vědomé myšlení mlčky poukazuje k tomu, co je za vědomím. Známe vždy přítomnou mysl pouze prostřednictvím myšlenek, které jsou jejími výtvoři, a prostřednictvím vědomí, které ona promítá na svou zdánlivě temnou prázdnotu.

Když stojíme na prahu mysli, zdá se nám tak neznámá a neproniknutelná, protože se skrývá za svou částečně souběžnou spoluprací s mozkiem. Máme si proto myslet, že stojíme před skutečnou prázdnotou? Odpovědí je, že můžeme poznat její přítomnost podle účinků, kterým dává vznik, podle projeveného výsledku a podle její nepopíratelné činnosti. První účinek je sebe-vědomí, první výsledek je uvědomění světa a první činnost je myšlení. Již samy tyto tři stačí k tomu, aby bylo zřejmé, že mysl nemůže být naprostá nicota. Jak může neexistovat to, prostřednictvím čeho jsme schopni poznávat existenci svou, ostatních lidí i světa? Proto, že mysl je předpokladem časo-prostorového osobního vědomí, zůstává nepoznána.

Neuvědomujeme si elektromagnetické vlny vysílané rozhlasovým vysílačem, které mohou být v místnosti, v níž se právě zdržujeme. Otočením knoflíku rozhlasový přijímač tyto vlny zachytí a přemění je ve zvuky melodické hudby. Vlny jsou v místnosti, i když je tam ticho, a protože tam jsou, jsou skutečné. Fakt, že naše oči, uši a prsty je nemohou zachytit,

takže nám jejich existence není zřejmá, nijak nezmenšuje jejich skutečnost. Stejně tak mysl jako podstata vědomí opravdu existuje, má opravdovou skutečnost, ale vymyká se pochopení jak myšlením, tak i smyslovým vnímáním. Kdybychom se chtěli vyjádřit ve stupních skutečnosti, pak musí být dokonce skutečnější než naše zvláštní forma časo-prostorového vědomí, protože toto vědomí samo z ní vzniká a v ní zaniká. Mysl je tedy jedinečná a ve veškeré existenci není nic jiného, co by se s ní dalo srovnat.

Uvažujte dále o zpravidla nepovšimnutém a ne dbale hodnoceném významu paměti. Nechápeme její úžasnou metafyzickou důležitost a její vznešený protimaterialistický význam, neboť jsme zaslepeni její všedností. Když hluboce uvažujeme o této úžasné schopnosti, můžeme pochopit, že k nám mluví o naší nesmrtelnosti. Neboť paměť může existovat jedině proto, že existence mysli je trvalá a nepřerušovaná.

Co jsou vzpomínky? Jsou to mentální obrazy minulosti, vybavené myšlenkové tvary, obrazy, které se opakují ve vědomí. Odkud přicházejí? Mohou přicházet jedině z nás. Je zřejmé, že v nás musí být něco, co nám slouží jako prostředek ke spojení minulých a přítomných představ. Musí zde být jemný prvek, který je všechny spojuje dohromady, který je udržuje a uchovává pro nás v jakémsi skladišti. Jinak by byly jedny od druhých tak odříznuty, že bychom si nikdy nemohli znovu vybavit zaniklé myšlenky. Pouhý fakt, že si můžeme vybavit události z minulosti, sám akt znovu poznání něčeho, co jsme již dříve viděli, poukazuje na přítomnost spojovacího článku mezi vědomými stavy přítomnými a minulými.

Co jiného může být tímto spojovacím článkem než mysl? Vzhledem k tomu, že minulé stavy mohou být ztraceny pro vědomí více let, musí existovat v této složité myslí vrstva, která je skryta hluboko pod běžným vědomím. Pouhý fakt, že lze znovu oživit obrazy a představy ze zdánlivého zániku, poukazuje na to, že jsou v této vrstvě nějak uchovány. Ukazuje také, že tajemná prázdnota myslí není totéž jako její neexistence. Prozrazuje to, že neztrácíme styk s minulostí, neboť je v nás tento trvalý prvek. Jak jsme již poznali, nebylo by možné po probuzení z hlubokého spánku vzpomenout si na vlastní totožnost a později poznat známé lidi a místa, kdyby mysl neexistovala také v pozadí oblasti toho, co se zdá být z *našeho pohledu* jejími nevědomými stavy. Taková existence musí být nezbytně skrytá.

Můžeme tedy začít chápát jen, když ji začneme psychologicky dělit. Její kořeny jsou skryty za naším vědomím, ale její plody jsou viditelné ve vědomí. Bylo by velikým omylem právě tak jako velikou nevědomostí, kdybychom jí zde připisovali neschopnost pouze proto, že *my* si nejsme vědomi jejích činností.

Toto tajemné vědomí se paradoxně a mylně nazývá podvědomím. Každý moderní student na vysoké škole dnes ví, že máme „nevědomou mysl“ – částečně díky snahám našich Freudovských přátel. Ve skutečnosti je to ono širší vědomí, jehož pouhou částí je normální vědomí. Je sotva možné nazvat nevědomým to, co v sobě obsahuje všechny možnosti vědomí. Nesmíme si však myslet, že existují dvě myslí, jedna vědomá a druhá nevědomá. Existuje v nás jen jediná mysl, ale při pohledu z naší strany, je vědomá jen v omezeném lidském smyslu. Náš druh vědomí je pouze *stavem*, ne nějakým zvláštním a

odděleným druhem mysli. Mysl je proto přítomna i před tím, než začne činnost vědomého myšlení. Je to vnitřní neznámé vědomí.

Musíme předpokládat přítomnost této hlubší mysli, i když nejsme schopni vniknout do jejích tajemných pochodů. Všechna vysvětlení, při kterých ji člověk nebere v úvahu, nejsou skutečná, ale pouze slovní.

Docházíme tedy k závěru, že nemůžeme právem říci, že mysl musí být činná jedině v plném jasu dne. Nemůžeme právem popírat, že je činná, i když naše vědomí nedoprovází její činnost. Veškerá zkušenost světa musí nejprve projít určitými omezenými tvary prostoru a času, než může vstoupit do individuálního vědomí lidských bytostí na jejich současném stupni vývoje. Lidské bytosti naprosto nemohou znát něco mimo hranice těchto zvláštních tvarů. Proč bychom tedy prohlašovali, že naše zvláštní časo-prostorové vědomí musí nezbytně a nutně sledovat všechny činnosti mysli? Neboť odstraněním tohoto vědomí z mysli neodstraníme tím její vlastní existenci.

Je tedy jasné, že musíme vidličnatě rozdvojit život člověka. Nesmíme se však mylně domnívat, že skrytý život je méně skutečný nebo méně vědomý než život projevený. Je mimo dosah lidského myšlení, ale fakt jeho existence není mimo závěry lidského přemýšlení. Nejlepší služba, kterou metafyzické myšlení může prokázat, je, že nás přesvědčuje, že tento skrytý život je, a že nám umožňuje pochopit, že musí být a že je tajným zdrojem našeho povrchního života.

Zdroj intuice a inspirace

Když někdo mluví o nevědomé mysli, je nyní jasné, že si tyto dva výrazy navzájem odporují a že tím vlastně míní mysl nesdílňou! Ale je tato oblast, která je skryta našemu vědomí, skutečně natolik nesdílňá, že by s námi nikdy nepřicházela do styku? Slavný francouzský matematik Henri Poincaré úspěšně vyřešil mnoho problémů své vědy tím, že se na ně vědomě po určitou dobu soustředil a pak se o ně přestal zajímat a zapomněl na ně. Když se později obíral jinými záležitostmi, blesklo náhle jeho myslí správné řešení. Kdo neměl podobnou zkušenost, že když si nemohl na něco vzpomenout a vzpomínání zanechal, později, ve chvílích odpočinku nebo zasnění, lenošivého lelkování nebo při věnování pozornosti něčemu jinému se mu hledaný fakt neočekávaně vynořil nad práh jeho vědomí? To, co nedokázalo vědomé úsilí, provedl úspěšně tajemný pohyb hlubší vrstvy mysli a konečný výsledek její činnosti mu pak byl předán.

I když bdělé já neví o činnosti hlubší mysli a tato hlubší mysl mu není normálně přístupná, přesto se mu dostává často podobných výsledků v podobě náhlé intuice nebo spontánní inspirace.

Intuice poskytne v jediném jasném záblesku to, k čemu může intelekt dojít jen jako k výsledku mnoha dlouhých nepřetržitých úvah a mnoha rozmanitých fyzických zkušeností. Tam, kde rozum nemůže dojít ke správnému řešení nějakého spletitého problému, dokáže intuice vítězně přijít s jeho okamžitým vyřešením. Uvažování je uvědomělé, činné a hloubavé, kdežto intuice je spontánní, vnímavá a pasivní. Intuice nemusí být v logické spojitosti s předcházejícími úvahami. Může proto otevřít

zcela nový obzor pro onen zvláštní námět. To můžeme nyní snadno pochopit, protože již připouštíme, že mysl má schopnost být činná svým vlastním tajemným způsobem, který jí umožňuje obejít se bez přemýšlení a přesto vysílat svá řešení k povrchovému vědomí.

Je zajímavé a poučné všimnout si, že intuice je nejjistější, když má spíše negativní než pozitivní směr. Promlouvá k nám především, aby nás odvrátila od zamýšleného kroku, ne aby nám nějaký doporučila. Její hlas je zpravidla varovný.

Může v nás vznikat správná intuice o nějaké záležitosti, ale naše city, předsudky nebo touhy, které jsou ve spojení s touto záležitostí, mohou být tak silné, že útočně proniknou do popředí a přehluší rodící se intuici, a ta pak rychle zapadne do pozadí nepovšimnuta a zapomenuta. Teprve po nějaké době se může intuice znovu objevit a nám ukázat svou moudrost, nebo teprve potom, když jsme jednali podle svých osobních citů a trpěli pro svůj omyl, si kajícím vzpomene na správné vedení, které k nám kdysi přišlo tak tiše, jako hvězda v noci.

Důležitým bodem ohledně intuice je, že nevzniká z našeho chtění, nýbrž spontánně, ne z naší vůle, ale samovolně. Je to neočekávaný hlas, který obvykle přichází přesně v okamžiku, kdy je ho opravdu potřeba, ne pouze tehdy, kdy si ho žádáme. Někdy přichází, aby nás vedl, někdy, aby nás vybídl vzdát se něčeho, někdy, aby nám dal pokyn se radovat, někdy přináší náhlou změnu postoje, názoru posudku nebo rozhodnutí.

Je jeden druh intuice, který je společný všem lidem. Neprojevuje se však nějakým neobyčejným způsobem a není nutno ho hledat nějakou neobvyklou metodou. Je to ryzí schopnost, i když se jenom zřídka vyskytuje v čisté formě, ale téměř vždy ve spojení s tužbami, city a egoismem, které zkreslují její obrysy. **Je tím, čemu se běžně říká svědomí, vnitřní hlas. Je to destilát mnoha nashromážděných životních zkušeností, který na sebe bere tvar nejen morálního svědomí, ale též kritického úsudku a uměleckého vkusu. To vše jsou výsledky zkušeností, které byly získány nejen v přítomném pozemském vtělení, ale také v mnoha předešlých vtěleních. Zkušenosti jsou uloženy v hlubších vrstvách paměti, ale zanechávají tyto intuice jako svůj odkaz.**

Čtvrtý stav vědomí

Dostali jsme se v těchto úvahách tak daleko, že bychom mohli zapomenout, že původně vznikly z našeho uvažování o stavu spánku. U necvičeného a nepřipraveného člověka by násilné nebo i dobrovolné prodloužení bdění po dobu několika dnů bez přerušení spánkem vedlo k divokým halucinacím nebo podivným viděním; ale u člověka pokročilého to může vést k osvícenému zážitku. Selhání mozkového centra, které je uložené pod kůrou mozkovou, je signálem k návratu do stavu spánku. Ne snad že by centrum bylo samo unaveno. Jeho neustávající činnost měří pouze trvání bdělého stavu, ale nevytváří ho. **Spánek nastává, když Nadjá shromáždí všechny síly promítané osobnosti a přivede je k odpočinku ve středu srdce, takže individuální předsta-**

vivá schopnost přestane být činná a přestanou vznikat počítky. To má za následek, že zmizí z jejího dohledu obraz světa s celou svou rozmanitostí.

Mimochodem, kdybychom dovedli opustit stanovisko, založené na těle, které z nás činí bezděčné oběti materialistických iluzí, pochopili bychom, že **spánek poskytuje dostatečný důkaz, že svět je zkonstruován mentálně. Neboť jak bdělý svět, tak svět snů pro nás existuje teprve, když vznikne myšlení a vědomí je činné. Naše myšlenky se rodí s příchodem bdění a zanikají s příchodem spánku. Existence světa pro nás tak začíná a končí s našimi myšlenkami. Jestliže ve snech vidíme svět, pak je to proto, že svět je pouze myšlenkou a že naše myšlenky jsou ještě v činnosti. V hlubokém spánku svět nevidíme proto, že naše myšlenky již nejsou činné; a jelikož svět je pouze myšlenkou, nemůžu pro nás existovat. Činnost mysli při vytváření světa je zde tedy odhalena. Individuální bytost si vmýšlí svých pět druhů smyslových počítků v existenci, a tak zažívá zevní svět bdělého stavu nebo vnitřní svět snů; ale jakmile přestane vytvářet myšlenky, přejde do bezvědomého stavu spánku, kde nejsou počítky a kde proto pro ni svět neexistuje.**

Potřebujeme schopnost zapomenout na svět. Jsou hodiny, kdy veškeré počítky jsou utrpením. Spánek je přirozená potřeba všech tvorů. Dobře známe odpočinek, osvěžení, posílení a energii, které získáváme z těchto nočních hodin a odpočinku. I zvířata, když jsou nemocná, si zalezou do koutku a uloží se k ozdravujícímu spánku. Zraněný člověk upadne do bezvědomí, když jeho tělesné utrpení dosáhne vrcholu, vejde tedy mimovolně do stavu spánku jako do svého posledního útočiště.

Spánek poskytuje člověku také příležitost, aby zapomněl nejen na své tělesné, ale i na své mentální bolesti. Uvědomujeme si dostatečně nedoceněnou hodnotu tohoto daru, který nám Příroda dobrotivě dává? Starosti bdělého dne mohou být téměř nesnesitelné, můžeme si však být jisti, že v okamžiku, kdy upadneme do blahodárného spánku, zaniknou, jako kdyby nikdy nebyly. Mají tedy pravdu skeptici, když tvrdí, že Příroda je *vždy* nemilosrdná, že má *vždy* „rudé tesáky a drápy“?

Spánek neexistuje jen proto, aby svými obnovujícími účinky umožnil život v bdělém stavu, ale též z pohnutky jemu vlastní. A právě to je tím, co tvrdí nauka mentalismu a co bude nyní vysvětleno. Spánek je především důsledek toho, že osobnost je dočasně povolána zpět svým božským stvořitelem. Prvořadou hodnotou spánku je duchovní obnovení, ke kterému tímto způsobem dochází.

Z hlubokého spánku se probouzíme *vždy* osvěženi a uklidněni. Dohasínání spánku je doprovázeno nejasným pocitem blaha a klidného uspokojení. Náznak o intenzivní blaženosti tohoto stavu dostáváme při probuzení, neboť tehdy pocítíme vznešený, od světa oproštěný jas. Stojí za povšimnutí, že diskurzívní pohyb mysli od myšlenky k myšlence se *vždy* zastaví během spánku. Z toho plyne nutný závěr, že uvedené pocity náleží přirozenosti mysli prosté myšlenek. Příroda nám dává spánek také proto, aby nám dala praktickou lekci o hodnotě osvobození od tyranie našich neustálých myšlenek, neboť vede k blahodárnému osvěžení, nesmírnému uklidnění a povznesení odložení všech hlodajících starostí.

Při vstupu do spánku vstupujeme také do mysli, která je pravým původcem našeho vědomí. Ve spánku je odstraněna jak myšlenka těla, tak i myšlenka světa, které držely naše vědomí v železném sevření.

Veźměte dále v úvahu zvláštní fakt, že když věnujeme pozornost výhradně knize, kterou právě čteme, odtaħujeme současně pozornost od židle, na níž sedíme. To má za následek, že je-li naše čtení dokonale soustředěné, přestane pro nás židle existovat. To, čeho si nevíšimáme, o tom skutečně nevíme. Obvykle přehlížíme tento prostý fakt denní zkušenosti. Jeho velikou důležitost nám ukázala naše dřívější studia iluze. Nyní můžeme jít ještě dále. Po celý den soustřeďujeme pozornost na zevní svět a současně si ho uvědomujeme, kdežto během spánku nevyvíjíme žádné podobné úsilí a svět nám tedy zmizí. Existuje něco, co propůjčuje světu – třeba jen dočasnou – skutečnost prostým aktem, že nám ho dáva vnímat. Toto něco je mysl.

Tím, že je svět mentálně zkonstruován a svou skutečnost odvozuje z mysli, potom, ježto **spánek je stav, v němž** zanikají všechny mentální konstrukce, v němž každá objektivní zkušenost se rozplývá a v němž všechny myšlenky zanikají, vyplývá z toho, že **mysl se** v něm více **stáhla do svého vlastního přirozeného já, do svého vlastního ryzího stavu.**

Již jsme se dozvěděli, že mysl je princip v nás, který skutečně vidí, slyší, chutná, hmatá a myslí; dozvěděli jsme se, že tyto činnosti jsou pouze způsoby, kterými se projevuje ve vědomí bdělého stavu i stavu snu, že táž mysl je stále přítomna ve spánku, ačkoli tam nejsou ostatní druhy vědomí. Bdělá, snící a spící

jáství opravdu nejsou tři individuální bytosti, oddělené ve své podstatě. Když se z nich jedno projevuje, zakrývá nám ostatní dvě; to však nemění nic na faktu, že to je jen jedna a táž mysl, která se projevuje třemi různými soustavami podmínek. Jedině proto, že je neustále přítomna, že neexistuje žádné přerušení ve spojitosti samotné mysli, zažíváme přirozeně pocit skutečnosti, ať bdíme nebo sníme. Jak důležitá a drahocenná by tedy pro nás měla být!

Vstoupíme-li do spánku, pohroužíme se opravdu hlouběji do základu jejího bytí. Vrátili jsme se blíže k její nejnvtírnější skutečnosti. Z tohoto metafyzického stanoviska, je proto třetí stav mysli nejceennější ze všech, ale z praktického, prozaického stanoviska má ze všech nejmenší hodnotu.

Neboť běda! Jaký to má smysl, že je člověk milionářem, když si toho v dané době není vědom? Spánek nás osvobozuje ode všech obav a bolestí, které jsou stinnou stránkou života, ale současně nás zprošťuje všech nadějí a radostí, které život zpřijemňují. To je tím, že se člověk ve spánku přestává omezovat výlučně na vědomí fyzického těla, ale přestává také mít jakékoli vědomí o čemkoli. Je zcela jasné, že takové vědomí nemůže být konečným uspokojivým stavem. Miliony lidí se každou noc hrouží do tohoto stavu, ale filosoficky nejsou příští den o nic moudřejší a ještě k tomu ztrácejí mír, který takto získali a jsou nuceni věnovat se znovu svým starostem a obavám.

Je spánek opravdu poslední stav, který je přístupný lidskému pokolení? Jeho přechodný charakter nás totiž vybízí, abychom hledali jinde. Zde nastupuje vyšší učení a vysvětluje, že Příroda poskytuje člověku toto

přiblížení se skutečnosti myslí, ale protože si je nezasloužil svým úsilím, brzy mu opět toto přiblížení odnímá. Neboť **člověk vstupuje do spánku a nese si s sebou břemeno zakořeněných mentálních semínkovitých záznamů pozemských tužeb, břemeno silných citových sklonů, které ho poutají k fyzickému životu, a silných egoistických pout, která nemohou existovat souběžně se svobodou a jednotou ryzí přirozenosti mysli. Protože si vlastním úsilím nezasloužil právo uvolnit se z této připoutanosti, nedovoluje mu Příroda, aby se těšil z vědomí této myšlenek prosté svobody během svého spánku, ale jen z jejího konejšivého doznívání během oněch několika okamžiků po svém probuzení. V jistém smyslu by se mohlo říci, že se mu vysmívá tím, že mu to podává vždy jako minulou zkušenost a tiše mu říká, že, chce-li toho dosáhnout jako přítomné zkušenosti, musí se dát do práce a zasloužit si to.**

Což pro člověka není náznakem, že kdyby své myšlení přivedl *úmyslně* k jeho nejpomalejšímu pohybu a tím svůj mentální stav během bdění učinil co možná nejpodobnější mentálnímu stavu, jaký je ve spánku, *a kdyby toho dosáhl s plným intelektuálním pochopením všeho, co tento jeho pokus zahrnuje, že by pak vědomě zažil tento blažený klidný stav?* To je rozumný důvod, který je podkladem některých cvičení vyšší jógy. Je nepopíratelným faktem, který zkušenost prokazuje a mentalismus dokazuje, že mnoho nesnází a většina iluzí, které člověk má, mu působí jeho myšlenky. Člověk se může osvobodit z tyranie těchto nesnází a těchto iluzí do té míry, do jaké se dokáže osvobodit z tyranie svých myšlenek za před-

pokladu, že to provede s dostatečným a inteligentním pochopením. V takovém mentálním klidu je mír, ozdravení a svoboda.

Tento vyšší mentální klid nesmíme zaměňovat s obvyklým druhem klidu, který lze získat běžnými metodami a který je běžný začátečníkům v józe. Tyto metody skutečně poskytují člověku mentální klid, ponechávají však také idiotovi plně jeho idiotství a těm, kteří se klamou, jejich iluze neporušené. Stav, o který usiluje a kterého docíluje student mentalismu, je nesrovnatelně lepší. On totiž nejen zná jeho rub i líc, ale ví také, že ví a jak ví. Je to mystická zkušenost, rozvinutá tak, že dochází k pochopení jak sebe, tak světa. **Je to tajemný čtvrtý stav za bděním, sněním a spánkem, který předkládá nauka mentalismu toužícím lidem jako cíl, který skutečně stojí za námahu. To, co nyní zažívají nevědomky ve spánku, mohou zažívat vědomě v bdělém životě.** Všichni lidé ho mohou získat, ale jen málo lidí ho získává, neboť jen málo jich ho hledá. **Nemá přestávky a změn jako ostatní tři stavy; lze ho udržet ve všech dobách a na všech místech – ať bdíme, sníme nebo spíme; protože převyšuje bezvědomí spánku, lze ho nazvat transcendentálním (převyšujícím) stavem. Tento stav je paradoxní a mimo běžné pochopení, neboť je sjednocením hlubokého spánku a plného vědomí.**

Ony tři stavy nedostačují. Lidstvo má možnost vystoupit nad ně a vydobýt z pevného sevření Přírody stav čtvrtý, který je všechny převyšuje. Jeho nepopsatelná blaženost čeká, jako čekala vždy, na několik málo odvážlivců, kteří budou průkopníky pro celé lidstvo. Jen meditováním o vnitřním významu těchto tří stavů může-

me nakonec dojít k významu tajemného čtvrtého stavu. Je stále hluboko v našem nitru, nikdy z něho nevycházíme, ani když jsme činní v bdělém stavu nebo upadneme do bezvědomí ve spánku. **Nyní můžeme pochopit, proč ztrácíme vědomí během spánku. Je to tím, že původní stav mysli, ke kterému se vracíme, má vibrační řád daleko mimo vibrační řád intelektu v bdělém stavu. Intelekt je periodicky stahován do nitra mocnou magnetickou silou nejnižší části svého bytí, ale není schopen rozšířit svůj vibrační řád tak, aby mohl zachytit širší vědomí čtvrtého stavu. Proto ztrácí vědomí a vchází do spánku.** Ježto jeho omezený život během spánku zhasl, později přirozeně popírá, že v něm existoval nějaký druh vědomí.

Jedině v tomto stavu se vrací mysl do svého základního jáství, do pravé nepřerušované jednoty, proti níž se pseudojednota spánku jeví pouze jako pomíjející a napovídající náznak. Zde mysl *jest*, není však ničím jednotlivým, není tím ani oním. Čtvrtý stav je nerušeným a nepřerušovaným vědomím podstaty mysli.

Vyvyšujeme své omezené vědomí jako vrchol mysli, zatímco je to jen pouhá bublina z jejích hlubin, šeptané a vzdálené zjevení jejího ryzího bytí.

Snad již bude trochu jasnější, proč bylo v předešlé kapitole naznačeno, že lidstvo může získat plnou duchovní seberealizaci pouze při jasném vědomí tohoto fyzického světa, tedy pouze v bdělém stavu. Čím je pozornost soustředěnější, tím živější jsou výsledné mentální obrazy. Soustředění je nejintenzivnější v bdělém stavu, a to je jeden z důvodů, proč se nám zdá pozemský život skutečnější než kterýkoli jiný. Nesmírná důležitost tohoto pozemského života, je v

tom, že v něm můžeme dojít svého nejvyššího určení. V bdělém stavu může totiž intelektuálně myslící vědomí pracovat ve svém nejširším rozsahu, kdežto v hlubokém spánku nemůže ani vejít v činnost. Náš intimní vztah ke skryté skutečnosti myslí, naše poznání její stálé přítomnosti, se může v bdělém stavu přivést takřka do plného denního světla. Fyzický svět je křížový bod. Pravdu o životě musíme uskutečnit, pokud jsme ve fyzickém těle, má-li to být pravda a ne jen její náhražka; to je důvod, proč snění ani spánek nemohou poskytnout podmínky, dostačující pro toto uskutečnění. Duch Nebes musí sestoupit na zem, vstoupit branou těla a být vítán, když plně bdíme, ne když sníme nebo spíme.

A tak tento čtvrtý transcendentální pohled obsahuje všechny ostatní tři stavy ve svém širokém pojetí, a proto objímá celý život. Jen ten, kdo ho umí dosáhnout – a nikdo jiný – smí se právem nazývat filosofem. Takový pohled nesmí být mylně pokládán za pouze intelektuální; naopak, je to hluboký mystický insight – vhled do podstaty.

Shrnutí kapitoly

V této kapitole jsme se dozvěděli, že bdělý život se podobá pouhému vrcholu ledovce, který vyčnívá nad vodní hladinou. My však prostudovali ledovec jako celek a došli ke konstatování, že máme tři různé způsoby existence vědomí. Ke zmíněnému bdělému stavu nám přibyly sen a spánek.

Rozborem zkušeností stavu bdělého a stavu snu zjišťujeme, že se jedná o dvě různá stanoviska, z nichž jedna a táž mysl pohlíží na obrazy, které sama

promítá, jako by k ní byly vnější. Jenže – v případě bdělého stavu jsou to její vlastní přetvořené odezvy Světové Mysli, která v ní myslí, zatímco v případě ve stavu snu jsou to výhradně její vlastní původní tvory. Z faktu, že každý vysněný svět patří výhradně snícímu člověku, kdežto bdělý svět je společný všemu lidstvu, lze získat hluboký význam. Každému člověku tím dává Příroda v jeho vlastní osobní zkušenosti klíč k záhadě tvoření světa. Na základě faktu, že jedinec je schopen vytvářet své vlastní představy ve svém snu, může pochopit, jak je možné přijímat a reprodukovat svůj vlastní obraz bdělého světa vyzařovaný Světovou Myslí. Stav snu nám tak poskytuje důkaz, že mentalismus je opravdu pravdivý. Během snu dostáváme dojmy o zevních předmětech a uvědomujeme si je jako vjemy. Nicméně tyto vjemy vznikají bez přítomnosti nějaké „hmotné“ věci. Myšlenka se nám pak jeví, jako by byla zažívanou „hmotnou“ věcí. Po probuzení však shledáme, že tato věc byla jen myšlenkou. To samé platí i o našem těle a smyslech. Jelikož ve stavu snu zrak, čich, chuť, hmat a sluch fungují jak ve stavu bdělém, pak sen dostatečně prokazuje, že tyto smysly jsou ve skutečnosti mentální.

Je to důležité poučení pro materialistické kritiky, kteří chtějí z dřevěných kmenů a těžkých kamenů dělat měřítka skutečnosti. Ve snech jsou věci skutečně pociťovány a viděny jako „hmotné“, i když nejsou fyzicky přítomny.

Příroda poučuje každého člověka pomocí jeho snu o tom, že má v malém měřítku stejné tvůrčí schopnosti jako Světová Mysl. Když se táže, jak je

možné, že Světová Mysl vnucuje svou představu světa individuální mysli, pomáhá mu Příroda nalézt odpověď tím, že mu poskytuje zážitek snu, v němž snící člověk, obírající se svými fantaziemi, je schopen vnutit sám sobě soukromou představu světa. Koneckonců pozoruje jen to, co projevuje jeho mysl, i když to v dané době neví.

Díky porovnání bdělého stavu se snem též snadno chápeme vytváření pocitu prostoru (a zároveň i času), protože víme, že svět snu existuje pro nás jen jako řada představ, na které upínáme svou pozornost; sen tak není místem, nýbrž stavem pozornosti. Jeho prostorovost je symbolická a vzniká tím, že se jí věnuje pozornost. Díky tomuto zjištění můžeme vystoupit o stupeň výše a pochopit obtížnější bod, že také svět bdělého stavu náleží ke stejnému prostorovému symbolismu a že svou prostorovost a vzdálenosti má jen proto, že se jim věnuje pozornost!

Pronikavým rozbořem objevíme, že naše poznávání existence světa se *vždy* pojí s naší pozorností, kterou na svět zaměřujeme; že věnovat pozornost věcem je základní a předběžný předpoklad pro uvědomování si věcí a že stupeň věnované pozornosti je přímo úměrný intenzitě projeveného vědomí. Prostor je zkrátka uvnitř mysli a ne vně mysli, jak se obvykle věří. Z tohoto nepopíratelného faktu prostorovosti snu mohou poznat ti, kdo pokládají mentalistickou nauku za fantastickou, v jak naprostém souhlasu s Přírodou toto učení skutečně je. „Dokud se neprobudíme, nechápeme, že to, co vidíme ve snu, neexistuje zevně,“ stojí psáno ve *Wei Šiherših Lun*,

starém stručném čínském přehledu mentalismu; a je tam rovněž připojena poučka, že také nechápeme, že to, co vidíme v bdělém stavu, neexistuje zevně nás, nýbrž existuje jen jako mentální obraz. Nicméně je obtížné v bdělém stavu uvěřit pravdě, že svět každého člověka je skutečně jeho vlastní představa promítnuta ven, jako je pro snícího člověka těžké uvěřit, že jeho vysněný svět je právě tak jeho vlastní ven promítnutá představa.

Ohledně spánku víme, že usínání je dostředivý proces stahování vědomí do nitra, kdy naše mysl přirozeně opouští své sklony promítat se ven do prostoru a vytvářet tvary. Tento proces vrcholí v hlubokém spánku, který je jeho nejzazším bodem. Když se však začneme probouzet, naše mysl nastupuje opačný pochod a začíná opět promítat své představy ven, jako by byly skutečně zevní.

Tedy zatím můžeme dojít k závěru, že naše vědomí má tři různé způsoby své existence: Postupně se rozšiřuje nebo zužuje. V hlubokém spánku je ve stavu podobném noci, ve snu je ve stavu podobném soumraku, v bdění je ve stavu podobném jasnému polední. Bdělý stav vědomí je tedy ten, v němž vědomí otevírá oči nejširěji – je plně rozvinuté, ve stavu snu má vědomí oči zpola zavřené – je jen zpola rozvinuté a ve stavu hlubokého spánku jsou oči našeho vědomí zavřené zcela – vědomí se plně stáhlo. Tento fakt postupného otevírání okénka vědomí vysvětluje, proč v bdělém stavu víme, že druhé

dva stavy také existují, zatímco ve stavu snu si nejsme vědomi existence stavu bdělého. Neboť vlnění o větší délce vlny zahrnuje vlnění s vlnami kratšími, ale kratší vlny nemohou zahrnovat delší.

Z předchozího rozboru tří stavů vědomí nemáme přehlednout poučení, které z toho vyplývá: **Bdělý svět má vyšší hodnotu než svět snů, neboť umožňuje mysli, aby byla jasněji a plněji vědomě činná. A to je základní rozdíl mezi oběma stavy, i když jsou oba pouze mentálními konstrukcemi. Bdělý stav je pro nás nejvíce vědomým stavem, a tak ze všech nejdůležitějším. Právě zde v tomto fyzickém světě a nikde jinde, musí člověk splnit své duchovní předurčení a realizovat svou vyšší individualitu. Neboť jedině prostřednictvím plně vyzrálého bdělého stavu se člověk může postupně stát vědomým svého Nadjá.**

Avšak z jiného úhlu pohledu je potřeba jasně říci, že z vývojového stanoviska se člověk ve stavu snu zpola stáhl zpět do svého původního jáství, ve stavu spánku se pak k němu přiblížil úplně. A tak tento stav hlubokého bezesného spánku nyní rozebereme, protože nám, zkoumajícím myslím, nabízí zlatou nitku.

Zdá se, že během spánku ztrácíme vědomí, nicméně si vzpomínáme na fakt, že jsme spali. Jak bychom si vůbec mohli pamatovat, že jsme spali, kdyby neexistovalo v dotyčné době nějaké skryté uvědomování si tohoto faktu? Jestliže prohlašujeme, že jsme si po dobu spánku nebyli ničeho vědomi, něco v nás si paradoxně muselo být vědomo tohoto podvědomého uvědomování si, jinak bychom nemohli nikdy spojit spánek s bděním, a tak bychom nikdy vůbec

nemohli vědět, že jsme spali! Kdyby byl spánek skutečně absencí jakéhokoli druhu vědomí, jak bychom si mohli potom pamatovat, že je příjemný a osvěžující, a hovořit o něm s uspokojením? Nějaký druh vědomí musel být přítomen, aby nám později umožnil představu této příjemnosti.

A dále, jak bychom si mohli vždy ráno vybavit události předešlého dne a spojit je v uspořádanou souvislost s událostmi dnešními, kdyby mysl přece jen nebyla nějakým způsobem přítomna v oné mezeře spánku? Že stav spánku opravdu neničí vše v mysli, odhaluje fakt, že pocit individuální totožnosti, celý zámoitek myšlenek, tužeb a charakteristik, které tvoří osobnost, se znovu vynořuje při každém ranním vzkříšení sebe-vědomí ze spánku. Kdyby nebyla v mysli jakási spojitost jáství, mohli bychom usnout s myšlenkou, že jsme určitou osobou a probudit se s myšlenkou, že jsme osobou jinou. Nemůžeme tedy po právu říci, že vědomí bdělého stavu a snu vyčerpává spojitost existence mysli. Je jasné, že bezvědomí je ve skutečnosti chybné označení nejtajemnější fáze mysli.

Co vlastně přestává být činné během spánku? Není to sama mysl, ale jen určitá *forma* její činnosti. Jasným důkazem jsou případy somnambulismu (náměsíčnosti). I když si náměsíčník není vědom toho, co se děje, nějaká inteligence dokonale řídí pohyby jeho těla a udržuje je pod vlastní kontrolou. Jaký to má pro nás význam? Za prvé to znamená, že mysl může být činná ve dvou fázích, z nichž jedna je vědomá a, jak se zdá, normální, druhá nevědomá a zdánlivě abnormální; za druhé, že by bylo přesnější

označit mysl během spánku spíše za nesdílňou než za nevědomou; za třetí, že mysl nevyčerpává své možnosti v jediné fázi vědomí, kterou známe jako souvislou a namáhavou činnost myšlení; za čtvrté, že nejnvnitřnější vrstva myslí není svým uvědomováním závislá na pěti fyzických smyslech. Stručně řečeno to znamená, že teprve nyní začínáme trochu chápat úžasné tajemství, které je skryto v naší vlastní myslí. Jisté je, že v tomto stavu musí existovat jakési vědomí. Nicméně to není druh vědomí, jaký známe během bdění nebo snu.

A tak musíme náš pojem pomyslného ledovce opravit! Mysl nemá tři, ale čtyři stavy existence vědomí. První je bdělý stav, druhý je sen, třetí je bezesný spánek a čtvrtý je tento zatím tajemný stav myslí.

Mysl během noci pokračuje jakousi tajemnou činností. Tato hlubší vrstva myslí, ukrytá pod prahem vědomého myšlení, je tajemným zdrojem všech nádherných uměleckých inspirací a všech intuitivních rozhodnutí. Toto čtvrté vědomí je činné způsoby, které se vymykají omezenému rozsahu našeho *myslícího* intelektu. Zde pracuje mysl spontánně zcela nepochopitelným způsobem, *ale pracuje*. Nepotřebuje myslet diskurzivním způsobem (postupně v pojmech) a logickým způsobem, kterým běžně chápeme výraz „myslet“. Tato hlubší vrstva myslí nepotřebuje běžný způsob myšlení – myšlení by pro ni bylo skutečně věžeňskou kobkou. Tato hlubší vrstva myslí pracuje ve vibračním rozsahu, který se vymyká tomu, co zpravidla zažíváme během snu nebo v bdělém stavu. Stručně řečeno, mysl má během spánku jakýsi druh svého vlastního vědomí, které však tím, že se

nepohybuje od představy k představě, není vědomím intelektuálním. Proto se nyní musíme snažit dozvědět se něco více o vědomí. A dále, je-li svět, dle tvrzení mentalismu, jevem vědomí, je naprosto nutné se tázat: Co je vědomí?

Co v nás si je vědomo vidění, slyšení a myšlení? Je to mozek? Nemožné – pouhý kus masa, který se málo liší od toho, co můžeme koupit u kteréhokoli řezníka. Slovem *mozek* míníme hmatatelnou část lidského těla, která je přikryta klenbou lebky a plná točitých závitů šedé a bílé hmoty, kterou anatomové zkoumají v pitevně. Slovem *vědomí* míníme souhrn střídajících se řad smyslových dojmů, vjemů, myšlenek, citů, obrazů, intuicí, představ a vzpomínek, které známe jako své vlastní a ke kterým se nelze dostat žádným pitváním chirurgickým skalpelem.

A tak dozrál čas, abychom pochopili rozdíl mezi myslí a vědomím. Kdybychom mysl přirovnali k lampičce, pak vědomí je její světlo, a tak z mentalistického hlediska je mysl více než vědomí a přisuzujeme jí před ním prvenství. Tedy vědomí je pouze aspekt mysli a toto vědomí si lze definovat jako souhrn střídajících se řad smyslových dojmů, vjemů, myšlenek, citů, obrazů, intuicí, představ a vzpomínek, které známe jako své vlastní a ke kterým se nelze dostat žádným pitváním chirurgickým skalpelem. Mysl je hlavní surovinou každé naší jednotlivé myšlenky. Všechny naše myšlenky jsou ve skutečnosti v mysli, ale činné ve vědomí. Známe vždy přítomnou mysl pouze prostřednictvím myšlenek, které jsou jejími výtvary, a prostřednictvím vědomí, které ona promítá na svou zdánlivě temnou prázdnotu.

Nyní je na místě připomenout, že jsme dřívějším rozbořem přišli na skutečnost prvenství vědomí. Z toho vyplývá, že nikdo nemůže pozorovat vědomí stejným způsobem, kterým může pozorovat cokoli jiného. Vědomí se nemůže stát objektem pozorování. Je to stejné jako se světlem: Světlo umožňuje viditelnost všeho ostatního, ale samo zůstává paradoxně neviditelné. Žádný člověk nemůže přímo zkoumat své vědomí, protože je nemůže učinit objektem svého uvědomování, právě tak jako nemůže žádný člověk učinit svou vlastní tvář objektem přímého uvědomování, ale musí se na ni dívat nepřímo do zrcadla.

Další vhodnou analogií je přirovnat mysl k zrcadlu a všechny věci k jeho zrcadlení. Pak pozorujeme všechny věci v mysli jako v zrcadle. Protože ale toto zrcadlo je mimo dosah našich smyslů, pozorujeme obrazy a nepozorujeme zrcadlo, které je odráží. Proto přičítáme mylně skutečnost jedině věcem a ne skutečnost mysli.

A tak náš objevený čtvrtý stav mysli je samotné zrcadlo, bez odrážení, zrcadlení čehokoli – stav vědomí bez myšlení, bez myšlenek. Je to stav vědomí čisté mysli!

Jak můžeme zažít tuto existenci čisté mysli odděleně od myšlenek a představ, které ona vytváří?

K ujasnění této situace si můžeme vypomoci další vhodnou analogií, a to promítáním filmu v kině. V kině nevidíme bílou promítací stěnu, když je zcela pokryta promítanými filmovými obrazy, neboť tyto obrazy zcela poutají naši pozornost. Podobně v bdělém stavu poutá mentální obraz světa celou naši pozornost. Zde pak vědomí tohoto obrazu odpovídá

obrazu na plátně. Co představuje neviditelná promítací stěna? Představuje to, co je v nás přítomné během hlubokého, bezesného spánku, to, z čeho vzniká jak vědomí ve snu, tak v bdělém stavu, to, co je esencí či látkou všech vědomých myšlenek, obrazů i představ; a tím je princip myslí, který je vždy jejich základem. Ale my známe vždy přítomnou mysl pouze prostřednictvím myšlenek, které jsou jejími výtvory, a prostřednictvím vědomí, které ona promítá.

Tedy odpověď na otázku: *Jak můžeme zažít tuto existenci čisté myslí odděleně od myšlenek a představ, které ona vytváří?* je, že se musíme osvobodit od tyranie našich neustálých myšlenek. Jedině, když se osvobodíme od všech myšlenek (tedy od všech myšlenek světa včetně myšlenky našeho těla), které svírající naše vědomí, může být čtvrtý stav vědomí plně zažíván. Čtvrtý stav vědomí nemůžeme pozorovat, ale můžeme se jím stát. Musíme jím být, pokud ho chceme dosáhnout, není jiné cesty, není vyššího cíle! Čtvrtý stav je stav, kdy zanikají veškeré mentální konstrukce, mysl se v něm stáhla do svého vlastního přirozeného já, do svého vlastního ryziho stavu. Čtvrtý stav je nerušeným a nepřerušovaným vědomím podstaty myslí. Tento čtvrtý stav obsahuje všechny ostatní tři stavy ve svém širokém pojetí, a proto objímá celý život.

Spánkem Příroda poskytuje člověku přiblížení se k podstatě myslí, ale protože její zažívání si nezasloužil svým úsilím, brzy mu opět toto přiblížení

odnímá – odnímá mu vědomí. Neboť člověk vstupuje do spánku a nese si s sebou břemeno zakořeněných mentálních semínkovitých záznamů pozemských tužeb, břemeno silných citových sklonů, které ho pouťají k fyzickému životu, a silných egoistických pout, která nemohou existovat souběžně se SVOBODOU A JEDNOTOU RYZÍ PŘIROZENOSTI MYSLI. Protože si vlastním úsilím nezasloužil právo uvolnit se z této připoutanosti, nedovoluje mu Příroda, aby se těšil z vědomí této myšlenek prosté svobody během svého spánku.

Nyní můžeme pochopit, proč ztrácíme vědomí během spánku. Je to tím, že původní stav mysli, ke kterému se vracíme, má vibrační řád daleko mimo vibrační řád intelektu v bdělém stavu. Intelekt je periodicky stahován do nitra mocnou magnetickou silou nejnižší části svého bytí, ale není schopen rozšířit svůj vibrační řád tak, aby mohl zachytit širší vědomí čtvrtého stavu. Proto intelekt ztrácí vědomí a vchází do spánku. Ježto jeho omezený život během spánku zhasl, později přirozeně popírá, že v něm existoval nějaký druh vědomí.

A tak tajemný čtvrtý stav za bděním, sněním a spánkem předkládá nauka mentalismu lidem jako cíl. Přivést během bdění, kdy je pozornost nejvíce soustředěna a který je nejvíce vědomým stavem, úmyslně své myšlení k nejpomalejšímu pohybu a tím svůj mentální stav učinit co možná nejpodobnější mentálnímu stavu, jaký je ve spánku, *s plným intelektuálním pochopením všeho, co tento pokus zahrnuje*, pak by vědomě zažil tento blažený klidný čtvrtý stav! Zkrát-

ka, tento čtvrtý stav je sjednocením hlubokého spánku a plného vědomí.

Z toho vyplývá nesmírná důležitost tohoto pozemského života: lidstvo může získat plnou duchovní seberealizaci pouze při jasném vědomí tohoto fyzického světa, tedy pouze v bdělém stavu. Právě zde v tomto fyzickém světě a nikde jinde musí člověk splnit své duchovní předurčení a realizovat svou vyšší individualitu. Neboť jedině prostřednictvím plně vyvrážděného bdělého stavu se člověk může postupně stát vědomým svého Nadjá.

Fyzický svět je křížový bod. Pravdu o životě musíme uskutečnit, pokud jsme ve fyzickém těle, má-li to být pravda a ne jen její náhražka. Důvod, proč snění ani spánek nemohou poskytnout podmínky, dostačující pro toto uskutečnění, je, že jen v bdělém stavu může intelektuálně myslící vědomí pracovat ve svém nejširším rozsahu.

08. TAJEMSTVÍ JÁ

Trojnásobný omyl

Navzdory tomu, co již bylo napsáno o stavu snu a spánku, jejich metafyzický význam ještě nebyl vyčerpán. **I když jsme začali věřit v pravdivost mentalismu, snadno se můžeme dopustit chyby tím, že přijímáme svět jako formu vědomí – a stejně tak i ostatní lidi – ale zapomínáme stejným způsobem přijímat i vlastní osobnost.** Další malá úvaha o snech nám napomůže opravit tento hluboký omyl. Představte si případ člověka, kterému se zdá, že jeho rodinu potkala hrozná tragédie, a který v zoufalství a bez útěchy pláče nad jejím srdce drásajícím utrpením. Ale ráno při probuzení celá epizoda zmizí. Zděný dům, který se zdál tak pevný, manželka a děti, které se tak přesvědčivým způsobem svíjely bolestí, se nyní staly matnými stíny. Shledá, že celá událost byla jen mentálním výtvozem. Nyní si musíme položit otázku: Kdo byl onen člověk, který v tomto snu plakal? Nemohl to být týž člověk, který nyní bdí, už jenom proto ne, že jeho mentální schopnosti a možnosti byly změněny, a proto, že neměl fyzické tělo, které v té době leželo bez hnutí na lůžku. Nejen celá událost byla řadou myšlenek, nejen různí členové jeho rodiny, ale i ten, kdo trpěl a nařikal spolu s nimi, musel být mentálním výtvozem, neboť také on zmizel se snem.

Sen také dokazuje, že otrhaný žebrák se může považovat za přepychově oděného krále a král se může považovat za žebráka. Příchod bdělého stavu však ukazuje, že já snu bylo v té době jen představou. Jestliže dovedeme použít toto poučení, můžeme změnit také celou

minulou zkušenost svého bdělého já ve vzpomínku. Bdělá vzpomínka, byť byla sebeživější, není totiž o nic méně mentálním výtvořem než sen. Proto bdělé já musí být stejně tak mentálním výtvořem. Když pohlédneme zpět na celý svůj život, na dobu svého dětství, školního věku, dospívání a dospělosti, kterou neúprosný čas pohřbil v minulosti, na všechna léta, jejichž pestré příběhy můžeme nyní oživit jen jako vzpomínku, pak vše, co se nám přihodilo, se nám nyní zdá podobné událostem živého a dlouhého snu. Zdá se nám děsivé věřit tomu, že události, které byly „hmotné“, hmatatelné a skutečné v době, kdy se udály, jsou nyní jen něčím, co se *podobá* látce snu. V všechna ta léta, kdy jsme tak opravdově a intenzivně žili, kdy jsme prožívali nejvznešenější nadšení, drásající city, nejsilnější vášně a trpěli nejhorší útrapy – kde jsou nyní? Kam zmizela? Jsou nyní pouze vybavenou vzpomínkou na minulosť a zapadly do hlubin paměti! Co jsou takové vzpomínky? Jsou prostě řadami mentálních obrazů, nejsou tedy ničím více nežli myšlenkami v mysli a pro mysl.

Jestliže se nakonec mění celá naše minulé osobní zkušenost za všechna ta léta – bez ohledu na to, zda jich bylo pět nebo šedesát – v řadu prchavých představ, co můžeme říci o životě přicházejícím, který sahá do budoucnosti? A co teprve tato živá přítomnost, kterou tak bezprostředně prožíváme? Když ji budeme zkoumat, nebude to totéž? **Vždyť přítomnost se nutně stane minulostí a budoucnost přítomností. Nebudou se jevit ani stejně skutečné, ani stejně hodnotné, jako nyní. Tento den, tato minuta, právě tento okamžik, který nyní prožíváme, musí mít totiž ve skutečnosti stejné charakteristiky, které má předtím nebo potom. Je to zvláštní situace, ale povaha dokáže, že její důsledky jsou**

ještě podivnější. **Jelikož minulost, přítomnost a budoucnost vytvářejí celou lidskou existenci, co jiného to dokazuje, než že naše vlastní existence v bdělém stavu je pouze řadou myšlenek a že naše osobní zkušenost je mentální konstrukcí?**

Věnuje-li člověk alespoň chvíli této úvaze, uvědomí si, jak jeho vlastní život plně ověřuje tuto pravdu. Nechť vezme v úvahu své silné citové připoutání před několika lety, při němž se mu nějaká žena zdála zbožňování hodnou, spřízněnou duší, pro jejíž lásku se narodil; připoutání však skončilo odcizením a konečným rozchodem. Jaký pocit v něm probouzí tato epizoda nyní? Táž žena bude se mu zdát mlhavou postavou ve vzdálené minulosti! Proč? Protože na ni nyní pohlíží jako na to, čím byla už tehdy – jako na představu.

A tak nalézáme v příkladech, které nám nabízí naše měnící se jáství ve snu, některé jasné náznaky toho, že povaha našeho jáství v bdělém stavu je rovněž mentální. K téže pravdě docházíme také přesným metafyzickým uvažováním o měnícím se sledu času. **Nicméně, jednou věcí, kterou si je každý člověk jist, jedním faktem, o kterém ani okamžik nepochybuje, je nezměnitelná povaha jeho vlastní identity. Cítí, že tvrzení „já jsem“ je mimo jakékoli pochybnosti. Prohlašuje, že totožnost a spojitost vlastní osobnosti musí být stejně jasná metafyzikovi, jako prostému člověku.** Bohužel navzdory této jistotě nevede metafyzická analýza k potvrzení těchto prohlášení. Jsou totiž založena jedině na stanovisku bdělé zkušenosti. Ale co život ve snu? Tam se jeho osobnost stává poněkud matnou a může se i zcela změnit, jako když se žebrákovi s dřevěnou holí zdá, že se stal králem se zlatým žezlem. A dále, jak je to s hlubokým

spánkem? Tam nemá dokonce ani vědomí „já jsem“, žádný pocit osobní totožnosti.

Prostému člověku se zdá být absurdní představa, že je možné pochybovat o charakteristice jeho vlastní existence jakožto určitého jedince (ne ovšem o existenci samé). Ale metafyzik, který se snaží dosáhnout svých objevů tím, že shrnuje všechna upotřebitelná fakta a ne pouze část z nich, si nemůže dovolit vynechat ze svého zkoumání stanoviska snu a spánku, která prostý člověk pohodlně pomíjí. A ze souhrnu všech tří stanovisek vidíme, že musí dojít k závěru, že tato fakta vyvracejí víru ega v jeho vlastní dokonalou a definitivní spojitost jakožto jedince. Můžeme totiž říci, že něco trvá jako takové tehdy, když to zůstává totožné samo se sebou a když je to v základě trvalé. Osobnosti ale schází obě tyto charakteristiky. Snad je omluvitelné, že „já“ vidí, jak pomíjející je vše ve světě, a zapomíná v to zahrnout i sebe, že si všímá trvalé změny a plynutí zevních zkušeností a nepozoruje svou vlastní změnu a pomíjivost. Neboť co si člověk skutečně uvědomuje? Uvědomuje si řady fyzických zážitků, jednotlivé měnící se mentální stavy a proměnlivé citové nálady, které následují jedna za druhou po celý bdělý život. Obvykle si však není vědom žádného *já odděleného od* souhrnu těchto řad. Jako osobnost je nakonec tím, čím jsou ostatní věci – myšlenkou.

Zde však někdo řekne, že člověk si je vědom především těla a že toto tělo je „já“, které je vždy přítomné a vždy totožné samo se sebou. Pohlédněme trochu blíže na toto sebeztožňování s tělem. **Uvědomujeme si své tělo pomocí smyslů, stejně jako si uvědomujeme vnější svět. Zjistili jsme však již dříve, že když vy-pátráme základ veškeré činnosti smyslů, shledáme,**

že je to jediné naše vlastní vědomí a nic jiného. Člověk, který neanalyzoval, co se děje, když sedí na židli nebo když se dívá na nějaký strom, se naivně domnívá, že zažívá něco mimo sebe. Ale on *skutečně* zažívá něco uvnitř svých vlastních smyslových orgánů. A ty mohou sdělit své uvědomování si něčeho jenom na základě schopnosti samotného vědomí, schopnosti, která leží naprosto mimo jejich způsobnost. Proto musí smysly tvořit součást mysli tak jako „já“. Ale jak víme, smysly jsou součástí fyzického těla. Proto i celé lidské tělo, jakožto součást zevního světa, je něco pozorovaného, zažívaného a poznávaného, i když jsme s touto částí jedinečně a co nejintimněji spojeni. Proto je to něco, co je spojeno s naším vědomím (jako všechny ostatní objekty), tedy jako jedna z jeho představ, i když ze všech nejživější a nejintimnější.

Docházíme tedy k následujícímu závěru: naše vjemy těla jsou ve skutečnosti aktivitou mysli. Tato činnost je soustředěna ve zraku, sluchu, hmatu, chuti a čichu. Smysly jsou omezující a určující předpoklady, za kterých mysl pracuje, když promítá naše časoprostorové vědomí. Jsou pouhými průchody pro vlastní obrazotvornou sílu mysli, ale samy obrazy netvoří. Všech pět forem smyslové zkušenosti je jako pět přiček kola, které vycházejí z jediného středu; jediné vědomí je v jejich pozadí. Toto vědomí je předpokladem vidění, slyšení, hmatání, chutnání a čichání a je to ono, co spojuje všechny oddělené vjemy v uspořádaný celek. Proto je také základem našeho těla. To, co chápeme jako tělo, je ve skutečnosti něco, co přísluší mysli.

Materialista zcela přehlíží významnou úlohu, kterou hraje myšlení v jeho zkušenosti. Přehlíží, že si musí tělo *vmyslit* do svého vědomí dříve, než vůbec může vědět o jeho existenci. Mysl musí předvést člověku tělo jako představu a teprve potom si je uvědomí. **Sám mozek je jen mentálním výtvořem v mentálně vytvořeném světě. Je to mysl, tento nehmateľný a neviditeľný princíp uvědomování, co nám umožňuje, aby-chom si uvědomili existenci mozku; jak by tedy mohl být mozek původcem této funkce?** Stručně řečeno, mysl člověka, který přijímá materialismus, opomíjí brát v úvahu samu sebe.

Uvědomování si smyslových dojmů není vlastností těla, protože tělo je stejně tak *objektem* vědomí jako každá jiná představa; neboť představa těla do vědomí vstupuje a opouští ho například ve spánku. Oč méně je pak vědomí funkcí mozku, který je pouhou částí těla? Vědomí je tedy opravdu vlastnost náležející mysli.

Problém vztahu mezi myslí a tělem zmizí, když pochopíme tyto dvě velké pravdy: tělo je pouze zkušenost vědomí a tato zkušenost může být vnější v bdělém stavu nebo vnitřní ve stavu snu. Ale v obou případech je právě tak mocně *chovanou myšlenkou*, jako zevní prostor, který je vytvářen, aby obsahoval jak tělo, tak i svět. Tělo není skutečností, oddělenou od vjemu, kterým ho vědomí vnímá. Všechny dlouhé spory a různé teorie o vztazích existujících mezi těmito dvěma jsou bezvýznamné a mylné. **Neexistují totiž dvě odlišné a oddělitelné substance – hmota a mysl –, které nutno studovat, ale pouze jedna. Tělo je stejně myšlenkou člověka jako svět, který tělo obklopuje. V těle si**

je mysl vědoma sebe jako „těla“. V přemýšlení, v cí-tění a v paměti si je mysl vědoma opět sebe, ale ten-tokráte jako myslící intelekt. Celý mentální život je neustálý proud a rozvíjející se film prchavých myš-lenek. Myšlenky, které jsou nejsilněji drženy v ohnis-ku pozornosti v určitém okamžiku, tvoří jáství oné chvíle. Myšlenka těla je pouze jeho součástí. Myš-lenka „já“, kterou člověk obvykle slučuje s tělem, mizí v bezesném spánku spolu se všemi ostatními myšlenkami. Pocit osobnosti nemůže být proto v základě tělesný, i když občas tělo zahrnuje, ale musí být mentální. Stručně řečeno: představy, které člověk o sobě má, a které sa-mozřejmě zahrnují i jeho představu o jeho těle, jsou tím, co tvoří jeho osobnost. Je-li tento svět, který se rozkládá v prostoru a mění se v čase, skutečně mentálním výtvo-rem a je-li osoba částí tohoto světa, pak z toho logicky plyne, že také on je mentálním výtvo-rem. Když mentalismus zredukoval svět na představu, nevyhnutelně v něm zredukoval vše a každého také na představu. Před-stava-svět vyvěrá z téhož zřídla jako představa-osoba, ale obě existují v odlišných barvách.

První naší myšlenkou je „já“. Všechny ostatní následují po jejím vzniku. Myšlenka „já“ nezůstává osamocena, ale okamžitě se spojuje s myšlenkou, která po ní následuje. A tou je myšlenka těla. Bo-hužel, končí toto „já“ tím, že se také omezuje na tělo, které by nikdy nebylo mohlo vůbec vzniknout nebýt dřívější existence „já“. Tak toto spojení zdegenero-valo na zjetí myšlenky „já“ v myšlence-těla. Jediné jáství, v které dnešní člověk věří, je jeho tělo. Násled-kem toho se původní myšlenka „já“ proměnila v myš-lenku „já jsem tělo“. Po této myšlence se objevuje

myšlenka-světa. Toto „já“ dodává bezděky jednotlivé časo-prostorové charakteristiky, jimiž musí svět projít dříve, než se může vynořit v jeho vědomí. A tak toto „já“ chová skutečně jako své vlastní obě myšlenky: myšlenku těla a později myšlenku světa, vnějšího vůči tělu. Ale protože začalo samo sebe klamat o svém vztahu k tělu, protože považovalo tělo za to, čím není, končí tím, že se klame o věcech vnějších k tělu a tělo obklopujících a považuje je za to, čím ony také nejsou. Tak vzniká trojnásobný omyl: svět, tělo a „já“ se považují za nementální.

„Já“, které zná každý, je vskutku jeho jástvím, ale není jeho základním jástvím. Když odhalí, že jeho osobní existence je stejně myšlenkovou konstrukcí jako jeho fyzické okolí, že vše spolu s ním má imaginární existenci, přichází blízko, velmi blízko, k bráně zasvěcení do vyššího chápání světa. Ten, kdo je svědkem událostí snu, ten, kdo se na nich podílí, i ten, kdo je vytváří, je jedna a táž jsoucnost. Protože proces, který uvádí v existenci bdělé jáství, je stejně tak podvědomý a bezděčný jako proces, který přivádí v existenci jáství snu, nikdo nepozoruje v té době, že obě jáství jsou mentální výtvoři. Právě tak jako člověk, který snil, že je bohatým králem, ale při probuzení ze snu shledá, že je skutečně chudým rolníkem a že jeho skvělé paláce, uctíví poddaní a rozlehlé království byly pouhou představou, tak také odhalení během *plného probuzení*, že osobnost bdělého stavu je také jen představou, je tím, co tvoří první rozhodující stupeň jeho osvobození z nevědomosti.

Ježíš řekl svým žákům, že když poznají Pravdu, ta je osvobodí. Jeho žáci byli již fyzicky svobodni, takže osvobození, o kterém mluvil, mohlo být jedině mentální.

Gautamu nazývali „Buddha“, což znamená „Probuzený“, protože se probudil z připoutanosti ke své osobě; jeho připoutanost byla stejně mylná jako připoutanost snícího rolníka k jeho královskému jáství. Tehdy jako nyní bylo celé lidstvo tak hluboce pohrouženo do svého mentálně vytvořeného jáství, že je považovalo za své jediné já.

Zázrak uvědomování

Shledali jsme, že myšlenky a vjemy vytvářejí osobnost. Ale představuje osobnost celé „já“? Můžeme oddělit jáství od představ, vjemů a vzpomínek, které má? Víme, že existuje nějaké „já“, neboť jsou to naše myšlenky, které vznikají a ne myšlenky někoho jiného. Myšlenka je vždy myšlenkou někoho! Má osobní pozadí. Také výraz „já“ je jedinečný vzhledem k tomu, že je jediným výrazem ve všech jazycích, jehož nelze v pravém smyslu slova užít k označení třídy nebo skupiny. Význam slova „kůň“ a „dům“ se může vztahovat na kteréhokoli nebo na všechny existující koně a domy, kdežto význam „já“ musí se vždy vztahovat pouze na jediného jedince. Ten, kdo mluví k druhému, může oprávněně mluvit o sobě jako o „já“, ale oslovená osoba nemůže mluvícího označit týmž slovem. Proto ten, kdo užije tohoto výrazu, nemíní tím obvykle totéž, co tím míní jiný, použije-li ho.

I když se toto „já“ každým okamžikem mění, cítíme jaksí, že zná sebe sama nepřímo prostřednictvím svých myšlenek, činů a zkušeností a že zůstává něco, co je stále a neproměnné v průběhu všech těchto změn. Existuje-li v jistém smyslu spojitost mezi tím, čím jsme kdysi byli, a tím, čím jsme nyní, pak musí být toto stále trvající jádro

hluboce zakořeněné a mentální. Co je toto tajemné jádro? Může toto „já“ poznat sebe přímo?

Metafyzici pátrali v pozadí proudu svých vjemů v naději, že naleznou určité a stálé jáství, které se tam skrývá, ale oznámili, že neměli úspěch. Nalezli jen své myšlenky, měnící se od okamžiku k okamžiku, ale neseťkali se s ničím, co by mohli nazvat jástvím. Jak by mohli mít úspěch? Vždyť přehlédli to, co umožnilo jejich pátrání, to, co umožnilo i sám zrod jejich vnímání! A na skryté existenci toho založili bezděky představu o možné existenci nějakého jáství. Fakt, že mohli zkoumat své myšlenky, poukazoval na to, že v nich bylo něco, co bylo hlubší než ony myšlenky, neboť to nemohlo být vlastníkem myšlenek a současně myšlenkami, ani zkoumajícím a současně zkoumaným. Co je toto „něco“? Je, musí být, ještě hlubší „já“, které, i když je obvykle neznámé, musí být ze všeho nejdůležitější. A to když vystopujeme za konvenčními zmatky a podvědomými procesy, které je obvykle obklopují, shledáme, že není ničím jiným, než oním nehmatatelným *principem* vědomí, jehož vlastní existence umožňuje existenci celého tohoto množství obsahů vědomí.

Nauka mentalismu říká, že samo vědomí je oddělený princip. Jeho část působí na tělo, hlavně prostřednictvím srdce a mozku. Má určitá spojení a vztahy s centry v mozku. Část, která takto působí, je ona část, která je promítnuta do zvláštní časo-prostorové existence a která si představuje, že je úplnou a zcela samostatnou bytostí. To je právě to, co známe jako osobnost. Pro tento promítnutý zlomek používáme obvykle termín vědomí. Je to souhrn všech našich osobních vjemů, myšlenek a citů. Je to tento promít-

nutý zlomek vědomí – a ne mysl, která je jeho původcem –, který má své sídlo v určitém těle, s nímž je tak intimně spojen, v sídle, které je z velké části v mozku. Odtud pochází paralelní činnost obou, jak zjistili fyziologové. **Ale ani pak nelze toto omezené pole vědomí omezovat pouze na mozek, s nímž je ve spojení, ale nelze jím ani ohraničovat širší mysl, z které vyzařuje. Není omezeno jen na tělo, s nímž je ve vztahu, nýbrž z hlediska tohoto těla vyzařuje ven a rozprostírá se kolem v prostoru. Okruh tohoto vyzařování je různý u jednotlivých lidí, ale u průměrného člověka se tato emanace rozprostírá asi do vzdálenosti dvou metrů. Citlivá osoba, která přijde do styku nebo do blízkosti jiné osoby, může tuto emanaci neboli auru, která je nabitá myšlenkami a city, skutečně vycítovat prostě tím, že v ní stojí.**

Kterou svou schopností sní člověk v noci o vzdálených zemích a kterou si je kreslí během dne ve své představivosti? Což to není myslí a nedokazuje to, že mysl může obsáhnout i ta nejvzdálenější místa? O kterém sebevzdálenějším bodu vesmíru *smí* prohlásit, že je mimo jeho mysl? Právě proto, že je schopen myslit o celém vesmíru a zahrnout do pochodu poznávání i nejvzdálenější hvězdu, jsme oprávněni říci, že mysl je všude. Je jako prostor, o němž nikdo nemůže říci, kde končí. Prostor je vskutku tvar, který mysl přijímá. To však je totéž jako říci, že mysl je bez tvaru. Mysl nezaujímá žádné určité místo v prostoru – z toho jednoduchého důvodu, že sám prostor je jejím vlastním výtvozem. I když nelze spočítat všechny myšlenky, které existovaly v naší mysli a které jsou tam dosud latentně uloženy, víme, že můžeme užít výraz „v naší mysli“ jen v obrazném smyslu. Kdyby v

ní byly myšlenky uloženy prostorově, potřebovaly by opravdu obrovské místo, aby se tam vešly! Co z toho vyplývá? Myšlenka nemá délku ani šířku, a proto také mysl, která ji chová, nemá délku ani šířku. Ať podnikneme teoreticky cokoli za účelem intelektuální analýzy a sdělování, nemůžeme oddělit mysl od myšlenek, které obsahuje. To vše je jednota. **Myšlenky jsou pouze fází vědomí. Vědomí je jen fází mysli. Mysl se vymyká omezení na určité místo.** Mysl opravdu není připoutána k fyzickému tělu; připoután je náš názor, který o ní máme.

Je tedy nesprávné omezovat mysl prostorově výhradně na onu část těla, která se nazývá mozek. Naopak, kvůli snadnosti, s kterou mysl přijímá tvary a rozprostírá se v prostoru, a proto, že nemůžeme omezit její rozpětí, bude lépe, když řekneme, že mozek existuje v mysli. Ve skutečnosti neexistuje nic takového, jako geografické rozdělení mysli. Nelze ji tedy lokalizovat ani nelze říci, že má vnitřek a vnějšek. Nikdo nemůže stanovit hranice mysli. Je tedy zcela nesmyslné ji někam umísťovat, ať již do naší hlavy nebo kamkoli jinam. Nelze hledat polohu pro mysl, neboť je bez polohy. Nemůže mít sídlo. Může být všude tajemně přítomna. Její nekonečnost nelze natlačit pod malou kostěnou klenbu hlavy. Materialista se pokouší bezúspěšně stísnit mysl do své hlavy. Mentalista se pokouší s úspěchem umístit svou hlavu do mysli.

Vjemy jsou jen *objekty* vědomé pozornosti člověka. A jak je to s vlastní existencí jejich pozorovatele?

Na počátku této kapitoly byl popsán případ člověka, který ve snu naříkal nad domnělými útrapami své rodiny. Jaký byl během snu skutečný vztah bdě-

lého člověka k tomuto promítnutému zlomku vědomí, které bylo jeho snovým jástvím? Byl to pouze vztah pozorovatele, ale poněvadž se dočasně ztotožnil s jástvím snu, nebyl mu v oné době tento vztah zřejmý. Byly zde tedy dva aspekty jednoho a téhož člověka: promítnutá činná osobnost snu, kterou si uvědomoval, a její pozorovatel, *jehož si tato osobnost tehdy vůbec neuvědomovala.*

Fakt, že taková dvojí povaha může existovat během snu, měla by nám být výstrahou, že může existovat také během bdělého stavu, a že jáství bdělého stavu může být stejně tak mentální konstrukcí jako jáství snu; že v jeho pozadí může existovat pozorovatel, kterého si pro své dočasné ztotožnění s tímto bdělým člověkem neuvědomujeme; a že tento vztah může být stejně tak skrytý.

Dozvěděli jsme se ze svých studií snu a spánku, že nevyčerpávají celou existenci myslí. Nejsou to její jediné možné stavy. Hluboký spánek přes své bezvědomí ukazuje na existenci ještě hlubší mentální vrstvy v „já“, ale za osobností. Záhada jáství může proto vydat své nejhlubší tajemství jen tehdy, když si člověk také uvědomí, čím je v této hlubší části své bytosti.

Když myslíme na svět bdělého stavu, nevnímáme ho jako celek, neboť jakožto předmět naší přítomné pozornosti, je od nás oddělen a postaven v myšlenkách přímo proti nám. Když myslíme na svět snu, není to tak, jako by jáství bdělého stavu přemýšlelo o jáství snu, ale jako by uvažovala mysl zcela zbavená své vlastní osobnosti. Pochopení jednoduché zkušenosti, označené slovy „zdálo se mi“, nás proto zvedá na úroveň svědka a zcela nad úroveň osobnosti. Bdělé já se považuje za měřítko

existence, a proto mluví a myslí, jako by bylo samo snilo a spalo. Ale to, co způsobilo sen a spánek, se zcela vymyká jeho kontrole a vědomí. Jestliže osobní já, jak je obvykle známe z bdělého stavu, nebylo původcem snu a spánku, pak to musela udělat jiná „mysl“, a ta s ním musí být v nějakém spojení. To je ona hlubší mysl, kterou hledáme, která ani nebdí, ani nesní, ani nespí, ale pozoruje vznik těchto úkazů v osobnosti, která je jejím potomkem.

Nepřítomnost myšlenek ve spánku nedokazuje nepřítomnost myslitele. Naopak, jak jsme si již povšimli, poukazuje nepřítomnost myšlenek na přítomnost pozorujícího principu, který si uvědomuje jejich vznik a zánik. Tuto pozorovací činnost si bohužel uvědomujeme teprve potom, když nastala, což znamená, že ji známe pouze ve vzpomínce, tedy z druhé ruky. Ale vzhledem k tomu, čím je spánek, mysl, vědomí a osobnost, to jinak není možné. Bdělý stav je prostě přirozený důsledek toho, že mysl promítá plnou silou pouze zlomek sebe sama jako osobní vědomí. Stav snu vzniká tím, že táž mysl promítá osobu silou částečnou. Stav spánku je následek toho, že mysl vtáhla zúžený zlomek vědomí snu do sebe, a tak zcela uzavřela štěrbinu vědomí osobnosti. Pak ztrácí individuální bytost své vědomí. Neztrácí je však mysl, která má svůj vlastní zvláštní druh vědomí. Důvěrně známé „já“ přestává existovat při svém nuceném návratu do mysli, protože nemůže absorbovat to, co ho přesahuje a musí se místo toho podříditi tomu, že je samo absorbováno. Počátek spánku je známkou takové plné absorpce, stejně jako počátek snu je známkou částečné absorpce.

Tato ztráta osobního vědomí během spánku je nevyhnutelná, protože sama osobnost je jádrem myšlenkových útvarů, které jsou dočasně vyzářeny do života spolu s myšlenkou světa, ale obě tyto myšlenky se rozplynou, když je stažen prvek vědomé pozornosti, který je oživuje. Nicméně, ať osobnost spí nebo bdí, mysl sama se nemění změnami stavů jejího povrchního bytí, neboť je ryzím prvkem, který umožňuje celé toto množství aktů uvědomování, které tvoří zkušenost ostatních stavů. Při spánku se jáství bdělého stavu nebo snu ponoří zpět do tohoto nejvnitřnějšího základu a není již tedy dále přítomno, aby si vůbec něco uvědomovalo. Z omezeného stanoviska jáství popisujeme zcela oprávněně spánek jako nevědomý stav. Ale z širšího stanoviska principu mysli, který pozoruje spánek, bylo by správnější, kdybychom ho popisovali jako stav, v němž existuje druh vědomí, které je skutečně nepochopitelné, protože je za našimi omezenými hranicemi. Neměli bychom však proto popírat existenci tohoto vědomí.

Je skutečně nemožné postoupit dále v tomto metafyzickém studiu, aniž vyvineme schopnost analyticky oddělovat dva protikladné pojmy, totiž já od ne-já, pozorovatele od pozorovaného. Prvním krokem k pokročilému filosofickému vědění je schopnost s pochopením oddělovat pozorované od pozorovatele. Dokud se tyto protikladné pojmy vzájemně mísí – jak tomu obvykle bývá u nepoučených myslí – zůstane vyšší metafyzika zavřenou a zapečetěnou knihou. Takové rozlišování je snadné tam, kde jde o fyzické věci, neboť veškerá vědomá zkušenost je dvojitá a zřejmě zahrnuje pozorovatele a pozorované, „já“ a „to ostatní“. Vyžaduje však daleko jemnější postřeh tam, kde se týká abstraktních pojmů.

Musíme proto nyní zaostřit své myšlení více než kdy jindy, abychom pochopili následující.

Naše dosavadní zkoumání jáství bdělého stavu nám ukázalo, že jáství poukazuje do svého pozadí na princip uvědomování si, který umožňuje celou vědomou zkušenost – a proto spolu s ní i zkušenost osobního „já“ – ale který je sám skryt hluboko pod prahem vědomí. Proč nepozorujeme existenci tohoto principu uvědomování si? Předně proto, že je univerzální. Nemůžeme ho zakoušet obvyklým způsobem, kterým zakoušíme jednotlivé věci, protože to, co je omezené, nemůže obsáhnout to, co je neomezené. Prostřednictvím metafyziky se můžeme intelektuálně plně přesvědčit, že tento princip existuje, ale skutečně si nemůžeme být běžně vědomi principu, který umožňuje naše vlastní vědomí. Za druhé, protože onen princip sám je v pozadí vědomí, nemůže hledět zpět sám na sebe. Jsme nuceni přijmout jako pravdu, že existuje, ale protože je subjektem, nemůže být současně objektem našeho vědomí. Tento skrytý pozorovatel uniká naší nejostřejší introspekci, neboť je zcela za zkoumajícím vědomím. Obvykle si ho neuvědomujeme, ne snad proto, že by neexistoval, ale proto, že přesahuje naše běžné „já“.

Když se domníváme, že si jsme vědomi sami sebe, jsme si skutečně vědomi těžkého přestrojení mocného komplexu myšlenek, které tvoří vědomé „já“, do kterého se nepoznané Jáství odívá a které odkládá. Toto hlubší „Já“ je skutečně v pozadí přestrojení, my však je neznáme v jeho nezahaleném stavu. Jako nevidíme bezbarvý plyn v chemické laboratoři, ale můžeme ho objevit tím, že cítíme jeho zápach, stejně tak si nejsme vědomi skrytého pozorovatele, ale můžeme objevit jeho přítom-

nost tím, že pozorujeme, že nám něco umožňuje uvědomovat si kolísající stavy povrchového „já“. Myšlení tím, že je jen částí pole našeho pozorování, nemůže naneštěstí proniknout do vědomí pozorovatele, které toto pole přesahuje. Vědomí, které poznává, není možné zahrnout do toho, co je poznáváno. Nelze je poznat jinak, než jako vědomou představu; a to je asi jako znát člověka z jeho fotografie. O příchodu a odchodu „já“ lze získat vědění jen pomocí svědka, který by byl méně omezen, než je ono, který by v hierarchii hodnot měl prvenství a byl jeho konečným vlastníkem. Toto „já“ je opravdu symbolem něčeho nesrovnatelně rozsáhlejšího, než je ono samo.

Ještě jednou, osobní jáství se postupně mění v průběhu let, ale mentální princip, který je oživuje a který nám umožňuje uvědomovat si proměnlivé vědomí a tělesné stavy, není dotčen těmito pochody a zůstává stále týž. Tento princip je relativně stálá podstata v nás a konečná základna všech kaleidoskopických stavů vědomí. Svědek, který si uvědomuje vznik a zánik všech myšlenek, které tvoří celek jáství bdělého stavu, musí být relativně beze změny, neboť je to jen nápadný rozdíl mezi nimi a jím, který mu umožňuje uvědomovat si tuto pomíjejícnost. Stálý sled smyslových vjemů, nesčíslných vjemů, nesčíslné změny představ a zkušeností mohou být zřejmé pouze tomu pozorovateli, u něhož je předpokladem vlastní mentální stálost a jednota; neboť jinak by si nepovšiml existence sledu a změn. Vědomí, které má skrytý pozorovatel, nemůže být proměnlivé. Musí být nepřetržitě a neselhávající, protože je skutečným principem uvědomování si, schopným stále prozařovat své projekce, jáství bdělého stavu i jáství snu.

Skrytý pozorovatel

Jsme schopni vidět, že věci leží jedna vně druhé a události se odehrávají jedna za druhou jenom proto, že je v nás něco, co samo není ani v prostoru, ani v čase. Kdyby pozorující mysl byla sama obsažena v témže časovém sledu, nebylo by možné uvědomovat si události. Neboť proces poznávání těchto událostí zahrnuje proces, který je spojuje v myšlenku. Ten zase zahrnuje práci mysli, která nemůže sama být jednou z myšlenek, které takto spojuje. Tato mysl musí tedy přesahovat to, co zažívá, a být zcela mimo tok našeho času. Jsme schopni uvědomovat si události jedině proto, že vědomí, jež je předpokladem zkušenosti, je rozsáhlejší než události. **Fakt, že jsme si vědomi změn, které vytvářejí představu času, je možný jen tím, že je v nás skryto něco, co je nad změnou a za časem.**

Nemůžeme pohybem své mysli (když se snaží vystopovat možnosti takové situace) přemýšlet o změnách, které se dějí v tomto skrytém pozorovateli. Kdybychom se o to i pokusili, neúprosná logika vědomí by nás nakonec přivedla k nezdaru. Neboť i kdyby existovaly takové změny, museli bychom zavést dalšího pozorovatele, který by sám *musel* být neměnný, aby odhalil fakt těchto změn. První pozorovatel by mohl mít proměnlivé zážitky jen tehdy, kdyby se odehrávaly v širším poli vědomí nového pozorovatele. A ten by musel být neměnný, neboť kdyby nebyl, musel by být ještě další pozorovatel v pozadí, který by byl schopen zaznamenávat jeho změny sám důstojně neměnný tak, aby postihl protiklad změn. A i kdyby se úporným hledáním dokázalo, že ani tento poslední pozorovatel není takový, pak by zde musel být ještě další

pozorovatel, v jehož poli pozornosti on sám by existoval a který by zaznamenával změny jeho zážitků.

Mohli bychom takto teoreticky a podrážděně postupovat do nekonečna v konstrukci psychologického stroje, v němž by se jedno jáství otáčelo jako kolo v jáství jiném a toto opět v jáství třetím. V této postupné řadě pozorovatelů bychom však byli nuceni ukončit tento mechanismus zavedením jednoho posledního neměnného pozorovatele všech ostatních. I kdybychom postupovali do nitra, sledující tuto řadu jáství jakkoli daleko, i kdyby jakkoli ustupoval chimerický obzor při naší mystické pouti, nakonec bychom vždy došli tam, odkud jsme vyšli, to jest, že musí být konec této řadě. A tento konec by byl v posledním neproměnném prvku mysli, který je skutečným, byť skrytým, vlastníkem všech předcházejících pozorovatelů. Nic by nemohlo nikdy zničit tento prvek, který je skutečným základem mysli. Je vždy přítomný a vždy týž.

Tato psychologická situace ani nemůže končit v ničem jiném. Musí se stále opakovat, neboť žádná proměnlivá událost nemůže být předmětem pozorování pro pozorující mysl, když tato mysl není relativně stálá. Proměnlivé může pozorovat jen pozorovatel, který je sám vznešeně neproměnný.

Bude však vyslovena otázka, **proč by měl být poslední pozorovatel aristokraticky mimo běžné vědomí?** Odpověď je, že usilujeme o nemožnost, jakmile se pokoušíme poznat jáství, které si je vědomo této řady. Neboť **jakmile by se nám podařilo je poznat, stalo by se poznanou představou, tedy pozorovanou zkušeností, a nebylo by více poznávajícím, pozorovatelem.** Každé nové úsilí by bylo jen opakováním této situace.

Zůstaňme proto věrni svému základnímu pozorovateli. A nezapomeňme, že všichni tito různí pozorovatelé jsou a mohou být jenom různé stavy, projevené jednou a toutéž myslí, jejíž podstata je trvale a nerušeně neproměnná.

Mysl je první předpoklad a trvalá základna veškeré naší vědomé zkušenosti, protože její výtvoř jsou přítomny jako tato zkušenost. Ale sám fakt, že je nutno přijmout mysl jako předpoklad, aby bylo možné vysvětlit zkušenost, ukazuje, že v takové zkušenosti mysl poznat nelze. Je proto nanejvýš důležité si dobře ujasnit rozdíl mezi jednotlivými myšlenkami, které v plynulém proudu sledují jedna druhou, a ryzím stavem myslí, která nás skrytě o nich uvědomuje. Jestliže tento ryzí stav pozoruje, pak nemůže být pozorován, stejně jako oči mohou vidět vše kolem, ale nejsou schopny vidět sebe. Proto si nikdy přímo neuvědomujeme ryzí stav myslí, ale pouze jednotlivé myšlenky, obrazové představy nebo smyslové obrazy. Pouze ryzí stav myslí o nich vydává svědectví, čímž je nepopíratelným důkazem své vlastní zahalené existence.

A proto docházíme k závěru, že **cokoli přijme jakýkoli tvar, tedy cokoli je viděno, musí být pouze mentálním výtvořem a ne samotnou myslí.**

V předešlé kapitole jsme uvedli definici výrazů „mozek“ a „vědomí“. A na samém začátku této nauky **byla podána předběžná definice výrazu „mysl“ jako to, „co nám umožňuje myslet o něčem a uvědomovat si něco“.** K této definici můžeme nyní dodat: „a co odhaluje svoji existenci v každé myšlence, co však je nám neznámo mimo takové projevy“.

A tak se vracíme k našemu skrytému pozorovateli s ohodnocením, že on musí být posledním. Ačkoli nejsme

schopni uvést ho do svého pole pozorování, přesto drží svým tajemným způsobem ve svém poli jak naše zkušenosti vnějšího světa, tak naši vnitřní osobní zkušenost. Je pro nás velmi důležité, abychom odhalili, jaký je vztah mezi těmito dvěma jástvími. Jak důležité musí být toto nejvnitřnější jáství, lze odvodit z faktu, že skrytý pozorovatel může stát vně osobního „já“, a tak získat přesnější a obsáhlejší obraz o jeho charakteru, možnostech a činnostech, zatímco osoba může pozorovat vnější svět, ale nemůže použít totéž stanovisko vůči sobě. Úplné vědění nejvyššího Jáství musí mít opravdu daleko větší rozsah a daleko vyšší jakost nežli vědění povrchového jáství. Musí být přinejmenším méně omezené a nesmí podléhat žádným změnám, kterým je vystaveno obyčejné ego. Není nikdy v poli pozorování osoby, zatímco osoba je vždy v jeho poli.

Z toho všeho vyplývá, že vědomé jáství je jako ostrov Tenerife, který je vrcholem ponořené hory nad mořskou hladinou, nebo jako viditelná desetina ledovce, jehož největší část pluje neviděna pod hladinou oceánu. Dále z toho plyne, že když používáme výrazu „já“ a myslíme jen na tělo, říkáme podobný nesmysl, jako by říkal člověk, který by ukazoval na pouhou část těla, jako je třeba palec u nohy, jako na „já“! Za tímto jednoduchým výrazem je tedy nezměrně více, než obvykle víme. Mysl se dělí na dvě části, na tu, které jsme si stále vědomi a která je pozorovanou osobností, a na tu část, která způsobuje, že si tuto osobnost uvědomujeme a která je pozorující myslí.

Když pochopíme tuto situaci, pak **lze nalézt odpověď na otázky jako: Proč, když osobnost není posledním vlastníkem a je sama vlastněna, se zdá, že**

vlastní jáství; a proč dává trvalý pocit, že je našim skutečným jástvím? Odpověď je, že pozorující jáství je přítomné ve skrytém spojení nebo mystické imanci (vnitřní příslušnosti) v osobním jáství a do tohoto jáství odráží pocit vlastní skutečné existence. Přítomnost pozorujícího jáství v každém z nás tak vysvětluje, proč vůbec máme pocit osobní totožnosti. To ale neospravedlňuje materialistickou iluzi, která staví osobnost na místo toho, co je jejím základem a co ji udržuje.

Nyní vidíme, že je bezúčelné hledat celé jáství jedině ve stavu bdělém a zcela opomíjet další dva korálky na jeho šňůrce. Neboť sen a spánek k němu patří stejně jako stav bdělý. Nemá smysl očekávat, že ze zlomku zkušenosti obdržíme úplnou odpověď na otázku, „**Co jsem já?**“ Nyní jsme pokročili ve stanovisku, a proto také pokročil získaný výsledek. Jáství se nyní jeví trochu složitější, než se obvykle soudí. Jeví se jako trojnásobné: **a) fyzické tělo, b) osobní vědomí, sestávající z citů, myšlenek, přání, představ a karmických sklonů, c) neosobní pozorovatel**, jehož přítomnost se nepřímou prozrazuje osobností stejně tajemně jako přítomnost magnetismu pohybem železných pilin. **Všechny tyto tři elementy se spojují, aby vytvořily celkové „já“**. Ten, kdo klade na roveň své „já“ pouze jednomu z těchto činitelů nebo je klamně spojuje jen s dvěma z nich, se dopouští vážného omylu a skutečně nezná sama sebe.

Fyzické tělo, osobní myšlenky a city jsou pouze *obsahem* jáství, nikoli jeho skutečným *charakterem*. Schopnost uvědomování doprovází každý čin, cit a myšlenku. Je jejich společným činitelem. Činy, city a myšlenky mění pomalu nebo rychle svůj vzhled do té míry, že

někdy jsou až protichůdné; ale čisté vědomí o nich zůstává neproměnné při všech těchto nekonečných změnách. Nesmíme se proto dopustit obvyklé chyby, která jejich souhrn pokládá za jáství, ale opomíjí nanejvýš podstatný vnitřní pocit, který je spojuje. Běžný názor zcela zřejmě potřebuje opravit. Kdyby „já“ nebylo ničím než těmito řadami měnících se myšlenek a vrtkavých citů, nemohlo by si uvědomovat sebe jako *jedince*. Takové uvědomování dokazuje, že v jeho bytí je hlubší princip. I když nelze zažít odděleně přítomnost tohoto principu, lze ji odvodit z toho, že se odráží v každé myšlence, představě a vjemu, jako látka jejich uvědomování.

Pokročili jsme takto od úzkého osobního „já“ k širšímu „Já“. Konečný a nejdůležitější člen této rodiny „já“ je toto neviditelné a neznámé Já. Ono je subjektem, kdežto ostatní jsou jeho objekty. Je tichým pozorovatelem hry, v níž ostatní jsou herci.

Nyní je jasné, že toto vědomí musí být totožné se čtvrtým stavem vědomí, který, jak jsme již dříve shledali, přesahuje spánek. Je to základní pozorovatel, který znamená příchod a odchod ostatních tří stavů, protože může stát mimo ně v nepřerušené blaženosti. Je to naše pravdivé, nejhlubší jáství, neboť pouze ono přežívá beze změny povrchní jáství proměnlivé osobnosti.

Tak kráčí svědek-Já *nepoznán* světem. Jen těch několik málo, kterým mentalismus udílí zaslouženou přízeň, nalézá toto „Já“ a zná ho jeho pravým jménem. Ostatní na ně hledí omezeným aspektem jednotlivé osobnosti. Když používají slovo „já“, nevztahují ho obvyk-

le na něco v pozadí této fyzické bytosti, která je zde z masa a kostí včetně malicherné psychologické sbírky trpkých a příjemných vzpomínek, prchavých nálad, žhavých tužeb a mrazivých obav. V těchto úzkých mezích je uvězněn význam tohoto výrazu. Ale ten, kdo došel k pravému sebepoznání, ví, že je tím, co skutečně je *nad* tímto vtěleným jedincem; může pak pro to vhodně použít výstižné slovo „Nadjá“. Osobnost je pouhou projekcí Nadjá, stejně jako postava snu je projekcí mysli snícího člověka. Je pouze závislým stvořením, které zapomnělo na svůj původ a nyní si *představuje*, že je skutečným „Já“.

Nyní je třeba objasnit překážku, která dříve nebo později uvede do zmatku studenty mentalismu. Opravdu nebylo možné ji dříve s úspěchem projednávat. Viděli jsme, že každý jednotlivec si tvoří svůj vnější svět ze svých vlastních podvědomých hlubin a že je v zajetí iluze, když věří, že tento svět je vnější k jeho vědomí. To znamená, že všichni ostatní jedinci existují také pouze jako jeho myšlenky, neboť jsou součástí světového celku. Může si tedy každý jedinec říci: „Jestliže jsou všechny lidské bytosti pouze vjemy mého vlastního vědomí, pak celé lidstvo je částí *mé* existence a můj mentální styk s nimi je pouze samomluvou. Pak neexistuje nikdo, s kým bych mohl mluvit nebo komu bych mohl psát! Jsem nucen dojít k závěru, že existuji pouze já! To ale znamená, že neexistuje pospolitý život a že vzájemný styk je absurdní. Kromě toho ostatní lidé mají stejné právo na samostatnou existenci jako já, a tyto protichůdné nároky

na úplnou izolaci musí končit tím, že se vzájemně ruší. Zdá se, že to je logický výsledek nauky o mentalismu.“

Tento egoistický omyl má dva velmi závažné závěry. Předně, neexistuje nic mimo naše vlastní myšlenky. Dále, všichni ostatní jedinci jsou výtvozem vlastního tvořivého pochodu. Výsledek toho je, že nejen naše tělo, ale i naše mysl je právě tak výtvozem mysli jiného člověka, jako je jeho tělo a mysl výtvozem naší vlastní mysli. Kdyby to byla pravda, došli bychom nejen k polovičnímu bláznovství čirého egoismu, ale, což by bylo ještě horší, k úplnému šílenství nihilismu, nauce, že vůbec nic neexistuje!

Žáci se musí opravdu vyvarovat, aby nepřišli z materialistického deště pod tento egoistický okap. Bylo by snadné považovat chybně mentalismus za učení, že svět, který známe, je pouze představou naší individuální mysli a že nemá existenci mimo naše malé ego. Na začátku bylo řečeno, že svět jevů je jediným světem, který člověk zná. I když toto tvrzení zůstává stále psychologicky správné, nejde dosti daleko. Nesmí se špatně chápat, jako by znamenalo, že neexistuje nic mimo osobní vjemy. Je pravda, že každý z nás žije v uzavřeném kruhu a že je schopen odvozovat existenci jiných pouze ze svých smyslových vjemů o jejich činnosti. To, že zkušenosti světa dvou různých lidí mohou být předmětem jejich hovoru, jako by byly pro oba stejné, je něco, co musí být vysvětleno. Možnost tohoto vzájemného dorozumění je skutečně příznačná. I když člověk nezná nic mimo své vjemy, musí existovat něco – i když je to pro něho skryté a neznámé – co způsobuje tyto vjemy. Člověk, zabraný pozorováním filmu, nevnímá nic mimo měnící se obrazy a zvuky z promítací plochy, které zasahují dva z jeho

smyslů; je to však promítací přístroj, co je skrytou a nepozorovanou příčinou jeho vjemů! Zamítli jsme existenci „hmotných“ předmětů jako příčinu vjemů. Okolnost, že existují podobné vjemy u různých jedinců, byla již vysvětlena ve společném mentálním základu. Proto zakoušejí různé mysli přibližně stejný svět. Fakt, že dva jedinci mohou s porozuměním mluvit o téže vnější věci, lze vysvětlit faktem, že věc je mentálně zkonstruovaná a že všechny individuální vědomí jsou podložena společným vědomím. Právě toto vědomí sjednocuje všechna různá jáství a způsobuje podobnost všech našich vjemů světa. Tím, že jsme ve vzájemném styku a můžeme se navzájem dorozumět, nám umožňuje přesvědčit se o existenci jiných osob vně nás, i když je zcela nemožné, abychom zažívali jejich vědomí přesně stejným způsobem, jako zažíváme své vlastní.

Ať chceme nebo nechceme, musíme myslet o světě samostatně z toho jednoduchého důvodu, že tato větší mysl ho vmýšlí do naší mysli, promítá a poznává vnější svět *prostřednictvím* individuální mysli. Každý předmět ve vesmíru je udržován v širším nekonečném vědomí, ať o něm myslí nebo jej pozoruje omezené vědomí člověka, nebo ne.

Světová Mysl netvoří přímo svět, ale její přítomnost umožňuje jak nám, tak i světu, abychom se karmicky sami projeví. Je logické, že Světová Mysl musí být před svými představami, tedy jak před představou světa, tak před představou ega. Osobnost i svět spočívají latentně v mysli, která je spojuje a přítom převyšuje, neboť je jejich skrytou skutečností. Osobnost a svět jsou vždy ve vzájemném vztahu a nikdy se neobjevují odděleně. Přesto však se oba,

spolu s tímto vztahem, rozplývají ve vyšší jednotě. Vždyť oba jsou jen projevy jediné všeobjímající Mysli.

Takto překonává mentalismus egoistické a nihilistické kruhy svou naukou o mysli, která je kosmická svou působností.

Přesto není egoistický závěr tak daleko od správnosti, jak se zdá na prvý pohled – necht' to zní jakkoli absurdně. Nevědomky se totiž snaží vyjádřit hlubokou pravdu, která byla zhlédnuta jako z dálky. Jeho hlavní chybou je, že mylně zaměňuje „já“, na které poukazuje. **Osoba nejen náleží něčemu ve svém pozadí, skrytému pozorovateli, ale až skončíme toto zkoumání, poznáme, že tento pozorovatel ji spojuje se všemi ostatními jástvími.** Je nutno zahrnout osobu do většího jáství, v němž vše je jedno a jedno je vše. Když považujeme toto „já“ za omezenou osobnost, pak je jistě tento závěr chybný, ale když je považujeme za univerzální „Já“, za vyšší individualitu, pak je metafyzicky správný. **Abychom tedy mohli pravdivě říci větu, „Existuji jen já“, musíme nejprve překročit úroveň osobní existence a uskutečnit existenci vyšší.**

Jeho známé „já“ je prostě takovou osobou, za jakou se člověk považuje. Tuto představu během života postupně mění. Mimo nás existují také všechny ostatní osoby, ale podobně jako naše vlastní osobnost existují jako myšlenky. Jedině když nalezneme pravdu v pozadí osobnosti nebo když ji naleznou jiní, dosáhneme my nebo oni vyšší existence, než existence myšlenky. Neboť osoba, na které všichni tak houževnatě lpíme, je koneckonců pouze stínem vrže-

ným Nadjá, mdlým pozůstatkem jeho transcendentního (převyšujícího) jáství.

Nyní snad bude poněkud jasnější, proč nám brání egoistický postoj ke světu dojít k pravdě a proč filosofická disciplína žádá zvládnutí osoby. Neboť vznik předmětů jako představ zůstane tak dlouho nepochopitelný a skrytý a nelze ho vysvětlit, pokud trváme na tom, že zažívání světa je výhradně *naší vlastní zkušeností*. Egoista přehlídí tuto Světovou Mysl, v níž je jeho malá mysl obsažena, nepozoruje, že jeho vnímání je jen z poloviny nezávislé. Lidská zkušenost je konečný zbytek procesu vzájemného působení, tkanivo utkané spolu se společnou myslí, v níž dlí a myslí všechny lidské bytosti, a která dlí a myslí v nich. Svět je výsledek spojené kosmické a individuální představivosti.

Docházíme k tomu, že *nakonec* existuje jen jediný pozorovatel, Světová Mysl, a jen jediná velká představa světa a my, jako osoby, jsme v této velké představě zahrnutí. Mohli bychom si vhodně analogicky přirovnat Světovou Mysl k snícímu člověku, představu světa k jeho snu a nesčíslná stvoření v ní k rozmanitým postavám, které se činně účastní tohoto snu. Aby byl tento obraz věrnější, museli bychom připojit ještě další faktor, který chybí v obvyklých lidských snech – snící je si v tomto případě dokonale vědom toho, že sní. Každá z postav snu si představuje své okolí a přece vidí více méně stejný svět. To má dva důvody: předně je v základě pouze jediná svrchovaná představa jejího okolí, které se musí její myšlení nevědomky a bezděčně přizpůsobit; za druhé je v základě pouze jediný pozorovatel, působící prostřednictvím všech a ve všech nesčíslných

individuálních pozorovatelích, kteří existují ve snu. Tento jediný pozorovatel je ovšem snící sám.

Ale necht' čtenář nezapomíná, že je to pouze přirovnání. Má mu umožnit, aby pochopil to, co je samotnou svou povahou dosti těžké k pochopení. Neříkáme zde, že svět je pouze snem a že my všichni jsme odsouzeni k zániku, jakmile Bůh procitne ze svého světového snu. Říkáme pouze, že svět je *jako* sen a že činnost Světové Mysli je *jako* snění. Nakonec tato studia odhalí, že pravda v pozadí světa je jeho základní trvalá skutečnost a že pravda v pozadí našeho jáství je naše vlastní trvalé božství. Pochopit, jakým způsobem je jedno skutečné a druhé božské, je něco, co bude nutno vydobýt tvrdou prací. Tato analogie může tuto práci usnadnit, ale nemůže ji zcela nahradit. Opakujeme tedy znovu: Zničení není naším údělem, neboť jsme skutečně to, co jsme. Skrytý význam použitého přirovnání se snem se musí ještě vyjasnit. Pak poznáme, že to není žádný sen, že život není určen pro lenivou požívačnost, ale pro inspirovanou činnost; protože jeho skutečnost je nekonečně velkolepější než klam jakéhokoli snu.

Shrnutí kapitoly

Naše zkoumání otázky: „Co jsem já?“ stále není u konce. K bdělému stavu jsme připojili stav snu, spánku a nově objeveného čtvrtého stavu, avšak zkoumání stále pokračuje, není vyčerpáno.

Co jsem já?

Jestliže se nakonec mění celá naše minulá osobní zkušenost za všechna ta léta v řadu prchavých představ, co můžeme říci o životě přicházejícím,

který sahá do budoucnosti? A co teprve tato živá přítomnost, kterou tak bezprostředně prožíváme? Vždyť přítomnost se nutně stane minulostí a budoucnost přítomností. Jelikož minulost, přítomnost a budoucnost vytvářejí celou lidskou existenci, co jiného to dokazuje, než že naše vlastní existence v bdělém stavu je pouze řadou myšlenek a že naše osobní zkušenost je mentální konstrukcí? Nicméně, jednou věcí, kterou si je každý člověk jist, je tvrzení „já jsem“.

V pátrání po „já“ jsme si řekli, že první naší myšlenkou je „já“. Všechny ostatní následují po jejím vzniku. Myšlenka „já“ nezůstává osamocena, ale okamžitě se spojuje s myšlenkou, která po ní následuje. A tou je myšlenka těla. Následkem toho se původní myšlenka „já“ proměnila v myšlenku „já jsem tělo“. Po této myšlence se objevuje myšlenka světa. Toto „já“ dodává bezděky jednotlivé časo-prostorové charakteristiky, jimiž musí svět projít dříve, než se může vynořit v jeho vědomí. A tak toto „já“ chová skutečně jako své vlastní obě myšlenky: myšlenku těla a později myšlenku světa, vnějšího vůči tělu. Ale protože začalo samo sebe klamat o svém vztahu k tělu, protože považovalo tělo za to, čím není, končí tím, že se klame o věcech vnějších k tělu a tělo obklopujících a považuje je za to, čím ony také nejsou. Tak vzniká trojnásobný omyl: svět, tělo a „já“ se považují za nementální.

Po poznání a konstatování omylů v chápání co je „já“ jsme se v pátrání dostali ke stanovisku: Myšlenky jsou pouze fází vědomí. Vědomí je jen fází myslí. Co je skutečné, je jen mysl. Celé to funguje takto:

Bdělý stav je prostě přirozený důsledek toho, že mysl promítá plnou silou pouze zlomek sebe sama jako osobní vědomí. Stav snu vzniká tím, že táž mysl promítá osobu silou částečnou. Stav spánku je následek toho, že mysl vtáhla zúžený zlomek vědomí snu do sebe, a tak zcela uzavřela štěrbinu vědomí osobnosti. Pak ztrácí individuální bytost své vědomí. Neztrácí je však mysl, která má svůj vlastní zvláštní druh vědomí. Důvěrně známé „já“ přestává existovat při svém nuceném návratu do mysli, protože nemůže absorbovat to, co ho přesahuje a musí se místo toho podřídít tomu, že je samo absorbováno. Ztráta osobního vědomí během spánku je nevyhnutelná, protože sama osobnost je jádrem myšlenkových útvarů, které jsou dočasně vyzářeny do života spolu s myšlenkou světa, ale obě tyto myšlenky se rozplynou, když je stažen prvek vědomé pozornosti, který je oživuje.

Jak jsme uvedli, individuální bytost ztrácí své vědomí, neztrácí je však mysl. Nazvali jsme tento stav jako „skrytý pozorovatel“, neboť skrytě pozoruje všechny stavy. Tento skrytý pozorovatel je dříve uváděný jako čtvrtý stav vědomí. Z tohoto vyplývá definice mysli: mysl je to, co nám umožňuje myslet o něčem a uvědomovat si něco a co odhaluje svoji existenci v každé myšlence, co však je nám neznámo mimo takové projevy.

Tento skrytý pozorovatel je základní pozorovatel, který zaznamenává příchod a odchod ostatních tří stavů (bdělý stav, stav snu a bezesný spánek), protože může stát mimo ně v nepřerušené blaženosti. Je to naše pravdivé, nejhlubší jáství, neboť pouze

ono přžívá beze změny povrchní jáství proměnlivé osobnosti.

Nyní zdůvodníme počáteční konstatování, že člověk si je jist jedinou věcí: „já jsem“. Proč tomu tak je? Proč když osobnost není posledním vlastníkem a je sama vlastněna, se zdá, že vlastní jáství, a dává trvalý pocit, že je našim skutečným jástvím? Odpověď je, že skrytý pozorovatel je přítomný ve skrytém spojení v osobním jáství a do tohoto jáství odráží pocit vlastní skutečné existence. Přítomnost skrytého pozorovatele v každém z nás tak vysvětluje, proč vůbec máme pocit osobní totožnosti.

Na otázku, „Co jsem já?“ Nyní odpovídáme, že se jeví jako trojnásobné: a) fyzické tělo, b) osobní vědomí, sestávající z citů, myšlenek, přání, představ a karmických sklonů, c) neosobní pozorovatel. *Všechny* tyto tři elementy se spojují, aby vytvořily celkové „já“. A tak osoba náleží skrytému pozorovateli a tento pozorovatel ji spojuje se všemi ostatními jástvími. Tento pozorovatel se nazývá Nadjá.

Nyní je třeba objasnit překážku, která dříve nebo později uvede do zmatku studenty mentalismu. Opravdu nebylo možné ji dříve s úspěchem projednávat. Viděli jsme, že každý jednotlivec si tvoří svůj vnější svět ze svých vlastních podvědomých hlubin a že je v zajetí iluze, když věří, že tento svět je vnější k jeho vědomí. To znamená, že všichni ostatní jedinci existují také pouze jako jeho myšlenky, neboť jsou součástí světového celku. Může si tedy každý jedinec

řící: „Jestliže jsou všechny lidské bytosti pouze vjemy mého vlastního vědomí, pak celé lidstvo je částí mé existence a můj mentální styk s nimi je pouze samomluvou. Pak neexistuje nikdo, s kým bych mohl mluvit nebo komu bych mohl psát! Jsem nucen dojít k závěru, že existuji pouze já! To ale znamená, že neexistuje pospolitý život a že vzájemný styk je absurdní. Kromě toho ostatní lidé mají stejné právo na samostatnou existenci jako já, a tyto protichůdné nároky na úplnou izolaci musí končit tím, že se vzájemně ruší. Zdá se, že to je logický výsledek nauky o mentalismu.“

Tento egoistický omyl má dva velmi závažné závěry. Předně, neexistuje nic mimo naše vlastní myšlenky. Dále, všichni ostatní jedinci jsou výtvozem vlastního tvořivého pochodu. Výsledek toho je, že nejen naše tělo, ale i naše mysl je právě tak výtvozem mysli jiného člověka, jako je jeho tělo a mysl výtvozem naší vlastní mysli. Kdyby to byla pravda, došli bychom nejen k polovičnímu bláznovství čirého egoismu, ale, což by bylo ještě horší, k úplnému šílenství nihilismu, nauce, že vůbec nic neexistuje!

Studenti se musí opravdu vyvarovat, aby nepřišli z materialistického deště pod tento egoistický okap. Bylo by snadné považovat chybně mentalismus za učení, že svět, který známe, je pouze představou naší individuální mysli a že nemá existenci mimo naše malé ego. Na začátku bylo řečeno, že svět jevů je jediným světem, který člověk zná. I když toto tvrzení zůstává stále psychologicky správné, nejde dosti daleko. Nesmí se špatně chápat, jako by znamenalo, že neexistuje nic mimo osobní vjemy. Je

pravda, že každý z nás žije v uzavřeném kruhu a že je schopen odvozovat existenci jiných pouze ze svých smyslových vjemů o jejich činnosti. To, že zkušenosti světa dvou různých lidí mohou být předmětem jejich hovoru, jako by byly pro oba stejné, je něco, co musí být vysvětleno. Možnost tohoto vzájemného dorozumění je skutečně příznačná. I když člověk nezná nic mimo své vjemy, musí existovat něco – i když je to pro něho skryté a neznámé – co způsobuje tyto vjemy. Člověk, zabraný pozorováním filmu, nevnímá nic mimo měnící se obrazy a zvuky z promítací plochy, které zasahují dva z jeho smyslů; je to však promítací přístroj, co je skrytou a nepozorovanou příčinou jeho vjemů! Zamítli jsme existenci „hmotných“ předmětů jako příčinu vjemů. Okolnost, že existují podobné vjemy u různých jedinců, byla již vysvětlena ve společném mentálním základu. Proto zakoušejí různé mysli přibližně stejný svět. Fakt, že dva jedinci mohou s porozuměním mluvit o téže vnější věci, lze vysvětlit faktem, že věc je mentálně zkonstruovaná a že všechny individuální vědomí jsou podložena společným vědomím. Právě toto vědomí sjednocuje všechna různá jáství a způsobuje podobnost všech našich vjemů světa. Tím, že jsme ve vzájemném styku a můžeme se navzájem dorozumět, nám umožňuje přesvědčit se o existenci jiných osob vně nás, i když je zcela nemožné, abychom zažívali jejich vědomí přesně stejným způsobem, jako zažíváme své vlastní.

At' chceme nebo nechceme, musíme myslet o světě samostatně z toho jednoduchého důvodu, že tato větší mysl ho vmýšlí do naší mysli, promítá a poznává vnější svět *prostřednictvím* individuální mysli.

Každý předmět ve vesmíru je udržován v širším nekonečném vědomí, ať o něm myslí nebo jej pozoruje omezené vědomí člověka, nebo ne.

Světová Mysl netvoří přímo svět, ale její přítomnost umožňuje jak nám, tak i světu, abychom se karmicky sami projeví. Je logické, že Světová Mysl musí být před svými představami, tedy jak před představou světa, tak před představou ega. Osobnost i svět spočívají latentně v mysli, která je spojuje a přitom převyšuje, neboť je jejich skrytou skutečností. Osobnost a svět jsou vždy ve vzájemném vztahu a nikdy se neobjevují odděleně. Přesto však se oba, spolu s tímto vztahem, rozplývají ve vyšší jednotě. Vždyť oba jsou jen projevy jediné všeobjímající Mysli.

Takto překonává mentalismus egoistické a nihilistické kruhy svou naukou o mysli, která je kosmická svou působností.

Přesto není egoistický závěr tak daleko od správnosti, jak se zdá na první pohled – necht' to zní jakkoli absurdně. Nevědomky se totiž snaží vyjádřit hlubokou pravdu, která byla zahlédnuta jako z dálky. Jeho hlavní chybou je, že mylně zaměňuje „já“, na které poukazuje. Osoba nejen náleží něčemu ve svém pozadí, skrytému pozorovateli, ale až skončíme toto zkoumání, poznáme, že tento pozorovatel ji spojuje se všemi ostatními jástvími. Je nutno zahrnout osobu do většího jáství, v němž vše je jedno a jedno je vše. Když považujeme toto „já“ za omezenou osobnost, pak je jistě tento závěr chybný, ale když je považujeme za univerzální „Já“, za vyšší individualitu, pak je metafyzicky správný. Abychom tedy mohli pravdivě

řící větu, „Existuji jen já“, musíme nejprve překročit úroveň osobní existence a uskutečnit existenci vyšší – Nadjá.

Jeho známé „já“ je prostě takovou osobou, za jakou se člověk považuje. Tuto představu během života postupně mění. Mimo nás existují také všechny ostatní osoby, ale podobně jako naše vlastní osobnost existují jako myšlenky. Jedině když nalezneme pravdu v pozadí osobnosti nebo když ji naleznou jiní, dosáhneme my nebo oni vyšší existence, než existence myšlenky. Neboť osoba, na které všichni tak houževnatě lpíme, je koneckonců pouze stínem vrženým Nadjá, mdlým pozůstatkem jeho transcendentního (převyšujícího) jáství. Nyní snad bude poněkud jasnější, proč nám brání egoistický postoj ke světu dojít k pravdě a proč filosofická disciplína žádá zvládnutí osoby. Neboť vznik předmětů jako představ zůstane tak dlouho nepochopitelný a skrytý a nelze ho vysvětlit, pokud trváme na tom, že zažívání světa je výhradně *naší vlastní* zkušeností. Egoista přehlíží tuto Světovou Mysl, v níž je jeho malá mysl obsažena, nepozoruje, že jeho vnímání je jen z poloviny nezávislé. Lidská zkušenost je konečný zbytek procesu vzájemného působení, tkanivo utkané spolu se společnou myslí, v níž dlí a myslí všechny lidské bytosti, a která dlí a myslí v nich. Svět je výsledek spojené kosmické a individuální představivosti.

Docházíme k tomu, že *nakonec* existuje jen jediný pozorovatel, Světová Mysl skrze Nadjá, a jen jediná velká představa světa a my, jako osoby, jsme v této velké představě zahrnutí. Mohli bychom si vhodně analogicky přirovnat Světovou Mysl k snícímu člo-

věku, představu světa k jeho snu a nesčíslná stvoření v ní k rozmanitým postavám, které se činně účastní tohoto snu. Aby byl tento obraz věrnější, museli bychom připojit ještě další faktor, který chybí v obvyklých lidských snech – snící je si v tomto případě dokonale vědom toho, že sní. Každá z postav snu si představuje své okolí a přece vidí více méně stejný svět. To má dva důvody: předně je v základě pouze jediná svrchovaná představa jejího okolí, které se musí její myšlení nevědomky a bezděčně přizpůsobit; za druhé je v základě pouze jediný pozorovatel, působící prostřednictvím všech a ve všech nesčíslných individuálních pozorovatelích, kteří existují ve snu. Tento jediný pozorovatel je ovšem snící sám.

Avšak je to jen přirovnání. Neříkáme zde, že svět je pouze snem a že my všichni jsme odsouzeni k zániku, jakmile Světová Mysl procitne ze svého světového snu. Říkáme pouze, že svět je jako sen a že činnost Světové Mysli je jako snění.

09. STAV PO SMRTI

Odchod ze „života“

Všichni víme, co smrt učiní s lidským tělem. Co však učiní s myslícím cítícím jástvím člověka?

Bolest, která provází tak často tuto událost, vzniká z náhlých a násilných změn buď fyzických, nebo mentálních, nebo ze společného působení obou. Fyzická bolest se zbytečně zvyšuje nervovou reakcí tam, kde obvykle z nevědomosti mysl lpí neústupně na těle a city lpí neústupně na svých touhách, kde je přílišný odpor opustit obé, a konečně tam, kde je přehnaný strach z toho, co bude dál. Ale když je umírající osoba natolik osvícená, aby věděla, že tělo je jen její představou, a osobní touhy má dostatečně zvládnuté, bude přirozeně připravena na tuto velkou změnu. Právě tak, jako zcela uzrálé ovoce padá nejnadhěji ze stromu, tak takový člověk se nejnadhěji odloučí od svého těla. V případě vysoce vyspělého jógína, který učinil meditaci součástí svého života, a určitě v případě mudrce, který zná své skutečné jáství oddělené od těla, odchod bude plný míru.

Umírání samo – nemluvíme zde o nehodou způsobené smrti nebo násilné smrti – lze vhodně přirovnat k lisování šťávy ze šťavnatého ovoce. Umírající osoba cítí tlak, který začíná v obou nohách a zvolna postupuje vzhůru do celého těla, zanechávaje údy těžké, chladné a necitlivé. To opět zasáhne činnost dýchací, oběh krevní a zrakový a sluchový smysl. Když je tento proces v závěrečné krizi ukončen, nemůže se srdce patřičně rozpínat. Pocit těsného ztotožnění s tělem pak zmizí a soustředí se v srdci.

Jestliže v tomto okamžiku ovládá mysl silná, citem podložená myšlenka na jinou osobu, jak se často stává, je-li umírající osoba vzdálena od někoho, koho vroucně miluje, bude to automaticky a telepaticky sděleno této osobě. Ta může zažít pocit velkého neklidu a cítit, že něco není v pořádku. Jestliže je dostatečně vnímavá, může intuitivně pochopit, že druhá osoba umírá. Jestliže je dostatečně vnímavá k představám, může před sebou dokonce jasnovidně vidět zjev umírající osoby. Když se toto stane, vidí umírající současně tuto žijící osobu. V jiných případech bude jedna slyšet volání druhé, i když nikdo jiný z přítomných to neuslyší. Všechny tyto úkazy jsou skutečně mentální a svědčí o tom, že umírající osoba má mysl upnutou na žijící osobu a že její úzkost, láska nebo přání, když jsou dostatečně silné, se mohou telepaticky přenést na dostatečně důvěrně spjatou nebo vnímavou mysl. Ta tím dostává popud a vyvolává v sobě představu nebo hlas osoby druhé. Mocné soustředění nebo prudké hnutí mysli dává velkou sílu původní myšlenke nebo citu, která působí a vyvolává představu u druhé osoby, to znamená, že vidění nebo hlas je v podstatě výsledek vlastní podvědomé mentální činnosti osoby druhé. Toto je právě tak obdivuhodná mentální síla, jako ta, za níž se obvykle pokládá jasnozřivost.

Potom ovládne umírajícího člověka pocit naprosté bezmocnosti. V životě mohl být jedním z nejmocnějších panovníků na světě, ale nyní se cítí stejně bezmocný jako nemluvně ležící na zádech. Cítí, že se ho zmocnily nepřekonatelné přírodní síly a vlečou ho jakoby dlouhým temným, úžícím se tunelem, neví kam, pryč ode všeho známého a přátelského, do tmavé neznámé oblasti, nebo snad sebe-zániku. Silně touží sdělit své pocity těm, kteří

stojí kolem těla, jež nyní opouští, ale shledává, že schopnost mluvy je ochromena. Počíná ho bolestně obestírat hrozná osamělost. Tento úsek umírání je jako sprcha ledové vody na jeho povahu, plnou tužeb a touhy po majetku. Dobře je na tom ten, kdo se naučil umění, jak se vzdát věcí, a kdo rozumí vnitřnímu významu Ježíšových slov: „Blahoslavení chudí v duchu.“ V této osudové hodině může žák jasně spatřit dobře známou podobu svého učitele, jehož obraz se vždy zjevuje v této chvíli, aby pomáhal při odchodu, a bude cítit jeho utěšující přítomnost. Poslední myšlenky umírajícího člověka přispívají ke složité skupině činitelů, které určují, jakou formu na sebe vezme jeho příští vtělení.

Odliv vědomí, který vrcholí ve smrtelném záchvatu, dává člověku příležitost, jaká se mu snad nenaskytla po celý pozemský život, příležitost, aby pochopil to, co až dosud nebyl schopen pochopit. Neboť od okamžiku, kdy pominuly bolesti a zejména po posledním úderu srdce, vstupuje „mrtvý“ člověk do stavu jasnovidné vize, která ač se mu může zdát, že trvá několik dní, je skutečně mnohem kratší, podle odlišného měřítka našeho pozemského času. Zde nyní objevuje, že tajemná a hlubší úroveň jeho mysli si podržela tajný záznam celého množství jeho zážitků od žvatlavého dětství do trpkého stáří. Nic se neztratilo, všechno tam stále existuje v podobě obrazů. Zábleskem zažije většinu událostí a mnoho podrobností svého minulého života, obzvláště ty, které byly nejintenzivnější.

Minulost se vrací po úsecích na rozvíjejícím se pásu působivých jasně zaostřených obrazů, které se jeví jako vnější vůči němu. Neprožívá je týmž způsobem, jako když byl v těle. Neboť tehdy čas pádil kupředu, zde běží

nazpět. To znamená, začíná posledními událostmi před smrtí a jde krok za krokem zpět až do nejranějších let. Takto se jeho minulost vrací v opačném směru. Kromě toho, pokud byl v těle, ubíhal čas rychlostí určenou denním oběhem Země kolem Slunce; zde pádí dosud nepoznanou a neuvěřitelnou rychlostí. A toto vše se děje proto, že opouští tělo, ulpívaje na životě, s tváří obrácenou k pozemské existenci, s touhou po ní a ponořen do ní. Takový obrazný návrat, takové zpětné prožívání minulých epizod a dávno minulých událostí není pouze vzpomínka, ale něco daleko živějšího.

Co se stane dále, je to, že se jeho vědomí dotkne jakási *živoucí existence, která ač o tom neví, již klidně pozorovala smrt jeho tělesné bytosti, jakési skryté „Já“, které pozorovalo vždy povrchové „já“, něco v něm, co dosud nepoznal jako sebe.* Tato existence není nic jiného než jeho vznešené Nadjá. Jeho očima hledí spíše na celkový dojem než na podrobnosti svého pozemského života. Jeho odhalujícíma očima se stává svým neúplatným soudcem. Náhle ho opouští čistě sobecké, čistě osobní hledisko. Snad poprvé se vidí, nejen tak jak ho vidí jiní, ale také jak ho vidí neosobní síla karmy. **Tehdy stane tváří tvář důsledkům svým činů vůči jiným osobám, když byl na zemi, důsledkům, kterých si často nebyl ani vědom nebo které ho často z egoistických důvodů nezajímaly. Nyní vidí, že mnohé ze svých neštěstí – opět tak živě zobrazených v tomto překvapujícím panoramatu – si jednoznačně způsobil a zavinil sám.** Tímto božštějším světlem vědomí, tisíckrát znásobeným, **cítí, že cokoli ho potkalo, bylo spravedlivým výsledkem příčin, sledovatelných do jeho vlastního charakteru a k jeho vlastním činům.** Zmocní se

ho velké výčitky svědomí. Odloží náruživost a vidí ono povrchové „já“ tak, jak je vidí dříve skrytý pozorovatel, bez jeho sebelichocení a nevědomého sebeklamu. Vidí špatné činy, hříchy a zlo v některých svých činech, v nichž je dříve ani netušil. Vidí i jiné osoby, s nimiž se blíže stýkal, jaké opravdu jsou, ne jakými předstíraly nebo jakými věřil, že jsou; a takto odhalí, jak žil ve svém vlastním fiktivním světě. **Nakonec je nucen položit si otázku: „Co jsem učinil s tímto darem života?“**

Po této zkušenosti, která netrvá dlouho, následuje další, v níž opadávající proud vědomí mění existenci v něco, co člověk má nyní příležitost chápat jako existenci osnova snu. Všechny tyto události a osoby jeho minulého pozemského života se začínají zdát podivně vzdálené a neskutečné. Univerzální existence se stává tajemnou a podobnou vidině. Naskýtá se mu příležitost, aby vnímal hmotnost světa jako základní iluzi, kterou tato hmotnost je. Jestliže toto umí přijmout – a to dovede málokdo, neboť to vyžaduje odložení osobních žádostí a těžkých připoutaností – a jestliže dovede toto pochopení udržovat až do konce, pak určitě získá duchovní užitek, který se projeví v následujícím vtělení. Musí však být schopen osvobodit se od celé této minulosti, jejíž pozorování právě dokončil. Naneštěstí člověk obvykle tímto zážitkem projde, aniž zná jeho vysoce působivou hodnotu; to znamená, že ač se mu nyní jeho pozemská existence zdá jako sen, nechápe, že byla vždy jako sen.

Když jsou tato odhalení u konce, upadne do vítaného spánku beze snů, do naprostého klidu celé své bytosti, v úplné bezvědomí.

Teprve nyní je přechod smrti dokončen. Období života jedince končí. Tělo splnilo svůj úkol, spočívající v

tom, že vytvořilo pomocí smyslů nutné podmínky, jimiž vědomí, které bylo tímto tělem spoutáno, mohlo pozorovat tento svět a být v něm činné. Tím totiž získávalo spojení s vnějšími předměty, uspořádanými ve zvláštním druhu prostoru a pohybujícími se ve zvláštní úrovni času. Jedině tak mohl onen malý střed omezeného vědomí, kterým je „já“, vůbec sbírat zkušenosti, které jednoho dne budou destilovány do vznešeného objevu Skutečnosti.

Ve světě duchů

Fyzické tělo existuje jako vnitřně udržovaná myšlenka, kterou mysl v sobě obsahuje (tělo je intimní forma vědomí, s kterým je „já“ v nepřekonatelně těsném vztahu, ale s nímž přesto není totožné); můžeme tedy s radostí pochopit další pravdu, že smrt nemůže být ničím více, než odříznutím tohoto souboru od mysli samé.

Proč by se tedy měl kdokoli bát smrti?

Neuvažující člověk se může klamně domnívat, že svět je vně jeho vědomí, a že, když ztratí svět při smrti, ztrácí všechnu možnost další lidské existence. Ale student mentalismu ví, že svět existuje uvnitř jeho vědomí, a proto také ví, že se při smrti neztratí, že se znovu prostorově projeví, až vědomí se opět stane činné. Jeho vědomí v tomto smyslu vítězí nad smrtí. Kromě toho, mysl sama – jako oddělená od svého obsahu – neexistuje v čase, není omezena na posloupnost „před“ a „potom“, neboť ty jsou v ní a pro ni. Nevztahuje se tedy na ni zrození a smrt, neboť to jsou pouze představy závislé na čase. Mysl, protože netrpí v tomto smyslu omezeními časem, je nesmrtelná. Může zaniknout jako uha-

šený plamen pouze v politováníhodných iluzích materialistů.

Vezměme také na vědomí, že mysl musela existovat již před zrozením těla, aby mohla dostat ony vjemy, jejichž přeměna ve zrak, sluch a ostatní počítky tvoří tělo. Nikdo, kdo dobře porozuměl principu, že tělo je představa, nemůže nikdy souhlasit s mylným názorem materialismu, že smrtí vše končí. Smrt něco ukončuje, ale ponechává mysl, která je pravou lidskou podstatou, nedotčenou.

Když znovu uvažujeme o zkušenosti umírání, shledáváme, že po skončení krátkého období posmrtné prázdnoty vědomí zvolna ožívá – tak zvolna, že lze tento proces srovnat s těhotenstvím v lůně – až se člověk opět nalezne takovým, jakým byl dříve. Zmizelo vyšší hledisko; zůstává jedině hledisko osobní. Je opět žijícím tvorem, soustředěným na sebe, který je obklopen *vnějším* světem. Nicméně musíme chápat, že to, co cítí jako vnější, je ve skutečnosti zcela vnitřní. Jak stručně ukážeme, je jeho nové okolí vytvářeno naprosto stejně jako okolí jeho dřívějších snů. Jeho prostor není fyzický, ale mentální.

Otázka „Kde jsme po smrti?“ je chybná a měla by být změněna na otázku „Co jsme po smrti?“ Duch právě zemřelého člověka nedosahuje druhého světa žádným vjemem zeměpisného cestování nebo prostorového pohybu. Dosahuje ho změnou ve vědomí. Pochopení toho, co se stane s člověkem po smrti, usnadňuje nauka mentalismu. Předvádí fyzický život jako pouze zvláštní mentální stav; když tento stav zmizí, zůstává mysl a dává vznik jinému a odlišnému stavu. **Mentalismus objasňuje, že jestliže je tento pozemský svět**

formou vědomí, musí být takzvaný onen svět, do kterého vstupujeme po smrti, také formou vědomí a nikoli místem. Vysvětluje, že mysl je tak zázračná, že může svými konstruktivními silami tvořit svůj vlastní svět. **At' existují jakékoli jiné světy, mohou to být jen světy mentální, tedy také jen formy vědomí.** Tyto jemnější světy bytí tak nejsou jiná zeměpisná „místa“, ale pouze stavy bytí, psychologické stavy. To platí stejně o posmrtných světech, jako o mysticky zažitých „sférách“. Všechny různé stavy vědomí, se svými různými časovými a prostorovými řády, tvoří různé světy bytí pro individuální myslí, to jest, pro „duchy“, kteří je obývají.

Znovu probuzený duch si uvědomuje nejprve postup myšlenek a tím i čas. Teprve později si uvědomuje prostor a vjemy něčeho, co by bylo možné nazvat tělem ducha; potom si uvědomuje jiné tvary, jiná stvoření a předměty. Ale takzvané tělo ducha není vůbec tělem, jaké obvykle rozumíme pod tímto výrazem. Opravdu se neliší od těla – smíme-li takto o něm myslit –, které míval ve svých snech na zemi. Je to psychologický stav. Uvažovat o něm tak „hmotně“, jak obyčejně uvažujeme o svých „tělech“, by bylo klamné. Je třeba znovu opakovat, že to vše je mentálně zkonstruováno. Z nejvyššího stanoviska neexistuje skutečně nic takového jako „astrální látka“, právě tak jako neexistuje nic takového jako „pozemská hmota“: obě jsou jen formy, které přijímá vědomí. Ten, kdo ovládá mentalismus, pochopí, proč tomu tak musí být. Ale duch, který vstoupí na onen svět s materialistickou nevědomostí, která je tak politováníhodně běžná v lidském životě, přinese si s sebou přirozeně své staré názory a bude si představovat, že zažívá nějaký druh „hmoty“, stejně jako si to předtím představoval na zemi.

Člověk obvykle nemůže zkoumat podmínky smrti z vnitřní stránky, aby pochopil z vlastní zkušenosti, co se stalo, a přece se vrátit do života. Ale Příroda umožňuje všem lidem získat náznaky o stavu zvaném smrt tím, že jim umožňuje procházet dvěma stavy, a to snem a spánkem. Všechny tři fáze lidské existence jsou vzájemně úzce spojeny. Oprávněně oslavujeme moudrost Shakespeara. Básník píše o smrti a táže se: „A v tomto spánku, jaký asi přijde sen?“ Smrt se podobá snu v tom, že tak jako snící člověk si podvědomě a mimovolně vytváří scény, události, osoby a okolí, tak si duch podvědomě a mimovolně tvoří pro sebe svůj malý svět. Každý pohyb jeho myšlenky je současně pohybem jeho okolí. Nevědomky a mimovolně používaná síla selektivní pozornosti tvoří a ničí jeho novou zkušenost.

I když **stav ducha je podobný stavu člověka, který sní, přesto existuje několik závažných rozdílů.** Za prvé, je mnohem delší. Léta mohou míjet a plynout v souhlasu s novou časomírou, dle které nyní žije. Za druhé, **není zde divokost, nesouvislost a nelogický nepořádek,** kterým se vyznačují mnohé sny. Vše se předkládá duchu spojitě, spořádaně a hodnověrně. Zatímco snící člověk nemůže ovládat své fantazie a obvykle zažívá divokou směs nesouvisejících událostí a nesmýslných postav, **duch naopak sledává svou existenci dostatečně logickou a rozumně souvislou.** Těm, kdo pochopili hlavní závěry mentalismu, nebude třeba říkat, že svět, ve kterém se těla zbavený duch nalézá, i když je to imaginární svět, je přesto *pro něho* stejně citově skutečný a smyslově životný jako svět, který právě opustil. **Nicméně, nový svět, ve kterém se nyní nachází, není ničím, čeho by se účastnil spolu se vše-**

mi ostatními lidmi, jako je tomu v případě světské existence. Naopak: jeho svět je jedinečný. **Náleží pouze osobnosti ducha.** Pravda je, že jako svět snů je zpravidla soukromým světem, stejně tak je i svět duchů.

Snění ve stavu bdělém, život snů, umělecká fantazie a duchovní zážitek – to vše patří k jednomu a témuž všeobecnému druhu existence. **Tento posmrtný život je skutečně jistým druhem intenzivního snění, ve kterém duch vidí své vlastní vidiny, jako by byly vůči němu vnější. Tyto vidiny jsou zalidněny podobami a událostmi, které se podvědomě konstruuji částečně z představ, citů, sklonů a asociací z jeho fyzického života.** Nahromadění podobných smyslových lidských zážitků během života na zemi vysvětluje také zde hojnost podobných zážitků. Neznamená to však, že **všechny bytosti zbavené těla** zažívají společné prostředí duchů, ale že **používají a reprodukují stejnou látku pro vytváření svého soukromého okolí.**

Dále je třeba objasnit, že jen výjimečným duším se dostává jak mimořádné blaženosti, tak i mimořádného utrpení. Většina lidí není ani výjimečně ctnostná, ani výjimečně neřestná. Lze tedy prohlásit, že jejich život ducha nebude obsahovat zážitky, které by byly příliš děsivé, ani zážitky, které by byly vysoce přitažlivé. Průměrný jedinec je indiferentní směs dobrého a zlého, a proto by neměl očekávat nějaké přehnané zážitky po smrti. „Peklo“ zlých a „nebe“ ctnostných je vskutku málo obydleno. Nový příchozí nejčastěji upadne do stavu, který se sotva liší od stavu člověka neklidně spícího, do stavu, v kterém převládá bezvědomí, který však je přerušován neustálými úryvky vědomí, podobného vědomí ve snu. **Během těchto prodloužených chvil probu-**

zení nabývá duch téměř stejného osobního vědomí, stejných žádostí, citů a myšlenek, které měl dříve. Nenastala v něm žádná překvapující změna. Vrací se mu vzpomínka na minulost. Nemůže uvěřit, že je skutečně mrtev. Jeho běžní přátelé, práce a záliby, které se hojně vyskytovaly v jeho obyčejných snech pozemských, budou se také hojně vyskytovat v tomto dlouhém, neobyčejném snu, který je existencí duchů.

Je však šest PLNĚ VĚDOMÝCH stavů pro ostatní, kteří byli obzvláště ctnostní nebo obzvláště zlí. Procesem přirozeného tíhnutí a mentálního přibuzenství se duch objeví v jednom z nich. Tři z těchto stavů jsou zlé, temné a nešťastné, tři jsou dobré, jasné, úspěšné a radostné. Sedmý střední stav leží mezi těmito dvěma skupinami a byl právě v předchozím odstavci popsán. Do něho přichází po smrti většina lidí. Každý stav je úměrný různé síle morálního charakteru. Nejnižší stav je oblast nenávisti a zloby, tedy odporné peklo, kdežto nejvyšší stav je oblast dobroty, tedy blažené nebe. Síly mravní přitažlivosti a mravního odporu určují duchu povahu okolí, zkušeností a styku s ostatními bytostmi.

Duchové se stávají v nižších oblastech obětí vlastního mimořádného sobectví a neobyčejných neřestí, které vyvolávají různé formy, postavy a souvislé děje mučivé povahy, se stejnou dramaturgickou silou, která je vlastní mysli ve snu (nesmíme totiž zapomenout, že duchové prodlévají ve světě, který je v každém ohledu rovnocenný našemu světu snů). **Je třeba pouhé změny myšlení,** aby se pozvedli do božských sfér, které je obklopují; přesto v nevědomosti upírají zhyponotizované zraky na vlastní ohyzdné a zvrhlé výtvořiny. Tyto vidiny,

kteře tisknou k hrudi ve chvíli, kdy jsou přitažlivé, ale před kterými prchají v hrůze, když se stanou děsivými, začínají vždy slibem ukojení žádosti, ale končí mukami odmítnutí. Představivost ducha se vysiluje těmito boji proti fantomům, které si sám vytváří, až konečně pochopí pravdu, že **peklo je jen jeho lačnost po neukojených vášních**, a tak se hrubších vášní vzdává. To učí ducha držet na uzdě zlomyslnou rvavost a osvobozuje ho, aby mohl vystoupit výše. První a poslední ponaučení je, že onen svět není zeměpisným místem, ale živě prodlouženou mentální zkušeností. Jako každá mentální zkušenost, může obsahovat a také v *sobě* obsahuje zeměpisná místa. Pokud trvá, je dostatečně skutečná, jako všechny živé mentální zkušenosti. **Pravda je, že ani nebe ani peklo není skutečně místem, ale jen stavem lidské mysli.** Nikde nelze žádné z nich umístit a všechny posmrtné existence jsou čistě mentální v tom smyslu, že sny jsou mentální. Například, množství mladých přesvědčených německých nacistů, kteří byli zabiti ve válce – fanaticky zachvácení návaly nenasytnosti, krutosti, závisti, zášti a domýšlivosti – bylo poučeno nejučinnějším způsobem. Byli odsouzeni k tomu, aby podstoupili skutečnou hrůzu, ve které prožívali v prodloužené formě živé *představy* strašlivých muk, které způsobili jiným. Stali se mučenými oběťmi vlastních špatných myšlenek.

Skutečnost rájů můžeme nalézt ve třech psychologických stavech duchů, které mají blízký vztah k tomu, co je jemnější a čistší v člověku. Opravdu, žádná zlá myšlenka ani bolestné utrpení nemohou proniknout do šťastných a blažených vidin těchto oblastí, které splňují jak osobní touhy, tak i idealistické snažení svých obyvatel, které uplynulý pozemský život často opomenul splnit.

Zde mohou poznat své milované, ať příbuzné nebo přátele, kteří odešli před nimi, a setkat se s nimi. Jestliže mezi nimi existuje skutečná láska, přinese jim šťastné shledání. Tato shledání ve třech vyšších, nebeských stavech mohou být a jsou pro účastníky nanejvýš citově uspokojivá. Vůně těchto láskyplných styků, těchto nádherných výměn myšlenek a citů dlouho prodlévá v této úžasné oblasti. Neboť v tomto vědomí prodloužené měřítko času dává šťastně strávené období, které takto odškodňuje za mnoho běd a omezení, která ho soužila v předcházejícím pozemském životě. Osobní, kulturní a etické vyšší naděje, které v pozemském životě překročily jejich obzor, ale jimž nebylo dopřáno uskutečnění, docházejí nyní rychle a snadno svého splnění. Tajemství této nádherné existence je nyní známo: tvořivost myšlenky pracuje na úrovni, kde může působit volně, bez překážek. Všeobecná tendence nebo návyková síla myšlení, víry, toužení a chápání během pozemského života velkou měrou předurčují to, čím prochází duch v kterémkoli z posmrtných stavů. Není důvodu, proč by neměl někdo mít své slavné hody v ráji, jestliže si to přeje. Posmrtný stav umožňuje člověku, aby na omezenou dobu uskutečňoval své převládající touhy. Jeho myšlenky a náklonnosti budou nevyhnutelně tíhnout do mentální oblasti, která je s nimi nejvíce souzvučná. Asijská filosofická proudují říkají, že, mají-li krávy nebe, bude jistě plné zelené trávy, a přijdou-li do nebe psi, bude plné bílých kostí.

Styk s duchy

Ryzí láska nebo mocná duchovní spřízněnost mezi osobou zbavenou těla a osobou vtělenou může pro-

niknout ze světa duchů do světa našeho nebo naopak. Hluboce ušlechtilá příchyllost mezi dvěma osobami skutečně překlene propast způsobenou smrtí. Přinese nejen milující myšlenky od ducha k vnímavému vědomí žijící osoby, nejen pocit jeho osobní přítomnosti k citlivé mysli, ale v čase nebezpečí může též přinést samovolnou reakcí ochranný pokyn, který může účinně pomoci odvrátit nebezpečí. **Není tedy planým povídáním, že nade vším vítězí láska, neboť tato úžasná sjednocující síla je na samé základně vesmíru.** V souhlase s povahou všech věcí může však být takové spojení jen dočasné.

Znovuzrození

Uvolněné vědomí se jen částečně osvobozuje kritickou změnou při smrti. Množství dojmů, které vědomí získalo během svého vtělení, vyoralo jisté hluboké brázdy tužeb a zvyků. Tyto sklony se k němu připojují a zcela je zabarvují. Protože vědomí ještě nepochopilo, že těmito zkušenostmi v pozemském světě má být dosaženo konečného a neosobního účelu, projevilo o ně mimořádný zájem. Náruživě se připoutalo k příjemnějším skutečnostem a vytvořilo si silný osobní odpor k nepříjemným. Setkalo se s jinými osobami, z nichž některé silně miluje, ale jiné silně nenávidí.

To vše jsou mentální pouta, a pokud trvají, pociťuje „já“ nutně potřebu fyzického těla, v kterém si tato pouta vytvořilo. A protože je myšlenka tvořivá, bude hnáno svými vlastními silami, to znamená, svou vlastní karmou, aby se dříve nebo později opět vrátilo na zem. Všechna tato pouta potřebují nové vtělení, aby se vyčerpala a vy-

rovnala. Žádný svět se nestane pro nás skutečným, dokud ho nezažíváme, tedy dokud ho nemyslíme; to znamená, že se nestane skutečným, dokud ho neučiníme částí svého vědomí, a tak ho plně neabsorbujeme do svého jáství. Proto je duch vnitřně pobízen, aby myslel v časo-prostorových charakteristikách, které vnesou zem zpět do jeho vědomí. Než k tomu však dojde, uspořádá Příroda věci tak, že duch musí projít mezidobím, odpovídajícím snu, ve kterém právě skončené pozemské zkušenosti jsou nejdříve mentálně stráveny. Po tomto mezidobí následuje další, ve kterém celá bytost odpočívá v hlubokém spánku a zotavuje se pro svůj příští návrat na zem.

Individuální proud mysli protéká v nepřerušném oběhu všemi vtěleními a žádným z nich není vyčerpán. Byli jsme a budeme. Žádný život není ukončen: musíme někde a někdy pokračovat. Narození dítěte není proto biologická náhoda, ale vždy psychologická nutnost. Sexuální spojení přivádí dohromady dvě buňky, které se spojují do jediného zárodku a rostou, ale netvoří nový život. Vytváří pouze nové podmínky, v kterých by se mohl projevit život starý.

Žádná zkušenost se nikdy neztratí. Veškeré nesčíslné vzpomínky nesčíslných životů se podvědomě vstřebávají a mění v moudrost, ve svědomí, ve sklony a v intuice, které se vynořují z lidem neznámého zdroje, ale které přesto ovlivňují lidské povahy a životy. Nicméně, tento proces je dlouhý a pomalý. Nemůžeme přeskočit překážky, které nám stojí v cestě k cíli. Kdo ví, kolik opakování téhož ostrého zážitku a kolik pobytů v klopýtajícím těle bude zapotřebí, než bude těchto cílů plně a úspěšně dosaženo? **Nejdůležitější je mít**

správný směr. Není možné zůstat stát. Musíme se vyvíjet nebo degenerovat!

Neexistuje žádná pevně stanovená přestávka mezi reinkarnacemi. Individuální karma, přizpůsobená vývojevou karmou planety, rozhoduje v každém případě o její délce. Proto se může člověk zrodit za rok nebo za tisíc let. **Nelze však přijmout nové tělo, pokud staré se neproměnilo v prach. Proto je moudrou hygienou raději spalovat než pohřbívat.**

Analogie spánku dobře ukazuje možnost znovuzrození. Ve spánku zmizíme do snu nebo do bezvědomí. Ve smrti činíme přesně totéž. Každé ráno se vynoříme ze zdánlivé naprosté nicoty s celou svou osobní povahou a zvláštními sklony nezměněni. Zázrak znovuzrození se tedy neliší od zázraku každodenního probuzení téhož člověka.

Tento cyklus probíhá dlouho, ale není nekonečný. **Až dobře pochopíme poslední úkol této Země a plně splyneme s prvopočátečním principem bytí, zakončíme únavný koloběh znovuzrozdování. A pak, podle dříve vyvinutých povahových a etických náklonností, nastoupíme jednu ze tří cest. První: můžeme dát přednost ponoření úplně a navždy do univerzální mysli a zbavit se břemene omezeného jáství ve velkém míru. Druhá: můžeme opustit tuto planetu a odebrat se na dokonalejší, kde tvary a stupně existence jsou jemnější a krásnější.** Na vývojové stupnici jsou ještě jiné obydlené světy, některé nižší a některé vyšší, než je náš. Lidská bytost, která se vyvinula do takové výše, že osobně odrostla užitečnosti naší Země, získala si tím právo zrodit se znovu ve světě, kde jsou bytosti pokročilejší. Je to však případ neobvyklý. **Třetí: vedení vše-**

objímajícím soucítěním **můžeme** tiše **přinést** strašnou **oběť: zřící se spravedlivě získaných odměn a zůstat zde v trvalém znovuzrození, abychom pomáhali těm, kteří tápou v temnotách nevědomosti a zmatku.** Tedy dobrovolně odsouzeni opět a opět sestupovat mezi trpící lidstvo a musíme být připraveni na to, že zůstaneme vždy nepochopeni a často stíháni nevděkem právě těmi, jimž chceme sloužit. Běžného člověka vede do koloběhu opakovaných pozemských existencí mocně pociťovaná touha; je to však mocně pociťované soucítění, které vede mudrce k témuž koloběhu.

Někdy se na naši Zem dobrovolně vtělí pokročilá, bohu podobná bytost z jiné planety, aby pomohla zatemněnému lidstvu před kritickou dobou, během ní nebo po ní; to se stává hlavně, když povaha lidí klesne do hrubého materialismu a musí trpět jeho průvodním utrpením. Takový krok je nutně zahalen do roucha tajemství. Představuje strašlivou oběť, *skutečné ukřížování vědomí.* Jestliže byl Ježíš „trpítelem“, nebylo to proto, co lidé učinili jeho tělu – ne! Ne proto – nýbrž proto, co mysleli ve svých myslích.

Lidstvo může dosáhnout svého nejplnějšího duchovního Sebe-uskutečnění jedině v bdělém stavu fyzického světa. Nedokonalý duch se musí znovu vrátit na zem, kde jedině může nalézt vhodné podmínky pro svůj další vývoj. To je konečné ospravedlnění znovuzrození.

Když ztotožňujeme myšlenku „já“, která vždy vzniká jako první, výlučně s myšlenkou těla, která vždy vzniká jako druhá, převracíme stupnici hodnot a omezujeme většího činitele na menšího. Touto základní chybou nejen zesílujeme svá utrpení a zvětšujeme svůj zár-

mutek, ale také plníme svá srdce zbytečným strachem. Když však si uvědomíme to, že *jsme* vědomím a to, že je tím nejbezprostřednějším z celé naší zkušenosti, pak jsme došli k významnému obratu v chápání rozdílu mezi oběma myšlenkami. Neboť nutnost ujasnit si tento zázrak – a není to nic menšího – ve svém vlastním chápání, nás sama přivede na správnou cestu k jeho uskutečnění.

Shrnutí kapitoly

Toto kdysi děsivé téma již není tak děsivé, když si uvědomujeme, že fyzické tělo existuje jako vnitřně udržovaná myšlenka, kterou mysl v sobě obsahuje (tělo je intimní forma vědomí, s kterým je „já“ v nepřekonatelně těsném vztahu, ale s nímž přesto není totožné). Můžeme tedy s radostí pochopit další pravdu, že smrt nemůže být ničím více, než odříznutím tohoto souboru od myslí samé.

Po smrti staneme tváří tvář důsledkům svých činů ukončeného života a každý je nakonec nucen položit si otázku: „Co jsem učinil s tímto darem života?“

Otázka „Kde jsme po smrti?“ je chybná a měla by být změněna na otázku „Co jsme po smrti?“ Duch právě zemřelého člověka nedosahuje druhého světa žádným vjemem zeměpisného cestování nebo prostorového pohybu. Dosahuje ho změnou ve vědomí. Mentalismus objasňuje, že jestliže je tento pozemský svět formou vědomí, musí být takzvaný onen svět, do kterého vstupujeme po smrti, také formou vědomí a nikoli místem. Ať existují jakékoli jiné světy, mohou to být jen světy mentální, tedy také jen formy vědomí.

Máme sedm posmrtných stavů vědomí. Tři z těchto stavů jsou zlé, temné a nešťastné, tři jsou dobré, jasné, úspěšné a radostné. Sedmý neutrální střední stav leží mezi těmito dvěma skupinami a do něho přichází po smrti většina lidí. Každý stav je úměrný různé síle morálního charakteru. Nejnižší stav je oblast nenávisti a zloby, kdežto nejvyšší stav je oblast dobroty. Síly mravní přitažlivosti a mravního odporu určují duchu povahu okolí, zkušeností a styku s ostatními bytostmi.

Princip života je síla, která náleží principu myslí, jejíž podstata je nesmrtelná. A tak nakonec se znovu vynořujeme jako osobnost v časoprostoru, když uzrály vhodné podmínky pro náš další vývoj.

Žádná zkušenost z jednotlivých vtělení se nikdy neztratí. Veškeré nescíslné vzpomínky nescíslných životů se podvědomě vstřebávají a mění v moudrost, ve svědomí, ve sklony a v intuice, které ovlivňují lidské povahy a životy.

Až dobře pochopíme poslední úkol této Země a plně splyneme s prvopočátečním principem bytí, zakončíme únavný koloběh znovuzrozdování. Pak nastoupíme jednu ze tří cest. První: můžeme dát přednost ponoření úplně a navždy do univerzální myslí a zbavit se břemene omezeného jáství ve velkém míru. Druhá: můžeme opustit tuto planetu a odebrat se na dokonalejší, kde tvary a stupně existence jsou jemnější a krásnější. Třetí: můžeme přinést oběť, a tak se zřící spravedlivě získaných odměn a zůstat zde v trvalém znovuzrozdování, abychom pomáhali těm, kteří tápou v temnotách nevědomosti a zmatku.

10. NESMRTELNÉ NADJÁ

Nesmrtelnost

Jako bylo nutno očistit naše představy o tom, co je míněno slovem „já“, jako později bude třeba očistit naše představy o tom, co je míněno slovem Bůh, tak je nyní nutno očistit naše představy o tom, co je míněno slovem „nesmrtelnost“. Nepopírali jsme „já“. Nebudeme popírat Boha. Nepopíráme nyní nesmrtelnost; ale je třeba se o ní zbavit klamných představ.

Poznali jsme již, že osobnost je měnící se řada myšlenek, pohybující se cyklus stavů vědomí, a nikoli trvalé stále jáství; souhrnem mezi sebou spojených myšlenek, pocitů, vjemů a vzpomínek. **Pokud myšlenky proudí jedna za druhou v řadách, potud trvá osobnost; ale když se tento proud zastaví, pak osobnost nemůže přežít.** Přesvědčujeme se o tom i během života, neboť v hlubokém spánku nejsou žádné myšlenky a my v té době ztrácíme svůj pocit „já“.

Proto **pěstovat víru v osobní ego, které bude trvale žít v neproměnném stavu, znamená prodlužovat iluzi** – ledaže bychom chtěli pohlížet na řady neustálých inkarnací jako na určitý druh nesmrtelnosti, kterým v jistém smyslu jsou. Ale tato představa neuspokojí ty, kteří žádají vědomou, nepřerušenou souvislost, jako charakteristiku své nesmrtelnosti. Necht' řada neustálých inkarnací uspokojí ty, kteří si přejí přežít, ale to není totéž jako pravá nesmrtelnost, kterou lze získat jedině překročením pomíjející osobnosti.

Zde se znovu ukazuje důležitost našich odhalení v tom, že čas je svou povahou výtvar myslí. Neboť otázka

nesmrtelnosti je vázána na otázku času a nelze ji od ní oddělit. Běžně se naivně předpokládá, že nesmrtelnost je nepřetržitě trvání téhož osobního jáství ve věčnosti. To je ale metafyzicky nemožné. Pouhý fakt, že osobnost se náhle objeví v čase, ji nutně činí smrtelnou. Neboť vše, co má začátek, musí mít také konec. To je neúprosný zákon Přírody. Ale představa věčné existence téže osoby ve světě, který je podroben věčné změně, představa, která tvoří ortodoxní představu nesmrtelnosti, je jedním z pošetilých bludů, které člověk vždy rád choval.

Tato oblíbená představa, která se zakládá na silné naději na trvalou osobní existenci v čase, není metafyzická. Nesmrtelnost se nemá hodnotit svým prodloužením v čase, což je měřítko pouze kvantitativní, ale svou úrovní vědomí, což je měřítko kvalitativní. Její hodnota je v nás, nikoli v čase. Mohli bychom žít milion let jako červ nebo krátký den jako člověk. Má se dát přednost nesmrtelnosti červa před smrtelností člověka?

Lidé obvykle milují svou vlastní spoutanou existenci víc než cokoli jiného. Proto si představují posmrtný stav jako pokračování v témže otroctví povrchního života smyslů, v kterém byli drženi na zemi; a právě tak si představují cíl lidské evoluce jako osobní zažívání stálého blaha. Nechápou, že je to jen o jeden stupeň dále, než je názor materialisty, který by chtěl z člověka udělat jen prodloužený vývoj opice a který by chtěl omezit jeho zkušenost pouze na to, co se jeví jeho tělesným smyslům. Lidé nechápou, že prožívání egoistické existence po smrti by nezbytně obsahovalo veškeré bolesti a zklamání egoistické existence před smrtí. **Nikde ve vesmíru neexistuje osvobození od utrpení, pokud neexistuje osvobození od ega.** Proto i ti, kteří pošetile věří a vrouc-

ně doufají v takové osobní přežití, v takové nekonečné trvání bídných omezení a neuspokojivých nedokonalostí pozemského života, budou nuceni se jednoho dne probudit i tam, a začínat hledat Nadjá. Neboť nelze nikam uniknout před voláním vnitřního života, i když je lze často odsunout. Hledat Nadjá je konečným účelem lidské existence, ať je drama této existence umístěno kamkoliv. Proto také oni budou jednoho dne donuceni se snažit, aby unikli z času do bezčasovosti.

Mohli bychom libovolně zmírnit zdánlivou nevlídnost této nauky, abychom pomohli těm, kteří nejsou schopni snést její plný náraz, tak jako teologové a kněží ji zmírňují svou teorií o trvalé osobní duši, kterou ze svého vlastního rozhodnutí učinili neproměnnou v určitém věku určitého pozemského těla; ale to bychom mohli udělat jen za cenu pravdy této nauky.

Nekonečné prodloužení osobní existence se všemi jejími malichernými zájmy a omezenou zkušeností by bylo nakonec stejně nesnesitelné, jako nekonečné prodloužení bdělého života, nepřerušovaného dobrodiním spánku. A přece i v této rozšířené touze po osobním trvání můžeme odhalit začátky toho, co jednoho dne vzroste do ušlechtilejšího toužení po věčném životě v pravé nesmrtelnosti. Neboť bezděčně chápeme, že lidská existence *má* něco v sobě, co je nedotčeno událostmi v čase a co je proto ryze věčné, něco, co stojí stranou všech neradostných proměn těla a „já“. A jestliže jsme pochopili, že tělo je jen souhrnem představ v mysli, pak se stane touha po nekonečném pokračování „já“, založeného na těle, druhořadou. Když je podstata mysli poznána jako pravá základna, na niž je vybudována celá stavba tohoto „já“, je poznána také jako něco, co se nikdy nezrodilo, a

proto nikdy neumírá, jako něco, co bylo, jest a bude. Pak bude jasno, že pojem nesmrtnosti náleží vyšší individualitě – Nadjá, nikoli nižší osobnosti. Člověku pak bude zcela cizí víra, že „já nakonec zemřu“.

Běžná představa by chtěla udělat z nesmrtnosti nekonečné prodloužení osobní existence. Filosofický pojem nesmrtnosti však převyšuje tuto představu, protože odkládá osobní život a nahrazuje ho jeho neegoistickým základem, individuálním Nadjá. První představa je v časové kategorii, zatímco druhá je mimo jakoukoli možnost uvažování o čase nebo posloupnosti. Ona JE. Takové pravé nesmrtnosti lze dosáhnout jedině v Nadjá, neboť ono neodvozuje svůj život z jiné podstaty, jako to dělá tělo. Má život ze sebe sama. Proto se musí tělo při smrti vzdát toho, co dříve obdrželo, kdežto Nadjá, k němuž nikdy nic nebylo přidáno, nemá čeho se vzdávat. Musí být nesmrtelné, neboť je částí Světové Mysli, a co je pravda o ní, musí být pravda i o něm. To, co je navždy ve spojení se Světovou Myslí, musí být navždy osvobozeno od takové změny, jako je smrt.

Nyní je třeba vysvětlit, co je míněno výrokem, že Nadjá je vyšší individualita člověka. Víme, že Světová Mysl musí být všude, ale osobní vědomí si ji všude neuvědomuje. V časo-prostorovém vnímání musí být bodový okamžik, v němž se může osobní vědomí s ní setkat. V nejmystičtější zkušenosti se nejprve cítí, že takový bod existuje v srdci. Ale Světovou Myslí nelze vnímat takto omezeně. Pozdější mystická zkušenost přesahuje vždy tento střed v

srdci a zcela odpoutává vědomí od těla. Konečné jáství nemůže však nikdy uskutečnit Světovou Mysl v její plnosti v této zkušenosti prostě proto, že konečnost by se sama ponořila a zmizela, kdyby se o to pokoušela. Tento mystický styčný bod, Nadjá, představuje nejvyšší stupeň, kterého se může konečné jáství vědomě účastnit v nejvyšší existenci. Je to onen zlomek Boha, který dlí v člověku, zlomek, jenž má celou kvalitu a velkolepost Boha, ale který nemá celou Jeho rozsáhlost a moc. Rozdíl mezi Světovou Myslí a Nadjá je jen rozdíl v rozsahu a stupni, ne rozdíl v druhu, poněvadž oba jsou v podstatě z téže „látky“. Můžeme vyšplhat tak vysoko, jako je toto nejvyšší jáství, ale ne za ně. Tak náš osobní život je fází života Nadjá. Existence Nadjá je opět fází existence Světové Mysli. Prostřednictvím tohoto řetězu vztahů má malé jáství trvalou příbuznost s jástvím kosmickým.

Světová Mysl se zdánlivě láme do nekonečného množství takových vyšších jáství, ale když to činí, zůstává paradoxně stejně neomezená a základní, nezmenšená ve svém bytí jako vždy. Představa, že Nekonečná Existence se rozdělila do takových jednotek, je jediné tehdy správná, jestliže chápeme za prvé, že toto dělení nezahrnulo žádné zmenšení její podstaty, a za druhé, že nezaznamenalo žádné skutečné odloučení těchto jednotek od této podstaty. Nejlépe to můžeme pochopit, když si připomeneme, co se děje v naší vlastní mentální činnosti. Naše nespočetné představy jsou jistým druhem dělení myslí, ale neznamenají skutečně její vyprázdňení, neboť představy nejen v mysli vznikají, ale musí v ní také zaniknout. Ačkoli se mysl neustále vylévá do myšlenek, nikdy se sama nezmenšuje, je nezmenšeně stále přítom-

ná. Tyto myšlenky se nikdy, v žádném okamžiku, neoddělují od mysli. Nadjá není odděleno od Světové Mysli stejným způsobem s tím rozdílem, že není dotčeno pomíjivostí, která působí na všechny myšlenky. Každé Nadjá existuje ve Světové Mysli stejně, jako různé myšlenky existují v jedné a téže lidské mysli. Vědomí Světové Mysli se může milionkrát znásobit nebo dělit, ale její látka není ve skutečnosti dělitelná, pouze se tak jeví.

Je možné pozorovat, že výrazu Nadjá bylo zde použito jen v jednotném čísle. Avšak, není-li Nadjá sama Světová Mysl, nýbrž pouze její zlomek, vzniklý lomem, jiskra z jejího plamene, nebylo by správné užívat tento výraz také v množném čísle? Odpověď je, že by to směřovalo k chybnému dojmu, že Nadjá jednoho člověka je oddělené od Nadjá člověka jiného. Nadjá každého člověka je historicky odlišné od Nadjá člověka jiného, ale jen v tom smyslu, že každé vrhá stín nebo oživuje jinou řadu znovu vtělených osob a řídí jejich různé osudy. Stejně jako neexistuje žádný rozdíl mezi jednotlivými slunečními paprsky, tak neexistuje žádný rozdíl mezi jedním Nadjá a jiným; ale právě tak, jako má každý paprsek svůj vlastní *vztah* k předmětům, s nimiž se setkává, tak každé Nadjá má svůj vlastní vztah k cyklu znovutělených osobností. Nadjá ozařuje jako jeden paprsek jednotlivou osobu, zatímco Světová mysl ozařuje jako slunce všechny lidi stejně. Každé Nadjá je ve své *podstatě* přesně totožné a tímtež jako každé jiné. Jinými slovy, rozdíl je jen ve vztahu a ne v podstatě. Rozhodně mezi nimi neexistuje izolovanost, která je mezi dvěma osobami, ale přesto není mezi nimi úplná podobnost, která existuje mezi dvěma totožnými věcmi.

Zkušenost, kterou zažije člověk, když přijde po prvé do vědomí Nadjá, je naprosto shodná se zkušeností, kterou zažijí všichni ostatní lidé, kteří také přicházejí nebo přijdou do tohoto vědomí. Není žádný rozdíl v žádném detailu. Rozpory, které existují ve zprávách o mystických zkušenostech, vznikají buď z omylů, klamů a nesprávných výkladů mystiků, kteří nemají filosofický výcvik, nebo z toho, že oni vůbec neměli pravou zkušenost Nadjá. Přesto však obsah paměti, chovaný latentně v Nadjá, je v každém případě zcela odlišný, protože řady osobností jím promítaných se samozřejmě liší od řad, promítaných jiným Nadjá. Nelze zničit tento obsah paměti; existuje a z našeho časo-prostorového stanoviska je nutno přiznat, že si tvoří nárok na nějaký druh individuality ze strany Nadjá. Říkáme proto, že Nadjá má vyšší druh individuality, ale nemá osobnost. Nadjá jednoho člověka je odlišné od Nadjá člověka jiného, není však od něho odděleno; je s ním zajedno, ale není s ním totožné. Proto, kdyby dva lidé, kteří se vzájemně nenávidí, náhle došli uskutečnění svých Nadjá, stejně náhle by se vzájemně milovali. Kdyby mohli udržet toto uskutečnění, nastoupila by mezi nimi dokonalá a trvalá sympatie místo jejich dřívějších nepřátelství. Nadjá je vědomě božské a nikdy nemůže ztratit svou skutečně univerzální povahu, stejně jako sluneční paprsek nemůže ztratit svou povahu světla, i kdyby se toto světlo milionkrát dělilo. Jako nesmí jednotlivá prostá buňka v těle obratlovce – která je jen jednou z mnoha milionů takových buněk – vkládat svá omezení na ústřední vědomí zvířete, tak nesmíme vkládat omezení osobnosti na Nadjá. Z lidského stanoviska je Nadjá hlubší vrstva mysli, kde si člověk může uvědomit Boha. Je to bezčasá,

bezprostorová imanence univerzálního bytí ve zvláštním středisku.

Proč jsem sám sebou a ne někým jiným? Tuto důležitou otázku lze zodpovědět s konečnou platností jen tehdy, když pronikneme do vědomí Nadjá, které promítlo toto zvláštní „já“ do vtělení, neboť musí být rozuzlena celá spleť vývojových nutností a karmických dějin. Prozatím lze říci, že Nadjá se promítá do řad oddělených bytostí, které, místo aby stály v jeho světle, stojí v jeho stínu. I když Nadjá je pouze segmentem jediné Světové Mysli, každý z jeho výrazů během kosmického projevu, to znamená, každá osobnost, má své vlastní rysy, jimiž se liší jedna od druhé. Všechny tyto pomíjející rozdíly, které oddělují nespočetné množství žijících bytostí, existují na nižší úrovni než Nadjá, které je provždy sjednocuje. A jako v mysli snícího člověka žije každá z postav zpola nezávisle svůj charakteristický život, tak osobnosti, promítnuté Nadjám, sledují v širokých mezích vlastní dráhu, jakmile byly jednou umístěny do výchozího bodu. Nadjá v nitru osoby je vždy totéž a je si vždy vědomo svého vztahu k osobě, i když tato osoba zhola nic o tomto vztahu neví. V Nadjám je zaznamenána a uchována vzpomínka základních charakteristik spřízněných dřívějších vtělení, ačkoli Nadjá nepotřebuje sednout a hloubat o tomto vědění, které je uchováno latentně.

Toto vyšší Jáství (Nadjám) se nevyvíjí rozšiřováním zkušeností jako osobní jáství, které vysílá, aby okusilo ovoce stromu dobra a zla. Symbolicky lze říci, že každé znovuvtělené „já“ je jako pouhý bod,

dlíci v nekonečné a věčné zkušenosti vyššího Jáství. Tělo je *pole* zkušenosti, myšlenka a cit *prostředkem* zkušenosti, zatímco vyšší Jáství je poslední zažívající bytí v člověku, mystické „Slovo, učiněné tělem“. Ono je vnitřním vládcem nevědomé osobnosti, božím zplnomocněncem pro světský život. Ono stojí ke svým spřízněným, postupně se vtělujícím osobám, ve stejném vztahu jako slunce k planetám, které krouží kolem něho. Můžeme je nazvat pravým bytím člověka v tom smyslu, že je tím, co existuje za a nad jeho vjemově-citově-myslicím bytím a co jako paprsek duše spojuje všechna nespočetná vtělení. I když jako skrytý pozorovatel je vlastníkem ega, nečiní to formou ve smyslu osobního vlastnictví. Je právě tak nestranné a bez vlastního zájmu k tomuto odraženému stínu svého vlastního bytí, jako je ke všem ostatním.

Proč rozdělení, obsažené v takovém sebedělení, je jediný způsob, kterým jakékoli „já“ mohlo vůbec vstoupit v bytí, lze vysvětlit jen nanejvýš metafyzickým, a proto nanejvýš jemným způsobem. Pochopení si usnadníme pochopením toho, co je obsaženo v denní činnosti vidění. Kdybychom viděli bílou barvu na všem, vždy a všude; kdybychom nikdy neviděli červenou, modrou nebo slabě šedou; kdybychom nikdy nepoznali jinou barvu než bílou, mohli bychom vůbec něco vidět? Neboť bez zkušenosti kontrastu bychom si nemohli uvědomovat ani bílou barvu jako takovou. Tam, kde by vše bylo výlučně bílé, kde bychom nepoznali existenci bez této barvy, nejen že bychom si neuvědomovali možnosti jiných barev a jejich variací, ale ani bílé, že je bílá. Neboť černá uhlí by neměla

smyslu, kdyby se nemohla kontrastem odlišit, dejme tomu, od bělosti sněhu.

Nuže, původní **vědomí Nadjá je jediné a nerozdělené. To znamená, že si uvědomuje jediné existenci, ale ne existenci osobní. Je vědomé, ale není vědomé sebe v prostoru a čase. Ale takové vědomí se rovná v jistém smyslu tomu, nemít vůbec žádné vědomí. Neboť zkušenost může začít jediné tím, že můžeme začít rozlišovat mezi tím, co je – at' je to naše vlastní jáství, nebo nějaký předmět – a co není. Můžeme něco poznat – at' je to naše vlastní jáství, nebo předmět – jen když to můžeme postavit do protikladu k něčemu jinému. Proto se jediné a nerozdělené vědomí, samozřejmě jen z lidského stanoviska, rovná tomu, jako nemít vůbec žádné vědomí.**

Sebeuvědomování může tedy vzniknout jen při uvědomování si rozdílu mezi dvěma věcmi. Uvědomíme si existenci něčeho jediné v uvědomování a při uvědomování si něčeho, čím to současně není; neboť pokud to nemůžeme takto odlišit, nemůžeme to odlišit vůbec. Nuže, tím prvním z kontrastů musí nutně být ten, který existuje mezi jástvím a tím, co je mimo ně. To znamená, že musí vzniknout protiklad představy „ne-já“, má-li si mysl uvědomit představu „já“. Kdyby nebylo jiného předmětu, nemohla by být vědomá existence „já“. Existence „já“ zahrnuje v sobě nutně potřebu spoluexistujícího a kontrastujícího „ne-já“. Má-li vůbec existovat vědomí sebe, musí se ohraničit a vymezit tímto „ne-já“. Jedno je vždy předpokladem druhého. Neboť poznat něco znamená nakreslit jasně kruh, v němž musí být vědomí uzavřeno a vně něho pak bude současně vše, co je poznáváno jako „ne-já“. Poznání může nastat jediné tehdy,

je-li to poznání něčeho, co není poznávajícím samým. Sama představa jáství zahrnuje proto odloučení od toho, co není jáství, což znamená od toho, co je *vně* této představy.

Nuže jestliže Nadjá má postavit protějšek k něčemu „jinému“, co je od něho oddělené a odlišné, jeho prvním krokem musí nutně být omezení části sama sebe na něco menšího, než čím skutečně je, oddělení části své nekonečnosti a svobody. Jeho druhým krokem musí být zúžené a zostřené soustředění na to, co si takto samo předvádí a co je nyní zdánlivě neodvislé a oddělené. Každé soustředění mentální síly v sobě zahrnuje sebe-zapomenutí, úměrné k intenzitě, se kterou je pozornost pohlcena myšlenkou o tom, co je k ní vnější. Jeho třetím krokem musí být vybavení toho omezeného ega polem zkušenosti, aby bylo doplněno a završeno něčím, co si může uvědomovat jako něco *vně* sebe sama. Takto vstupuje v bytí promítnutá osoba. Existuje tím, co je k ní vnější a to existuje jejím prostřednictvím; oboje je vzájemně svázáno. Oboje je nerozlučně spojeno v každém nedělitelném okamžiku individuálního vědomí. Takto se rodí světová zkušenost osobnosti, a pokud stojí jedna oproti druhé, vzniká sebeuvědomění, stejně jako elektrický proud vyrábí světlo, když se během svého postupu setká s překážkou ve formě wolframového vlákna a snaží se překonat tento odpor. Odpor, který „já“ vyžaduje, se získá omezením, vzniklým jeho časo-prostorovými vjemy a smyslovými činnostmi. V případě člověka způsobí umístění pěti smyslů zvnějšnění jeho vjemů a v důsledku toho i jeho zkušenosti; vytváří takto objekty pro jeho vědomí a

„hmotu“ pro jeho víru. Nesmíme však upadnout do snadného omylu a zapomenout, že tento pocíťovaný protiklad činí vědomí nezávislým na světě. Bylo již ukázáno, že jak „já“, tak svět se vyvíjejí ze společného zdroje, ze skryté mysli. Jejich protiklad musí být proto patrný pouze zevně, ale vnitřně nesmí být neslučitelný. Jsou stále spojeny a ne odděleny. Neboť ačkoli jsou pocíťovány ve zkušenosti jako oddělené a protikladné, jsou poznávány v analytické úvaze jako spojené a sjednocené.

Sebeuvědomění se musí vykoupit za vysokou cenu takového rozštěpení. Ten, kdo položí otázku, proč si ego není vědomo od samého začátku Nadjá, neví, nač se táže. Mohlo se vůbec zrodit jen za cenu, že má vedle sebe nějakou jinou existenci, aby ve svém vztahu k ní mohlo mít význam jako odlišná jsoucnost, jako osobní jáství, a aby od ní mohlo být odlišeno. Neboť jak osobnost, tak osobní vědomí jsou způsoby, které omezují ryzí bytí neomezeného Nadjá. Ego může mít svou oddělenou zkušenost jedině tím, že ztratí vědomí jediné a univerzální podstaty, která je jeho základem. Můžeme vědět, že existujeme, jen když víme, že také existuje nějaká věc nebo myšlenka odlišná od nás. To je nejvyšší zákon, kterému podléhá veškerá inteligence, tedy stejně komár jako Nadjá. Proto musí neomezené Nadjá omezit svůj obzor a sestoupit ze své transcendentální jednoty do oddělených jáství a snížit se, aby vytvořilo vztahy k nim. Proto, když se univerzální a nekonečné Nadjá omezuje a rozděluje, aby získalo vědomí sebe, zapomíná jeho část, takto omezená a ohraničená, na svůj nekonečný charakter. Odhalením „druhého“ za-

haluje část sebe; vymezením objektu pro zkušenost vymezuje také subjekt, ubohý a zakrnělý tímto pádem do osobnosti. A to je příčina, proč téměř všichni tvorové v tomto časoprostorovém světě zapomínají na svůj božský původ.

Nicméně nesmíme nikdy zapomínat, že nekonečná Světová Mysl dlí svým prostředníkem-Nadjá v každém ze svých nespočetných omezených středisek, stejně jako dlí tato střediska ve Světové Mysli. Kořeny všech tvorů jsou zapuštěny v půdě univerzálního bytí, jehož život je jim společný. Žádný tvor se nemůže ve skutečnosti oddělit od Světové Mysli – i když může věřit v opak – stejně jako se nemůže oddělit zrcadlící se obraz od světla. Vždyť si vypůjčuje svůj vlastní život od Nadjá; nikdy tedy nebyl ani nikdy nemůže být od Nadjá odloučen.

Skrytá stránka sobectví

Nadjá je věčným obrazem Světové Mysli. Proto je psáno v bibli, že Bůh stvořil člověka dle svého obrazu. To se však nemůže vztahovat k nižšímu aspektu člověka, nepatrného tvora, který se potácí ve hněvu a vášních životem. Dobře se však tato věta hodí pro nezměrně vyšší aspekt – na Nadjá. Každý člověk má proto dvě tváře. Jedna je skloněna k zemi, ale druhá obrácená vzhůru ke Světové Mysli. První je „osoba“ a druhá je Nadjá.

Proč pociťujeme tak dojemně svá svírající omezení, svou hanebnou slabost, svou truchlivou smrtelnost, svou směšnou konečnost? To, že jsme konečnými bytostmi, víme jen proto, že jsme v hloubce spojeni s nekonečnem. Jen tím, že v nás existuje něco, co nás překračuje, aniž nás to uvolňuje ze svého držení, jsme vů-

bec znepokojování nějakými duchovními tužbami. Zkrátka, jen proto, že Nadjá je přítomno v pozadí za svým omezeným projevem, za osobou, je tato osoba vůbec schopna chápat, jak je omezená.

Ohledně nás lidských bytostí víme, že se myšlenky a city mění tak rychle, že vědomá bytost nebude po několika minutách táž jako nyní; je tedy změna totožnosti nejen nevyhnutelná, ale také nenapravitelná. Mentální stav nebo citová nálada, která přešla, se nikdy nemůže vrátit přesně taková, jako byla. Ať děláme, co chceme, nemůžeme si zachovat nepřerušenu totožnost, ale musíme se podrobovat její trvalé proměnlivosti. Jsme stále nuceni se vzdávat „já“ od okamžiku k okamžiku. *Proč se tedy nepodrobít vybídnutí Přírody a nevzdat se ho úplně?* Proč se hnát marně za něčím, co nemůžeme ani doufat, že zachytíme? Pochopit tuto univerzální pravdu, přijmout její nezbytné poučení, přestat lpět pouze na pomíjející identitě osobnosti, zkrátka, nedovolovat myšlence „já“, aby měla nadvládu, a tak ovládala svého majitele, je nutnou předehrou k otevření těžkých dveří, které nám uzavírají cestu k odhalení toho, co existuje za „já“. To byl důvod, proč každý osvícený náboženský, mystický a filosofický učitel hlásal nutnost vzdání se jáství.

Lze namítnout, že pocít'ujeme osobnost jako základ celé své vědomé existence, že musíme platit cenu konečnosti, abychom si byli vůbec vědomi sebe, a že, ať činíme, co chceme, nemůžeme oddělit vědomí od osobnosti. Jak ji tedy můžeme zničit, aniž bychom úplně zničili svou vlastní existenci? Odpovědí je, že se na člověku především žádá, aby pochopil, že svět, ve kterém žije, se skládá z různých úrovní bytí. Každá z těchto úrovní opatřuje tvor, jenž je na

ní, nepřetržitý časo-prostorový popud prostřednictvím *forem*, které přijímá. Není potom vyzván, aby se vzdal svého osobního bytí, ale jen aby se vzdal své klamně *představy* o tomto bytí, to jest, aby poznal, že osobní bytí je pouze nižším jástvím. Nežádá se na něm, aby říkal, že nižší jáství neexistuje, ale pouze, že jeho existence je myšlenkovou konstrukcí. Žádá se na něm, aby připustil, že jeho současné chápání „já“ je neúplné a musí být zdokonaleno. At' dělá, co chce, člověk se nemůže vzdát „já“, neboť ono je tím, co ho přivedlo ke zrození; může se však vzdát iluzí o něm, které ho drží v zajetí nesprávných představ, opředěných kolem něho, které ho vedou ke hříchu a utrpení. At' se člověk namáhá jakkoli, nemůže se vyprostit z touhy, neboť na ní závisí jeho pozemská existence. Stane-li se však svědkem osobnosti, může se vyprostit ze své obvyklé připoutanosti k touze. Žádá se na něm, aby dlel neustále v tomto zvláštním novém světě myšlení, až se mu stane tak běžný a důvěrně známý jako jeho každodenní jáství.

Když předpokládáme, že tímto metafyzickým zkoumáním čtenář odhalí a později v meditaci zažije, že „já“ není v těle, ale že tělo je v „já“; když uskuteční, že osobní „já“, jako vše ostatní v běžné zkušenosti, je myšlenkovou konstrukcí, která předstírá vlastní trvalou jsoucnost; když pronikne hluboko za „já“ a odhalí, že jeho skrytá podstata je mysl, co vlastně udělal? Zbavil se mylné představy – nechť jeho víra v ní byla předtím jakkoli hluboká, jakkoli mocná a jakkoli důvěřivá – a nahradil ji opačnou představou své vyšší individuality, Nadjá, které nemůže být nikdy zničeno, které provždy zůstává tím, čím bylo, stejné v kvalitě se Světovou Myslí, ale odlišné

od ní v charakteristikách. **Osobní vědomí, které člověk rozvíjel po tolik vtělení s takovým úsilím a s takovou námahou, není smeteno. Zůstává. Zaujme pouze své správné druhé místo. Podřídí se Nadjá. Obě jsou pak ve stejném pásmu vědomí.** Zachová si pocit vlastní osobní pomíjejícínosti souběžně s pocitem velebného věčného trvání v Nadjá.

Jestliže bude vznesena otázka, jak může člověk hrát svou roli ve světské práci a plnit své závazky ke společnosti jinak, než že pevně spočívá na vlastní osobnosti, bude odpovědí, že ten, kdo rozvine insight (vhled do Nadjá), nezmění svou dosavadní existenci. Pro praktické účely zůstává stejným člověkem jako dříve a hraje stejnou roli ve společnosti, avšak s největší pravděpodobností bude hrát roli daleko lepší. Nepozbývá ani tu nejmenší schopnost pro užitečnou činnost, naopak, jeho odhalení blahodárně ovlivňuje jeho etická měřítká a zušlechťuje jeho zevní život. **Není vyzýván, aby potlačoval osobnost, ale aby potlačil slepé omámení osobností, které je pramenem tolika chyb jednání, morálních hříchů a společenských nespravedlností; nepožaduje se na něm, aby potíral potřeby jáství, ale aby je neuspokojoval za cenu křivdy jiným.** Co nakonec takový člověk ztratil? Jeho osobnost nebyla zničena, ale pouze očistěna; jeho vědomí nebylo paralyzováno, ale pouze vycvičeno, aby lépe rozumělo samo sobě; nepustil své závazky, ale spíše je plní s největší svědomitostí; jeho majetek nebyl rozházen, ale pouze změněn ve svěšené hodnoty, které moudře používá.

Přirozeně, nikdo nechce ztratit pocit jáství – tento mocný instinkt, který je hybnou silou v celé oživené Přírodě. **Každá živá forma, která má v sobě sebeslabší**

stopu vědomí, cítí tuto hlubokou touhu: „Já chci existovat. Já chci žít.“ Chyba, které se dopouští, je, že nechápe, že k uspokojení této mocné žádosti není třeba, aby Ipěl pouze na omezené a částečné formě jáství, kterou zná, neboť může dojít plného uspokojení jen tehdy, když opustí tuto formu jáství a dosáhne dokonalého bytí, které je jeho nejvnitřnější podstatou.

Uvažujeme-li dosti hluboce, vidíme, že i touha vzdát se sobectví je vyvolána jemnější sobeckostí a odůvodněna ušlechtilejším egoismem. Můžeme odložit osobní „jáství“, ale nemůžeme se vyprostit z „já“. Můžeme však rozšířit jeho obvod. Můžeme také prohloubit jeho střed. Kromě toho na nás život nemůže více žádat, pokud nás ponechává v království člověka.

Osobnost je vskutku „já“, ale není posledním „Já“. Když žijeme zakořeněni v „já“, nežijeme – udržujeme se jen na živu. Jen když vstoupíme do vyššího Jáství, naplníme své bytí. Ježto Nadjá je pro nás zplnomocněnec Boha, mělo by představovat naši nejvyšší hodnotu, to, co je nejhodnotnější v životě. Oddanost k tomuto obsáhlejšímu jáství není pouhá precitlivělost, ale praktická moudrost. Sobectkost je prostě nevědomý odpor omezené osobnosti proti jejímu vlastnímu vyššímu Jáství. Jestliže máme odvahu vytrhat krvácející kořeny tohoto odporu z vlastní přirozenosti a nečekat, až to za nás udělá karmická zkušenost, můžeme se skokem přiblížit k dalšímu a vyššímu stupni. Ego, které uznává tuto pravdu a podrobuje se jí; které je vychováváno, aby zůstalo na svém

místě a nepožadovalo místo vyšší; které pochopilo, že jeho existence, i když odlišná, není oddělená; které je srozuměno s tím, aby bylo oduševněno a prodchnuto tímto neosobním bytím Nadjá – budou pak očistěné od své nepatrnosti. Od této chvíle bude osobnost nepřekážejícím průchodem pro sílu, světlo a bytí vyšší, než jeho vlastní. Potom vstoupí jedinec do svatého spojení s kosmickou vůlí.

A poněvadž Světová Mysl je přítomna všude, podílí se každá jednotlivá jsoucnost na jejím životě a vědomí (necht' v jakkoli omezeném stupni) prostřednictvím Nadjá, které je jejím paprskem. Nikdo není nikdy od ní vnitřně odloučen, ať se jakkoli od ní zevně liší. Dlíme s ní v mystické pospolitosti, ve skryté kontinuitě. Základní mentální podstata všech lidských tvorů přes jejich odlišnosti, různosti a rozdíly je prostřednictvím Nadjá sdílenou existencí. Z tohoto hlediska se život stává velmi významnou záležitostí, neboť jsme výsadními společníky Božství a ne pouze automatickými loutkami Božství. Toto je vpravdě myšlenka, která člověku přiznává vznešenost.

Je tedy na člověku samotném, aby učinil ze svého společenství s Bohem vědomý vztah místo vztahu nevědomého a zakrnělého, jakým je nyní. Až pochopíme, čeho v nás chce život dosáhnout, přestane nás vesmír utiskovat a stane se přijatelnějším. Významná hodnota takového poselství je mír, který tento širší rozhled přináší tím, že poskytuje lidskému hledisku vyrovnanější pohled. Pokud se povrchní jáství nekonečně trápí touhami, které nejsou a nemohou být uspokojeny, a které dojdou ve smrti jak konečného, tak nejhoršího zklamání; pokud se vzrušeně pohybuje v čase, jen aby právě od času ironicky obdrželo nakonec vlastní smrt; potud jasně odha-

luje, že nezná svůj pravý vztah ke svému vlastnímu skrytému zdroji. Až se budeme moci povznést na toto vyšší stanovisko, zanikne naše vzpoura proti stávajícímu životu. Poznáme zázrak – neboť to není nic menšího – naprostého souhlasu a poznání, rozšíření míru, který se nyní stává našim mírem. A jestliže se podílíme na činnosti Světové Mysli, podílíme se také do určitého stupně na jejích zázračných možnostech. Ne že by se paprsek mohl stát něčím více, než je – představitelem Slunce na Zemi – ale může čerpat z toho, co jím proniká – potvrzení své božské povahy.

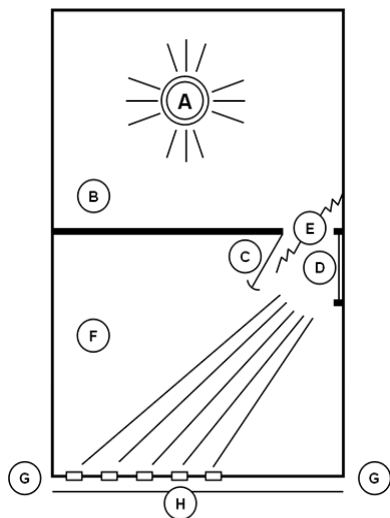
Nepotřebujeme jen účel v životě; musí to být také účel uspokojivý; a co by mohlo být uspokojivější, než takové svaté společenství?

Kdyby lidé měli na zřeteli blaho Všeho stejně jako své vlastní (neboť nejsou vyňati ze Všeho), velmi by získali, neboť tento postoj by přinesl více štěstí, nikoli méně. Lidé pěstují sobectví, protože poctivě věří, že je to cesta k uspokojení. Neberou zřetel na všeobecné blaho, neboť poctivě věří, že je to cesta ke ztrátě štěstí; ale když jejich nevědomost zmizí, odhalí, že uspokojení není zakořeněno jedině v osobnosti, ale spíše tam, kde všechny osoby se mohou setkat ve společném středu.

Doplňující analogie o Nadjá

Když chceme pochopit podstatu něčeho mimofyzického, často nám pomůže dobrá analogie. Analogie, která bude užitečná těm, kdo chtějí pochopit vztah Nadjá k mysli a tělu a vzájemné působení mezi těmito třemi, je

analogie lampy postavené určitým způsobem uvnitř domu. Jako většina analogií není ani tato dokonalá.

Zde uvedený nákras znázorňuje tuto analogii. Je zde místnost (B) s lampou (A). Mezi touto a druhou místností jsou spojovací dvířka (C). Zrcadlo (D) je připevněno na stěnu tak, že zachycuje a odráží světelné paprsky z lampy ve vnitřní komoře a vrhá je přes vnější komoru (F) a dále do vnější verandy (H).

Symbolismus tohoto nákrasu je následující: Lam-pa představuje Nadjá, zářivé základní vědomí člověka. Vnitřní komora, v níž je lam-pa, je Věčnost, nejvyšší super-fyzický stav, oblast pravého bytí, jež je univerzální, neosobní a samo o sobě zcela oddělené od rozruchů našeho světa. Je to oblast absolutního světla a dokonalého klidu. Představíme-li si, že jsou dvířka zavřena, není zde nic než Nadjá zaujaté sebou samým. Dvířka představují stav hlubokého bezesného spánku, v němž ústřední světlo vědomí Nadjá je nejméně zeslabeno. *To znamená, že ve stavu hlubokého bezesného spánku jsme ve skutečnosti nejbližší Nadjá.* Každý, kdo se z takového spánku probudí, vzpomene si na pocit blaženosti a míru, vznášejícího se nad jeho probuzením a setrvávajícím po několik okamžiků jako jemná ozvěna onoho tajemného a nádherného stavu. Důvodem je, že pocit osobnosti se ještě nezrodil. Když si nyní představí-

me, že vznikne průvan (E) a dvířka otevře, bude tento vítr představovat vstup prvního činitele, který poruší vznešenou harmonii – čas. Kosmický životní proud tak začal podle předurčeného plánu uvádět do pohybu své síly, a protože i sebemenší pohyb způsobuje následný pohyb, čas se objevuje současně s ukončením stavu hlubokého spánku a současně se svým neodlučitelným společníkem, osobním egem, prvotní myšlenkou „já“, omezenou lidskou myslí. Ta je znázorněna zrcadlem.

Při otevření dveří se uplatní zrcadlo. Světelné paprsky z lampy se šíří z vnitřní komory, proletí dveřmi a narazí na zrcadlo. Božské vědomí Nadjá přišlo do styku s lidským egem, s intelektem, který velice zeslabuje nesmírnou sílu, kterou nyní zachycuje. Nepatrný odraz vychází ven do druhé komory. Ta znázorňuje stav spánku se snem.

Tak podstupuje původní duchovní vědomí hlubokou změnu. Už není tak čisté, je jen matným *odrazem* původní světelnosti; jeho první projev v tomto změněném a zeslabeném stavu je tedy stav snů. V něm začínáme působit jako vědomě myslící jednotlivci, jako vymezené osobnosti. Už zde není blažené bezvědomí stavu hlubokého spánku. Účinek této změny je stejně tak zřejmý při probuzení. Nemáme již pocit doznívajícího míru a čisté radosti, což charakterizuje probuzení ze stavu bezesného spánku. Ono míruplné vědomí se snížilo ve vybledlou podobu toho, čím původně bylo. Nadjá – zdroj veškeré trvalé blaženosti – už není správně, nýbrž nepravdivě reprezentováno aktivitou ega. Ego je jen myšlenkou „já“ – kořenem intelektu. Je odrazem, který v normálním člověku ztrácí většinu světla božského vědomí, ale který v mudrci dovoluje, aby záření dokonale procházelo.

Sledujme nyní další cestu těchto symbolických světelných paprsků. Ty letí skrze vnější místnost až k pěti okénkům této komory, které představují tělesné, smyslové orgány. To znamená, že vědomí jáství vstoupilo do fyzického těla a spojilo se s ním. Paprsky procházejí těmito okénky a letí do otevřeného prostoru verandy, což odpovídá bdělému stavu naší všední činnosti. Vidíme tedy, že tento poslední odraz vně místnosti je konečný stav dvakrát zeslabené zářivosti. Při každém snížení bylo z jeho jasu něco ztraceno, takže **všední stav vnějšího bdění, o němž se pošetile domníváme, že je maximálním stupněm lidského vědomí, je ve skutečnosti jeho nejnižším možným stavem.**

Meditace může být nyní lépe oceněna, neboť lze říci, že zvyk každodenního obracení se do nitra nám nakonec umožní, abychom ve chvílích klidu mysli vypěstovali stav zasnění, který je blízce příbuzný snu. Jestliže je introspekce dosti hluboká, je stav snu dokonale reprodukován. To však neznamená, že jsme vešli do oblasti pouhé fantazie. Naopak, v tomto stavu pociťujeme sebe a zažíváme své myšlenky tak skutečné, jako se zdají za bdělého vnějšího života. Vytrvalým cvičením se tento stav stane tak jasný a spojitý, že to zdaleka nelze srovnat s matnými a prchavými sny, jež mají lidé během spánku. Jenom ten, kdo zažil sen nejvyššího stupně životnosti, v němž se mu zdálo, že vše má povahu naprosté reality, jen ten může pochopit stav, v němž se ocitá meditující člověk, který je hluboce ponořen ve svých abstrakcích.

Toto je však jen první stupeň, i když to může být výsledek dosažený až po mnoha letech úsilí. Další stupeň na naší cestě přivádí člověka během těchto cvičení do stavu, který je příbuzný stavu hlubokého bezesného

spánku, ale s tím podstatným rozdílem, že člověk má plné vědomí a plně si uvědomuje svůj stav. Tento rozdíl je velice důležitý; člověk zažívá veškerou blaženost, vše-chen onen doznívající mír, s nímž se vynořuje z hlubokého bezesného spánku, ale zažívá to s plným vědomím po celou dobu cvičení. To je ovšem velmi pokročilý stupeň na cestě a lze ho dosáhnout teprve po letech.

Třetí stupeň je znázorněn samotnou lampou. V této části překročíme stav odpovídající hlubokému spánku, a místo, abychom vyciřovali nádhernou přítomnost Nadjá jako něčeho od nás odděleného, v jehož paprscích se koupeme, staneme se samotným světlem. Pak už v meditaci není třeba pokračovat, protože bylo dosaženo cíle a světelný paprsek byl vystopován ke svému zdroji. Omezené a malinké egoistické já, nad nímž tropíme tolik povyku a nad jehož malicherným kolísáním citů a myšle-nek se tak rozrušujeme, se ponořilo do jediného univerzálního Bytí.

Konečným stupněm je návrat k normálnímu čin-nému, bdělému a pracovnímu životu ve fyzickém světě, zatímco se přitom pevně přidržujeme vnitřního osvětlení, které jsme získali.

Tato analogie je vhodná ještě z dalšího úhlu pohledu. Lampa je zdrojem světla, tepla a energie; podobně Nadjá je zdrojem světla vědomého chápání, vřelosti univerzální lásky a energie božské tvořivosti. Tři úrovně, jimiž prochází záření lampy, totiž vnitřní komora, zrcadlo s vnější komorou a veranda, přesně znázorňují blízkost hlubokého spánku, vypůjčenou podstatu intelektuální síly – tedy sen a omezený účinek našeho běžného vědomí.

Bude vyslovena otázka: „Co je to, co odpovídá impulsu za větrem času, který závanem otevřel dvířka?“

Odpověď zní, že to jsou síly evoluce a involuce, které dřímají ve stavu hlubokého spánku obklopujícího Nadjá, jako jemu vrozené, ale latentní, a uvádějí v chod činnost, která v celém vesmíru pracuje rytmickým způsobem. Tyto síly jsou v něm obsaženy v latentním stavu a nejdříve se projevují v ego-mysli. Dále můžeme říci pouze to, že v nesmírných hlubinách kosmického bytí tyto síly působí a působily po celou věčnost, rozpínají se a zase se smršťují. Jak, kdy a proč začala tato činnost poprvé, je mimo naše lidské chápání, neboť je to tak staré jako vesmír sám.

Takto nelze Nadjá jakožto paprsku Boha v člověku uniknout. Jeho neustálá přítomnost byla nanejvýš výmluvně vyjádřena R. Venkata Ratnamem: „Zapomínáme, že ústřední životní silou je Bůh sám. On není pouze vzdálenou hnací silou, nýbrž vždy přítomnou bezprostřední, nejniternější životní silou. Bůh je plán i cíl, je základní a trvalou skutečností v pozadí této stále se rozvíjející scény, kterou nazýváme tvoření. Uvědomme si jako doslovný fakt, že ani teď by můj jazyk nemohl mluvit, kdyby nebylo přímého působení, osobní přítomnosti Univerzálního Svědka v naší duši při tomto zdánlivě triviálním výkonu. Mylně se domníváme a klameme sami sebe, když hovoříme o zákonech vědy a jejich svrchované vládě. Všechny vznikají, všechny vyvěrají, všechny se sbíhají, všechny končí v nejvyšším Bohu. Pán je ve svém posvátném Nadjá přítomen v duši, ba co více, usídlen v samotném srdci každé stvořené bytosti.“

Shrnutí kapitoly

Tyto dvě souvětí (1. Nikde ve vesmíru neexistuje osvobození od utrpení, pokud neexistuje osvobození od ega. 2. Pokud myšlenky proudí jedna za druhou v řadách, potud trvá osobnost; ale když se tento proud zastaví, pak osobnost nemůže přežít.) nám jasně ukazují, že cesta k nesmrtelnosti bez utrpení vede ke skrytému pozorovateli – ke ztotožnění se s Nadjáj.

Nyní je na místě vysvětlit si výrok, že Nadjá je vyšší individualita člověka. Víme, že Světová Mysl musí být všude, ale osobní vědomí si ji všude neuvědomuje. Proto musí být v časo-prostorovém vnímání bodový okamžik, v němž se může osobní vědomí s ní setkat – a to je právě naše vyšší individualita, Nadjá. V nejmystičtější zkušenosti se *nejprve* pocítuje, že takový bod existuje v srdci. Ale Světovou Mysl nelze vnímat takto omezeně. Pozdější mystická zkušenost přesahuje vždy tento střed v srdci a zcela odpoutává vědomí od těla. Konečné jáství nemůže však nikdy uskutečnit Světovou Mysl v její plnosti v této zkušenosti prostě proto, že konečnost by se sama ponořila a zmizela, kdyby se o to pokoušela. Tento mystický styčný bod, Nadjá, představuje nejvyšší stupeň, kterého se může konečné jáství vědomě účastnit v nejvyšší existenci. Je to onen zlomek Boha, který dlí v člověku, zlomek, jenž má celou kvalitu a velkolepost Boha, ale který nemá celou Jeho rozsáhlost a moc. Rozdíl mezi Světovou Myslí a Nadjáj je jen rozdíl v rozsahu a stupni, ne rozdíl v druhu, poněvadž oba jsou v podstatě z téže „látky“. Můžeme vyšplhat tak

vysoko, jako je toto nejvyšší jáství, ale ne za ně. Tak náš osobní život je fází života Nadjá. Existence Nadjá je opět fází existence Světové Mysli. Prostřednictvím tohoto řetězu vztahů má malé jáství trvalou příbuznost s jástvím kosmickým.

Je možné pozorovat, že výrazu Nadjá bylo zde použito jen v jednotném čísle. Avšak, není-li Nadjá sama Světová Mysl, nýbrž pouze její zlomek, vzniklý lomem, jiskra z jejího plamene, nebylo by správné užívat tento výraz také v množném čísle? Odpověď je, že by to směřovalo k chybnému dojmu, že Nadjá jednoho člověka je oddělené od Nadjá člověka jiného. Nadjá každého člověka je historicky odlišné od Nadjá člověka jiného, ale jen v tom smyslu, že každé vrhá stín nebo oživuje jinou řadu znovu vtělených osob a řídí jejich různé osudy. Stejně jako neexistuje žádný rozdíl mezi jednotlivými slunečními paprsky, tak neexistuje žádný rozdíl mezi jedním Nadjá a jiným; ale právě tak, jako má každý paprsek svůj vlastní vztah k předmětům, s nimiž se setkává, tak každé Nadjá má svůj vlastní vztah k cyklu znovuvtělených osobností. Nadjá ozařuje jako jeden paprsek jednotlivou osobu, zatímco Světová mysl ozařuje jako slunce všechny lidi stejně. Každé Nadjá je ve své podstatě přesně totožné a tímtéž jako každé jiné. Jinými slovy, rozdíl je jen ve vztahu a ne v podstatě. Rozhodně mezi nimi neexistuje izolovanost, která je mezi dvěma osobami, ale přesto není mezi nimi úplná podobnost, která existuje mezi dvěma totožnými věcmi. Proto, kdyby dva lidé, kteří se vzájemně nenávidí, náhle došli uskutečnění svých Nadjá, stejně náhle by se vzájemně milovali. Kdyby mohli udržet toto usku-

tečnění, nastoupila by mezi nimi dokonalá a trvalá sympatie místo jejich dřívějších nepřátelství. Nadjá je vědomě božské a nikdy nemůže ztratit svou skutečně univerzální povahu, stejně jako sluneční paprsek nemůže ztratit svou povahu světla, i kdyby se toto světlo milionkrát dělilo. Jako nesmí jednotlivá pros-tá buňka v těle obratlovce – která je jen jednou z mnoha milionů takových buněk – vkládat svá omezení na ústřední vědomí zvířete, tak nesmíme vkládat omezení osobnosti na Nadjá. Z lidského stanoviska je Nadjá hlubší vrstva myslí, kde si člověk může uvědomit Boha. Je to bezčasá, bezprostorová imanence univerzálního bytí ve zvláštním středisku.

Toto vyšší Jáství (Nadjá) se nevyvíjí rozšiřováním zkušeností jako osobní jáství, které vysílá, aby okusilo ovoce stromu dobra a zla. Symbolicky lze říci, že každé znovuvtělené „já“ je jako pouhý bod, dlící v nekonečné a věčné zkušenosti vyššího Jáství. Tělo je *pole* zkušenosti, myšlenka a cit *prostředkem* zkušenosti, zatímco vyšší Jáství je poslední zažívající bytí v člověku, mystické „Slovo, učiněné tělem“. Ono je vnitřním vládcem nevědomé osobnosti, božím zplnomocněncem pro světský život. Ono stojí ke svým spřízněným, postupně se vtělujícím osobám, ve stejném vztahu jako slunce k planetám, které krouží kolem něho. Můžeme je nazvat pravým bytím člověka v tom smyslu, že je tím, co existuje za a nad jeho vjemově-citově-myslícím bytím a co jako paprsek duše spojuje všechna nespočetná vtělení. I když jako skrytý pozorovatel je vlastníkem ega, nečiní to formou ve smyslu osobního vlastnictví. Je právě tak nestranné a bez vlastního zájmu k tomuto odraženému

mu stínu svého vlastního bytí, jako je ke všem ostatním.

Vědomí Nadjá je jediné a nerozdělené. To znamená, že si uvědomuje jediné existenci, ale ne existenci osobní. Je vědomé, ale není vědomé sebe v prostoru a čase. Ale takové vědomí se rovná v jistém smyslu tomu, nemít vůbec žádné vědomí. Neboť zkušenost může začít jediné tím, že můžeme začít rozlišovat mezi tím, co je – ať je to naše vlastní jáství, nebo nějaký předmět – a co není. Můžeme něco poznat – ať je to naše vlastní jáství, nebo předmět – jen když to můžeme postavit do protikladu k něčemu jinému. Proto se jediné a nerozdělené vědomí, samozřejmě jen z lidského stanoviska, rovná tomu, jako nemít vůbec žádné vědomí.

Sebeuvědomování může tedy vzniknout jen při uvědomování si rozdílu mezi dvěma věcmi. Uvědomíme si existenci něčeho jediné v uvědomování a při uvědomování si něčeho, čím to současně není; neboť pokud to nemůžeme takto odlišit, nemůžeme to odlišit vůbec. Nuže, tím prvním z kontrastů musí nutně být ten, který existuje mezi jástvím a tím, co je mimo ně. To znamená, že musí vzniknout protiklad představy „ne-já“, má-li si mysl uvědomit představu „já“. Kdyby nebylo jiného předmětu, nemohla by být vědomá existence „já“. Existence „já“ zahrnuje v sobě nutně potřebu spoluexistujícího a kontrastujícího „ne-já“. Má-li vůbec existovat vědomí sebe, musí se ohraničit a vymezit tímto „ne-já“. Jedno je vždy předpokladem druhého. Neboť poznat něco znamená nakreslit jasně kruh, v němž musí být vědomí uzavřeno a vně něho pak bude současně vše,

co je poznáváno jako „ne-já“. Poznání může nastat jedině tehdy, je-li to poznání něčeho, co není poznávajícím samým. Sama představa jáství zahrnuje proto odloučení od toho, co není jáství, což znamená od toho, co je *vně* této představy.

A tak jestliže Nadjá má postavit protějšek k něčemu „jinému“, co je od něho oddělené a odlišné, jeho prvním krokem musí nutně být omezení části sama sebe na něco menšího, než čím skutečně je, oddělení části své nekonečnosti a svobody. Jeho druhým krokem musí být zúžené a zostřené soustředění na to, co si takto samo předvádí a co je nyní zdánlivě neodvislé a oddělené. Každé soustředění mentální síly v sobě zahrnuje sebe-zapomenutí, úměrné k intenzitě, se kterou je pozornost pohlcena myšlenkou o tom, co je k ní vnější. Jeho třetím krokem musí být vybavení toho omezeného ega polem zkušenosti, aby bylo doplněno a završeno něčím, co si může uvědomovat jako něco *vně* sebe sama. Takto vstupuje v bytí promítnutá osoba. Existuje tím, co je k ní vnější a to existuje jejím prostřednictvím; oboje je vzájemně svázáno. Oboje je nerozlučně spojeno v každém nedělitelném okamžiku individuálního vědomí. Takto se rodí světová zkušenost osobnosti, a pokud stojí jedna oproti druhé, vzniká sebeuvědomění, stejně jako elektrický proud vyrábí světlo, když se během svého postupu setká s překážkou ve formě wolframového vlákna a snaží se překonat tento odpor. Odpor, který „já“ vyžaduje, se získá omezením, vzniklým jeho časo-prostorovými vjemy a smyslovými činnostmi. V případě člověka způsobí umístění pěti smyslů zvnějšnění jeho vjemů a v důsledku

toho i jeho zkušenosti; vytváří takto objekty pro jeho vědomí a „hmotu“ pro jeho víru. Nesmíme však upadnout do snadného omylu a zapomenout, že tento pocit'ovaný protiklad činí vědomí nezávislým na světě. Bylo již ukázáno, že jak „já“, tak svět se vyvíjejí ze společného zdroje, ze skryté mysli. Jejich protiklad musí být proto patrný pouze zevně, ale vnitřně nesmí být neslučitelný. Jsou stále spojeny a ne odděleny. Neboť ačkoli jsou *pocit'ovány* ve zkušenosti jako oddělené a protikladné, jsou *poznávány* v analytické úvaze jako spojené a sjednocené.

Sebeuvědomění se musí vykoupit za vysokou cenu takového rozštěpení. Ten, kdo položí otázku, proč si ego není vědomo od samého začátku Nadjá, neví, nač se táže. Mohlo se vůbec zrodit jen za cenu, že má vedle sebe nějakou jinou existenci, aby ve svém vztahu k ní mohlo mít význam jako odlišná jsoucnost, jako osobní jáství, a aby od ní mohlo být odlišeno. Neboť jak osobnost, tak osobní vědomí jsou způsoby, které omezují ryzí bytí neomezeného Nadjá. Ego může mít svou oddělenou zkušenost jedině tím, že ztratí vědomí jediné a univerzální podstaty, která je jeho základem. Můžeme vědět, že existujeme, jen když víme, že také existuje nějaká věc nebo myšlenka odlišná od nás. To je nejvyšší zákon, kterému podléhá veškerá inteligence, tedy stejně komár jako Nadjá. Proto musí neomezené Nadjá omezit svůj obzor a sestoupit ze své transcendentální jednoty do oddělených jáství a snížit se, aby vytvořilo vztahy k nim. Proto, když se univerzální a nekonečné Nadjá omezuje a rozděljuje, aby získalo vědomí sebe, zapomíná jeho část, takto omezená a ohraničená, na

svůj nekonečný charakter. Odhalením „druhého“ zahaluje část sebe; vymezením objektu pro zkušenost vymezuje také subjekt, ubohý a zakrnělý tímto pádem do osobnosti. A to je příčina, proč téměř všichni tvorové v tomto časo-prostorovém světě zapomínají na svůj božský původ.

Nicméně nesmíme nikdy zapomínat, že nekonečná Světová Mysl dlí svým prostředníkem-Nadjá v každém ze svých nespočetných omezených středisek, stejně jako dlí tato střediska ve Světové Mysli. Kořeny všech tvorů jsou zapuštěny v půdě univerzálního bytí, jehož život je jim společný. Žádný tvor se nemůže ve skutečnosti oddělit od Světové Mysli – i když může věřit v opak – stejně jako se nemůže oddělit zrcadlíci se obraz od světla. Vždyť si vypůjčuje svůj vlastní život od Nadjá; nikdy tedy nebyl ani nikdy nemůže být od Nadjá odloučen.

Jak máme tedy naložit s osobností jako základem celé své vědomé existence, abychom se rozpomněli na svůj původ? Odpovědí je, že se na člověku žádá, aby pochopil, že svět, ve kterém žije, se skládá z různých úrovní bytí. Každá z těchto úrovní opatřuje tvorů, jenž je na ní, nepřetržitý časo-prostorový popud prostřednictvím *forem*, které přijímá. Není potom vyzýván, aby se vzdal svého osobního bytí, ale jen aby se vzdal své klamné *představy* o tomto bytí, to jest, aby poznal, že osobní bytí je pouze nižším jástvím. Nežádá se na něm, aby říkal, že nižší jáství neexistuje, ale pouze, že jeho existence je myšlenkovou konstrukcí. Žádá se na něm, aby připustil, že jeho současné chápání „já“ je neúplné a musí být zdokonaleno. Ať dělá, co chce, člověk se

nemůže vzdát „já“, neboť ono je tím, co ho přivedlo ke zrození; může se však vzdát iluzí o něm, které ho drží v zajetí nesprávných představ, opředených kolem něho, které ho vedou ke hříchu a utrpení. Ať se člověk namáhá jakkoli, nemůže se vyprostit z touhy, neboť na ní závisí jeho pozemská existence. Stane-li se však svědkem osobnosti, může se vyprostit ze své obvyklé připoutanosti k touze. Žádá se na něm, aby dlel neustále v tomto zvláštním novém světě myšlení, až se mu stane tak běžný a důvěrně známý jako jeho každodenní jáství.

Není vyzýván, aby potlačoval osobnost, ale aby potlačil slepé *omámení* osobností, které je pramenem tolika chyb jednání, morálních hříchů a společenských nespravedlností; nepožaduje se na něm, aby potíral potřeby jáství, ale aby je neuspokojoval za cenu křivdy jiným. Osobní vědomí, které člověk rozvíjel po tolik vtělení s takovým úsilím a s takovou námahou, není smeteno. Zůstává. Zaujme pouze své správné druhé místo. Podřídí se Nadjá. Obě jsou pak ve stejném pásmu vědomí.

Každá živá forma, která má v sobě sebeslabší stopu vědomí, cítí tuto hlubokou touhu: „Já chci existovat. Já chci žít.“ Chyba, které se dopouští, je, že nechápe, že k uspokojení této mocné žádosti není třeba, aby lpěl pouze na omezené a částečné formě jáství, kterou zná, neboť může dojít plného uspokojení jen tehdy, když opustí tuto formu jáství a dosáhne dokonalého bytí, které je jeho nejvnitřnější podstatou.

Kdyby lidé měli na zřeteli blaho Všeho *stejně* jako své *vlastní* (neboť nejsou vyňati ze Všeho), vel-

mi by získali, neboť tento postoj by přinesl více štěstí, nikoli méně. Lidé pěstují sobectví, protože poctivě věří, že je to cesta k uspokojení. Neberou zřetel na všeobecné blaho, neboť poctivě věří, že je to cesta ke ztrátě štěstí; ale když jejich nevědomost zmizí, odhalí, že uspokojení není zakořeněno jedině v osobnosti, ale spíše tam, kde všechny osoby se mohou setkat ve společném středu.

Protože je Světová Mysl přítomna všude, podílí se každá jednotlivá jsoucnost na jejím životě a vědomí (necht' v jakkoli omezeném stupni) prostřednictvím Nadjá, které je jejím paprskem. Nikdo není nikdy od ní vnitřně odloučen, ať se jakkoli od ní zevně liší. Dlíme s ní v mystické pospolitosti, ve skryté kontinuitě. Základní mentální podstata všech lidských tvorů přes jejich odlišnosti, různosti a rozdíly je prostřednictvím Nadjá sdílenou existencí. Z tohoto hlediska se život stává velmi významnou záležitostí, neboť jsme výsadními společníky Božství a ne pouze automatickými loutkami Božství. Toto je vpravdě myšlenka, která člověku přiznává vznešenost. Je tedy na člověku samotném, aby učinil ze svého společenství s Bohem vědomý vztah místo vztahu nevědomého a zakrnělého, jakým je nyní.

11. ZLO A UTRPENÍ

Smysl zla a utrpení

Proč dovoluje Nadjá, aby hřích mravního zla existoval v jeho potomku, člověku? Proč dovoluje Světová Mysl, aby utrpení fyzické bolesti kazilo její vesmír?

Představme si, že jsme se vzdali lidského těla, přijali tělo malé mušky a usadili se pohodlně na pěkném místě omítnuté stěny. Tam se pilně věnujeme příjemné činnosti svým komickým sosáčkem. Náhle se něco bleskurychle vyříjí, podivná a neblahá hlava ještěrky se objeví před námi a spolkne nás; nejbližší věc, o které víme, je pád do smrtelného bezvědomí. Tedy ještěrka představuje pro nás, *jako mouchu*, nejen příčinu našeho utrpení, ale i princip zla v tomto vesmíru, Satana, chceme-li to tak nazvat.

Nyní si představme, že jsme znovu člověkem s lidským tělem, o které máme pečovat a které je daleko větší než tělo mouchy. Žijeme v tropické krajině. Ve dne v noci se neustále musíme bránit proti moskytům – tomuto bzučícímu utrpení tropických zemí. Mučí nás, když pracujeme a útočí na nás, když se bavíme; nenechají nás ani spát, pokud se neukryjeme za záclonou ze síťoviny. To však není vše. Někteří z těchto moskytů přenášejí malárii a jejich jediné bodnutí stačí, aby nás náhle učinilo bezmocnými na týdny, nebo občasně na celý zbytek našeho života.

Nuže, tytéž druhy ještěrek, které napadají a polykají mouchy na Západě, hltavě polykají moskyty na Východě. Pro moskyta je tedy ještěrka určitě zlem, zdrojem utrpení a pramenem zhouby. Ale pro nás, jako lidi, je

ještěrka tvorem velmi užitečným, vskutku pravým pozhánáním, neboť pomáhá odstraňovat z našeho okolí živé nositele malárie. Ale nyní vzniká otázka: Které hledisko je správné – hledisko mouchy, moskyta, ještěrky nebo člověka? Prohlásit, že kterékoli z nich je *absolutně* pravdivé, znamená zaujmout stanovisko, které nelze rozumově udržet, byť bychom je mohli citově ospravedlnit. To, co je zdrojem potěšení pro jednoho tvora, je neštěstím pro jiného tvora. Co je žádoucí v nějaké zvláštní souvislosti, je nežádoucí v jiné. Nezaujatý pozorovatel musí vpustit do svých závěrů princip relativity a říci, že nakonec jak dobro, tak i zlo jsou zcela relativní podle zaujatého mentálního stanoviska a to už svou podstatou musí být proměnné. To je stejně správné, jako když řekneme, že dobro i zlo jsou relativní mentální pojmy a že z hlediska vesmíru, což znamená z hlediska Světové Mysli, v nich neexistuje nic, co je neužitečné nebo zbytečné.

Předně, upřímně přiznejme, že v tomto rozmanitém vesmíru je toho mnoho, za co bychom my lidé měli být vděční, mnoho opravdu dobrého, krásného a užitečného v Přírodě, v životě a v člověku. Tvrdit, že celý život je utrpením, je přehnané. Vždyť si ani nelze vytvořit představu utrpení jinak než ve vztahu k jeho opaku, tedy ke štěstí; musí proto oboje existovat současně. Zkušenost ukazuje, že se oboje vyskytuje na tomto světě společně.

Když chápeme, že celý tento svět, a ne jen jeho část – ta část, která se nám líbí – je božským projevem, chápeme, že Bůh musí být také ve zločinci. Možná, že zločinec řídí svou vůli z nevědomosti špatným směrem, že zneužívá ze sebeklamu příležitosti a že z hrabivosti si špatně vykládá život. To však nedělá sílu, která je činná v jeho nitru, méně božskou. Musíme statečně čelit faktům

a uvědomit si, že božská vůle je za celým vesmírem; musí tedy být i za jeho hrůzou, útrapami a špatností.

Tyto věci nebyly stvořeny úmyslně, ale nepřímo se staly nevyhnutelnými, a to vnitřní nutností; karmická spojitost vesmíru přiměla nekonečné Nadjá, aby ze sebe vyzářilo řadu konečných vtělených životů. „Pád člověka“ byl pádem do oddělenosti, do množství a do omezení. Zápas a z něho vyplývající utrpení jsou vrozeny a latentní v takovém rozdělení bytí. Ježto vesmír je snahou projevat nekonečnou Mysl v konečných mentálních střediscích, vede v tom zahrnuté omezení bytí nevyhnutelně k omezení morálních hledisek; a to zase vede ke vzniku a existenci toho, co nazýváme hříchem. Ten zase přináší jako následek utrpení jiným lidem, ale i hříšníkoví. **Zápas existuje ve světě proto, že svět je rozmanitý, proto, že život byl rozkouskován do nesčíslných tvorů, kteří všichni slepě zápasí ve snaze dosáhnout něčeho, co potřebují. Již od okamžiku svého zrození postupují zjištěně a přijímají hrabivý postoj. Proto v okamžiku, kdy vznikly myriády oddělených konečných center, bylo možné předpovědět jejich válečnou budoucnost. Jejich zápas je strašlivou cenou, kterou platí za své zrození. Neboť když se v průběhu svého přirozeného vývoje vědomá bytost odlišila od jiných, poznala svou oddělenost, probudila se její síla svobodné volby a nastala možnost sporu s jinými bytostmi.**

Zpočátku není ego schopno hledět mimo dosah svých sobeckých zájmů. Tato neschopnost vede k situaci, v které vzniká smutná nevyhnutelnost sporu mezi ním a jinými jedinci stejně omezeného rozhledu. Z pocitu oddělenosti vzniká zvolna srážka, která vrcholí v prohřešení a v následující bolesti. Ego hledá slepě své štěstí na úkor

druhých, a tím vnáší utrpení do jejich života a později karmickou odplatou i do života vlastního. Zločinnost je cena za jeho svobodu. **Ego je částí božského projevu. A protože je v určitých mezích svobodné, může také svobodně deformovat tento projev – a to také v té či oné době každý z nás dělá.** Kromě toho, napětí mezi přítomnou nedokonalostí jedince a vrozenou možností dosáhnout božskost, a nevědomá, přesto však nevyhnutelná potřeba uskutečnit tuto božskou možnost, přináší rozpor, který opět plodí radost i utrpení. Život ega je rozpolcen napětím mezi tím, čím je, a tím, co cítí, že by mělo být. Takové napětí je nevyhnutelný následek jeho dvojí přirozenosti. Neboť na jedné straně je osobní a konečné, ale univerzální a nekonečné na straně druhé. Individuální jáství nastupuje sta různých cest ve svém neujasněném úsilí naplnit sebe sama. Většina z nich je zpočátku protispolečenská a sobecká.

Ego ubližuje, jeho hřích spočívá v tom, že zneužívá svou sílu, nesprávně usměřuje své city a z nevědomosti užívá zvráceně svou vůli. **Jestliže je pravda, že zlo se rodí v okamžiku, kdy se člověk odloučí od Nadjá, pak jediným radikálním lékem je, aby se znovu spojil s tímto vždy čekajícím zdrojem.**

Každé ego se snaží doplnit sebe, rozšířit sebe zištným postupem v nevědomém hledání své skryté jednoty se všemi ostatními. Proto sleduje vývoj, který se nakonec během jeho dlouhé cesty vyvine v trojitý proud: v pohyb, který se projevuje jako fyzický; v pohyb, který se projevuje jako intelektuální a v pohyb, který lze prozatím nazvat duchovním. Ve fyzickém směřuje ven, dotýká se nízkých, temných hlubin nevědomosti a zla, ztrácje se na čas v iluzi takzvané

„hmoty“. To je takzvaný sestup Ducha do Hmoty. Ale veškerá „hmota“ není nakonec ničím jiným než objevením se určité myšlenky určitému mysliteli nebo kosmické myšlenky kosmickému mysliteli. Je to Mysl, pozorující se v přestrojení. Tužby mocně přibývají na této první cestě, ale ubývají na třetí. **Intelektuální vývoj přináší nejdelší cestu a připravuje největší zápasy. Neboť na prvním stupni je ego pouze žádostivé, ale na druhém stupni připojuje další vlastnost tím, že je bádavé. Dříve bylo pouze chtivé zmocnit se života, nyní se na něj stává zvědavým. Ze spojení těchto dvou vlastností se rodí ještě větší zlo, zákeřné zlo, které může vytvořit jen lidská lstivost. Ale po velkém utrpení a mnoha bolestech vyjde z něho také první nespokojenost se sebou samým a s životem; první odhalení, že zlo lze přemoci jen přemožením sebe sama. Takto dosahuje obratu svého dlouhého vývoje a přichází bod, kde vyvinutím a užitím své vlastní inteligence obrací svou tvář a nastupuje cestu domů. V duchovním vývoji ego postupuje do nitra a konečně uskutečňuje hledané sjednocení, když se vrací s plným vědomím k Nadjá.**

Kdyby pohyb ega nebyl omezen, kdyby jeho vůle byla plně svobodná, pak by uvrhlo všechny věci do zmatku a skončilo vlastní existenci v sebezničení. Kdyby bylo plně řízeno osudem, kdyby nemělo částečnou svobodnou vůli, kterou má, pak by se stalo pouhým automatem, loutkou a skončilo by svou existenci v živoucí smrti. V tom můžeme postřehnout nekonečnou inteligenci, která činí náš vesmír tím, čím je, to jest, uspořádanou soustavou. Veškerá oddělenost, veškeré zlo, veškerý zápas, všechno sobectví a veškerá nevědomost vznikají během

tohoto objektivizujícího pohybu mysli navenek. Celá jednota, veškerá dobrotivost, všechen souzvuk a všechna moudrost vznikají během jejího pohybu do nitra a zpět. Konflikt mezi těmito dvěma silami, mezi silou oddělující a spojující, je neustálý, ale v některých kritických přechodných obdobích vývojové karmy se jasně zvětšuje v rozsahu a stává se historický svým významem. Světová válka je strašlivým vývojovým obratem pro miliony lidských bytostí.

Vítězství dobra

Jestliže nekonečná Inteligence věděla, že neustálá hra protichůdných sil se musí stát nevyhnutelným rysem projeveného života; jestliže musela připustit, aby existovalo to, co my lidé považujeme za zlo a utrpení; a jestliže bylo samotnému vesmíru vůbec dovoleno, aby existoval jako karmicky řízená, sama se vyvíjející a svébytná soustava, věděla rovněž, že vývojový proces přivede všechny tyto hřešící a trpící tvory k bodu, kde odhodí svůj hřích a stanou se obětavými spolupracovníky v kosmickém řádu, a že takto povede zmizení karmických příčin utrpení ke zmizení utrpení samého. Jestliže světový proces nutně zahrnoval oddělenost a ta na některém ze svých stupňů zahrnovala sobeckost a sobeckost zase zahrnovala zlo a utrpení, je rovněž pravda, že v dřívějších, stejně jako v pozdějších obdobích tohoto procesu není sobeckost přítomna, a proto také zmizí zlo a bolest. Nejsou to věčné, ale pouze dočasné fáze existence.

Můžeme si tedy být jisti, že Světová Mysl stanovila meze těmito dvěma strašidly. Zlo je pomíjející. Nakonec se zničí samo. Má pouze záporný život. Představuje ne-

vidění toho, co jest, nepracování v harmonii, nepochopení pravdy. Zlo je zkrátka nedostatek správného chápání, příliš daleké zbloudění od pravého bytí, nepřiměřeného chápání života. Když je dosaženo insightu a tyto nedokonalosti jsou opraveny, ustane činnost zla a ono zmizí.

Poznali jsme již, že když Jediná Existence vyzářila myriády menších existencí, vytrysklo zlo přirozeně jako jeden z dočasných vztahů mezi nimi. Když se beztvará Mysl promítla do nesčíslných pomíjivých a kontrastujících tvarů, vstoupilo sobectví – s celým svým smutným průvodem hříchů a žalů – nevyhnutelně na chvíli v bytí z připoutanosti k oněm tvarům. Ale musíme si všimnout, že **zlo netvoří součást světské zkušenosti ega proto, že je světu vrozené, ale proto, že je v iluzích vzniklých v egu kontrasty a omezením světa; zkrátka, že zlo je v osobnosti, ne v okolí.** Když osoba v sobě překoná zlo a odchází do vyšších světů, které lépe odpovídají jejím vyšším časo-prostorovým vjemům, je zde nezbytně stálá převaha jiných, kteří na planetě zůstávají, v nichž je zlo stále ještě silné. Tato převaha se zdůrazňuje přirozeným vzrůstem obyvatelstva geometrickou řadou s tím nešťastným následkem, že kvantitativní množství zla vzrůstá také, protože se množí ti, kteří jsou ovládáni sobeckostí.

I když nakonec vítězí dobro nad zlem, když se konečně skončí pouť ega na třetí, duchovní cestě, nevidíme toto konečné vítězství přirozeného procesu vývoje, neboť probíhá v říši mimo náš dohled. Nemůže se plně uskutečnit, pokud jsme ještě v tomto časo-prostorovém světě nízkého stupně. Plody vítězství se nám podávají jen na úrovni vyššího vnímání. Náhrada za těžké zkoušky pozemského života je nakonec v životě nadpozemském. Ani fakta minulých dějin, ani přítomné pozorování,

ani tvrzení skrytého učení nepotvrzují víru, že lze dosáhnout naprosté dokonalosti, pokud je člověk vázán ke konečnosti těla a musí nutně žít za podmínek smyslového omezení, které mu toto tělo ukládá. Jistěže může dosáhnout rozsáhlého stupně osvobození od některých omezení a po určitých cestách se těsně přiblížit k dokonalosti, ale dále mu sama přirozenost naší ubohé planety uzavírá cestu. Ošklivé zápasy a děsivá utrpení života na ní nejsou na žádné jiné. Ty opět vznikají, protože naše vnímání je tak ubohé, tak konečné a tak omezené – zkrátka, protože jsme tak *nevědomí*. Vše, co je konečné, tedy vše, utvořené na naší zvláštní časoprostorové úrovni, je nutně nedokonalé. Proto může člověku náležet osvobození od všech omezení, jestliže si je zaslouží, jedině když je oproštěn od přítomného pozemského těla a dosáhl vědomí nadmyslového neproměnného života. Neboť jedině pak se může plně osvobodit od všech časových a prostorových vlivů. Teprve až rozřeší tajemství času, jenž svou podstatou náleží k jeho pozemskému životu, bude mu dovoleno rozřešit tajemství Nekonečného Trvání, které svou podstatou náleží k jeho nadpozemskému životu.

Hledíme stále na vesmír v malých kouscích a úlomcích, kdežto Světová Mysl se na něj dívá jako na jediný Celek. V běžné řeči: jedině Bůh zná vše. Kosmický proces má význam v tomto integrálním smyslu, který naše oči vždy přehlédnou, protože se soustřeďují na kousky. Avšak je úplný a okamžitý ve vědomí Světové Mysli. **Dějiny člověka jsou úsilím uskutečnit v čase a prostoru to, co již existuje jako harmonická jednota ve vědomí Světové Mysli.** Jak zlo, tak jeho vyhlazení existují v ní současně, a kdybychom se mohli účastnit onoho

nepochopitelného vědomí, mohli bychom pak ospravedlnit temné cesty Boha před zoufalým člověkem. V tomto vědomí je neuvěřitelný Vše-čas, v němž se vše děje v témže okamžiku, a ne rozděleno na dříve a potom. Když chápeme, co čas znamená, že minulost, přítomnost a budoucnost jsou výrazy, které mají spíše praktickou nežli filosofickou pravdu, že jsou to modly, jejichž uctívání je příčinou toho, že zapomínáme na bezčasou skutečnost, která je jejich základem, začínáme osvobozovat mysl od staré iluze. Začínáme rovněž chápat, že přemýšlet o vesmíru, jakoby jednou náhle začal svou existenci naprosto z ničeho, nemůže být správné.

Na existenci vesmíru v čase je třeba pohlížet, má-li se na ni pohlížet správně, jako na jednotu věčného Nyní, Tehdy a Vždy; na jeho existenci v prostoru jako na jednotu neohrazeného Zde, Tam a Všude. Neexistuje žádný skutečný začátek, stejně jako neexistuje žádný skutečný konec jeho dějin. Nepočítaný a nekončící vesmír není, již pro svou přirozenost, pevnou věcí, stvořenou v čase, nýbrž činným procesem, pracujícím současně s časem, věčné tvoření Světové Mysli. A protože je činným mentálním procesem a ne pevnou hmotnou stavbou, snaží se v něm všechny věci a všechny bytosti bez výjimky, ať naprosto nevědomě, nebo s plným vědomím, dosáhnout své vnitřní skutečnosti; jak tato snaha pokračuje, pozvedne je nezbytně nad tuto pozemskou sféru omezených časo-prostorových vjemů.

Jestliže Světová Mysl vidí konec vedle začátku, podnikání spolu s jeho splněním, dosažený cíl současně s dočasným zápasem, neupadejme do omylu, že z nás dělá pouhé automaty. Jsme tím, čím jsme – nadsmyslové vjemy. Mysl je jediná skutečnost. Všechny lidské před-

stavy se vracejí nakonec k té zvláštní mysli, která je zplodila. Podobně se musí nakonec vrátit všechny lidské individuality k Světové Mysli, protože jsou jejími představami. Vesmír je jen věčnou činností Mysli v jejích konečných představách. Život lidský není ničím jiným než těžkou prací těchto představ dosáhnout a uskutečnit svůj nekonečný Zdroj. Duchovní neboli třetí stezku vývoje ega můžeme správně nazvat „návratem domů“.

Jak to, že mohou vůbec vznikat tyto myšlenky zla, když Nadjá je svou přirozeností čisté a dobrotivé? Nevidíme ohromné komplikace, které obsahuje taková odzbrojivě jednoduchá otázka. Žijeme poutáni relativistickým názorem na jediný polopochopený časoprostorový řád bdělé zkušenosti a přece žádáme dokonalé a úplné vysvětlení tajemství, jakými je utrpení a zlo, jejichž plné vztahy nemůžeme chápat, protože přesahují všechny možné časové řady relativity. Jediná odpověď vůbec pochopitelná pro lidskou mysl je, že zlé myšlenky vznikají jedině na povrchu Mysli, jedině v nesčíslných, ale naprosto pomíjivých tvarech a jevech, které přijímá. Nebeská přirozenost Mysli zůstává sama nezměněna, neposkvrněna a nedotčena takovými myšlenkami. Je jako nesmírný oceán, jehož povrch je hřištěm myriád vln, valících se hněvivě nahoru a dolů, ale jehož ohromné těleso je naprosto tiché a nepohnuté. Právě tak jako přirozenost oblohy zůstává stejná, byť přes ni přecházelo sebevíce černých mraků, tak zůstává původní čistota Nadjá neporušená lidskými myšlenkami, city a vášněmi, které přecházejí přes osobnost, jež je jeho projekcí.

Zlo a utrpení, zápas a odpor se objevují pouze na úrovni tvaru, oddělenosti a iluze. Nejsou přítomny ve věčně dokonalém bytí Nadjá, které dlí v oblasti

ideální jednoty, kam by nikdy nemohla vstoupit žádná disharmonie ani spor. Člověk je může v sobě přemoci, vystoupí-li na vznešenou úroveň Nadjá. Musíme si stále připomínat, že za závojem našeho nynějšího časo-prostorového vnímání existuje neposkvrněný svět bytí, kde vůbec neexistují tyto temné stíny. Opravdu existuje skryté království nebeské, kde naše nejlepší a nejkrásnější naděje mohou nalézt ryzí uskutečnění. Valící se proud evoluce nás neúprosně, ač nepozorovaně, unáší k tomuto velkolepému cíli, zdokonaluje nás bolestmi a chybami, které jsou dočasně neodlučitelné od určitého stupně existence. *Toto* je náš nádherný osud; nic menšího ani nižšího nás nakonec nemůže zadržet. Spása je pro všechny, ne pro několik samolibých nebo domýšlivých.

Satan

Jaké je skutečné místo zla ve vesmíru? Na tuto otázku můžeme nalézt pravdivou odpověď, jen když o ní budeme uvažovat jako o části božského řádu vesmíru. Cokoli se děje ve vesmíru dnes nebo se bude dít zítra, neděje se mimo božské vědomí, a proto neunikne moci božských zákonů.

Chápání otázky: „*Jaké je skutečné místo zla ve vesmíru?*“ je zatemněno pro naši mysl tím, že se nena-máháme definovat své používání slova „zlo“. Měli bychom odmítat jak popření, tak přijetí existence zla, dokud jsme neprodiskutovali otázku: „Co míníte slovem zlo?“

Cokoli, co vytváří stav konfliktu uvnitř nebo vně živého tvora, a tak narušuje nebo ničí jeho štěstí, je „zlem“ pro tohoto tvora. Může to pramenit z toho, že nějaké zvíře uposlechne své choutky, že nějaká lidská bytost se

chová špatně, nebo z nějakého násilí Přírody. Může to být následek nějaké události, nějakého činu nebo vztahu mezi nimi. Ačkoli je toto zcela pravdivé, je to pravdivé jenom v omezeném a relativním smyslu. Faktem je, že každý tvor vytváří svým myšlením zlo dané situace.

V případě lidí, cokoli je nepříjemné jejich lidskému hledisku, nepohodlné jejich lidskému sobectví, cokoli se přičítá jejich lidským tužbám nebo je bolestivé pro jejich lidská těla, je obvykle považováno za zlo. Zlo ve světě je takové pouze relativně a částečně, nikdy absolutně a věčně. Je to zlo v určitou dobu nebo na určitém místě nebo ve vztahu k určitému tvorů. Tento princip relativity myšlenek vede k podivným výsledkům. Jedním z prvních je, že něco může být zlé z hlediska jednotlivce, nalézajícího se v určitých okolnostech a v určité době, ale nemusí být zlé ze stanoviska univerzálního. Karel Veliký svým mečem prosekával cestu katolické kultuře nevzdělanou Evropou. Když se ale tato kultura stala příliš úzkoprsou a nesnášenlivou, turecké hordy, které vtrhly do Cařihradu, zničily klasické texty, tak dlouho shromažďované v byzantských knihovnách, zahynaly jejich držitele do Itálie, a tak uvolnily cestu do Evropy novým silám, které značně podpořily rozvíjející se hnutí renesance. V obou těchto případech válečné „zlo“ mělo za následek „dobré“ kulturní výsledky.

Božská idea se projevuje prostřednictvím lidských slabostí stejně jako prostřednictvím lidských ctností. V tomto smyslu je někdy zlo naším učitelem. Bylo by velmi cenné spočítat případy, kdy potíže vedly k našemu skutečnému dobru a kdy zármutek se ukázal být mírem v přestrojení. Po projití zkušenostmi temnější stránky života jsme lépe připraveni přejít k jasnější stránce, ke které

nás vede. Jednou z náhrad válečných utrpení, způsobených jinými lidmi, je, že probouzí mnoho lidí a přivádí je na cestu hledání významu utrpení a života samého. Zlo, které se jeví být zlem při prvním pohledu na události, může zmizet při pohledu druhém. Je to proto, že v řádu univerzálního života existuje konečná správnost.

A tak se dostáváme k vysvětlení pojmu Satana.

Znovu ocituji to důležité, co jsme si již dříve uvedli v této nauce: „Zlo je pomíjivé. Nakonec se zničí samo. Má pouze záporný život. Představuje nevidění toho, co jest, nepracování v harmonii, nepochopení pravdy. Zlo je zkrátka nedostatek správného chápání, příliš daleké zbloudění od pravého bytí, nedostatečné pochopení života. Je-li dosažen insight, a jsou opraveny tyto nedostatky, ustane zlo ve své činnosti a zmizí. Mystik, který proniká do hlubokého nejvnitřnějšího jádra bytí, nenalézá tam žádné zlo.“

Můžeme si být jisti, že kdokoli se pokouší probudit nenávisť vůči dobru a roznítit hněv proti pravdivému, propůjčil se temným silám Přírody. Tyto temné, zlé síly, existují jak mimo člověka, tak i v něm. Tito „nevtělení“ jedinci působí v neviditelném světě a za určitých abnormálních podmínek se mísí mezi žijící lidi, aby ovlivňovali jejich myšlenky a činy nebo aby bránily jejich duchovnímu pokroku.

Jeden příklad za všechny. V pozadí Hitlera pracovaly jiné bytosti než lidské. Nacistické hnutí bylo inspirováno zlými nevtělenými bytostmi. Všechny byly satanské. Proto všude rozšiřovaly lži, útlak, krutost, materialismus, chamtivost a ponižování. **Nebyla to ani tak arogantní agresivita a násilná brutalita, kterými se nacisté snažili ukřižovat lidstvo. Bylo to spíše jejich**

popření spravedlnosti, jejich odpor k duchovnosti a pohrdání pravdou, čím se pokoušeli přibít lidskou rasu na kříž bezpříkladného utrpení. V nehlubším jádru nacismu spočívala nepopsatelně černá ohavnost, nerosvratelně horší než kterákoli morová rána, která kdy zasáhla lidstvo. Vyvěrala totiž z ďábelských oblastí, z gigantického masového útoku neviditelných temných sil, které doufaly, že zničí duši a zotročí tělo člověka. Tento nebezpečný zásah zlých duchů do záležitostí našeho světa se neudál nikdy předtím v tak velkém měřítku. Dá se říci, že lidstvo uniklo jen tak tak nejstrašnějšímu pádu ve své historii. Kdyby byli nacisté vyhráli, každý duchovní ideál by byl zardoušen, každá duchovní hodnota umlčena.

Ale to vše nestaví tyto nepřátelské síly na stejnou úroveň se silou dobra ve vesmírném zápase; hrají svou nutnou roli a nemusíme je považovat za nepředvídaná selhání nebo zlé nehody v božské myšlence. Zlé síly jsou vždy agresivní, protože se vždy musí snažit zničit to, co nakonec zničí je. Jedině dobro přetrvává. Je v samé povaze zlých bytostí i zlých myšlenek útočit jedna na druhou a nakonec se vzájemně zničit. Ale jejich síly jsou přísně omezeny a jejich protivenství, je-li přemoženo, skutečně napomáhá rozvíjet dobro v nás. Nemusíme váhat uvěřit, že dobro nakonec vždy zvítězí *a vždy přežije zlo*, že **žádný druh zla nemá svou nezávislou existenci, ale všechny druhy zla jsou pouze relativními aspekty existence. Avšak tento boj mezi dobrem a zlem a toto vítězství dobra nad zlem může existovat pouze v každé jednotlivé bytosti. Neexistují a nemohou existovat v kosmu jako v celku, neboť ten sám je projevem Boha. Zde převládá pouze boží vůle.**

Zlí lidé a zlí duchové existují, ale zda existuje nezávislý princip zla, je jiná věc. Kdokoli věří ve věčnou existenci Boha a připouští věčnou skutečnost zla, bude toto zlo musit sledovat k jeho zdroji. Jestliže tento zdroj zla je osobností nebo principem stejně starým jako vesmír, principem, který s ním přetrvává, pak jeho nepřátelská vůle pracuje navzdory Bohu, pak tedy jsou ve skutečnosti dvě svrchované bytosti. Závěrem tohoto postoje pak je, že božská síla věčně zoufale bojuje proti síle satanské a že tato síla je na ní naprosto nezávislá a věčně v opozici k ní. Avšak logické požadavky jednoty nedovolují takovýto nemožný závěr. Zbavuje to Boha jeho velebné všemohoucnosti a představuje dualismus, který vrhá přemýšlivé věřící do hlubokého dilema.

Tak jako filosofie říká, že člověku podobný pojem Boha je vhodný pouze pro nezralé intelligence, tak také říká, že člověku podobný pojem zla, personifikovaný osobou Satana, je rovněž pro nezralé intelligence. Individuální zlé vlivy existují, existují dokonce individuální zlí duchové a ti někdy představují překážky pro hledajícího. Ale **největší překážka** nepřichází z bytosti zvané Satan, **přichází z vlastního srdce aspiranta, z jeho vlastních slabostí, z jeho vlastních špatných myšlenek. Nesmí připustit, aby uznání existence těchto neviditelných sil zakrylo přiznání vlastní prvořadě zodpovědnosti.**

A tak by bylo nesprávné říkat, že Nejvyšší vytváří zlo. Tvoří ho člověk; Nejvyšší to pouze dovoluje. Kdyby tomu tak nebylo, mohl by si člověk dělat nárok na to, že není osobně zodpovědný za své špatné činy. I když lidská individuální vůle je zahrnuta a podřízena mocnější vůli Přírody (Boha), má stále ještě nezávislost vybrat si sílu k tvoření a svobodu k jednání v daných mezích.

Není v tom žádný rozpor, připustíme-li, že zlo ve své bezprostřední povaze existuje a že má široký rozsah a hroznou moc, kdežto ve své konečné povaze je spíše nepřítomností dobra. Zkušenost to potvrzuje. Zlo existuje. Existuje však jako naše lidská *idea* ve smyslu relativním. Není ani více, ani méně skutečná než kterákoli z našich jiných idejí. Mentalismus zde nehlasá žádné nové učení. Ve středověku Tomáš Akvinský tvrdil, že hřích je nepřítomnost dobra. Ještě dříve Plotinus dokazoval, že sama nekonečnost Boha musí zahrnovat nedokonalosti, jako jsou zla morální a fyzická, a že místo aby porušovaly všemohoucnost Boha, ve skutečnosti dokazují Jeho nekonečnost.

Je to dlouhá a úmorná cesta, ale faktem zůstává, že dokud lidé nedosáhnou pokročilého stupně vývoje, nepoučí se jinak, než tím, že si vezmou k srdci poučení z nesnází a utrpení, tím, že si zapamatují, že neštěstí následuje v patách za chybným jednáním a zlým činem. Dříve či později se setkají s následky minulých zlých nebo pošetilých činů.

Oheň lze používat na pečení jídla nebo na upalování člověka u mučednického kůlu. Oheň sám o sobě není zlem, ale jeho použití nebo zneužití je dobré nebo špatné, a to zase záleží na impulsech, které pracují v lidském srdci, na tendencích, které si přinesl z minulých životů. Takto jsou zlé síly nakonec našimi vlastními zlými myšlenkami. Svět bude osvobozen od zla, jakmile člověk osvobodí svou mysl. Mysl je činitelem, kterým je práce karmy uskutečňována. Není třeba volat žádnou mimokosmickou nadpřirozenou bytost, abychom vysvětlili, jak jsou lidské činy spláceny.

Svoboda a osud člověka

Již dříve bylo poukázáno na to, že se vesmír nemohl projevit bez projevení párů protikladů, jako světlo a tma nebo život a smrt. Tato dualita je nevyhnutelně vrozená jeho uspořádání. Je tedy také nevyhnutelným doprovodem naší lidské existence. Ve fyzickém těle nás lákají příjemné nervové reakce, abychom jedli a udržovali jeho existenci; ale je také postaráno o bolestné reakce, aby nás odradily, například od pití zhoubných kyselin. Je proto zbytečné očekávat, že v těle, zbudovaném na protikladných napětích, budeme tak šťastni, že budeme zažívat po celý život pouze jedno z nich – tedy to, co je nám příjemné. Krátká úvaha nám ukáže, že se podobná dualita uplatňuje i v našem mentálním a citovém životě. Hledat nemožné jednostranné dokonalosti znamená vyhledávat zklamání. Stejně jako nelze nazvat zlými ty síly zimy, které spálí listy stromů, tak nelze nazvat zlým bořivý element v Přírodě, který ničí tvary jedinců, národů, civilizací a pevnin, když dosloužily svému účelu a nadešel čas rozkladu. To se nemá pokládat za vítězství zlých sil, ale za projev jedné strany párů protikladů.

Bylo by nesmyslné žádat, aby svět byl prost utrpení. Představte si, co by se stalo ruce, vložené náhodou do ohně, kdyby nebylo nervového systému, který by uvědomil majitele ruky varovným signálem bolesti. Byla by úplně zničena a její užitečnost navždy ztracena. Zde bolest, třebaže krutá, by působila jako přestrojený přítel, jestliže by přiměla majitele, aby vytáhl ruku z ohně. Pokud utrpení chrání fyzický život, lze je ospravedlnit v univerzálním plánu věcí. Jak se to má s ochranou morálního života? Na nynějším vývojovém stupni naší etické

existence zaujímá bolest místo, které je sotva méně užitečné – a často užitečnější – než místo, které zaujímá radost. Ale náš egoismus nás zaslepuje k tomuto faktu. Jestliže neudělá bolest nic více, než že nás vyburcuje z tuposti, do které většina z nás obvykle upadá, učiní něco, co stojí za to. Platon dokonce zdůraznil, že je neštěstím pro člověka, když unikne zaslouženému trestu. Trest může koneckonců probudit v člověku poznání, že spáchal zlo, a tak očistit jeho charakter. Kromě toho, bolest zlomí lidskou krutost, pýchu a chtíč, které jsou sotva přístupny pouhé slovní důtce. Bolest, kterou způsobí například karmická vyrovnávací činnost pyšnému pocitu „já“, není opravdu o nic více trestem než bolest, kterou působí chirurg, který otevírá nádor svým nožem. Utrpení je největším učitelem člověka. Neboť to, **co se člověk nechce naučit rozumem, musí se naučit bolestí.** Ten, kdo nechce myslet, musí trpět. **To, co by se mohl naučit v několika minutách úvahou, bude do něho vbičováno během několika let bolestí.** Mnohá rána padne na hlavu člověka jen proto, aby do ní dostal jedinou ideu. Smyčky karmy, které se zaplétají kolem provinilce, jsou zde především jako přirozené následky jeho činů a ne jako trest. Čas ho vychovává a vyvíjí, aby chápal to, co je správné. Když se pokorně postaví tváří v tvář k zodpovědnosti za své vlastní minulé chyby, může pochopit, kolik ze svých trápení si zasloužil. Tam, kde nemůže vystopovat příčinu ke své přítomné osobnosti, musí nezbytně věřit, že leží v jeho předešlých osobnostech.

Nikdo si rád neukládá kázeň, a proto se každý musí podrobit kázni, kterou ukládá karma. Proto bolest a utrpení k nám přicházejí zejména působením karmy. Jejich semena mohla být zasetá v přítomném životě a ne

nutně v životě minulém. Většina lidí, když přijímá nauku o karmě, dělá velikou chybu, že odkládá působení karmy do budoucích vtělení. Pravda je, že následky našich činů se nám dostavují, je-li to možné, v témže zrození, v němž jsou spáchány. Uvažujeme nesprávně o karmě, jestliže o ní uvažujeme jako o něčem, co ponese plody v nějaké daleké budoucí existenci. Neboť každým okamžikem tvoříme děj okamžiku příštího a každý měsíc utváříme měsíc následující. Žádný den není odloučen a osamocen. Karma je nepřetržitý proces a nepracuje s odkladem. Je zcela nesprávné považovat ji za nějaký druh posmrtného soudce! Někdy však není možné odčinit následky v mezích zvláštních okolností tohoto zrození. V takových případech – a jedině v takových – zakoušíme následky v pozdějších zrozeních.

Dokonce i ti, kteří přijímají dvojitou nauku o převtělování a o karmě, kterou si sami tvoří, nauku, která je nejrozumnější ze všech nauk a která vysvětluje střídavé změny lidského štěstí, i tito lidé mají zřídka jasno o správném praktickém postoji, který by měli zaujmout jako důsledek této víry. Musí nejprve pochopit, že **pokud zlo trvá, musíme přijímat jeho existenci jako nutnou cenu za sebeomezení emanace z Nekonečného do konečného; nemusíme však vlídně snášet jeho činnost. I když věříme, že karma pracuje, aby nakonec provedla někdy přibližnou, někdy přiměřenou spravedlnost, nemusíme proto stát například nečinně stranou při útočném bezpráví v pasivním spoléhání na její činnost. Karma totiž potřebuje používat nástroje a její účinky se neobjevují náhle ve vzduchu. Nesmíme se proto vyhýbat, jsme-li povoláni, aby-**

chom spolupracovali s jejími činnostmi a uváděli do pohybu ty příčiny, které mohou vytvořit její reakce.

Další bod pro pochopení této dvojité nauky je místo svobodné vůle v jejím praktickém použití. Oslabujeme se totiž a křivdíme pravdě, jestliže věříme, že všechny události jsou nezměnitelně stanoveny, že naše zevní životy jsou neměnitelně předurčeny a že nemůžeme nic dělat, abychom zlepšili situaci, ve které se nacházíme. Je pravda, že **jsme nuceni se pohybovat v okolnostech, které jsme vytvořili v minulosti, a v podmínkách, které jsme zdělili v přítomnosti, ale je rovněž pravda, že máme úplnou volnost, abychom je pozměnili. Svoboda existuje v srdci člověka, tedy v Nadjá. Osud existuje v jeho povrchním životě, tedy v jeho osobnosti.** A ježto člověk sám je složen z těchto dvou bytí, není správný ani postoj zcela fatalistický, ani postoj plně svobodné vůle, a vnější život člověka se musí také skládat ze svobodné vůle a z osudu. Žádný člověk, ať je jakkoli vyvinutý, nemá plnou vládu nad svým životem, ale není jím ani zcela zotročen. Žádný čin není ani zcela svobodný, ani zcela určený; každý má tento smíšený dvojitý charakter. Obdobně **všechny prvky dědičnosti, výchovy, zkušenosti, karmy (jak kolektivní, tak osobní), svobodné vůle a okolí společně působí, aby vytvářely jak zevní tvar, tak vnitřní složení života, který máme žít.** Vyšíváme gobelín svého osudu, ale druh, barva a kvalita nití, které používáme, je nám vnucena našimi minulými myšlenkami a činy. Naše existence má zkrátka zpola nezávislý a zpola předurčený charakter. Karma přiznává člověku dostatečnou svobodu, aby vytvářel sebe a své okolí. Jedinec působí svým vývojem na své okolí nebo je obohacuje, napomáhá Přírodě nebo jí

překáží; opak je stejně pravdivý. Karma neříká, že musíme čekat jako rozedraní žebráci přede dveřmi osudu. **Naše svobodná vůle v minulosti je zdrojem našeho přítomného osudu, stejně jako svobodná vůle v přítomnosti je zdrojem budoucího osudu. Z toho vyplývá, že nejmocnějším činitelem obou je naše vlastní vůle.** Jak temný fatalismus, tak přílišná sebedůvěra jsou nemístné. **Nikdo nemůže uniknout své zodpovědnosti za tvoření svého vlastního vnitřního názoru a vnějšího okolí tím, že dává vinu něčemu nebo někomu jinému.**

Každý by měl studovat své chybné činy a zjišťovat v sobě jejich původ. Nechť upřímně přizná svou částečnou zodpovědnost a nechť se vydá, aby napravil, co může! Je to bolestné, ale je to lepší, než když setrvává v iluzích, z nichž ho mohou později strhnout k zemi přísná napomenutí nebo utrpěná zklamání. **Jakmile jsou jednou řady myšlenek nebo činů dostatečně silné, pak jejich karmický výsledek je stejně nevyhnutelný jako obrázek na exponovaném fotografickém filmu. Jakmile dosáhne karmická síla jistého impulzu, nelze její další pohyb již zastavit, i když ho lze pozměnit. Proto je filosofickou zásadou ničit nežádoucí bujení v zárodku, a tak potlačit karmické síly dříve, než se stanou neúprosně rozhodné. Myšlenka, která nedosáhla určité plnosti vzrůstu a síly, nevydá karmické následky.** Takto je naznačena důležitost zničení nesprávných myšlenek v době jejich vzniku. Proti vlastní špatné náklonnosti nebo špatným hnutím v národě lze bojovat tím, že je přemůžeme v počátečních stupních, než nashromáždí působivou sílu. Je totiž snadnější zabrzdit je v

začátku, když jsou poměrně slabé, než později, když jsou poměrně silné.

Přesto musí filosofický žák chápat, že má-li se někdy prudce postavit na odpor rozhodnutím karmy, je rovněž správné, aby se jindy před nimi odevzdaně sklonil. Neboť jestliže se nenaučil, jak se něčeho vzdát, když je moudré se toho vzdát, pak mu každé mylné úsilí udržet se proti těmto rozhodnutím přinese jen další zbytečnou bolest. Neměl by se proti nim slepě bouřit. Jak pochopit, který směr nastoupit, je něco, co musí sám posoudit. To mu nemůže říci žádná kniha, ale jen jeho intuice, držena v příslušných mezích rozumem, nebo jeho rozum, osvícený intuicí.

Věčné Nadjá chová všechny nespočetné vzpomínky svých spřízněných osobností takřka rozpuštěné, takže jsou a přece nejsou. **Nadjá si „přeje“ jen to, co si člověk karmicky zasloužil během postupných životů, a to je vždy to, co ho spravedlivě odškodní za vlastnosti, které projevoval svými činy. A protože Nadjá je zdrojem tohoto karmického vyrovnání, lze říci, že každý člověk je vpravdě svým vlastním soudcem. Nesmí se totiž nikdy zapomenout, že v základě je Nadjá jeho vlastním ústředním jástvím; není tedy něčím jemu cizím nebo vzdáleným. Ten, kdo se domnívá, že karma je síla vnější k jáství, která nemilosrdně pronáší svá rozhodnutí, jimž se musíme bezmocně podřídit, nechápe její skutečnou přirozenost. Naopak, na základě faktu, že celý svět je mentální, je karma silou pracující ve všem a každém. To dává jasný závěr, že vše, co se člověku stane, stane se mu ze skryté vůle jeho vlastního nejvnitřnějšího bytí. Z tohoto stanoviska nejsou utrpení, která musí snášet, zlem v nej-**

vyšším smyslu, ale jen v bezprostředním; a to, co se zdá, že je slepá, vnější a nemilosrdná síla, je skutečně síla vědomá, vnitřní a očišťující.

Z tohoto širšího hlediska je nejlepší karmickou odměnou za správné činy pozvednutí charakteru, které za nimi následuje, stejně jako nejhorším karmickým trestem za špatné činy je úpadek charakteru, který se jimi zvětšuje. Mentalismus činí myšlenku nade vše důležitou, a tak je tomu i zde. Neboť karma má dvojitý charakter. **Každý čin vyvolává jak fyzickou reakci, tak psychologický sklon čin opakovat.**

Myšlenka má sklon k tomu být tvořivou a dříve nebo později přináší karmické ovoce v celkovém okolí člověka. To je pravdivé i o jeho morálním životě. Zde však se nemusí vždy přeměnit jeho myšlenky v činy, aby se staly karmicky působivými. Jestliže mají dostatečnou intenzitu a jestliže pokračují po dosti dlouhou dobu, přinesou nakonec přiměřené výsledky i ve vnějších okolnostech. To lze objasnit názorným příkladem. Jestliže člověk někoho vytrvale a intenzivně nenávidí, dokonce až do toho stupně, že si vřele přeje jeho smrt, ale nemá odvalu tohoto člověka zabít ze strachu z následků, pak jednoho dne budou na něj jeho vražedné myšlenky zpětně působit vyrovnávacím způsobem. Může pak sám zakusit násilnou smrt nebo se stát obětí osudné nehody nebo trpět nemocí, která je stejně sžíravá pro jeho tělo, jako byla jeho nenávisť pro jeho charakter. Ačkoli tedy není skutečně vinen spácháním vraždy, podstupuje fyzický trest za to, že *myslel* na vraždu.

Z téhož důvodu se mohou chorobné zvyky myšlení projevit jako chorobné stavy těla. Lékař může správně vidět bezprostřední fyzickou příčinu takového stavu, ale

nevidí základní mentální příčinu, kterou může být přílišný hněv, chorobná nenávisť, přemáhající strach, nezřízený chtíč nebo trvalé zášti. Samozřejmě nesmíme přeskočit k nelogickému závěru, že každý, kdo trpí nemocí, přemýšlel v minulosti nebo přítomnosti negativně. Tělo má své vlastní hygienické zákony, které nelze beztrestně přestupovat, i když většina přestupků se obvykle děje z pouhé nevědomosti.

To vše je možné, protože základ existence je mentální. **Tvořivým činitelem karmického procesu je sama mysl. Je tedy nutná změna myšlení, jestliže se její činnost vůči nám má zásadně změnit.** Ten, kdo se nemůže odhodlat, aby uvěřil takové možnosti, by měl uvážit, jak často zešedivěly vlasy citových žen, když uslyšely neočekávané nepříznivé zprávy nebo když se znenadání setkaly s děsivou situací. Změna sama je čistě fyzická, protože vlasy, kůže, svalstvo a krev se tvoří a vyživují ze společného základu, kdežto příčina změny je čistě mentální, protože vše, co se před změnou děje, je vstoupení nové představy do vědomí.

Je však na místě podotknout, že výklad karmy uznává, že zcela osamocený jednotlivec je pouhým tvorem naší obrazotvornosti, že život každého člověka je propleten s životem celého lidstva až k planetárnímu rozsahu, a tak to znamená, že „já“, **jedinec, se podílím na karmě vytvořené všemi ostatními jedinci, a tito se zase podílejí na karmě mé. Existuje však rozdíl v dostávání výsledků z obou podílů: „já“ dostávám z výsledků své vlastní, osobní, minulé činnosti podíl největší a z výsledků činnosti ostatního lidstva podíl nejmenší.**

Nebude na škodu malé shrnutí o tomto důležitém principu – o karmě.

Doslovný význam slova karma je „činnost“ a jeho aplikovaný význam prostě znamená, že karma člověka je jeho vlastní činnost. Člověk takovým, jaký nyní je, se zformoval sám svými vlastními činy – pojem karma ve svém původním významu zahrnuje i mentální činy. Karma je zkrátka síla Světové Mysli, která reguluje, obnovuje a nastoluje stav harmonie. Důsledkem toho ve sféře lidského chování je, že cokoli člověk dělá, se nakonec vždy nějak, někde a někdy na něj odrazí zpět. Žádný čin není ukončen tím, že je vykonán; nakonec přinese plody, které se neúprosně vrátí k tomu, kdo jej vykonal. Karma je samohybná síla, nikdo ji nemusí řídit. Karma tak znamená výsledek myšlení a jednání. S tímto klíčem karmy ve svých rukou můžeme vidět, jak jasná nevyhnutelnost vládne životu.

Karma je tedy nauka, jejíž podstatou je, za prvé, psychologická reakce, to znamená, že navyklé myšlenky se formují do tendencí, a tak působí na náš vlastní charakter; ten zase se projevuje dříve či později ve skutcích; ty opět nejen že působí na jiné lidi, ale také tajemným principem reakce na nás. Rozřešení tohoto principu zahrnuje v sobě, za druhé, fyzické znovuzrození, což je setrvání myšlenky ve sféře Podvědomé Mysli, právě tak, jako dříve či později znouobjevení více nebo méně stejného „charakteru“ nebo osobnosti na této zemi.

Karma tvoří potřebu opětného vyrovnání a vede nevyhnutelně k znovuzrození, k projevu dynamických činitelů, kteří byli uvedeni do pohybu. Následek tohoto principu je osobní vyrovnání, to znamená, že činy, kterými ubližujeme jiným, jsou nevyhnutelně odraženy zpět na

nás a takto ubližují nám, kdežto činy, kterými činíme dobro jiným, přinášejí nakonec dobro také nám. Zkrátka, lidské myšlenky a skutky nejsou ničím jiným, než energiemi, které nejsou zničeny, ale které se objevují znovu ve formě svých účinků na nás nebo na jiné. Jsou semeny, které nakonec vzklíčí v časo-prostorový projev. Cokoli činíme jiným, je nám vráceno nějakým způsobem a v nějaké době. Život nám splácí naši vlastní mincí. Naše zločiny nás jednoho dne vyhledají. Dobré skutky, které děláme, věští dobrý osud, který nakonec sklídíme. Dostaneme zpět to, co dáváme.

Veškerý život je ve svém základě jednotný. Vesmír tvoří jedinou jsoucnost. Jednotný charakter celého vesmíru musí zahrnovat i člověka. Každé přestoupení tohoto principu musí dříve nebo později přinést zpětnou vazbu v podobě utrpení nebo konfliktu. Každé jeho splnění musí stejně tak přinést harmonii a štěstí. Kromě toho ukazuje tatáž individuální jednota, že znovuzrození je nevyhnutelné kvůli souvislosti světového procesu, protože každé objevení se života se musí vynořit z toho, co se někde před tím odehrálo, protože přítomnost nemůže být oddělena od minulosti.

V rámci nauky o dědičnosti je důležité říci, že vzory našich fyzických, živočišných těl jsou zděděné, ale mentální charakteristiky jsou přenesené a mohou pocházet jediné z dřívější pozemské existence.

Život lidský se takto stává výchovou myslí, charakteru a schopností. Tato výchova se rozvíjí po dlouhá časová období v řadách spřízněných fyzických znovuvtělení, z nichž každé opatřuje vhodná poučení pomocí zkušeností a úvah, jež se v nich tvoří. Všechno žijící se učí. Celé vtělení je výchovou. Přijmout nové tělo zname-

ná zaujmout nové místo ve škole života. Vzrůst myslí je pravým životopisem člověka. Celé dějiny se stávají alegorií. A tak výchova je na třech stupních: a) mentálně – zápasy o existenci směřují nejdříve k rozvinutí a potom k zostření rozumu, b) eticky – pomalu se nám vtiskuje do myslí pojem, jaká semena sejeme, takovou žeň podle nich sklídíme, c) technicky – schopnost se pozvedá z necvičené prostřednosti a postupně se soustřeďuje zvláštěními směry, až dosahuje svého vyvrcholení ve snadné, nenucené genialitě.

Musíme si pevně vtisknout do svých myslí, že následky svých činů můžeme sklízet v kterémkoli okamžiku zde v tomto zrození; že nesprávné nebo správné chování jednoho vtělení může určovat bídu nebo štěstí téhož vtělení; že není opravdu nutné čekat na budoucí životy, abychom mohli pociťovat dobrodiní ctnosti nebo platit za bolesti, způsobené jiným. Karma ovládá obojí, jak přítomné, tak budoucí zrození. Její reakce mohou vstoupit v činnost v týž den, kdy nějaký čin je vykonán, nebo tentýž rok, nebo v témže zrození, aniž čekají na budoucí vtělení. Vztahem mezi zlým skutkem a jeho nevyhnutelnými odvetnými následky je jistý, ale doba, kdy se projeví, není známa a u každého jedince je tomu jinak.

Tato nauka však neznamená, že všechna naše utrpení bez výjimky jsou zasloužená, neboť lidstvo je tak těsně spojeno, že nemůžeme vždy uniknout účinku zlých činů, provedených jinými, s nimiž jsme uvedeni do styku, i když neštěstí tím vytvořené, jsme nezavinili. V tomto případě však můžeme být ujištěni, že vyrovnávající práce karmy nakonec vnese do hry nějaký dobrý osud, který bychom jinak neměli.

Karma nás neodsuzuje k naprostému fatalismu. Ona je pouze částí života. Element svobody je rovněž přítomen. Neexistuje absolutní svoboda v životě, ale neexistuje ani absolutní fatalismus. Karma nás činí osobně zodpovědnými za naše myšlenky a skutky.

Chápeme se svých starých tendencí s každým novým zrozením v tomto křehkém tělesném obydlí, obnovujeme velké lásky a velká přátelství, čelíme znovu problémům starých nepřátelství, trpíme nebo se radujeme ze svých zasloužených odměn a pijeme z poháru životní zkušenosti, dokud nejsme nasyceni. Ale sytost nutí k úvaze a ta přináší moudrost. Když stoupáme a klesáme na žebříku od otrhaného žebráka k vyšperkovanému králi, naučíme se nakonec jak správně zacházet s protichůdnými situacemi lidské existence. Když jsme byli pokoušeni, mučeni a klamáni, když jsme si popálili prsty pro nesprávné jednání nebo když jsme měli užitek ze správného jednání, chápeme konečně nejlepší způsob, jak se chovat při svém jednání s druhými lidmi. Všichni jsme výtvary své neviditelné zkušenosti a svého zapomenutého minulého myšlení, a nemůžeme být káráni pro to, čím jsme – za to nemůžeme; ale zasluhujeme výtku za to, že se nepokoušíme být lepšími.

Je chybou stavět karmu jedině na úroveň morální. Pracuje také na intelektuální úrovni. Slabší inteligence dobrého člověka postavená do boje proti vyšší inteligenci zlého člověka může proto přinést na čas prvnímu ztrátu a dokonce utrpení, i když je morálně lepší. Je to proto, že se má učit vytvářet vyrovnanou osobnost a ne pouze jednostrannou. Kromě toho, zbožní lidé, kteří trpí přílišnou sentimentalitou, nechápou, že dobročinnost se stává ctností jedině tehdy, když se provádí ve správnou dobu a

vůči správné osobě a že je nectností, když je nemístná a nevhodná.

Karma nám dává jistotu, že žádné úsilí není promarněno. Ať v tomto zrození nebo v pozdějším, budeme se těšit z jeho spravedlivých následků. Tam, kde dědičnost selže při vysvětlení, proč se chytrý syn musí narodit bláznivým rodičům, karma zakročí a vyjasní onen problém. Dědíme fyzické charakteristiky po svých rodičích, ale mentální charakteristiky po své dřívější osobnosti na zemi. To vysvětluje, proč existují děti, které jsou staré na svůj věk, a dospělí, kteří jsou dětmi na svůj věk. Karma zavádí pořádek a spravedlnost tam, kde dříve vládl jediné chaos a krutost.

Karma správně chápána nikdy nezabíjí iniciativu, ale pozitivně ji podněcuje. To, co děláme nyní, přispěje účinně k vytváření naší budoucnosti bez ohledu na to, co jsme dělali v minulosti, ať si na ni pamatujeme nebo ne. Proto existuje vždy jistá míra naděje pro každého. Jsme současně nešťastnými stvořeními své minulosti a nadějnými stvořiteli své budoucnosti. Co lidé o osudu nechápou, je, že i když jsou jisté životní události více nebo méně předurčeny karmou při zrození, přece mohou být do jisté míry pozměněny změnou charakteru. Neboť charakter je semenem, kořenem, veškerého osudu. Jestliže musíme snášet některá omezení uložená osudem, dostali jsme také svobodu, abychom pracovali uvnitř těchto omezení. Uvést v soulad oba činitele a rozumně je přizpůsobit je umění správného žití. A tak člověk má svobodu ve svém srdci a osud na svém obvodu.

Jsou doby, kdy se má bojovat s osudem, a doby, kdy se má osud snášet. Když se toto poslední období dostaví, je moudré přizpůsobit se cyklu tím, že se člověk

podrobí trpělivě a dobrovolně omezením a předejde je sebevládou. Jen pozorujte kejklíře, jak chytá padající vejce na porcelánový talíř, aniž by rozbil vejce! Jak to dělá? Když přichází okamžik setkání mezi vejcem a talířem, lehce talířem pohybuje směrem dolů. Rychlost tohoto pohybu se shoduje s rychlostí pádu vejce a takto zmírní náraz dotyku. Stejným způsobem se musíme setkávat s ranami karmy tím, že se pružně přizpůsobíme nevyhnutelnému, že se například nepokusíme o nové podnikání během temného cyklu.

Lidé, kteří ožívují staré strašidlo, že tam, kde není vzpomínka na minulé životy, nemůže být žádný užitek z přítomné radosti nebo bolesti vznikající z nich, přehlížejí dva body. Prvním je samotné složení mysli, které předvádí našemu pohledu dvojitou tvář: podvědomí a vědomí. Již při počátečním studiu psychologie se seznámíme s tímto nepochybným faktem. Kolik z přítomné zkušenosti tohoto našeho vtělení již zmizelo ve skladišti podvědomí! Druhým bodem je, že lidé nemohou mít vzpomínku na jedno předešlé vtělení, aniž by měli vzpomínky na všechny ta tisíce vtělení, která mu předcházela. Ale kdo by mohl snést otevření objemných svazků lidské zkušenosti být jen na jediný den? Kdo by mohl obsáhnout ten kinematografický film myriády bestiálních hrůz a myriády primitivních radostí, které nyní již dávno nejsou radostmi? Výsledkem této zkušenosti by byl pád do naprostého šilenství. Spíše bychom měli být vděční Přírodě za tento dar zapomenutí, stejně jako bychom jí měli být vděční za dar spánku. Kdybychom jej neměli, byli bychom zcela neschopni soustředit se na přítomný život.

Praktické poučení je: Změňte převládající ráz svých myšlenek a časem pomůžete změnit převládající

stav svých záležitostí. Opravte své mentální a etické chyby a oprava bude nakonec směřovat k tomu, že se projeví lepším charakterem a zlepšeným prostředím. Člověk buduje a mění své prostředí do pozoruhodné míry, konstruuje historii svého života a upravuje své vlastní okolnosti pouhou silou mysli, neboť osud je koneckonců tím, co si člověk sám vyslouží a svou vlastní myslí vytvoří.

Když si lidé uvědomí, že nemohou uniknout následkům toho, čím jsou a co dělají, budou pozornější v chování a opatrnější v myšlení. Když pochopí, že nenávisť je ostrý bumerang, který nejen zraňuje nenáviděného, ale také nenávidějícího, budou váhat dvakrát i třikrát, než se oddají tomuto nejhoršímu ze všech lidských hříchů. (Mimochodem: nenávisť se nikdy neutvářela ze síly nýbrž ze slabosti a strachu. A většinou se rodí, když se člověk nachází ve slepé životní uličce.) Když pochopí, že jejich život v tomto vesmíru je určen, aby byl vývoje- vým procesem postupného vzrůstu chápání, začnou odhadovat správně své fyzické, morální a mentální hodnoty. Zdravý etický život bude následovat přirozeně jako výsledek takového chápání. Západ velice a rychle potřebuje přijmout karmu a znovuzrození, protože ony činí lidi a národy eticky zodpovědnými tak, jak je žádné nerozumné a nesouvislé dogma nemůže činit.

A tato nauka také dodává, že poslední myšlenky umírajícího člověka se spojí s jeho všeobecnými a podvědomými tendencemi, aby určily charakteristiky, které budou základnou v jeho následujícím vtělení. Bylo by tudíž dobře, kdyby tato fakta byla lépe známá a více využívána. Neboť tak se můžeme snadněji znovu setkat s těmi, které milujeme, tak se žák může těsněji spojit se svým učitelem.

Poslední odstavec tohoto shrnutí o karmě je věnován formulaci pro **Zlaté Pravidlo: ČIŇ JINÝM LIDEM TO, CO BYS CHTĚL, ABY ONI ČINILI TOBĚ. Žádné jiné pravidlo pro životní chování, než toto jednoduché pravidlo, nepomůže člověku více, aby putoval hladce a bez překážek po kamenitých cestách existence. Je to pravidlo, které dělá zázraky a které mohou všeobecně používat všichni lidé.**

Jestliže člověk správně pochopí význam svých utrpení a dosáhne nezbytného vyrovnání ve své činnosti, charakteru a inteligenci, může udržovat mentální rovnováhu, kterou je vnitřní mír. Jestliže si tyto pravdy přivlastní, bude čelit životním strastem se statečností a nevyhnutelné smrti s jasným klidem. Tak se může naučit procházet s neohroženým srdcem světským utrpením a s klidnou myslí světskými radostmi, ne proto, že by před nimi schovával hlavu do písku jako pštros a chtěl zapomenout na jedny a odvrhnout druhé, ale proto, že se je snaží chápat jako mudrc.

Bylo by snadné považovat takový jasný klid za pouhou uhlazenost nebo za mělký optimismus. Prvým nemůže být, neboť si je příliš jasně vědom jak chyb toho, kdo je má, tak běd lidstva. Druhým nemůže být, neboť je zrozen z pravdy a ne z citového sebeklamu. Je to kvalita, která se objeví teprve po dlouhém filosofickém výcviku. Usmívá se jedině proto, že chápe, ne proto, že by se citově slunil v paprscích dočasného štěstí. Každá květina má takový jasný klid, neboť každá květina je filosofem. Rodí se udušena v tmavé zemi, v temnotě kolem sebe a

sevřena překážkami; přesto se statečně probíjí vzhůru. Má vrozenou víru, vnitřní popud (jako každý pravý filozof), že tam někde nahoře je vítané světlo a chladivý vzduch. A ona je trpělivá. Klidně vyčkává, zatímco roste vzhůru. A tak jednoho dne připojí ke společnému dobru svůj přínos živé barvy a svou dávku krásy, jímající srdce. Nuže, kdyby byla materialistickou, kdyby neustále hleděla dolů a věřila jen v temnotu kolem, nikdy by se nedožila sluneční záře. Každý člověk, který přijímá materialistický postoj, staví se do takovéhoho postavení. Je zrozen, aby viděl a vítal Světlo, Dobro a Krásno, ale svéhlavě zůstává v temnotě, kterou se sám spoutal.

Zázrak milosti

I když s iniciativou realizovat Nadjá musí člověk začít sám, nemůže tuto realizaci sám dokončit. Jednoho dne dosáhne stupně, kde musí volat o pomoc své Nadjá.

Co je milost? Je to sestoupení Nadjá do pásma uvědomění nižšího jáství. Je to neviditelná ruka, podáváná z temnot světa, v kterých tápeme na nejistých nohou. Je to hlas Nadjá, který náhle promluví z kosmického ticha, jež nás obklopuje.

Přesněji řečeno, milost je mystická síla, činný princip, náležející Nadjá, který může vyvolat účinky stejně na poli lidského myšlení, citů a těla, jako v lidské karmě, v okolnostech a vztazích. Je to kosmická vůle, ne pouhé zbožné přání nebo laskavá myšlenka, a může provádět skutečné zázraky podle svých neznámých zákonů. Její dynamická moc je taková, že stejně snadno může udělit insight (vhled) do nejvyšší skutečnosti, jako může přivést

umírajícího člověka zpět do života, nebo okamžitě vrátit používání údů mrzákovi.

Nadjá není vzdálené, ve skutečnosti není dále než vlastní srdce člověka. Tvrzení, že Bůh dlí v srdci člověka, není jen básnické tvrzení, ale i vědecké. Proto je zrození milosti pocíťeno *nejprve* v srdci, ne v hlavě, neboť srdce je jeho nejintimnější domov v lidském těle.

Zrození milosti začíná jemným vtahováním pozornosti do prsou. Tato síla pracuje dostředivým pohybem, který přitahuje pozornost člověka do nitra, pryč od jeho vnějšího života a fyzického okolí. Do jaké míry se poslušně podrobí tomuto dostředivému vlivu a soustřeďuje svou pozornost více a více na vnitřní směr, k němuž tato síla ukazuje, do té míry nalezne svou odměnu. Konečným výsledkem je nejprve vyleptání *osobní* myšlenky „já“ ze srdce člověka, a potom, když je cesta takto připravena, udělení insightu (vhledu do nejvyšší skutečnosti). První výsledek se uskutečňuje po stupních, které mohou trvat léta, ale druhý se vždy uskuteční náhle.

Může chápat, že první činnost probíhá v jeho nitru, z nejkrajnějších muk, způsobených jeho duchovním steskem a velikou touhou, která začíná samovolně tryskat v jeho srdci. Tomu předchází úzkost a slzy. Proto přichází často milost jako vrchol citového zápasu. Někdy se na počátku projevuje jako vidění mystického světla. Vidění však rychle pomine a nemusí se opakovat. Když se v tomto vznešeném okamžiku zmocní vyšší síla ega a vtahuje je do sebe, může žák poznat, že milost byla udělena. Musí se ochotně podrobit božskému vedení. Ale i když je záblesk jen zcela krátký, budou se jeho následky uskutečňovat během následujících týdnů a měsíců, někdy i let. Jestliže byla jednou milost udělena, cesta sna-

žícího se člověka se obrací k lepšímu a otevírá mu vyhlídku na možnosti, které dosud nepostřehl.

Pamětihodný dotyk milosti bude pravděpodobně nejdříve pocíten náhlou převratnou silou v morální oblasti.

Nadjá nehraje vždy úlohu svědka. Třebaže je tiché a nepohnuté, přesto paradoxně umožňuje svou přítomností veškeré lidské činnosti a pohyby. V širokém smyslu není jen skrytým pozorovatelem, ale protože je výkonným činitelem Světové Mysli, je také vnitřním vládcem člověka. Ono tedy **upravuje karmu nastávajícího vtělení před zrozením, neboť uchovává všechny jeho karmické možnosti z minulosti a je skrytým hybným činitelem, který je uvádí do času a prostoru pro jeho konečný pokrok.** V kritických okamžicích osobního života může náhle dramaticky zasáhnout tím, že vyvolá neočekávané události, nebo tím, že udělí mohutný popud pro určité rozhodnutí. Také toto je projev milosti. Následkem toho je člověk superracionálně veden a zázračně chráněn.

Ten, kdo se podrobí Nadjá a obdrží jeho milost, bude pozvednut z morální nebo mentální netečnosti a zažije obyčejně dočasnou, někdy však trvalou pozoruhodnou změnu svého charakteru. Nebude pohnuto jen jeho srdce, ale i hlava, nejen jeho city, ale také myšlenky, nejen jeho touhy, ale také vůle. Neboť Nadjá je vyšší vědomí každé lidské bytosti, protože je skutečným strážným andělem, který nad ním z výše bdí. **Stupeň, do něhož je vyvinuto projevené svědomí v člověku, prozrazuje stupeň, v němž je schopen slyšet hlas Nadjá.**

Nadjá pracuje klidně a jistě, a mění život nenápadným způsobem. Uchopí člověka bez hlasitého ozná-

mení tohoto faktu; každá jiná přeměna je jen citovým vzruchem. Božské Já pracuje hlouběji. Tiše se rozlévá v nitru člověka a jemně ho přidržuje u svého vyššího záměru nevysvětlitelným sečlánkováním okolností.

Nemůžeme si vynutit příchod milosti. Objevuje se ve svém čase, ne v našem. Přichází náhle, neočekávaně; je to dar. Nemůžeme ji obdržet plánováním nebo zápasem. Můžeme se však na ni připravit, a tak získat návštěvou nezměrně více, než bychom jinak mohli získat.

Člověk může pocítit dotek milosti neomylným způsobem, ale až potom, když se pokořil, očistil a podřídil. Když pozná, že výsledky, získané vlastní pomocí na jeho cestě za vyšším já, mají často pochybnou hodnotu a jsou někdy dokonce nebezpečné, protože člověk sledoval mylný směr cesty; když odhalí vlastní slabost po mnohém marném úsilí zničit své špatné zvyky nebo osvítit temnotu své cesty životem; když zkrátka cítí, že si sám již nemůže pomoci, nadešel čas, aby se pro pomoc obrátil k vyššímu zdroji. Milostivý proud silnější moci, nežli je jeho, musí být uveden do jeho vnitřního života. Ale ten může být uveden, jen když se k němu obrací, když po něm touží a když je mu oddán. Základem přitažlivosti mezi těmi, kteří hledají, a tím, co dává, je a musí být víra a láska. Uchazeč musí být po celou cestu od počátečního snu až do konečného dosažení pevně odhodlán stát nebo padnout s vírou, že vyšší Já opravdu existuje a že jeho uskutečnění je skrytým účelem jeho vtělení. Musíme se mu stát tak oddáni a musíme k němu být tak připoutáni, jako nejsme oddáni a připoutáni k ničemu jinému. Síla, která řídí veškerý život, může řídit také náš osobní život – jestliže ji necháme myslet, cítit a jednat skrze nás: jestliže jsme se naučili souhlasit s myšlenkou: „Tvá vůle

se staň.“ Fakt je, že milost padá z nebe stejně hojně jako rosa, ale lidé ji nepřijímají.

Vzdání se domýšlivé svéhlavosti, nevědomého osobního toužení a slepých egoistických motivů je jak předběžná nezbytnost, tak následek vrůstu do tohoto rozsáhlejšího a plnějšího života. Je předběžnou potřebou, protože, když milost začne pracovat, dáváme automaticky, byť občasně, některá zevní znamení takového vzdání se; je následkem, protože, když milost pokročila dále, vyvíjíme zcela přirozeně neosobnější rozhled.

Milost je zcela realizována působením Nadjá, ale člověk ji může pomoci přivolat svou touhou a modlitbou a tím, že často obrací svůj pohled od své malé osobnosti k tomuto většímu já. Proto žádné upřímné a vytrvalé volání, vysílané v kritické době, neskončí ve zdánlivé prázdnotě. Je od Nadjá vyslyšeno. Ale musí být upřímné, tedy vyjádřeno stejně činy člověka, jako jeho myšlenkami. A musí být trvalé, musí tedy být trvalou touhou a ne pouze náladou jedné hodiny. Ten, kdo upřímně vyzývá vyšší moc, nebude ji vyzývat nadarmo, ačkoli její odpověď může mít nečekanou formu, někdy ne zcela podle jeho okamžité chuti, někdy daleko za jeho pošetilými nadějemi, ale vždy pro jeho skutečné, nikoli zdánlivé dobro. Často je plýtváním časem prosit o nezasloužené laskavosti, někdy ne. Je však prakticky moudré a eticky upřímné vzít si k srdci tuto pravdu – *čiň pokání a budeš vykoupen*.

Nakonec jsou všechny naše hodnoty dobra a zla relativní. Jsou pouze našimi sice vzestupnými, ale přesto pomíjejícími představami. Ale zde v Nadjá nalézáme nejvyšší a absolutní hodnotu, neboť ono překračuje i úroveň tvoření představ. Nadjá se nemůže oddělit od kosmické karmy, není však podrobena působení osobní příčinnosti,

protože není podrobena osobnosti, změně a relativitě; je mimo meze těchto představ, které se projevují v něm. Až dojdeme ke zkoumání přirozenosti nejvyšší skutečnosti, poznáme, proč je tomu tak. Proto osobní karma nemůže působit v takové oblasti absolutna, jakkoli přísně a neúprosně pracuje v časo-prostorovém světě relativní existence. Fakt, že osobní příčinnost neexistuje v nejhlubší úrovni existence, poskytuje lidstvu velikou naději. Umožňuje totiž uvedení tohoto naprosto nového a neočekávaného činitele milosti do lidského života a do jeho střídavého běhu. Je jako záchranný pás. Nejhorší hříšník může obdržet to, co si nezasloužil, bude-li upřímně litovat, učiní-li všemožné nápravy a obrátí-li svou tvář ve vznešené víře. Podaří-li se mu změnou myšlení a činů, aby jeho hlas byl slyšen v oné vyšší oblasti, pak je vždy možné, že sestoupí tento dar milosti, bez ohledu na to, jaký snad byl jeho minulý život.

Změněné myšlení spolu s kajícím polepšením vyvolává nové karmické příčiny, které mohou, jsou-li opačného rázu, mírnit tvrdé účinky starých karmických zlých činů, nebo zkrátit trvání jejich následků, nebo změnit jejich nepříjemný směr, nebo přinejmenším zadržet proud negativních myšlenek, které vyvolávají.

Pravda o lidském životě má dosti místa, aby zahrnovala jak sevření karmy, tak svobodu toho, z čeho sama karma vzniká. To znamená, že nedosahujeme svých cílů, ani fyzických, ani duchovních jedině vlastní zásluhou nebo jedině Bohem danou milostí, nýbrž oběma dohromady. První nás připravuje, abychom obdrželi druhé. Nikdo si proto nemůže dovolit vypustit milost ze svého plánu věcí. Nikdo si tedy nemůže dovolit vypustit

ani touhu po ní. Nikdo nesmí být tak pyšný, aby se nemodlil. To vyvolává nutnost a užitečnost modlitby. Nikdo nemá opovrhovat modlitbou. Zmenšujeme moc Nadjá, nepřijímáme-li toto tvrzení. Pokud jsme nedokonalí, můžeme shledávat nutným se modlit. Dokud se nám něčeho nedostává, tak dlouho bychom se měli modlit. Jen mudrc, který je celistvý a bez přání, se nemusí modlit.

(Příklad modlitby: „Obracím se k tobě, ó Nadjá, pro inspiraci, abych se pozvedl a překonal sama sebe, ale já vytvářím tuto inspiraci sám svou vlastní vůlí. Poklekám před tebou a prosím o vedení v životních problémech a rozhodnutích, ale já dostávám toto vedení tím, že tě беру jako příklad mravní dokonalosti, který mám sledovat a napodobit. Prosím tě o pomoc ve své slabosti a těžkosti, své temnotě a trýzni, ale já vytvářím a formuji tuto pomoc tím, že se snažím ji telepaticky vstřebat z tvého vnitřního bytí.“)

Lítost a náprava jsou všemocní činitelé, kteří mohou učinit modlitbu úspěšnou. Budou pak silou, která může ovlivnit osobní karmu, protože uvádí *novou* příznivou karmu. Avšak **nejlepší způsob, kterým se člověk může odvolat proti principu karmy, když si karma vymáhá bolestnou daň, není modlení, ale změna myšlení.** Jeho zevní život se nakonec stane tím lepší, čím více může změnit k lepšímu všeobecný směr svého myšlení.

Modlitba dochází plného a nejkrásnějšího rozkvětu, když může vyslovit čtyři krátká slova: „Tvá vůle se staň.“ Myšleno – Tvá vůle se staň mnou a ne mou. Současně musí být vynaložena snaha pozvednout vědomí k vyššímu Jáství. Tehdy – a jedině tehdy – něco sestoupí a vstoupí do toho, kdo ji pronáší, aby mu umožnilo nést

břemeno. A toto tajemné zaplavení bude tou silou milosti, která odpovídá ryzímu vzdání se sebe a odměňuje je.

Shrnutí kapitoly

Zlo, utrpení a zápasení s nimi existuje ve světě proto, že svět – vesmír je snahou projevovat nekonečnou Mysl v konečných mentálních střediscích, která mají omezená morální hlediska. V okamžiku, kdy vznikly myriády oddělených konečných center, bylo možné předpovědět jejich válečnou budoucnost. Jejich zápas je strašlivou cenou, kterou platí za své zrození. Neboť když se v průběhu svého přirozeného vývoje vědomá bytost odlišila od jiných, poznala svou oddělenost, probudila se její síla svobodné volby a nastala možnost sporu s jinými bytostmi. Život byl rozkouskován do nescíslných tvorů, kteří všichni slepě zápasí ve snaze dosáhnout něčeho, co potřebují a již od okamžiku svého zrození postupují zjištěně.

Každé ego se snaží doplnit sebe, rozšířit sebe zjištěným postupem v nevědomém hledání své skryté jednoty se všemi ostatními. A tak ego ubližuje, jeho hřích spočívá v tom, že zneužívá svou sílu, nesprávně usměřňuje své city a z nevědomosti užívá zvráceně svou vůli.

Když Jediná Existence vyzářila myriády menších existencí, vytrysklo zlo přirozeně jako jeden z dočasných vztahů mezi nimi. Když se beztvará Mysl promítna do nescíslných pomíjivých a kontrastujících tvarů, vstoupilo sobectví – s celým svým smutným průvodem hříchů a žalů – nevyhnutelně na chvíli v

bytí z připoutanosti k oněm tvarům. Ale musíme si všimnout, že zlo netvoří součást světské zkušenosti ega proto, že je světu vrozené, ale proto, že je v iluzích vzniklých v egu kontrasty a omezením světa; zkrátka, že zlo je v osobnosti, ne v okolí. Zlo a utrpení, zápas a odpor se objevují pouze na úrovni tvaru, oddělenosti a iluze. Nejsou přítomny ve věčně dokonalém bytí Nadjá, které dlí v oblasti ideální jednoty, kam by nikdy nemohla vstoupit žádná disharmonie ani spor.

Jestliže je pravda, že zlo se rodí v okamžiku, kdy se člověk odloučí od Nadjá, pak jediným radikálním lékem je, aby se znovu spojil s tímto vždy čekajícím zdrojem.

A tak ego putuje od vtělení ke vtělení pod dohledem karmy. A jelikož věčné Nadjá chová všechny nespočetné vzpomínky svých spřízněných osobností – minulých vtělení – pak je Nadjá zdrojem tohoto karmického vyrovnání, neboť je skrytým hybridním činitelem, který vyrovnání uvádí do času a prostoru pro konečný pokrok, a tak lze říci, že každý člověk je vpravdě svým vlastním soudcem. Karma tak není síla vnější k jáství, která nemilosrdně pronáší svá rozhodnutí, jimž se musíme bezmocně podřídit.

Nejlepší karmickou odměnou za správné činy je pozvednutí charakteru, které za nimi následuje, stejně jako je nejhorším karmickým trestem za špatné činy úpadek charakteru, který se jimi zvětšuje.

Karma má dvojitý charakter: Každý čin vyvolává jak fyzickou reakci, tak psychologický sklon čin opakovat.

Co se člověk nechce naučit rozumem, musí se naučit bolestí. Ten, kdo nechce myslet, musí trpět. To, co by se mohl naučit v několika minutách úvahou, bude do něho vbičováno během několika let bolestí. Mnohá rána padne na hlavu člověka jen proto, aby do ní dostal jedinou ideu.

Změněné myšlení spolu s kajícím polepšením vyvolává nové karmické příčiny, které mohou, jsou-li opačného rázu, mírnit tvrdé účinky starých karmických zlých činů, nebo zkrátit trvání jejich následků, nebo změnit jejich nepříjemný směr, nebo přinejmenším zadržet proud negativních myšlenek, které vyvolávají.

Život každého člověka je propleten s životem celého lidstva až k planetárnímu rozsahu, a tak máme tuto karmickou souvztažnost, že „já“, jako jedinec, se podílím na karmě vytvořené všemi ostatními jedinci, a tito se zase podílejí na karmě mé. Existuje však rozdíl v dostávání výsledků z obou podílů: „já“ dostávám z výsledků své vlastní, osobní, minulé činnosti podíl *největší* a z výsledků činnosti ostatního lidstva podíl *nejmenší*.

Nejlepší způsob, kterým se člověk může odvolat proti principu karmy, když si karma vymáhá bolestnou daň, je změna myšlení.

Nikdo nemůže uniknout své zodpovědnosti za tvoření svého vlastního vnitřního názoru. Jakmile jsou jednou řady myšlenek nebo činů dostatečně silné, pak jejich karmický výsledek je nevyhnutelný. Jakmile dosáhne karmická síla jistého impulzu, nelze její další pohyb již zastavit, i když ho lze pozměnit. Proto je filosofickou zásadou ničit nežádoucí bujení v

zárodku, a tak potlačit karmické síly dříve, než se stanou neúprosně rozhodné. Myšlenka, která nedosáhla určité plnosti vzrůstu a síly, nevydá karmické následky.

V rámci přetělování a principu karmy jsme zohlednili i princip milosti. Milost je sestoupení Nadjá do pásma uvědomění nižšího jáství. Je to mystická síla, činný princip, náležející Nadjá, který může vyvolat účinky stejně na poli lidského myšlení, citů a těla, jako v lidské karmě, v okolnostech a vztazích. Je to kosmická vůle, ne pouhé zbožné přání nebo laskavá myšlenka, a může provádět skutečné zázraky podle svých neznámých zákonů.

Zlaté Pravidlo: ČIŇ JINÝM LIDEM TO, CO BYS CHTĚL, ABY ONI ČINILI TOBĚ. Žádné jiné pravidlo pro životní chování nepomůže člověku více, aby putoval hladce a bez překážek po kamenitých cestách existence. Je to pravidlo, které dělá zázraky a které mohou všeobecně používat všichni lidé.

12. SVĚTOVÁ MYSL

Osvětlení pojmů

Nyní je třeba vyjádřit představy o Nejvyšší Moci, intelektuálně odhalit něco z tajemství Světové Mysli. Bude lepší užívat populární slovo „Bůh“, když budeme zkoumat populární ideje, a ke zvolenému výrazu „Světová Mysl“ se vrátit, když budeme zkoumat vlastní pojem mentalistické nauky.

Pro začátek jak uchopit a pochopit pojem Boha je rozumný způsob umístit vesmír jako myšlenku uvnitř Boha, a Boha jako život uvnitř vesmíru. Bůh potom pohlíží na své představy, které jsou v něm a nikoli mimo něho, a takto jim dává život až do té míry, že se *jeví* soběstačnými.

Dále je nutno zlepšit názor, že Bůh je oddělenou osobností. Obvyklou náboženskou chybou je dělat z nekonečného konečné, z neosobního osobní a z kosmického omezené. Toto však potřebě nejvyšší pravdy nevyhovuje. Ve svých studiích lidského „já“ jsme viděli něco z omezení, která provázejí pojem osobnosti. Ale základní námitka proti přičítání osobnosti Nejvyšší Existenci vzniká z faktu, že ji to nezbytně odděluje od druhé existence. Kreslí rozdělující čáru, která říká: Zde je Bůh, tam Bůh není. Když posuzujeme Boha z tohoto stanoviska, bezděky vytyčujeme nějaký bod, kde začíná jeho vlastní bytí a kde bytí všech ostatních tvorů končí. Osobní Bůh znamená proto Boha, mezi nímž a ostatními tvory je dělicí čára. Když však stanovíme takové rozdělení, zbavujeme Boha nároku na všudypřítomnost, univerzálnost a nekonečnost.

Proto Bůh není osobní, nemá osobnost. Je Láskou, ale ne *nějakým* milujícím Otcem. Proto musí být Principem Mysli. Opravdu, Bůh je Světovou Myšlí.

Jestliže tomu tak je, můžeme se ptát, proč byl Bůh v náboženských a mystických zjeveních všech národů a všech dob popisován jako osobní bytost?

První hlasatel náboženství musí často podat pojem Boha způsobem, který davu mohou chápat a takový způsob je nezbytně osobní. Jestliže to udělá, pak obvykle učí současně tajně své nejbližší žáky, že Bůh je Princip a ne osoba. Vnější učení se tedy stává určitým symbolem pro pomoc davům, symbolem, určeným k tomu, aby v lidech vyvolával zvláštní stav uctívání. Naneštěstí ti, kteří přicházejí v pozdějších stoletích po prvním hlasateli a kteří nevníkli do tradice tajného výkladu, nevědí, že podání osobního Boha je skutečně jen výchovnou výpomocí, a trvají na tom, aby toto podání se proměnilo v železné dogma stejné pro všechny. Když se to stane, ztrácí tento záměr mnoho na své ceně; a opravdu může nastat doba, že se stane překážkou pro růst mnohých mentalit.

Světovou Myšl si nemůžeme představit. Nemá vlastní tvar, který se nám může zjevit, poněvadž jakýkoli tvar by ji umístil do prostoru, kdežto ona prostor přesahuje. Světová Myšl může však dávat znamení, a dává je hledajícím, aby jim oznámila svou existenci, a tato znamení mohou přijímat osobní formu. Takové jevy jsou však pouze pomíjejícími obrazy a dočasnými alegoriemi, jimiž se představuje. Mentální postoj hledajícího člověka tu má velký význam. Jeho upřímná víra a vážná oddanost souvisí s výsledky, kterých dosahuje. Neboť když se věnuje Světové Myšli upřímná víra a vážná oddanost, projeví se okamžitě samovolná činnost a vrací se k hledajícímu člo-

věku přesně očekávaným způsobem – tajemným trikem, určeným, aby mu pomohl známou formou, kterou on Světovou Mysl nevědomky uctívá. Takto může Světová Mysl samovolně vytvořit lidskou mentální podobu a zjevit se jako Ježíš, Buddha, Krišna nebo dokonce i jako žijící soudobý duchovní vůdce, aby člověka poučila, inspirovala nebo mu pomohla. Na to poukazuje *Bhagavadgíta* větou: „Odhaluji svou milost v různých tvarech a aspektech, žádaných různými hledajícími lidmi.“

Je třeba ovšem chápat, že když zde mluvíme o Světové Mysli, odpovídající lidským potřebám, přichází taková odpověď s jedinou výjimkou skutečně od Nadjá, neboť ono je vyslancem Světové Mysli v naší lidské oblasti. Výjimkou je, když se Světová Mysl projevuje nejen nepřímo v různých formách vizí a podobně, ale také ve vzácných časových údobích v těle. V kritických okamžicích nebo v dobách rozhodného obratu odpovídá Světová Mysl na potřeby části neosvíceného lidstva. Ale populární názory, že Bůh sestoupil, aby byl uvězněn v lidském těle, nebo že nekonečné Bytí může být omezeno v konečné tělesnosti, jsou užitečné pouze pro ty, kteří nemohou intelektuálně vystoupit výše. Takové božské projevení, takový Mesiáš, Avatar nebo Syn Boží není přímým Vtělením v přesném slova smyslu, nýbrž bytostí z vyšší planety, jejíž čistota nebo moudrost jí umožňuje být průchodem pro sílu Světové Mysli.

Idea existence Boha je pravdivá. Lidé se neklamali, když v něho věřili, ačkoli *forma* této představy může být a často je klamná, nesprávná nebo nedokonalá.

Nauka mentalismu poukazuje na to, že můžeme věřit, že Bůh existuje, ale my nevíme, zda Bůh existuje; co opravdu víme, je, že existujeme my a svět. Buduje spíše na těchto určitých faktech než na sporných dogmatických vírách. **A protože dokazuje, že jáství, čas a prostor a „hmota“ jsou mentální, stává se přítomnost celého světa v lidském myšlení nesmyslná bez Světové Mysli, která by jej myslela, protože lidské myšlení nikdy o své újmě nevytváří takový svět.**

Svět jako představa tiše hlásá fakt inteligentní a vědomé Světové Mysli, jako nejvyššího spolumyslitele této představy. Jinými slovy: *nikdy nebyla doba, kdy by byl svět bez nejvyššího Boha v tomto smyslu.* Z toho plyne nevyhnutelně a přirozeně, že *člověk nikdy nebyl oloupen o přítomnost Boží.* Sama existence světa musí proto záviset na imanentní přítomnosti Světové Mysli, stejně jako existence každého člověka ji musí mít jako svého skrytého vnitřního Vládce.

Kdyby **metafyzika pravdy** nemohla udělat více než dokázat lidskému rozumu tento úžasný fakt božské existence, udělala by dosti. Ona však může udělat daleko víc než to; neboť **jako vrcholnou službu podává metodu, která ukáže člověku, jak má vědomě odhalit tuto Jedinou Mysl pro sebe samého nejen ve chvílích meditací, ale během celé své každodenní existence.**

Lidé při svém vývoji rozvíjejí různé představy o Bohu. Stejně tomu tak je s jejich představami o vztahu lidí k vesmíru. A tak zde máme dospívající lidský intelekt, který uvádí Boha jako Světového Architekta. To předsta-

vuje přechod k poznání, že harmonické pohyby Slunce a hvězd, zákonitá uspořádání Přírody ukazují k vyšší moci, která nejen tvoří svět, ale rovněž jej plánuje se zřetelem na nejvyšší a blahodárný účel, k moci, která nejen existuje, nýbrž je všeobjímající, nanejvýš milosrdná a vševědoucí. Bůh je takto vše prostupujícím životem světa, je jeho vlastní duší.

Chybou tohoto názoru je, že dosud neodstranil hmotu, ale podržuje dualitu ducha a hmoty; udržuje stále dva oddělené principy jako spolu věčně existující a spolu věčně zápasící. Teprve když lidská inteligence dosáhne své plné zralosti, vyvine představu Boha, představu *Světové Mysli*, která vyjadřuje, že vesmír je opravdovým sebevyjádřením Boha, ne pouze něčím co vytvořil. **Existuje jen jediná Skutečnost. Neexistuje žádná hmota. Mysl je jediným bytím. Myšlenky a věci, lidé a vesmíry jsou jen projevy Mysli.**

Bůh ve vesmíru

Chápeme-li mentalismus, chápeme rovněž, že **Světová Mysl neexistuje odděleně vedle vesmíru, ale v něm a jakožto on. Svět nebyl libovolně stvořen vnějším zásahem, nýbrž se periodicky rodí ze sebe samého skrytou činností karmických sil podle nejvyššího zákona. Záznamy všech objektů ve vesmíru spočívají latentně ve vnitřních hlubinách Světové Mysli, dokud se nestanou aktivní všeobecným působením karmy, když jsou promítány ven na známou časo-prostorovou úroveň, kterou nazýváme fyzickým světem. Sled světů je nejen samočinný, ale také sebeurčující. Neexistuje žádné zasahování vnější bytosti**

prostě proto, že žádná vnější bytost neexistuje. Je to tedy dědictví karmy, co skutečně vyvolává projevení vesmíru do existence a nikoli osobní stvořitel. Nesmíme personifikovat Světovou Mysl ve vztahu k její činnosti. Ona nedělá svět, jako třeba člověk dělá boty. Ona netvoří soubor karmických možností, ale pouze poskytuje základ pro její existenci. Ony tvoří samočinnou soustavu. Bylo by nesprávné věřit, že všechny tyto karmické energie se podobají částem obrovského stroje, který je střídavě spouštěn a zastavován strojníkem, a že ten, kdo je uvádí v činnost, je odděleným a osobním Bohem, který sedí v osamění vedle nich. Neboť ony nepotřebují žádnou oddělenou entitu, která by je „spouštěla“. Karmické síly se uvádějí do pohybu samovolně, nikoli libovolným rozkazem nějaké osobní moci. Látka Světové Mysli je jejich neoddělitelným základem a z ní odvozují svou samohybnou sílu. Podle našeho lidského způsobu, jak pohlížíme na věci, existovaly karmické síly od bezpočáteční minulosti a sama jejich přirozenost je nutí, aby se uskutečňovaly jakožto vesmír, když vycházejí z latentního stavu, a aby vesmír rozpustily, když ustupují. Nebyl žádný zvláštní důvod, proč by nějaká zevní moc měla utvořit svět z „hmoty“, ale byly zde všechny důvody, proč jej měla utvořit ze svého vlastního já, protože latentní karmické záznamy v ní se *musely* projevit.

Proto mentalismus nahrazuje tento zbytečný pojem zvláštního stvořitele vyšším pojmem principu, který není ničím jiným, než Myšl a vytváří proto vesmír ze své vlastní substance, obsahuje jej v sobě – je jak imanentní, tak transcendentní (tedy je v něm obsažena, ale zároveň vesmír přesahuje). **Vesmír je právě tak neoddělitelný od Světové Mysli, jako jsou neoddělitelné představy**

člověka od jeho vlastní mysli. Takto je myslí dáván tvar, a přece je Mysl sama jeho tvůrcem. Mysl přijímá myriády tvarů a udržuje je, jako by byly něčím jiným než jejím vlastním jástvím. Když insightem plně poznáme podstatu nejmenšího mravence, poznáme rovněž podstatu celého vesmíru; neboť látka myslí, která je za *tvarem* mravence, je jedna a táž látka myslí, jako ta, která je tvarem vesmíru. **Mysl je světem.** Ten, kdo to může pochopit, dospěl daleko.

Místo nepřítomného Boha máme tedy Boha všudypřítomného, jenž je samotným bytím světa. **Vesmír je tedy pouze sebezvnějšněním Světové Mysli, která existuje sama o sobě a nepotřebuje nic, v čem by sídlila, ani žádnou „hmotu“, ze které by tvořila vesmír. Mysl ve své ryzí nejvyšší jediné esenci je substancí vesmíru.** Ti, kdo to nemohou pochopit, snad to pochopí, když si vzpomenou, že v jednom a témže snu, v jednom a témže okamžiku si mohou bezprostředně uvědomit tygra, strom a zástup lidí. Co se tedy tímto způsobem projevilo ve všech těchto různých postavách? Není to jediná mysl, jejich vlastní mysl?

Mentalismus nám takto usnadňuje pochopení tří velkých pravd. Za prvé, že vesmír je projeveným Bohem; za druhé, že Bůh musí být obsažený ve světě právě tak, jako naše mysl je obsažena v každé naší myšlence; za třetí, poněvadž vesmír má v pozadí mysl, nemůže být nesmyslnou záležitostí, ale musí mít odpovídající význam. Svět je tak úzce spojen se Světovou Myslí, že bez ní ztrácí význam a je nemyslitelný.

Vesmír vyjadřuje nekonečnou inteligenci a má význam právě proto, že je projevem nekonečné mysli. Pří-

tomnost Světové Mysli vybavuje celý světový proces smyslem a logičností. Můžeme to vyjádřit prohlášením, že Bůh je tajným a původním zdrojem univerzální mentální a biologické činnosti, základem a podkladem veškeré světové zkušenosti.

Shledali jsme již dříve, že celý vesmír je živý a mentální. Chápeme-li však hlubší význam „nevědomý“ („neuvědomující si sám sebe“), musíme dodat, že **celý vesmír je také vědomý**. Jednou základní chybou, kterou často dělají ti, kdo přistupují k tomuto tématu, ať jako materialisté nebo jako náboženští horlivci, je, že si představují vědomí jen v antropomorfní formě (tedy jen v lidské podobě). Nemohou opustit hledisko, které omezuje činnost vědomí jedině na způsob, kterým my lidé myslíme, poznáváme, cítíme a zažíváme věci. **I když je mysl oloupená o vědomí, jak je člověk zná, neznamená to, že je oloupená o vědomí, jak je zná ona sama**. Musíme se vzdát této antropocentrické definice (to znamená omezovat vědomí jen na úroveň vědomí člověka). **Musíme ostře rozlišovat mezi myslí jakožto lidským vědomím a myslí jakožto čistým vědomím**.

Jestliže zářivé květiny a šedé minerály nemají mozek, neznamená to, že nejsou schopny být vědomé, ale znamená to, že jejich vědomí má jinou a nižší formu než vědomí lidské. Způsob, jakým některé rostliny rozsévají svá semena, i způsob, jakým tato semena chrání proti předčasnému zničení, svědčí stejně o přítomnosti univerzální inteligence, jako způsob, jakým jsou vedeny zevní síly, aby udržovaly život na této planetě. Materialistická teorie, že proces poznávání nastal, jakmile biologické formy vyvinuly mozek, je prostá a zdánlivě dobrá. Není však schopna vysvětlit objevy, které do-

kazují přesnými laboratorními metodami, že rostliny reagují na události ve svém okolí způsobem, který ukazuje na jistý stupeň chápání. Tato teorie není schopna vysvětlit inteligenci, kterou prozrazují minerály a jejich soli, když se jejich molekuly seskupují do sedmi přesných krystalických soustav. Neboť i když projevují inteligenci, ani krystaly ani rostliny nevyvinuly organizované mozky! Vědomí je nejen v koloidech zvířecích organismů, kde věda je začala nalézat, ale také v buňkách, kde se vědě nepodařilo vědomí odhalit; je nejen ve viditelném mozku, ale také v neviditelné mysli.

Jestliže si to uvědomíme, můžeme postoupit dále a pochopit, že osudy živých bytostí nejsou ponechány samy sobě jako stébla, hnaná větrem. Evoluce je zaručena, poněvadž jistý zlomek Světové mysli je sám životní silou, která se probíjí vzhůru všemi těmi zahalujícími závoji čtyř království Přírody, zápasíc o to, aby dosáhla vlastní zralosti, která je vrozena každému konečnému tvaru od takzvaného mrtvého minerálu až k žijícímu člověku. Také vědomí se vyvíjí spolu s životní silou; dosahuje vědomého vnímání v nižších zvířatech, vědomého myšlení, tedy intelektu, ve vyšších zvířatech a nižších lidských stupních, a duchovního sebepoznání, tedy insightu, ve vyšším lidském stupni. Nemusíme se proto obávat, že kosmický cíl je ve svých tvorech odsouzen ke konečnému nezdaru.

Vezmeme-li jen samotnou říši živých tvorů, může každý vidět, jak se vědomí pomalu rozšiřuje, jak se vyvíjí od nejnižšího korálového láčkovce k vyšším savcům; to je ale pouze zlomek – i když jeden z nejdůležitějších – toho, co představuje univerzální vývoj. Jestliže přemýšlivější a pokročilejší vědci prohlašují, že nemůžeme dobře

vynechat minerál, kov a rostlinu, jejichž nevyvinuté vědomí stojí na počátku tohoto pohybu, dodává filosofie: „Nemůžeme vynechat ani mudrce, který stojí na jeho vrcholu.“ **Látka myslí je právě tak přítomná v kusu kamene jako v oduševnělé lidské bytosti, ale zatímco se kámen nemůže povznést k vědomí své vlastní podstaty, lidská bytost má stále vnitřní možnost to učinit.**

Inteligence, která řídí vývojové procesy, může vycházet pouze z mentálního základu, tvořícího podklad těchto procesů. To vše vysvětluje, proč biologové odhalují úžasnou inteligenci, která působí v spleťtém tvoření a uspořádaném zachování živých organismů. Vysvětluje to také, proč fyzikové nalézají neobyčejně rozumné chování u energií, které zkoumají, proč Příroda projevuje uspořádané řízení v celém svém ohromném panství. Můžeme objevit nejen inteligentní systém v základě Přírody, ale také její umělecké mistrovství v půvabných tvarech, které přijímají například krystaly minerálů, kyselin, ledu a sněhu. Přítomnost této uspořádanosti ve vesmíru dokazuje, že se vesmír nemohl zrodit z neinteligentního zdroje. Nejmenší mikroskopická a elementární protoplasmická buňka v lidském těle projevuje právě tak rozumný smysl rozlišování při volbě své potravy, jako projevují naši moderní racionalisté, když usedají k jídelnímu stolu! Můžeme jen politovat slepotu a nerozum materialisty, který vidí jenom slepé a nerozumné síly, žijící ve vesmíru.

Svět takto dokazuje skrytou pohnutku života a myslí, vůle a inteligence. I když nesmíme omezovat Světovou Mysl vírou, že pracuje jako architekt-projektant nebo jako tvůrce zákonů, neboť ti mají čistě lidský rozhled, přesto každý, kdo má oči k vidění, může vidět, že vesmír prozrazuje, že je udržován v inteligentním a srozumitel-

ném pořádku. Svět nestvořil „za onoho času“ libovolný rozmar. Nikdy v něm nevládl slepý nepořádek. V této univerzální existenci existuje přesný význam, existuje přísný zákon, existuje skutečná souvislost, existuje postup skrze kámen ke květině, skrze zvíře k člověku, skrze vyšší a vyšší úrovně integrace. Když toto pochopíme, můžeme pak také pochopit, že **karma není pouze zákonem o dědění dřívějších záznamů nebo vlastní reprodukci nebo morální spravedlností, přinášející vyrovnání, ale že je také něčím daleko významnějším. Je to věčný zákon, který směřuje k tomu, aby způsobil individuální činnost činnosti univerzální. Karma pracuje pro vesmír jako celek, aby udržela jeho nesčíslné jednotky v harmonii s jeho vlastní integrální rovnováhou. Vyrovnání pouze zapadá do této činnosti, jako malý soustředný kruh zapadá do většího. Výsledky existence každého jedinice, dědictví jeho myšlení a činnosti musejí být řízeny tak, že se nakonec podrobí většímu řádu samotného kosmu. Každá část je spojena s celkem. Všechno tedy směřuje ke konečné správnosti.** Je opravdu potěšitelné vědět, že vesmír má ve svém tajném jádru takovou významnou rovnováhu.

Naskytují se nyní otázky: Proč vůbec počal svět existovat? Proč je Světová Mysl tak marnotratná, že přivádí ohromné vesmíry ke zrození ve strašlivých geologických obdobích jedině proto, aby je potom opět rozložila v bezmezných propastech prostoru? K čemu je ta hnědá země, ti pohybující se lidé, to zlaté slunce, ta nemá zvířa-

ta a ty třpytící se hvězdy? Inteligentní člověk je nutkán hledat srozumitelnou příčinu univerzální existence právě tak, jako se snaží nalézt nějakou příčinu pro svou individuální existenci. Přejít od kolébky k hrobu bez víry nebo naděje, že nějaká skrytá hnací síla řídí svět vpřed a vzhůru, bez schopnosti vložit nějaký druh významu do jeho nekonečného pohybu, znamená proměnit svůj život v neuspokojivou pouštinu.

Jedna z nejpříjemnějších tradičních škol orientálních metafyziků a mystiků by chtěla udělat z vesmíru falešnou hru, kterou hraje Nekonečné Já samo se sebou pro velké sobecké potěšení. Kdyby byl tento názor správný, pak by bylo možné právem považovat vesmír za ohromnou mučírnu s Bohem jako hlavním mučitelem hemžících se davů a nešťastných obětí. Tento názor by také oloupil existenci o základní smysl a rozumný význam. Ale takováto ponurá teorie nemá místo v mentalistickém učení.

Tyto problémy není možné vyřešit, dokud nejdříve nepochopíme, že vesmír není *uváděn* v existenci, že není stvořen, ale že se objevuje proto, že musí. Světová Mysl musí uposlechnout věčný zákon svého vlastního bytí a periodicky projevit nebo opětně vstřebat představu světa. Jaká vnitřní nutnost ji k tomu vede? Je to karma, nejvyšší a věčný princip, ovládající ustavičný pohyb její vlastní činnosti a následkem toho ovládající rytmus univerzální existence a neexistence. Karma však není nějakým zákonem, ustanoveným z venku, protože neexistuje nic vně Světové Mysli. Tento věčný rytmus je bez počátku a bez konce, protože Světová Mysl sama je silou bez počátku a konce. Proto se tážeme, proč byl svět přiveden v existenci, pouze tak dlouho, dokud nevíme, čím sku-

tečně je. Když pochopíme, že se svět objevuje z poslušnosti k všeobecnému principu karmy, že je věčnou reprodukcí sebe sama, objevující se střídavě v kosmických cyklech, že neměl nikdy počátek ani nebude mít nikdy konec, chápeme, že v něm nemůže být žádná *poslední* příčina, ale jen bezprostřední. Člověk, který dává takové otázky, je zakládá na neudržitelném postoji, neboť přijímá za zaručené: a) že je základní pravdou, že vesmír byl stvořen náhle v čase, b) že vesmír byl vytvořen nezávislým vnějším Stvořitelem. Příčina vesmíru, který by byl vytvořen na základě těchto dvou činitelů, by přirozeně tkvěla ve Stvořiteli. Žádný oddělený Stvořitel však neexistuje. Hromadné karmické záznamy vznikají ve Světové Mysli samy sebou. Je tomu tak proto, že nikdy nebyla doba, kdy neexistovaly, neboť jsou stejně věčné jako Světová Mysl sama, i když se jejich formy mohou měnit. Tyto záznamy jsou skutečně částí přirozenosti Světové Mysli; proto tvoří samočinný systém. Poněvadž nemůžeme stanovit datum počátku Světové Mysli ani konec jejího života, musíme se vzdát nelogického úsilí stanovit začátek nebo konce vesmíru. Světová Mysl *nevytvořila* vesmír, nýbrž poskytla pouze základ pro jeho existenci, rámec pro vzájemně působící karmické potenciální síly, látku pro jeho všeobecné karmické projevy a princip života pro jeho aktivity, které jsou v neustálém pohybu a které vznikají samovolně. Nesmíme se však mylně domnívat, že tento názor mění vesmír v pouhý stroj. Vzhledem k tomu, že základní rámec tvořící síly i látka jsou mentální, je také svět mentální činností, a ne jen mechanickým pohybem ve „hmotě“.

Svět nebyl nikdy do existence uveden, ale vždy existuje – i když se projevuje přerušovaně. V jednom

smyslu je jako otáčející se kolo, které věčně krouží. Žádný mudrc nikdy nezjistil a žádný zřec svým insightem nikdy nepronikl prvotní temnotou kolem počátku tohoto procesu stálého stávání se, který tvoří náš vesmír, prostě proto, že žádný počátek neexistuje. Můžeme pouze říci, že je samotnou přirozeností vesmíru existovat věčně v tom smyslu, že je vlastní přirozeností všeho ostatního existovat pouze dočasně. A poněvadž je to jeho vlastní přirozenost, poněvadž v tomto smyslu je zcela mimo pomíjejícnost časového sledu a nikdy v ní neměl počátek, je zbytečné se ptát, proč byl stvořen. Tuto otázku nelze zodpovědět, protože ji nelze vůbec položit. Taková otázka již nevzniká a nelze ji proto klást; brání nám v tom fakt, že svět je ustavičným samočinným procesem. Musíme přijmout, že vesmír *je*, a to, co skutečně je, nikdy nemůže přestat být, stejně jako to, co nikdy nebylo, nemůže nikdy začít být. Tam, kde se zdá opak pravdou, jde o iluzi, vzniklou z našich smyslů. Když vidíme vesmír umírat a mizet, pak byl jen proměněn v latentní stav, jako myšlenky člověka mizí do jeho mysli, kde zůstávají v latentním stavu. Po tomto objasnění se stává bezvýznamnou otázkou, k čemu zde vesmír je.

Jak bylo uvedeno, je tento problém klamný, je to pseudoprobém. Pohyb světa nezavírá Světovou Mysl jejího podivuhodného bytí, když se zastaví, ani nepřipojí nic k jejímu bytí, když trvá. Střídavé časo-prostorové projevení a stažení vesmíru je tak nerozlučně spojeno s jeho přirozeností, jako dýchání s lidským životem. Musíme přijmout nezbytnost takového tajemného sebeprojevení vesmíru jako nedílnou součást jeho přirozenosti a jako věčný zákon jeho vrozeného bytí. Nemůžeme proto přesně a metafyzicky říci, že existuje jakákoli záměrná teo-

logická příčina jako taková v univerzální soustavě, ve které se vše děje takto samovolně podle vlastní skryté kosmické nutnosti. Ještě jednou, když pochopíme, že Světová Mysl má svou věčnou existenci mimo čas, kdežto kosmický proces se odehrává v čase, pochopíme také, že by bylo nemožné, aby Světová Mysl mohla sledovat kosmickou příčinu s nějakým podnětem ve svůj prospěch. Světová Mysl nezískává nic evolucí, nemá žádný účel, který by splnila ve svůj prospěch, ani nehledá zisk, který by uspokojil její touhu.

Vše-Vědoucí

Ale když vesmír nemá žádnou poslední příčinu, která by tkvěla v něm samém, neznamená to, že nemá žádnou příčinu bezprostřední; a když nemá Světová Mysl žádný vlastní podnět, žádnou zvláštní příčinu ve svém vlastním zájmu, neznamená to, že nemá žádnou příčinu v zájmu nesčíslných tvorů ve vesmíru. Z jejich stanoviska dodává životu její samotná přítomnost postačující význam. V těchto věcech nejsme ponecháni v temnotě. Máme dosti práce s tím, abychom chápali, co bezprostřední vývoj ve vesmíru vykonává a co se snaží udělat s hemžícím se množstvím tvorů. Zde nám může učení mentalismu na základě insightu (vzhledu do Poslední Podstaty) říci rychle a mnoho, co potřebujeme vědět. Může nám říci něco o konečném výsledku, který se snaží kosmický vývoj v lidstvu zajistit. Může nám říci, k čemu je lidský život, a poskytnout nám proto hodnotné praktické cíle. A to je velký krok kupředu. Naše vlastní existence není bezúčelná. Nám lidem byl dán cíl, o který máme

usilovat. Můžeme jasně vědět, jaký tento cíl je. Není to dosti?

Světová Mysl zůstává všeobecným pohybem nezměněna a nedotčena. Kosmický proces proto pokračuje ne pro Světovou Mysl, nýbrž pro jednotlivce v ní. Nesmí se tedy chybně chápat vnitřní nutnost, která uvádí kosmický proces v existenci. Tato vnitřní nutnost je čistě karmická. Jsme-li povoláni, abychom se stali spolupracovníky v tomto procesu – a k tomu povolání jsme – není to vlastně pro Světovou Mysl, ale pro lidstvo. Nedomnívejte se chybně, že naše účast na božské práci je nutná, aby pomáhala zájmům Světové Mysli. Není tomu tak. Světová Mysl nebojuje proti velké přesile, nevolá trpasličí pomoc člověka; nepotřebuje nic, protože je sama zdrojem Všeho. Ten, kdo získává, jsme my – nikoli individuálně, ale jako vzájemně závislý celek. Ani nesmíme upadnout do spekulativního omylu oněch teologů, kteří se domnívají, že Božství bojuje proti antagonistické satanské moci a že je zde zapotřebí naší pomoci. Tyto satanské moci určitě existují, ale tyto moci nejsou nejvyšší. Jsou pouze středisky konečného života a inteligence, která nesprávně usměrňuje svou vůli a myšlení do časových a prostorových extrémů. Proto se sama odsoudila ke konečnému zničení. Nakonec neexistuje jiná nejvyšší moc než Světová Mysl.

Když pochopíme, že každý živý tvor, počínajíc protoplasmatickou buňkou, se snaží uskutečnit svou vlastní existenci a že toto hledání se stává vědomým ve vyšších formách člověka, můžeme tedy říci z praktického stanoviska, jež je stanoviskem části a nikoli celku, že vesmír má konečnou příčinu. Jedině v tomto smyslu vytváří stále Světová Mysl ze své podstaty vesmír za ne-

zbytných podmínek času a prostoru a zdokonaluje je; jeho obyvatelé budou růst ve vědomí řadami planetárních putování ke vznešenému cíli. **Hodnota kosmické aktivity spočívá ve všeobecném směru vzhůru, kterým se pohybují její individuální střediska. Univerzální pohyb je určen k tomu, aby pozvedal život a inteligenci ke stále vyšším úrovním. To je bezprostřední a vrozený účel v jeho pozadí. Vývoj svědomí, které potlačuje jáství, a rozvoj vyššího vědomí jsou hlavní cíle a nejlepší hodnoty, které Příroda v člověku vyvíjí.** Osobní jáství má vždy cíl, po kterém může toužit, a proto je tu vždy příčina, která je základem jeho existence. Právě proto, že jáství je konečné, bude postupovat přerušovaně svým vlastním způsobem. Rozsah jeho malé časoprostorové existence je příliš omezen, než aby mu přinesl zpola zahalené náznaky neomezené nekonečnosti, z níž vzešlo.

Jaký druh vjemů, jaký druh vědomí má Světová Mysl? Je marné snažit se zodpovědět tuto otázku, pokud nezměníme způsob, kterým pohlížíme na čas. Pokud považujeme čas za něco, co pracuje samostatně a nezávisle na vědomí, nebude možné vytvořit ani symbolické pojmy, které představují meze intelektuální odpovědi na tuto otázku. Naše vzpomínky na minulost, naše předvídaní budoucnosti a dokonce i život od okamžiku k okamžiku v přítomnosti, to vše je mentálně zkonstruováno. Znělo by to neuvěřitelně, nebýt toho, že naše víra v čas byla žalostně podkopána zkoumáním jeho pravého

charakteru pomocí mentalismu a snu, jakož i zkoumáním mysli, která je jeho základem.

Během snu je možné projít v několika minutách řadou příhod, které by vyžadovaly několika týdnů bdělého času. Pod vlivem drogy je možné zažívat jedinou půlminutovou příhodu v době, která se zdá několika hodinami. Je tedy jasné, že sled, ve kterém zažíváme události v čase, se může fantasticky zrychlit nebo fantasticky zpomalit. Jestliže to je možné v případě lidské mysli, jestliže je marná a absurdní snaha vnucovat naše běžné měřítko bdělého času člověku snícímu nebo omámenému, není také marná a absurdní snaha vnucovat nějaké měřítko času Světové Mysli? Když chápeme, že nelze stanovit žádné omezení počtu různých časových sledů, které mohou existovat, můžeme také chápat, že jediná sekunda našeho bdělého času se může rovnat tisíci rokům času v jiném druhu vědomí, kdežto zase naopak tisíc let našeho bdělého času nemusí být více než jednou sekundou v existenci vědomí vyššího.

Můžeme jít dokonce ještě dále a prohlásit nejen, že mentalistická povaha času z něho činí proměnlivou věc a že ve Světové Mysli musí existovat více různých časových řádů, nýbrž také že, ač časové vjemy tvorů příslušejících jednomu z řádů budou neznámé tvorům časových řádů jiných, bude si Světová Mysl přece uvědomovat všechny tyto možné obměny. Jak snadné musí být pro Světovou Mysl urychlit tak nesmírně svůj pocit času, že může obsáhnout události celého kosmického období milionů let v jediném okamžiku? Nebo zpomalit své vědomí na úroveň tvora, jehož celý dlouhý život je pro nás jen několika hodinami? Nebo zažít v miliontině okamžiku to, co my můžeme zažít jen za milion let?

A tak tomu opravdu je, ač se to zdá pro omezenou lidskou bytost nepředstavitelné. Postupné události našeho časového sledu se tedy objevují kvůli nám, ne kvůli Světové Mysli. Náš omezený způsob, kterým pozorujeme události v čase, kterým zažíváme postupné změny, není způsobem kosmickým. Náš časový sled je prostě jedním rouchem z mnoha, do kterých se odívá kosmická Světová Idea.

Nekonečná Světová Mysl vidí vesmír v sobě a sebe ve vesmíru. Je si dobře vědoma toho, co se děje zde dole. Její vědomí je dokonalé; to znamená, že obsahuje veškeré možné časové řády. Každá událost se jí opravdu jeví, ne však způsobem, jakým by se jevila konečné mysli. Co je pro nás neměnností všech časů, je pro Světovou Mysl její Světovou Ideou. Ustálený svět, stejně jako bezpočetné řady jeho vývojových změn, utrpení a radostí, se tomuto nepochopitelnému vědomí jeví současně a nekonečně. **Je tedy nesprávné domnívat se, že to, co je nyní pro nás mrtvou minulostí, je také mrtvou minulostí pro Světovou Mysl. Ona vidí vesmír nejen postupně, nýbrž také současně. Tento stav, tuto vyšší dimenzi, v níž minulý, přítomný i budoucí čas jsou rovnoprávné, samozřejmě již nelze nazývat časem v lidském slova smyslu.**

Jaké jsou prostorové vjemy Světové Mysli? Právě tak, jako když vstoupíme do síně během koncertu, můžeme jediným aktem pozornosti obsáhnout svým konečným způsobem samotnou halu, zástupy posluchačů i tóny hudby, a přitom dávat pozor na chůzi uličkou k svému sedadlu, tak může Světová Mysl obsáhnout svým nekonečným způsobem celý vesmír jediným aktem své vlastní pozornosti, může

učinit vše a každého v něm obsahem svého vědomí. Z takového znázornění toho, co dokáže mysl slabého člověka, můžeme odvodit alespoň slabý náznak toho, co může dokázat nekonečná Světová Mysl způsobem, kterým obsáhne celý vesmír jedinou vše-chápající myšlenkou. Každé místo v celém vesmíru je rovnocenně přítomno v jejím vnímání. Její zkušenost zahrnuje vše, neboť je vždy ve spojení se všemi předměty ve všech časech. Jestliže může každý, kdo vystoupí na rozhlednu, shlédnout tak velikou část krajiny či města a vidět tolik různých objektů najednou, není příliš zářející tvrdit, že Světová Mysl může najednou vidět celý kosmický proces.

Vědomí Světové Mysli zahrnuje VŠE; jinak by nemohla být tím, čím je. Světová Mysl vnímá svět, aniž je nucena vnímat jej po částech a kusech, jako to děláme my lidé; vnímá tedy souhrnně, udržujíc vše v jediné ohromné vizi. To znamená, že části jsou viděny ve svém pravém vztahu nejen jedna k druhé, ale především ve vztahu k celku. Neexistuje nic mimo její zkušenost; nesmíme se však dopouštět chyby, že si představujeme takovou zkušenost pouze na velmi nízké a omezené úrovni lidského vnímání, které může pouze navlékat události jako korálky na nit času, a zvětšovat věci do prostoru, jako visí ovoce na stromě.

To, co je pravdivé o časových vjemech Světové Mysli, je stejně tak pravdivé o jejich vjemech prostorových. Protože Světová Mysl je vědomím, společným všem bytostem a protože je přítomna všude v každém tvoru a ve všech věcech, její zkušenost nezbytně také zahrnuje vše. Světová Mysl dokonale zahrnuje všechny možné prostorové řády, protože si je vědoma, že vesmír je *v ní*, kdežto my jsme si ho vědomi jako něčeho *vně*

nás a můžeme být činní v jedné době jen v jednom stavu. Nic zevního nemůže ohraničit činnost Světové Mysli prostě proto, že neexistuje nic zevního k ní.

Ačkoli Světová Mysl není sama vázána zákony individuální přičinnosti času a prostoru, je jimi nutně vázán její projev ve světě jevů.

Ze stanoviska Světové Mysli může být její v celek shrnutá, vše obsahující jediná představa vesmíru celistvá, úhrnná a dokonalá; avšak ze stanoviska jednotlivých středisek vědomého života, obsažených v oné velké představě – tím, že nejsou schopny rozšířit svou omezenou zkušenost – musí se každá událost rozvinout postupně ve zvláštním časovém řádu a každý předmět musí spočívat ve zvláštním prostorovém umístění, má-li se vůbec projevit. Aby mohla Světová Mysl uskutečnit svou nekonečnou rozmanitost karmických projevů, musí uskutečnit mentální rozdělení prostoru a času v jednotlivci. My, kteří jsme jejími výtvary, vstupujeme do těchto rozdělení a pociťujeme jejich skutečnost jako hypnotizované subjekty. Poslední pravda však je, že jsou to jediné a pouze představy. Zdá se, že sny se odehrávají v čase a prostoru, neboť obsahují události i věci, ale když je posuzujeme z filosofického stanoviska, shledáme, že nastala žádná zvláštní změna v mysli snícího člověka; ta se vůbec nepohnula v prostoru ke vzdálenému městu, které viděla ve snu, ani se téměř nepohnula v čase při nesčíslných událostech v onom městě, které zakoušela v době, která je jen jedinou sekundou bdělého času; ve skutečnosti zůstala nepohnuta v čase i v prostoru. To nám může pomoci pochopit, jak je možné, že se zdá, že Světová Mysl projevuje zvláštní časo-prostorovo-hmotný svět, ač je sama vše-pronikajícím bytím, které zahrnuje

veškerý čas, veškerý prostor i veškerou „hmotu“, bytím, které si je věčně vědomo samo sebe.

Kdyby Světová Mysl nepoznávala samu sebe v každém tvaru v Přírodě, nechť je jakkoli nízký, jakkoli krutý nebo omezený, nemohla by být duší Vesmíru. Pro Světovou Mysl jsou všechny věci, poznatky a druhy vědomí stejně přítomny v jediném záblesku, neboť jsou pro ni všechny jediným. Její vlastní existence je proto věčným Nyní a nekonečným Zde.

Jestliže Světová Mysl zná naprosto vše, pak musí také znát způsob, jakým se časo-prostorový svět jeví jejím časo-prostorovým tvorům a jak je jimi zažíván, neboť větší vědomí je stejně rozsáhlé jako Vše, obsahuje a nevylučuje to, co je menší. Neexistuje žádná zvláštní forma zkušenosti, kterou by Světová Mysl nemohla obsáhnout. Každé místo je jejím „zde“ a každý čas je jejím „nyní“. Ona neopomíjí to, co je konečné; obsahuje všechny možné konečnosti, a přece je *sama* nekonečná.

Každá zkušenost v sobě zahrnuje věci viděné v prostoru a změny vzniklé v čase. Máme-li je vůbec poznat, musíme znát jejich „kdy“ a „kde“. Toto můžeme ovšem tvrdit jen z lidského hlediska. Existuje však jiné možné hledisko, z kterého je svět chápán jako všudypřítomnost a vždypřítomnost. To ovšem ruší význam času a prostoru, jak my jim rozumíme. Neboť právě tak jak mravenec nemůže rozšířit svou inteligenci tak daleko, aby chápala to, co člověk při nejmenším vypětí může snadno pochopit, tak člověk sám nemůže rozšířit své časo-prostorové vjemy ani na zlomek rozsahu vjemu Světové Mysli. Čas pro nás nabyl přehnané ceny. Teorie postupného vývoje dala některým západním metafyzikům popud ke vzniku teorie, že se Božství skutečně vyvíjí, že

během času budeme mít většího Boha! Staří mudrci nebyli tak povrchní. Neboť oni věděli, že čas je mentálním výtvozem, a věděli, že Mysl sama jej přesahuje.

Lidské poznávání je podmíněno vytýčením vztahu mezi „já“ a „ne-já“. Je tedy všechno naše vědění relativní k našemu vědomí. Jak můžeme doufat, že poznáme opravdu základní přirozenost vědomí, které zcela přesahuje veškerou takovou relativitu? Lidskými měřítky nemůžeme správně posuzovat vědomí Mysli. Pokoušet se vtěsnat nekonečnou Světovou Mysl do našeho malého okruhu konečné časo-prostorové zkušenosti je nefilosofické. To, co je pro lidskou zkušenost nezměrným vesmírem, je pouhým bodem ve Světové Mysli. Nemůžeme-li svou omezenou lidskou schopností pochopit takovou pravdu, nepopírejme ji. To, co je časovou věčností z lidského hlediska, je pouhým okamžikem v této vše-myslící mysli. Jestliže se Světová Mysl může projevovat a být činná v množství různých časo-prostorových řádů, aniž nás uvědomuje o tom, co činí, musíme být připraveni přijmout fakt, že nevyhnutelná omezení našich vjemů nám zakrývají tyto jiné řády závojem prázdnoty. **Proto bychom si neměli stěžovat, že jedna z našich žádostí (aby Světová Mysl odhalila našemu vědomí postup a způsob své univerzální činnosti) je přehlížena.** Celý tento vznešený monismus (vše vychází z jediné podstaty) je opravdu a v pravém slova smyslu nepochopitelný lidskému myšlení v pojmech. Je pro nás nepředstavitelný právě proto, že jsme koneční a lidští, a tak bychom se neměli dopouštět chyby, abychom takové možnosti zcela popírali.

Nejdříve si představujeme zlidštělého osobního Boha, který je zapleten v téže pavučině prostorových a

časových vztahů jako my; každá následující myšlenka o tomto Bohu je plna nepravdy. A poněvadž je vesmír spředen z Božího Já, trpí naše myšlenka o vesmíru přirozeně stejnou nepravdou. Nepozorujeme, že jakmile se dopustíme základní chyby tím, že umístíme Boha do svého vlastního nebo vůbec nějakého časo-prostorového řádu, musíme považovat jeho ze sebe samého projevený vesmír za věc, která se zrodila náhle v čase a náhle se objevila v prostoru, a jejíž dřívější existence proto stále zůstává nevysvětlena. Musíme vymanit své pojmy Boha i vesmíru z prostoru a času tím, že učiníme Boha nezpodobnitelnou beztvarou Myslí a vesmír bez počátku a bez konce. Jestliže jsme nikdy dříve jasně nedocenili tento pojem, měli bychom si pamatovat, že nám Příroda na svůj stůl nepředkládá žádnou hostinu zjevných pravd. To, čím se chceme živit, musíme dobývat sami s mozoly na rukou a s bolestmi hlavy. Vše, co je hodnotné, je skryté, nepozorovatelné a těžko dosažitelné.

Odhalení skutečnosti

Světová Mysl je spojena s vesmírem nejen proto, že je zrozen z její činnosti, nýbrž také proto, že ona je z nejvyššího stanoviska samotným vesmírem, jak dokazuje mentalismus.

Jako nezaniknou myšlenky spisovatele, když je zničen papír, na který je promítl, tak není dotčena Světová Mysl projevem nebo zmizením představ, jejichž celkové promítnutí tvoří vesmír. A právě tak jako mysl umělce zůstává celá a nerozdělená po své tvůrčí práci, stejná jako byla před ní – bez ohledu na to, jakému množství tvůrčích myšlenek dala vznik – stejně tak zůstává Svě-

tová Mysl nezmenšená a neoslabená v celé své nepochopitelné integritě, i když ze sebe tvořivě vydá myriády jednotek, které tvoří celou světovou ideu v období kosmického projevu.

Jedno se stává množstvím. Světová Mysl promítá neustále a samovolně své bytí do živých vesmírů a živých tvorů. To ji však nikdy nemůže vyčerpát, neboť nikdy skutečně nic tímto procesem neztrácí. Jedno vytváří Mnohé ze sebe sama, ne z nějaké cizí látky, a nelze je měřit jeho vyjadřováním ve vesmíru, neboť to je vždy neúplné. Nemůžeme dosáhnout Skutečnosti, spojíme-li dohromady miliony malých kousků. Skutečnost není celek v tomto smyslu. Není to pouze souhrn věcí, nýbrž daleko spíše podstata věcí.

Snadno můžeme pochopit, jak se jediná lidská mysl stává postupně množstvím myšlenek a přesto stále zůstává v jejich pozadí jako jejich nezmenšené jáství. Můžeme také pochopit, jak existuje táž mysl ve všech těchto různých myšlenkách. Takto můžeme snadněji pochopit, jak se může Světová Mysl projevovat v milionech tvarů a přece zůstat svým nekonečným transcendentním jástvím. Vesmír v sobě neobsahuje celou Světovou Mysl, nechť se zdá jakkoli bezmezný, stejně jako prázdný džbán v sobě neobsahuje všechnen prostor. Džbán nám může dát pouhý náznak toho, co je prostor tím, co obsahuje; také vesmír svým obsahem pouze naznačuje, co je Světová Mysl. Světová Mysl není jen ve vesmíru, nýbrž metafyzicky také mimo něj. Konečnost světa poukazuje na nekonečnost, která překračuje svět. Fakt, že svět je jen proměnlivým Jevem, poukazuje na neměnnou Skutečnost, která je jeho základem. Je-li skutečně vesmír sebe-projevením Světové Mysli, není to projevení ani

úplné, ani vyčerpávající, nýbrž jenom částečné projevení. A tak, když pátráme hlouběji, odhaluje se nám svět jako sebe-projevení bezprostřední *přítomnosti* Mysli, nikoli její *přirozenosti*.

A tak jestliže chceme alespoň intelektuálně znát to, co je naprosto nejvyšší, nemůžeme se zastavit pouze u dynamického pojmu Světové Mysli. Musíme na své cestě pokračovat, abychom pojmenovali TO, co jediné má nejvyšší skutečnost. Čtenář musí pochopit, že **i když mentalismus mění svět v představu, nemění v představu skutečnost. Tak přicházíme k problému vlastní přirozenosti Světové Mysli. Po problému „hmoty“ je to nejhlubší a nejskrytější problém, který stojí před námi. A protože Světová Mysl je základním zdrojem všeho, je rovněž základním klíčem ke všemu. Všechny lidské bytosti jsme totiž převedli na buňky v této Světové Mysli a všechny „hmotné“ předměty na myšlenky, společně oběma vytvářené.** Všechno existuje v oceánu mysli právě tak, jako všechny vlny existují v oceánu vody. Světová Mysl je proto jedinečná a nepodobá se ničemu jinému, co existuje. Ona je to nejvyšší. Nelze ji zjednodušit v nic jednoduššího, než je ona sama. Získat i jen intelektuální vhled do její přirozenosti a významu je proto tak důležité, protože poskytuje současně intelektuální vhled do přirozenosti a významu Boha a skutečnosti, tedy do nejzákladnějšího problému, přístupnému lidskému uvažování.

Stejně jako má každá lidská bytost zevní život činnosti v bdělém stavu a vnitřní život pasivního bezesného spánku, obdobně má Světová Mysl také dvojí život. Její zevní a činný život je samozřejmě spojen s projevením vesmíru. Co je její vnitřní a pa-

sivní existence? Jednota takzvaného nevědomého a vědomého jáství v člověku nám dává jak klíč k jednotě těchto dvou aspektů Světové Mysli, tak také obraz toho, čemu se skutečně podobá. Člověk může obrátit svůj mentální pohled ven, kde vidí zlomek vesmíru prostírajícího se před ním; nebo jej může obrátit do nitra v hlubokém spánku, kde nevidí vůbec nic, jsa zaujat sám sebou. Podobně může Světová Mysl hledět ven a pozorovat své vlastní projevené ideje; nebo může hledět do nitra a být pohroužena do svého vlastního jáství, jsouc zcela zbavena těchto představ. Ale tato analogie nepředstavuje celou pravdu. Když člověk vstoupí zcela do sebe, upadne do bezvědomí. Světová Mysl však zůstává v trvalé, vědomé, bezčasé a bezprostorové sebe-kontemplaci, jako ryzí a absolutní Mysl.

Světová Mysl není tedy úplně a výlučně zaujata obrazem vesmíru. Musíme rozlišovat mezi její ven promítnutou existencí a jejím životem vnitřním; tedy mezi popředím její pozornosti, soustředěné na časo-prostorovou činnost, a pozadím její pozornosti, soustředěné na její nerušené ticho; mezi její pozemskou meditací a nebeskou kontemplací. Tento bod se může stát jasnějším, přemýšlíme-li o tom, co se děje na začátku a na konci kosmického období, uvažujeme-li o oponě, jejíž zvednutí odhaluje všechny věci a jejíž spadnutí je zakrývá. Když Světová Mysl promítá svou pozornost ven, vytrysknou k životu samy sebou karmické síly vyvíjející vesmír; když obrátí svou pozornost dovnitř, stáhnou se tyto síly opět do latentního stavu a období projevu se uzavře. Během zmizení vesmíru kontemplanuje Světová Mysl pouze svou vlastní absolutnost a nezná nic jiného. Prvním aspektem

je Světová Mysl ve střídavé činnosti, kdežto ve druhém je v prapůvodním klidu.

Ostrý rozdíl mezi těmito dvěma fázemi existuje pouze v existenčním vyjádření, ne v základní přirozenosti. V jednom smyslu je to jako ostrý rozdíl mezi člověkem v hlubokém spánku a tímž člověkem pilně přemýšlejícím a činným. Člověk sám zůstává podstatně nezměněn, ale pozorovatelům, kteří by nebyli lidmi, by se jevil podle toho, co dělá v prvním stavu, a podle toho, co dělá v druhém stavu, dvěma odlišnými bytostmi. Právě tak, jako musíme pro filosofické účely pokládat člověka za jedinou bytost (mentální), ale pro účely praktické za bytost dvojitou (fyzickou a mentální), tak musíme pokládat Světovou Mysl za jedinou jsoucnost ze stanoviska filosofického, ale za dvojitou jsoucnost ze stanoviska praktického. Oba aspekty jsou pro nás jednoduše různými způsoby nahlížení. To však nečiní jeden aspekt méně důležitý nebo méně skutečný než druhý. Jsou odlišné, ale nejsou jeden od druhého rozdílné. Nicméně takto analogie podává jen náznak, není přesná. Zatímco ve Světové Mysli existují oba tyto směry dokonale vedle sebe, neexistují současně v lidské bytosti, ale vládou ve střídavém rytmu. Ještě jednou: Lidské myšlení a činnost jsou založeny na pěti smyslech, které mají nesmírně omezený rozsah. Rozsah Světové Mysli však daleko přesahuje a převyšuje smysly. Proto si musíme pamatovat, že věta „Světová Mysl myslí“ znamená nekonečně více, než se zdá. Je to pohyb nekonečné moudrosti v neomezeném rozsahu.

Abychom rozlišili své myšlenky o této dvojí existenci Světové Mysli, je třeba mít pro tyto existence zvláštní výrazy; ale chceme-li se vyvarovat omylu, že zde jsou

dvě různé odlišné jsoucnosti, je třeba, abychom udržovali tyto výrazy ve vzájemném vztahu. Tato nauka proto prostě vypouští přívlastek z názvu Světová Mysl a s ním všechna omezení, ponechávajíc jednoduchý a pravdivý název Mysl (anebo také výstižný pojem Absolutno), aby zastupoval poslední podstatu, absolutní skutečnost.

Mysl tedy projevuje dva aspekty: první jako sebe-kontemplující, v němž si je vědoma jediné sama sebe; druhý sebe-vývojový, v němž postupně projevuje svět a tak omezuje svůj vlastní život a vědomí. Prvý aspekt je ryzí Mysl-sama-v-sobě. Druhý aspekt je Mysl, stojící v nerozlučném vztahu k vesmíru. Prvý aspekt nazýváme Mysl (Absolutno), druhý Světová Mysl (občas dříve uvedeno jako Univerzální Mysl), ale oba jsou skutečně jedním. Můžeme dojít ke správnému pojmu Boha jen tím, že o něm přemýšlíme tímto dvojitým způsobem.

Nesmírná potíže uvést tyto dva protilehlé činitele v soulad existuje však pouze pro nevyvinutý intelekt, ne pro rozvinutý insight. Mudrc totiž může odhalit osobní zkušeností, že jeho nejvnitřnější jáství je statické, zatímco jeho vnější osoba je činná. Tak může pochopit, jak ve Světové Mysli existují tytéž protiklady současně.

Mysl je jedinou věcí, která může tvořit tisíce jiných věcí, které se vzájemně jedna od druhé liší, a přece zůstane tím, čím je sama v sobě. Mysl je v podstatě Beztvará, ale v projevu Tvarovaná. Je jak Jedno, tak Mnohé, podle toho, z které strany si přejeme na ni pohlížet. Univerzální existence je proto jednotou v rozmanitosti a rozmanitostí v jednotě, klidem uprostřed pohybu a pohybem uprostřed klidu.

Obraz světa se stále mění, ale stěna, na níž se filmový obraz promítá, je stále v klidu. **Psychologicky lze toto vše shrnout takto: Když Mysl přijímá tvary a vlastnosti, je věcmi samými. Když je soustředěná jako individuální pozorovatel těchto předváděných předmětů, je „jástvím“. Když je soustředěná jako pozorovatel, pozorující prostřednictvím „Nadjá“ všechny tyto nesčíslné oddělené pozorovatele, je Světovou Myslí. Když je v pasivním klidu, je sama sebou, Myslí, Absolutnem. Vesmír nemůže jinak než se pohybovat od Množství k Jedinému. Proto směřuje veškerý život na konec k vznešenému vyvrcholení posvátné Jednoty.**

Tajemná Prázdnota

Od těchto pojmů můžeme vystoupit výše k záhadnému vrcholu tohoto metafyzického učení. Musí nyní být jasné, že Bůh není nic, co by bylo možno zachytit do naší osobní časoprostorové sítě, nic, co lze vidět, slyšet nebo hmatat. Chceme-li zachytit i jen náznak pravého a dokonalého bytí Světové Mysli, musíme si odmyslet všechna omezení z její *podstaty*. Nesmíme se pokoušet vtěsnat nejvyšší do svěrací kazajky tím, že je rozdělíme do tvarů, časového pořadí, přívlasků nebo tvorů. Jak daleko naše lidské vnímání sahá a jak daleko naše lidské uvažování může sahat, není nejvyšší tím, ani oním. Svět měnících se jevů nemůže být světem soběstačným a svět, poznamenaný relativitou, nemůže být v podstatě skutečným světem. Proto musí být skutečný svět absolutní svět, kde neexistuje žádná změna, žádná relativita, žádný čas, žádný prostor, žádná věc, která se může měnit, žádný

časový interval mezi událostmi, který by bylo možno měřit, ani žádná vzdálenost, která by se mohla počítat. Ale nahlíženo z naší strany, takový absolutní svět bez věcí, bez času a bez prostoru, by byl naprosto prázdný. Myšlení by se uklidnilo ne v něčem vymezeném, ale ve zdánlivé prázdnotě bytí. Jestliže si odmyslíme všechen tvar a pevnost, složení a chuť, vůni a barvu kteréhokoli předmětu, co zbude? Když si takto odmyslíme každý přívlastek i vlastnost, zůstane to, co je zdánlivě prázdnou negací. V tomto bezmezném prázdném tichu neexistuje nic, čeho by se pozorující intelekt mohl zachytit. Protože zde není žádný zvláštní jev v prostoru nebo v čase, ani intelektuální představa, pomocí níž bychom mohli o něm přemýšlet, vypadá to jako prázdna nicota zbavená všeho obsahu. Není zde žádný prostor pro jakýkoli tvar ani čas pro jakoukoli událost prostě proto, že zde není vůbec žádný prostorový řád ani časový sled.

Když pronikáme hlouběji do přirozenosti Mysli, shledáváme, že je nakonec nepředstavitelná, leda bychom popřeli všechny její vlastnosti, což zanechá nesmírnou Prázdnotu, která je paradoxně jedinou existencí. Když je Světová Mysl sama v sobě mezi kosmickými obdobími a stáhla svá vyzařování, vnoří se také do této nezměrné Prázdnoty. V tomto svém základním stavu přichází Světová Mysl ke konečnému klidu – neslyší zvuky, nevidí tvary, nepozoruje a neprovádí žádné činnosti. Zde není rozdíl mezi jednou věcí a druhou, jednou bytostí a druhou, jedním tvorem a druhým. Kdyby proto byla dána otázka, co bylo před Světovou Myslí, odpověď musí být nikoli nic (nothing), nýbrž stav, kde není žádná věc (Nothingness). Nemůžeme to nazvat existencí, protože zde není nikdo a nic, aby existoval buď jako ten, kdo zažívá,

nebo jako zažívaná věc, ani jako myslící bytost, nebo jako myšlené představy. Zde není místa pro osobnost, ať lidskou, nadlidskou, nebo nižší než člověk, protože jakákoli oddělenost je zde naprosto vyloučena. To překračuje všechny závislosti nerozlučně spojené s takovou osobností. Protože tento pojem nejvyššího bytí zbavuje toto bytí jakéhokoli druhu tvaru v prostoru a jakéhokoli druhu existence v čase; protože ho zbavuje všech vztahů k nějaké druhé věci i každého já na pozadí ne-já, které je tím, co *my* pokládáme za vědomí, zdá se nerozeznatelný od naprosté ne-existence.

Intelektuální pojem prázdnoty se zdá vždy na začátku lidskému cítění odporivě přísný. Je spojován – zcela nesprávně – s představami jako chladná smrt a tiché hřbitovy. Tato reakce vzniká z hluboce zakořeněného materialismu lidských smyslů, z neschopnosti hledět za to, co mohou vidět, slyšet, čichat, chutnat a hmatat. Na počátku se dovede jen málokdo postavit tváří v tvář tomuto pojmu nesmírné Prázdnoty, aniž couvne ve strachu a zděšení. Nicméně je třeba mu čelit, až se stane běžným a přijatelným; neboť teprve pak můžeme postoupit k následujícímu vyššímu stupni chápání. Bylo by totiž mylné vykládat výraz Prázdnota pouze ve smyslu záporném a nihilistickém; ať se to zdá jakkoli paradoxní, je v něm také smysl kladný. I když je Absolutno tak vzdálené všemu, co známe jako existenci, přesto je nelze správně popsat jako nic. Ono skutečně je, i když nemá individuální existenci. Intelekt opravdu nemůže pochopit tento pojem Prázdnoty bez tvaru a bez podoby, který může vydat svůj hluboký význam jen vyšší schopnosti insightu. Jestliže je tato Prázdnota skutečnou přirozeností nás všech a jestliže ji někteří v minulosti poznali, samozřejmě že oni se

nestali ničím, ani to, co poznali, nebylo neexistující. Musí tedy tato Prázdnota mít nějaký druh bytí.

Není to jistě snadné, aby naše vědomí ovládané tvarem přijalo představu, že Nic je rovnocenné Skutečnosti, že základnou, na které je vybudována veškerá naše zkušenost bdělého stavu, stavu snu a spánku, je Prázdnota a nikoli pevná, ve své podstatě hmotná látka; ale když to jednou důkladně pochopíme, pochopíme také, že to řeší konečnou záhadu existence. Musím všechno popřít, dříve než můžeme všechno pochopit. Musíme nejdříve nalézt a přesvědčit se, že Nejvyšší není tím ani oním, než můžeme poznat, čím to a ono skutečně je. Nejvyšším nemůže být nic, co je změřitelné, nic, co je konečné, nic, co je utvořené. Konečný pojem všeho lze pochopit jen vyloučením všeho, co je pomíjející, a popřením všeho, co je známé. Prázdnotu skutečně nelze pojmenovat, neboť už samotné slovo „prázdnota“ je zcela záporné a nepoukazuje na kladné „Bytí“, které naplňuje skutečnost, kterou zastupuje a která má opravdovou, byť tajemnou, vlastní existenci. **Lidská mysl si nemůže úspěšně představit naprostou prázdnotu, protože, i když věří, že vše zjednodušila na úplnou prázdnotu, stále zde ještě je ona sama, kdo myslí na tuto prázdnotu. V okamžiku, kdy myslí na Prázdnotu, mysl ji ve skutečnosti sama naplňuje! Již samotným prohlášením, že nic neexistuje, ohlašuje mysl svou vlastní přítomnost. Tvrzením, že vše je temnota, prohlašuje existenci svého vlastního světla. A tak nelze myslet na pojem naprosté prázdnoty, neboť i kdyby vše ostatní bylo vypuštěno, zůstane stále ještě myslící mysl.**

Fakt, že se Mysl jeví jako „nic“, je pouze naší iluzí, neboť je poslední neodstranitelnou skutečností, která zůstává, když si odmyslíme vše ostatní. Pojem naprosté neexistence je proto klamný a iluzorní. Představa *naprostého* zničení je rovněž iluzorní. I pod zápornou myšlenkou, kterou chováme, je kladný význam – jemný pocit samotného čistého bytí, tajemný prvek vědomí, jehož pouhá přítomnost nám umožňuje pronést i popření světa. Takto zde paradoxně je zůstatek – látka Mysli, z níž je zrozen – zůstatek, který dále existuje nedotčen zmizením jednotlivých tvarů, do kterých byl dočasně zformován naším časoprostorovým vědomím a bez nichž se *podobá* nicotě, ale ve skutečnosti jí není. Neboť všechny tyto vlastnosti, které jsme si takto odmysleli, jsou také omezením. Zůstatek je Mysl ve své vlastní čisté vnitřní přirozenosti. Takto vidíme, že je nutno předem předpokládat, i když si to neuvědomujeme, toto konečné a neomezené bytí dříve, než můžeme poznat jeho omezené a konečné projevy v sobě a kolem sebe.

Vše, co vidíme kolem sebe, povstalo z Neviditelného, které proto nemůže být pouhou nicotou. Prázdnota je prosta pouze individuálních a oddělených jevů, ne však univerzální skutečností, která je jejich původní přirozeností. Kdybychom odstranili každou stopu vesmíru se všemi jeho tvory, od nejnižší buňky až k nejvyššímu člověku, od nejmenšího protonu až k největší hvězdě, tu nevyjádřitelná tajemná Prázdnota, která by pak zůstala, by byla Mysl ve svém čistém, prvotním a neprojeveném stavu. Jestliže v Prázdnotě neexistuje nic relativního, není to totéž jako

nicota. Skutečné stále existuje, převyšujíc všechnu relativitu. **Prázdnotu nesmíme nazývat neexistencí**, protože je to trvalý základ, v němž jsou všechny věci zakouřeny, základní bezmeznost, ve které jsou obsaženy všechny životy.

Za smyslovým vnímáním všech tvorů, za myšlením člověka, toto jediné provždy je. To je tedy jediná skutečná existence, vše ostatní je pouze přerušovaným jevem v ní. Stejně jako nelze skutečně oddělit tělo člověka od jeho mysli, tak nelze oddělit ve skutečnosti Vše během kosmického projevu od prázdne Mysli. Zralé chápání musí vidět Světovou Mysl v těchto dvou aspektech. V období svého projevení existuje vesmír v této Prázdnotě jako oblak na obloze; před tímto obdobím je však zcela ponořen do Mysli. **Můžeme stopovat věci zpět k myšlenkám a myšlenky zpět ke své mysli a tu opět k Nejvyšší Mysli. Můžeme tedy říci, že ze stanoviska běžné zkušenosti je Mysl příčinou vesmíru.**

Psychologicky znamená Prázdnota onu čistou Mysl, v níž je zbavena všech zabarvení tvořivé představivosti; ono opadnutí tvarů, pocitů, chutí, vůní a zvuků, tedy opadnutí pozemského vědomí; ono zmizení světa pomíjejících jevů, které zanechává pouze svět trvalé skutečnosti. Mysl nemá ve svém prvotním stavu žádné přívlastky, žádné touhy, žádnou vůli, ani žádný tvar; nemá žádnou viditelnou, vnímatelnou nebo myslitelnou individualitu, nemá žádnou možnou velikost ani žádné přiměřené jméno; není to věc, kterou lze uchopit rukou nebo pochopit myšlenkou. **Důvod, proč v naprostém tichu prázdnoty neexistuje minulost, přítomnost ani budoucnost, vůbec žádný čas, žádné prostorové řády**

ani žádné tvary, které by je naplňovaly, žádné projevení nebo rozpuštění vesmíru, náleží v tom, že taková činnost existuje jedině v jedincích pro jejich obrazovost a v nich, nikoli pro Prázdnostu-Mysl. Stejně jako existuje sen pro představu samu snící mysl, tak také ani zrození nebo smrt, ani vášeň, touha nebo smutek nemůže být v Prázdnostě, ale jen v myšlenkách, které na sebe vkládají jedinci v ní zakořenění.

I když chápeme fakt, že všechny věci jsou mentální, neznamená to, že neexistují; nelze považovat podstatu mysli za nicotu proto, že je neviditelná, nematelná a tělesným smyslům nepochopitelná. Věci se nemají popírat, ale chápat. Jsou to pomíjivé *formy*, které přijímá věčná Podstata-Mysl. Jsou zajisté zde, ale jsou to jevy, které jsou jako tvary odsouzené zaniknout, ale jako podstata věčně trvat. Svět je *skutečný*; je živě předváděn naším očím, uším, prstům, ale přesto není ničím jiným než jevem! **Svět je skutečný, ale tak, jak se nám jeví, je iluzí (májou)!** Jenom když přijmeme tento paradox, dosáhneme jakéhosi stupně pochopení. Mysl není pouhá prázdnota, nýbrž sama pravá skutečnost v pozadí veškeré naší zkušenosti světa. Prázdnota je pouhou nicotou jen ze stanoviska materialisty, zatímco ze stanoviska mentalisty je základní skutečností, základem veškeré projevené existence. Je také univerzálním stavem předtím, než univerzální existence sama vznikne. Je sice paradoxní, ale zcela pravdivé, že Prázdnota, tedy Žádná-věc, kterou nikdo přímo nezažíváme, je nejvyšší skutečnost, kdežto Vše, Každá-věc, což obvykle zažíváme, je jevem v této Prázdnostě. Jev světa vidí každý, ale jen málokdo zachytí pravdu o něm. Skutečnost světa závisí

na původní Prázdnost Mysli, z které vychází a do níž se zase noří.

Nejtěžší překážkou, kterou musí zdolat chápání západního člověka, je prosté přijetí Neprojeveného jako nejvyšší skutečnosti. Tak jsme si navykli myslet ve výrazech měřitelných tvarů a pevných těles, že jsme ztratili sílu myslet ve výrazech neměřitelné beztvaré Mysli, která je neviditelnou skutečností všech tvarů a pevných těles, skrytou skálou, na níž vše spočívá. Člověk, který doufá, že nalezne Skutečné tam, kde není, mezi pomíjivými tvary a prchavými stavy, které jsou jen jevy v mysli, místo aby je hledal tam, kde Skutečné je, tedy v Podstatě-Mysli, se podobá nevědomé opici, která se pokouší chytit obraz měsíce na vodní hladině.

Jak se může Neproměnné stát Proměnným, Nehybné přejít do Pohybu, jak se může Jedna Mysl projevit tak nenadále jako mnohotvárný vesmír? Příroda nám dává náznak odpovědi tím, že nám dala spánek. Neboť zde sami zažíváme, jak se mysl ve svém sjednoceném a nerozděleném stavu znenadání drobí do množství myšlenek a věcí, když přechází z hlubokého spánku do bdělého stavu nebo do stavu snu. Jediné se dělí v množství. Individuální mysl se takto projevuje, přesto však zůstává neporušená, nezmenšená a nevyčerpaná. Mysl se může projevovat různými způsoby, ale, i když se tyto způsoby vzájemně liší, zůstává stále nezmenšenou myslí. Je to jako číslo 10, které může být vyjádřeno matematicky 5×2 , $6 + 4$, $20 / 2$, 10×1 , $7 + 3$, a podobně. Všechna tato matematická vyjádření představují sice různá znázornění, ale při všech obměnách se vždy rovnají stejnému výsledku – 10.

Pochopení této Prázdnoty je v tomto studiu nutným stupněm a má dvojitý výsledek. Předně, tím, že zbaví celý vesmír veškeré jeho „hmotné“ substance, zlomí náš vrozený materialismus; a za druhé, tím, že zredukuje všechny oddělené věci na zdánlivou prázdnotu, odstraní naši poslední omluvu pro připoutanost k nim. Proto to není pouze metafyzický stupeň pro naše poučení, nýbrž také výchovný stupeň pro naše osvobození.

Tato zdánlivá nicota je tajným základem veškeré existence vesmíru, je původním zdrojem, odkud se vesmír vynořuje, a posledním útlukem, do kterého se vrací. Je první a poslední ze všech věcí, je Ničím a Vším, jedinou trvalou skutečností, jejíž přítomnost Příroda vždy naznačuje, kterou však nikdy neodhaluje. Její nekonečnost je nevýslovná, její existence neproměnlivá a její tajemství neproniknutelné pozemským smyslem.

Světová Mysl se vynořila z Mysli a vesmír se vynořil ze Světové Mysli. Předložku „z“ zde však nelze brát doslovně; je jí použito jen z nedostatku lepšího výrazu. Vesmír není nikdy vně Světové Mysli, ani ona není mimo Mysl. Každá předložka, která má prostorové vztahy, je chybná, použije-li se o ní. Světová Mysl si ve svém prvním aspektu není vědoma Ničeho, kdežto ve druhém aspektu si je vědoma Všeho, neboť v prvním se věnuje zcela sobě samé, kdežto v druhém se věnuje myšlení o tom, co se jí jeví jako „druhé“.

Na otázku, proč je vesmír tak neustále v neklidu, v tak neustávajícím pohybu, můžeme nyní odpovědět, že právě tato činnost znamená snahu blížít se různými způsoby k původnímu stavu, z něhož se vynořil. Tato snaha je nevědomá téměř u všech individuálních středisek, ale

vstupuje do sebe-uvědomění u lidské bytosti na určitém stupni jejího vývoje. A tak charakter věčného-stávání-se vesmíru prostě naznačuje, že za ním a v jeho pozadí existuje věčně tichá podstata prázdné Mysli. Neboť zde odhaluje Božské svoji nepopsatelnou přirozenost, nezastřenou mlhami a nezakrytou iluzemi.

Skutečný svět

Co je skutečnost? Nemůže to být něco, co zde dnes je a zítra zmizí. Musí to být něco, co přesahuje hranice času. Prvním znakem skutečnosti je, že vždy existuje – musí mít věčně trvajícím existenci. Proto původní „něco“ muselo vždy existovat a musí existovat stále. To můžeme nazvat nejvyšší skutečností. Je to nikdy nekončící zdroj Všeho. Je to Mysl.

Je tedy jasné, že nejvyšší existence je Mysl-sama-v-sobě ve své ryzosti a celistvosti, mimo své působení a mimo své výtvoř, v celé své bezmezném nekonečnosti. Ačkoli mentalismus mění věci v myšlenky, neprohlašuje, že myšlenky jsou poslední skutečností; jsou něčím, co tato skutečnost konstruuje pro sebe. Mentalismus také nehlasá, že vědomí jak *my* je známe, je touto skutečností, nýbrž prohlašuje, že je něčím, co tato skutečnost ze sebe vydává. Jak v pozadí myšlenek, tak v pozadí časo-prostorového vědomí je jejich tajemná podstata, která trvá v neproměnném Zde a věčném Nyní. Tato podstata všech věcí je jedna a táž Mysl, která se objevuje jak v egu, které věci vidí, tak v samotných věcech. Mysl je souhrnem veškeré zkušenosti, výchozím i konečným bodem celé existence; je tím, co poznává, i tím, co je poznáváno. Přesto je pro člověka paradoxně nezná-

má. Jsou-li myšlenky pomíjející, jejich základní látka, Mysl sama, není pomíjející, ale je jejich skutečností, a také stále uniká našemu myšlení. Tato nezachytitelnost však vzniká spíše tím, že nevíme, co máme hledat, než naši neschopností toho dosáhnout. Metafyzika pravdy doplňuje tento nedostatek a filosofický insight jasně vidí tam, kde neosvícené myšlení nevidí vůbec.

Když je myšlenka odtahována od rozmanitosti věcí a řízena do nitra, aby přemýšlela o sobě samé, podstupuje svůj poslední a nejvznešenější úkol, neboť jedině zde nalezne onu mystickou jednotu, která je základem všech věcí a která je všechny obsahuje. Insight odhaluje a rozum potvrzuje, že všechny nesčíslné objekty ve světě jsou projevy jediné látky – Mysli.

Přístup k prázdnotě nerozlišené Mysli – k Prázdnotě – můžeme získat buď mystickým transem nebo insightem. Děje-li se to jenom pomocí prvního prostředku, pak se dotkneme pouze jejího okraje a naše vědomí světa se po dobu trvání transu dočasně zruší. Proto indiští mystici, kteří považují stav transu za nejvyšší dosažení člověka, prohlašují, že vesmír je iluzorní, stínový a neskutečný. Neboť Mysl na této úrovni nemá pocit, že se rozlišuje do oddělených „jáství“ a že se tříští do nesčíslných forem. Přesahuje vědomí každé jiné existence. Nikdy nepřerušuje svou jednotu tím, že by sestoupila k uvědomování si rozmanitého a mnohonásobného světa. V tomto směru je jako člověk, který si neuvědomuje tisíce buněk, které se rodí a po několika týdnech umírají v jeho těle, přestože jsou jeho tak intimní částí. Je pravda, že *formy*, v kterých zažíváme svět, mysl v transu nezná, nicméně Světová Mysl, která promítá tyto formy a která je jejich podstatou, stále existuje v Prázdnotě a stále je

zná. To znamená, že mystické prohlášení o neskutečnosti světa je jedním z těch nejistých tvrzení, které je nutno lingvisticky analyzovat, nemá-li nás uvést do omylu. Když to uděláme, dojdeme k jasnému výsledku, že naše zažívání jevů světa je pomíjející, ale naše zažívání existence světa je v podstatě skutečné.

Někteří orientální mudrci (nikoli mystici) v dávných dobách také kladli důraz na iluzivní charakter tohoto světa a zdůrazňovali to jako nejdůležitější část své nauky. Ale byl to pouze dočasný prostředek, aby pomohli žákům skoncovat s otroctvím víry v materialismus a zejména s jejich poutem k myšlence těla. Vždyť titíž učitelé prohlašovali na pozdějším stupni, že tentýž iluzivní svět není nic jiného než tvar, který přijala skutečnost. Nauka o neskutečnosti světa byla dáována začátečníkům a středně pokročilým v tomto hledání, aby je přesvědčila, aby intenzivně obraceli svou pozornost k neviditelné skutečnosti; byla tedy dáována stejně pro svou výchovnou hodnotu, jako proto, že byla pravdivá o *tvarech*, přijatých zkušeností. Byla to nauka předběžná a nikoli konečná; na vyšším stupni byla pak dovolána ve prospěch nauky, že vše je z jedné substance, že vše je v podstatě skutečné. Mentalismus sleduje podobný postup jako tito učitelé: když změnil „hmotu“ v myšlenky, mění myšlenky v Mysl.

Metafyzické dělení na Skutečnost a Jev, na Bytí a Stávání se, stejně jako mystické dělení na Ducha a Hmotu, Boha a Iluzi, musí být nyní správně pochopeno, čím je – hypotetickým antagonismem, nikoli definitivním. Hledající, který může vystoupit tak vysoko, musí nyní přeskocit i toto rozlišování. Musí vidět všechny věci jako nerozdílné od původní Podstaty-Mysli, musí je obsáhnout v jediném uskutečnění s podstatou samou. Když se

vzdáme tradičního dualistického pojmu, který klade Du-cha na jednu stranu a Hmotu na stranu druhou, vzdá-váme se největšího klamu, který kdy ovládal mystické myšlení. Výrazu „klam“ je zde použito jedině z filoso-fického stanoviska, neboť každý pojem má určitý druh pravdy na své úrovni. Proto moudří učitelé všech dob sledovali metodu postupného odhalování, vyhovující jed-notlivým stupňům chápání, neboť tato metoda má ve svých širokých záhybech místo pro všechny názory. Nej-prostší mentalitě byl vysvětlován vesmír pouze na základě existence hrubé, pevné hmoty. Zralejší mentalitě bylo dáno jemnější vysvětlení, které uvedlo nehmata-telný prvek Ducha jako sílu, jež prostupuje hmotu a aktivuje ji. Na těchto dvou základních názorech na vesmír byly a jsou budovány všechny druhy obměn a úprav. Třetí, men-talistický názor však začíná předvádět vesmír ve výra-zech vědomí a učí, že vše, co známe, jsou pouze naše vlastní představy. Avšak nakonec je pokročilá mysl uče-na, aby se zbavila všech těchto materialistických, polo-materialistických a složených představ, a aby odvážně postoupila na nejvyšší hledisko čistého mentalismu, který redukuje vše bez výjimky na jediný prvek – Mysl.

Asketický mnich – metafyzik, který prohlašuje ves-mír za neskutečný, který by z něho chtěl učinit bezcenný stín, si plete předběžné stanovisko, které se snaží vy-prostit mysl člověka z hmotnosti, s nejvyšším stano-viskem, které se snaží hledět spíše na jeho podstatu než na jeho tvar. Proto je nesprávně hledět na vesmír jako na iluzivní, ale správně je považovat ho prostě za to, čím je: za mentální výtvar. Představivost je silou, náležející Světové Mysli; a proto ani ona, ani její výtvary nemohou být v nejvyšším smyslu klamy. Co je iluzivní, je hmotnost svě-

ta, nikoli jeho existence. Filosofie nemůže přijmout dualismus, který náboženskou nebo metafyzickou sekerou poltí svět na Ducha a Hmotu. Ten, kdo mluví o zápase mezi nimi, neví, co mluví. Dualita je iluzí mysli. Starý dualismus mezi Duchem a Hmotou se pro osvíceného člověka rozplývá a mizí. On chápe, že nespočetné množství věcí je pouze představou, tedy ničím, co by se v podstatě lišilo od jeho mysli. Chápe dále, že když veškeré věci jsou takto zjednodušeny na jedinou látku, není a ani nemůže být mezi oběma rozdíl. Smyslový svět je projevem Mysli. Neexistuje nic jiného než Mysl. Hmota a Duch jsou v podstatě totožné. Iluze a skutečnost jsou jen intelektuální hračky pro hru začátečníka. Dualismus je jen pro nevědomého. Je pouze Jedno. Když poznáme, že Skutečné souvisí trvale se svým Jevem a že Jev je jeho vtělením, **když chápeme, že Mysl se předvádí Mysli jako nezměrný vesmír, opustí nás tendence opovrhovat tělem a opouštět svět.**

Vidět svět pouze jako pomíjející bez jeho základní skutečnosti je stejně neúplné vidění, jako vidět pouze skutečnost bez jejího projevu – světa. Oba jsou nerozlučně spojeny, a tak je vidí pravý insight: nevidí je ve vzájemném protikladu. Skutečné a jeho vyjádření Světovou Ideou nejsou koneckonců dvě nezvratně oddělené věci, ale nepřerušovaná jednota. Díváme se na Skutečné po celý čas, když se díváme na vnější svět. Jenom ho vidíme jakoby z druhé ruky, nikoli bezprostředně; vidíme led, ne však páru.

Toto je nejvyšší skutečnost. Zatímco vše ostatní existuje relativně, toto jediné existuje absolutně samo pro sebe, nezávisle na ničem jiném. Je to tajemný Princip, který jakožto život existuje v nás všech a ve všem kolem

nás a který jakožto Mysl je základem celého našeho uvědomování si těchto existencí.

Existuje svět skutečného bytí, který má lidstvo teprve nalézt a *milovat*; to je nepsaný úkol, který nám život určil; to je význam pozemské existence pro všechny lidi.

Čtvrté evangelium

Nahlédneme-li do Nového zákona, zejména do části sepsané sv. Janem, obecně nazývané Čtvrté evangelium, najdeme tam některé z myšlenek této nauky, vyjádřené jiným způsobem. Jeho úvodní slova: „Na počátku bylo Slovo, a to Slovo bylo u Boha,“ nás okamžitě stahují do hlubokých vod metafyziky pravdy. Neboť vesmír není ničím jiným než výsledkem božské představitosti. Celý svět je jen myšlenkou, udržovanou Světovou Myslí. Ale sama Světová Mysl se objevuje na počátku kosmického období jako zářící myšlenka v Mysli. Je to první a poslední ze všech možných představ, jedna představa, která obsahuje a zahrnuje všechny ostatní představy, nechť jsou jakkoli rozmanité.

Každá představa v sobě zahrnuje příslušný význam. Významem univerzálního procesu, tím, co dává smysl veškeré existenci a takto ji nakonec spasí, je Světová Mysl. Kromě toho, slova jsou výrazem představ. Slovo je znamením nebo zvukem, který zastupuje představu. Proto je Světová Mysl ve větě sv. Jana označena „Slovem“.

Uvažme dále, že když jsou lidské rty zavřené a tiché, je ticho a nečinnost. To představuje nevýslovné ticho a naprostou nečinnost Mysli-samé-v-sobě, stejně

jako Světové Mysli ve stavu mezi dvěma kosmickými obdobími. Když se tytéž rty otevřou a promluví, ticho je přerušeno a mluvené slovo vychází. To představuje začátek kosmického cyklu, kdy se objevuje Světová Mysl a samovolně znovu začíná tvořivá činnost. Až do té doby spočívalo Nejvyšší ve svém vlastním tajemném bezčasém a bezprostorovém bytí nepřerušovaném děním, a proto nepřerušovaném jakýmkoli postupem minulosti, přítomnosti a budoucnosti. Ale projev univerzální činnosti znamená vstup jedné části Nejvyššího do času. To znamená: současně se svým vlastním vynořením udržuje Světová Mysl v zájmu svých tvorů myšlenku časo-prostorového řádu. Odtud jádrná věta sv. Jana: „Na počátku bylo Slovo.“

Mysl je základní podstatou všeho, každé představy, od samotné Světové Mysli dolů. Proto ji Jan klade na stejnou úroveň s nejvyšším výrazem, který zná, s výrazem „Bůh“. A nyní, zda Síla, kterou nazýváme Světovou Myslí, spočívá skrytá a latentní v nesmírné a absolutní podstatě, z níž periodicky vychází podle nezměnitelného zákona svého vlastního bytí, nebo zda se činně zaměstnává vyzařováním vesmíru, vždy je stejně neoddělitelná od této představy, jako je neoddělitelný jiskřící třpyt od broušeného diamantu. Ona vždy zůstává s Myslí. Proto Jan říká: „A to Slovo bylo u Boha.“

Zjistili jsme již dříve, že život a mysl jsou dvojčaty, že nesmírný proud energie, který se projevuje v nescíslných rozmanitých tvarech všude ve vesmíru, je jednou stranou mince, jejíž druhou stranou je vědomí. Proto Jan pokračuje: „V něm byl život; a život byl světlem lidí.“ Neboť Světová Mysl poskytuje svým prostředníkem – Nadjá – jak život, tak vědomí svému promítnutí, osobě.

To je však pouze lidská aplikace této pravdy. Existuje také aplikace univerzální. Když se pohybem karmického kyvadla vesmír opět pohybuje zpět a rozkládá se, vrací se do rozložení také Světová Mysl, ale jen ve svém aspektu udržovatele tohoto vesmíru. Světová Mysl, jako inteligence v pozadí vesmíru, která ho uvádí v činnost, se objevuje a mizí spolu s jeho projevením. Vše, co zůstává mezi dvěma kosmickými cykly, je jenom její podstata – Mysl. Vesmír je promítnutím Světové Mysli, ale ona sama je také promítnutím bytí prvotním a spontánně samovolně vznikajícím. Proto Světová Mysl jako taková existuje pouze v průběhu všech těch milionů let, co existuje vesmír. Vycházejí a zapadají oba společně. Celý vesmír existuje tedy původně jako zárodek uvnitř Světové Mysli a Světová Mysl zase existuje jako zárodek uvnitř Mysli. Tuto analogii nelze však vést příliš daleko, neboť je zde přinejmenším jeden důležitý rozdíl. Mysl nedělá nic, aby dala vznik Světové Mysli, ale Světová Mysl se objevuje samovolně a periodicky sama sebou, podle věčného zákona, kdežto vesmír je vyzářen vlastní činnou silou Světové Mysli. Když však tato síla opět zanikne, stává se ryzím tichem Mysli.

Postupné odhalování nebo vývoj vesmíru je skutečným postupným projevováním Světové Mysli samé, souhrou jejích vlastních mentálních projekcí. Tak praví Jan: „Všechny věci byly jím učiněny (tj. projeveny).“ Je pozoruhodné, že Jan neříká, že všechny věci byly učiněny Bohem. Proč to neříká, by mělo být jasné z předcházejících slov, neboť Mysl je skryta ve věčném klidu. Mysl ve své vlastní přirozenosti je nečinná a soběstačná, nepotřebuje nic, ani vlastní sebe-vyjádření; trvá naprosto sama v sobě a pro sebe. Činný a vyjadřující princip je

něco, co vzniká z ní, Světová Mysl, „Slovo“. Nesmíme si myslet, že Světová Mysl byla úmyslně stvořena Myslí. To by byla nesprávná představa. Musíme chápat původ Světové Mysli jako sebe-zrození; vznikla sama od sebe.

Před začátkem kosmického cyklu neexistuje do-
slovně nic, ani žádné tvary jakéhokoli druhu, ani žádné vědomé bytosti. To lze symbolicky popsat jako temnotu noci. Pak by byl začátek období symbolizován východem slunce a jeho činnost denním světlem. Můžeme si představit světelný bod, objevující se v této nekonečné temnotě a rozpínající se jako stále se rozšiřující kruh. Neexistuje nic, kromě našich vlastních omezení, co by zastavilo tento proces rozpínání, pokračující po celou nekonečnost a po celou věčnost v naší představě. V této analogii je prvotní bod světla Světovou Myslí při svítání jejího projevení, kdežto stále se rozpínající kruh je vesmír jakožto proces Stálého Stávání se. Celý vesmír existuje potenciálně v tomto bodě; aby byla obhájena tato možnost, je nutno aplikovat naše studium o iluzornosti prostoru. Vesmír se tedy neustále rozšiřuje a zvětšuje, až započne opačný proces a kosmický cyklus se vyčerpá a konečně uzavře. Nesmírný oceán světla se nakonec stahuje, až se opět stane bodem. Pak i tento bod zmizí.

Mluvili jsme o těchto věcech jako o symbolických. V této analogii je však jistá opravdová realita, neboť tvořivá energie Světové Mysli je silou, jejíž hrubší projev známe jako různé energie fyzického světa. Světlo je první z těchto energií. Tyto síly jsou vskutku radiacemi (vyzařováním) světla. Toto prvotní Světlo je například prvotní zdroj žhavých mlhovin a atmosférické elektřiny. (Tedy transcendentální vnímání a laboratorní objevy se setkávají a vzájemně potvrzují. Opravdu žijeme ve ves-

míru ze světla. Toto tvrzení nelze pochopit, dokud nepochopíme, že jsou dva druhy světelného záření: 1) viditelné, 2) neviditelné. Viditelné světelné paprsky, které tvoří část naší běžné zkušenosti, jsou slabé a rozptýlené proti vysokofrekvenčním paprskům, jako jsou ultrafialové, rentgenové, gamma a kosmické, které proudí celým prostorem. Slova „světlo“ užívá tedy moderní fyzika v širším smyslu než jen ve smyslu světla viditelného. Spektrum, které můžeme vidět, tvoří jen nepatrný zlomek celé řady elektromagnetických radiací. Nesmíme proto nespřícně vykládat toto slovo zúžením jeho významu pouze na pojem, odvozený z naší lidské smyslové zkušenosti.)

Podle nauky, kterou zde podáváme, tato stále zářící poslední energie, toto nevyčerpatelné vyzařování z nejvyšší skutečnosti Mysli je Světová Mysl. Ona je Původní Světlo, naše Slunce je pouze jeho jedním výrazem. Z ní pochází ve vesmíru vše, bez jediné výjimky. Proto mystici, kterým se podařilo dosáhnout povznesení oproštěného od smyslů, někdy skutečně vidí toto zářící Světlo, buď jako bod v srdci, jako záblesk v čele, nebo jako všezahalující oceán. Taková vize, je-li autentická, je vždy doprovázena velkou blažeností, ale zřídka se opakuje, když byl její význam pochopen.

Poznatky, kterých jsme dosáhli, můžeme shrnout takto: Lze myslit na základní podstatu jakékoli a každé existence jako na ryzí Mysl, když je v klidu, a jako na Světovou Mysl, když je v pohybu; Mysl existuje v sobě samé a pro sebe samu, kdežto Světová Mysl existuje ve svých projevených, konečných bytostech a pro ně; Mysl neudrhuje žádný předmět nebo druhou věc ve svém vědomí, kdežto Světová Mysl projevuje svou kosmickou

ideu, jako by to bylo něco „jiného“ než ona sama; a Mysl zůstává nepřetržitě a bezčasově stejná, kdežto Světová Mysl je činná po úžasně dlouhá období během kosmického projevu a pak se vrací do latentního stavu podle nezměnitelného zákona vrozeného své přirozenosti. Podle mentalismu délka každého kosmického období tvoří jednu věčnost. Jedině v tomto smyslu můžeme říci, že je vesmír věčný. A protože Světová Mysl samovolně vzniká a mizí s vesmírem, je rovněž věčná v témže smyslu.

Ačkoli Světová Mysl sama přesahuje všechna naše lidská měřítka času, a to jak stavu bdělého, tak stavu snů, mají přece tato časová pořadí pro ni význam a důležitost kvůli jejímu potomstvu. Když myslí na svá projevení pro jejich prospěch, její vlastní stav není bezčasý, protože bezčasovost není totéž, jako souhrn nesmírně rozmanitých časových sledů. Přesto však se Světová Mysl nikdy nezapomíná v nesčíslných tvarech, které přijímá; zažívá vždy plnou míru svého vlastního blaženého klidu. Paradoxně a lidskému intelektu nepochopitelně je si současně vědoma sama sebe jakožto čistého principu Mysli. Světová Mysl jako taková trvá věčně a proniká všude.

Shrnutí kapitoly

Světová Mysl neexistuje odděleně vedle vesmíru, ale v něm, a jakožto on. Svět nebyl libovolně stvořen vnějším zásahem, nýbrž se periodicky rodí ze sebe samého skrytou činností karmických sil podle nejvyššího zákona. Záznamy všech objektů ve vesmíru spočívají latentně ve vnitřních hlubinách Světové Mysli, dokud se nestanou aktivní všeobecným půso-

bením karmy, když jsou promítány ven na známou časo-prostorovou úroveň, kterou nazýváme fyzickým světem. Sled světů je nejen samočinný, ale také sebe určující.

Když insightem plně poznáme podstatu nejmenšího mravence, poznáme rovněž podstatu celého vesmíru; neboť látka myslí, která je za *tvarem* mravence, je jedna a táž látka myslí, jako ta, která je *tvarem* vesmíru. Světová Mysl je světem. Vesmír je tedy pouze sebezvnějšněním Světové Mysli, která existuje sama o sobě a nepotřebuje nic, v čem by sídlila, ani žádnou „hmotu“, ze které by tvořila vesmír. Mysl ve své ryzí nejvyšší jediné esenci je substancí vesmíru.

Mentalismus nám takto usnadňuje pochopení tří velkých pravd. Za první, že vesmír je projeveným Bohem; za druhé, že Bůh musí být imanentní (obsažený) ve světě právě tak, jako naše mysl je imanentní (obsažena) v každé naší myšlence; za třetí, poněvadž vesmír má v pozadí mysl, nemůže být nesmyslnou záležitostí, ale musí mít odpovídající význam.

Jaký druh vjemů, jaký druh vědomí má Světová Mysl? Je marné snažit se zodpovědět tuto otázku, pokud nezměníme způsob, kterým pohlížíme na čas a na prostor. Nekonečná Světová Mysl vidí vesmír v sobě a sebe ve vesmíru. Je si dobře vědoma toho, co se děje zde dole. Její vědomí je dokonalé; to znamená, že obsahuje veškeré možné časové řády. Je tedy nesprávné domnívat se, že to, co je nyní pro nás mrtvou minulostí, je také mrtvou minulostí pro Světovou Mysl. Ona vidí vesmír nejen postupně, nýbrž také současně. Tento stav, tuto vyšší dimenzi, v níž minulý, přítomný i budoucí čas jsou rovnoprávné, sa-

možřejmě již nelze nazývat časem v lidském slova smyslu.

Jaké jsou prostorové vjemy Světové Mysli? Právě tak, jako když vstoupíme do síně během koncertu, můžeme jediným aktem pozornosti obsáhnout svým konečným způsobem samotnou halu, zástupy posluchačů i tóny hudby, a přitom dávat pozor na chůzi uličkou ke svému sedadlu, tak může Světová Mysl obsáhnout svým nekonečným způsobem celý vesmír jediným aktem své vlastní pozornosti, může učinit vše a každého v něm obsahem svého vědomí. Vědomí Světové Mysli zahrnuje VŠE; jinak by nemohla být tím, čím je. Světová Mysl vnímá svět, aniž je nucena vnímat jej po částech a kusech, jako to děláme my lidé; vnímá tedy souhrnně, udržujíc vše v jediné ohromné vizi. To znamená, že části jsou viděny ve svém pravém vztahu nejen jedna k druhé, ale především ve vztahu k celku.

Lidskými měřítky nemůžeme správně posuzovat vědomí Mysli. Pokoušet se vtěsnat nekonečnou Světovou Mysl do našeho malého okruhu konečné časo-prostorové zkušenosti je nefilosofické. Proto bychom si neměli stěžovat, že jedna z našich žádostí (aby Světová Mysl odhalila našemu vědomí postup a způsob své univerzální činnosti) je přehlížena.

I když mentalismus mění svět v představu, nemění v představu skutečnost. Tak přicházíme k problému vlastní přirozenosti Světové Mysli. Po problému „hmoty“ je to nejhlubší a nejskrytější problém, který stojí před námi. A protože Světová Mysl je základním zdrojem všeho, je rovněž základním klíčem ke všemu. Všechny lidské bytosti jsme totiž převedli na

buňky v této Světové Mysli a všechny „hmotné“ předměty na myšlenky, společně oběma vytvářené.

Stejně jako má každá lidská bytost zevní život činnosti v bdělém stavu a vnitřní život pasivního bezesného spánku, obdobně má Světová Mysl také dvojí život. Její zevní a činný život je samozřejmě spojen s projevením vesmíru. Co je její vnitřní a pasivní existence? Jednota takzvaného „nevědomého“ a vědomého jáství v člověku nám dává jak klíč k jednotě těchto dvou aspektů Světové Mysli, tak také obraz toho, čemu se skutečně podobá. Člověk může obrátit svůj mentální pohled ven, kde vidí zlomek vesmíru prostírajícího se před ním; nebo jej může obrátit do nitra v hlubokém spánku, kde nevidí vůbec nic, jsa zaujat sám sebou. Podobně může Světová Mysl hledět ven a pozorovat své vlastní projevené ideje; nebo může hledět do nitra a být pohroužena do svého vlastního jáství, jsouc zcela zbavena těchto představ. Ale tato analogie nepředstavuje celou pravdu. Když člověk vstoupí zcela do sebe, upadne do bezvědomí. Světová Mysl však zůstává v trvalé, vědomé, bezčasé a bezprostorové sebe-kontemplaci, jako ryzí a absolutní Mysl.

Mysl tedy projevuje dva aspekty: první jako sebe-kontemplující, v němž si je vědoma jedině sama sebe; druhý sebe-vývojový, v němž postupně projevuje svět a tak omezuje svůj vlastní život a vědomí. První aspekt je ryzí Mysl-sama-v-sobě. Druhý aspekt je Mysl, stojící v nerozlučném vztahu k vesmíru. Prvý aspekt nazýváme Mysl, druhý Světová Mysl, ale oba jsou skutečně jedním. Můžeme dojít ke správnému

pojmu Boha jen tím, že o něm přemýšlíme tímto dvojitým způsobem.

Psychologicky lze toto vše shrnout takto: Když Mysl přijímá tvary a vlastnosti, je věcmi samými. Když je soustředěná jako individuální pozorovatel těchto předváděných předmětů, je „jástvím“. Když je soustředěná jako pozorovatel, pozorující prostřednictvím „Nadjá“ všechny tyto nesčíslné oddělené pozorovatele, je Světovou Myslí. Když je v pasivním klidu, je sama sebou, Myslí. Vesmír nemůže jinak než se pohybovat od Množství k Jedinému. Proto směřuje veškerý život na konec ke vznešenému vyvrcholení posvátné Jednoty.

Můžeme stopovat věci zpět k myšlenkám a myšlenky zpět ke své mysli a tu opět k Nejvyšší Mysli. Můžeme tedy říci, že ze stanoviska běžné zkušenosti je Mysl příčinou vesmíru. A tak když je myšlenka odtahována od rozmanitosti věcí a řízena do nitra, aby přemýšlela o sobě samé, podstupuje svůj poslední a nejvznešenější úkol, neboť jedině zde nalezne onu mystickou jednotu, která je základem všech věcí a která je všechny obsahuje.

Hodnota kosmické aktivity spočívá ve všeobecném směru vzhůru, kterým se pohybují její individuální střediska. Univerzální pohyb je určen k tomu, aby pozvedal život a inteligenci ke stále vyšším úrovním. To je bezprostřední a vrozený účel v jeho pozadí. Vývoj svědomí, které potlačuje jáství, a rozvoj vyššího vědomí jsou hlavní cíle a nejlepší hodnoty, které Příroda v člověku vyvíjí.